

ПРОСТО ХРИСТИЯНИН

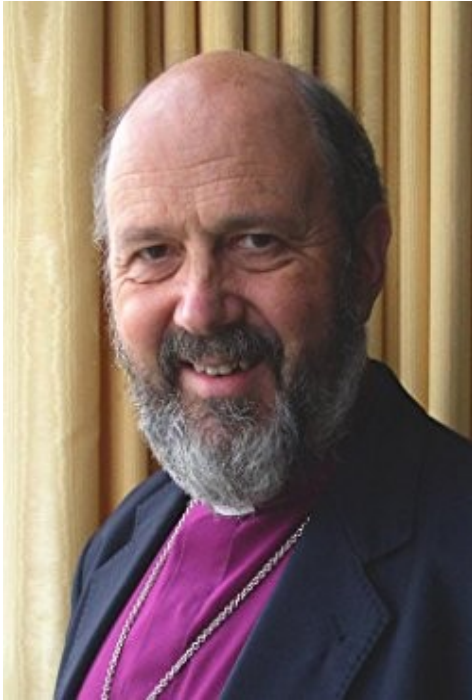
Защо християнството има смисъл

от

проф. Н. Т. Райт

превод от английски: Димитър Працинков
2017

Информация за Н. Т. Райт

Николас Томас Райт (1.12.1948) е виден английски теолог. От 2003 до 2010 е бил епископ на Англиканската църква в Дъръм, Шотландия. После става професор по Новия Завет и ранното Християнство в „St Mary’s College” в „University of St Andrews” в Шотландия. Написал е повече от 70 книги.

Съдържание

	Стр.
Предговор.....	3
Част ПЪРВА - Ехо на един глас	
Глава 1. Да възстановяваме света.....	4
Глава 2. Скритият извор.....	10
Глава 3. Ние бяхме създадени един за друг.....	15
Глава 4. За красотата на света.....	20
Част ВТОРА - Да гледаме към слънцето	
Глава 5. Бог.....	26
Глава 6. Израел.....	32
Глава 7. Исус и идването на Божието царство.....	40
Глава 8. Исус: спасение и обновление.....	46
Глава 9. Божият дъх на живот.....	52
Глава 10. Да живеем чрез Светия Дух.....	57
Част ТРЕТА - Да отразяваме Образът	
Глава 11. Преклонение.....	61
Глава 12. Молитва.....	68
Глава 13. Книгата, която е вдъхновена от Бога.....	73
Глава 14. Историята и задачата.....	78
Глава 15. Да вярваме и да принадлежим.....	84
Глава 16. Ново създание, започващо сега.....	92
Списък на преведените от мен книги или подобрени мисли на велики хора, които мога да ви изпратя безплатно по електронната поща в PDF формат.....	101

Предговор

Има два вида пътешественици. Хората от първия вид определят главната посока на пътуването си и се щастливи да научат нещата, които ще срещнат по време на пътуването си, да четат пътепоказателите табелки, да търсят указания и да вървят към набеязаната си цел, въпреки пречките и трудностите. Хората от втория вид искат да научат предварително какъв ще бъде пътя по който ще минат и дали той в някакъв момент не се превръща от обикновен селски път в магистрала, колко дълго ще трябва да пътуват, за да изминат различните отсечки от този път и т.н.

Често пъти зрителите на концерти също са такива. Някои от слушателите предпочитат да позволяват на музиката да им повлияе по своя си начин и да ги пренесе от една своя част към следващата, без да знаят коя част ще е следващата. Други получават най-голяма наслада от предварителното четене на програмата, с цел да могат да очакват това, което предстои да дойде и да представят във въображението си картината на целия концерт, докато слушат отделните му части в тяхната последователност.

Хората, които четат книги се разделят повече или по-малко на същите групи. Хората от първия вид може би ще прескочат предговора и ще започнат да четат направо от Първата част. А хората от втория тип искат да знаят предварително повече или по-малко, накъде ще вървят и как е композирана музиката. Предговорът е написан за този тип хора.

Целта ми беше да опиша какъв е смисълът на християнството, с цел едновременно да го препоръчам на хората, които са извън вярата, както и да го обясня на онези, които вярват. Това е обемиста задача и аз нямам претенцията, че съм обхванал всичко или че даже съм споменал за всички въпроси, които някои хора очакват от книга от този вид. Опитвах се да придам на темата конкретна форма, вследствие на което книгата е разделена на три части.

Първо, изследвах четири области, в които днешният свят може да бъде обяснен като „ехо на един глас“: бленуването за справедливост, стремежът към духовност, гладът за взаимоотношения и насладата от красотата. Считаю, че всяко от тези неща посочва отвъд самото себе си, така че когато не се занимаваме със самото нещо, това ни дава възможност за разберем много за света, освен това, че той е много странно и вълнуващо място. Първата част от книгата с нейните 4 глави играе ролята на въстъпителна част на една симфония: след като чуете тези теми, умението е да ги запомните в паметта си, докато слушате Втората и Третата част, които произвеждат „ехо“ от 6 различни видове. Иначе казано, Първата част задава въпроси, които после, малко по малко и не винаги пряко, биват обсъждани и поне отчасти получават своите отговори. Само моля читателя да бъде търпелив, докато чете Втората и Третата част на книгата и да очаква да види как накрая тя ще свърже всичко заедно.

Втората част обяснява централното християнско вярване за Бога. Християните вярват, че има един истински и жив Бог, който е разкрит в делата на Исус и че Той е Богът, който е призовал евреите да бъдат негови представители за осъществяването на неговия план за спасяването и реформирането на неговото творение. Поради това ще изразходваме една цяла глава (6-та) за разглеждането на историята и надеждите на древния Израел, преди да посветим две глави на Исус и две глави – на Светия Дух. Постепенно, с разкриването на тази част, ние откриваме, че гласът, чието ехо започнахме да чуваме в Първата част на книгата, става разпознаваем, когато размишляваме за Богът-Създател, който копнее да възстанови света; когато размишляваме за човекът, наречен Исус, който обявил идването на Божието царство, умрял на кръста и възкръснал; и когато размишляваме за Светия Дух, който духа като силен вятър по целия свят и в живота на хората.

Това естествено ни довежда до Трета част на книгата, където описвам какво означава на практика да вървим след Исус и да бъдем стимулирани от този Дух и над всичко това – да ускоряваме изпълнението на планът на Създател-Бог. Преклонението (включително и тайнствата на богослужението), молитвата и четенето на Библията ни насочват да мислим за „църквата“, разглеждана не като сграда, нито пък като някаква институция, а като общност на всички хора, които вярват в Бога, който гледат в Исус и които се стремят да вървят след него.

По-конкретно, аз изследвам въпроса за ролята на църквата. Целта на вървенето след Исус не е просто, че по този начин можем да бъдем сигурни, че ще отидем в едно по-добро място от това след като умрем. Нашето бъдеще след смъртта е извънредно важно, но природата на християнската надежда е такава, че тя оказва влияние върху сегашния ни живот. Ние сме призовани, тук и сега да бъдем инструменти на Божието ново творение, на „възстановеният свят.“ **който вече е бил започнат в Исус** и в който от последователите на Исус се очаква не просто да бъдат получатели, но и представители. Това предоставя ново отношение към различни теми, не на последно място - към молитвата и християнското поведение. А това на свой ред ни прави способни, когато стигнем до края

на книгата, да намерим различните отгласи или ехото от Първата ѝ част, които отново идват при нас, но сега вече не като загатвания за Бог, който можем да се научим да познаваме за себе си, а като ключови елементи от християнския призив да работим за неговото царство в настоящия свят.

Вълнуващо беше да пиша тази книга, не само защото тя е доста лична; но в известен смисъл тя е обърната от края към началото. Аз съм бил покланящ се пред Бога, молец се и четящ Библията християнин (често пъти объркан и възприемащ погрешно нещата, но упорито продължаващ) през целия си живот, така че в известен смисъл започнах да пиша книгата от Третата ѝ част. Прекарах голяма част от професионалния си живот в историческо и теологично изучаване на Исус, както и в опити самият аз да вървя след него и Втората част от книгата описва това многопластово търсене. Но докато правех това установих, че темите, включени в Първата част ставаха все по-настоятелни и важни. За да дам първият и най-важен и очевиден пример ще кажа, че колкото повече научавах за Исус, толкова повече научавах за страстта на Бога да възстанови света. И в това отношение открих, че нещата, към които моето изучаване на Исус ме насочи - „ехото на един глас“ в Първата част – са сред нещата, които посмодерността, пост-християнството и сегашният все по-пост-светски свят не може да избегне като въпроси – странни пътепоказатели, които сочат отвъд пейзажа на съвременната ни култура и ни насочват към непознатото.

В тези страници не съм се опитвал да правя разграничения сред голямото разнообразие на християните, а се опитах да говоря за това, което в най-добрият случай, е общото между всички тях. Книгата не е „Англиканска“, „Католическа“, „Протестантска“ или „Православна“, а е просто християнска. Освен това се опитах да се придържам към това, което трябваше да кажа толкова директно и ясно, колкото мога, с цел хората, които за пръв път се запознават с тази тема, да не паднат в джунглата от технически термини. Разбира се, да бъдеш християнин в днешния свят е всичко друго, но не и проста работа. Но има моменти, когато трябва да се опитваме са кажем, колкото е възможно по-просто, какво означава да бъдеш християнин и на мен ми се струва, че сегашният момент е такъв.

В периода между написването на първия ръкопис и подготовката ѝ за нейното публикуване, аз имах радостта да посрещна в този свят моите двама първи внуци. Посветих тази книга на Йосиф и на Ела-Рут с надеждата и молитвата, че те и тяхното поколение могат да дойдат и да чуят гласът, чието ехо ние проследяваме в Първата част, да опознаят Исус, с който се срещаме във Втората част и да живеят за новото творение, което изследваме в Третата част.

Част ПЪРВА - Ехо на един глас

Глава 1

Да възстановяваме света

Една нощ имах сън, разтърсващ и много интересен сън. Но най-разочароващото е, че всъщност не мога да си спомня нищо от този сън. Той премина като светкавица през паметта ми и когато се разсъних достатъчно, за да си помисля колко необикновен и значим беше този сън, се оказа че споменът за него е изчезнал. И така се оказах, ако цитирам невярно Т. С. Елиот, че имах споменът за нещо значимо, но бях изгубил конкретното преживяване.

Често пъти нашата страст за справедливост прилича на това състояние. Ние сънуваме сънят на справедливостта. Зърваме я за един миг, виждаме свят, който е възстановен, свят в който нещата работят правилно, в който обществата функционират честно и резултатно, в който ние не само знаем какво би трябвало да направим, но и наистина го правим. А после се събуждаме и се връщаме в реалността. Но какво чуваме, докато сънуваме този сън?

Струва ни се, че въпреки че чуваме, но може би това не е самият глас, а е ехото от гласа: глас, който говори със спокойна и изцеляваща власт, говори за справедливостта, че нещата са възстановени, за мира и надеждата, и за добруването на всички хора. Гласът продължава да ехти във въображението ни и в подсъзнанието ни. Искаме да се върнем обратно и отново да го чуем, но понеже вече сме се събудили, не можем да се върнем обратно в съня. Понякога други хора ни казват, че това просто е фантазия и ние почти сме склонни да им вярваме, въпреки че това ни обрича да станем циници.

Но гласът продължава, призовава ни, приканва ни, примахва ни да мислим, че може да съществува такава нещо като справедливост, когато светът бъде възстановен, независимо от това, че

ние установяваме, че тази представа е толкова неуловима. Идете в което и да е училище или на което и да е игрище, където децата са достатъчно пораснали, за да могат да говорят помежду си. Вслушайте се какво казват те. Много скоро някое от децата ще каже на друго дете или може би на учителя: „Това не е справедливо!“

Не е нужно да учите децата кое нещо е справедливо и кое нещо е несправедливо. Чувството за справедливост е неразделна част от детето още от самото му раждане. Или както казваме, ние знаем това даже с мозъка на костите си.

Падате от велосипеда си и си чупите крака. Отивате в болницата и там го наместват и гипсират. За известно време вървите с патерици. После, в началото доста предпазливо, започвате отново да ходите. Доста скоро след това забравяте цялото това преживяване. Вие сте се върнали в нормалността. Следователно, има такова нещо като възстановяването на нещо, като неговото поправяне, като връщането му в първоначалното му състояние. Можете да излекувате счупен крак, можете да ремонтирате счупена играчка или счупен телевизор.

Тогавя защо не можем да възстановим справедливостта?

Причината не е, че ние не се опитваме. Имаме много съдилища, имаме много ръководители на съдебната система, имаме много съдии и много адвокати. В миналото живеях в една част на Лондон, където имаше много справедливост, която съжителстваше с това, което причинява болка – законодатели, полицаи, Председателят на Върховния съд, централното управление на полицията, а само на 3 км разстояние от там имаше кантори на толкова много адвокати, които имаха право да пледират във висшите съдебни инстанции, че като брой се равняваха на екипажа на един боен кораб. (Въпреки, че понеже всички те щяха да спорят помежду си, военният кораб щеше да се върти в кръг.) Другите държави също имат подобни еднокалибрани организации, проектирани да създават закони и да ги прилагат. *(Коментар: Юристи са ми казвали, че само няколко пъти във всички наши закони и в Конституцията ни се среща думата справедливост. Общото впечатление е, че справедливостта липсва от нашето законодателство – у нас думите законно и справедливо нямат нищо общо помежду си. А като добавим и масовото неспазване на законите, вече откриваме причината, поради която всички българи се оплакват от липсата на справедливост. Д.Пр.)*

Но въпреки това, ние имаме усещането, че самата справедливост изтича между пръстите ни. Понякога тя съществува; но често пъти липсва. Невинни хора биват осъждани и изпращани в затвора, а виновни хора остават ненаказани. Хулиганите и тези, които могат чрез подкупи да се отърват от бедата, си заминават и продължават да вършат злото – не винаги, но достатъчно често, за да можем ние да забележим и да се питаме защо става така. Хора навреждат сериозно на други хора и си заминават, смеейки се. Жертвите не винаги биват компенсирани. Понякога те прекарват остатък от живота си, борейки се със злочестината, болката и горчивината.

Същото нещо се случва по целия свят. Едни държави нахлуват в други държави, ограбват ги и си заминават. Богатите използват властта на парите си за да стават още по-богати, а бедните, които не могат да им се противопоставят да не правят това, стават още по-бедни. Повечето от нас се почесват по главата и се чудят защо става така, а после отиват в магазина и купуват някакъв продукт, печалбата от продажбата на който отива в богатата страна.

Не искам да ставам твърде обезверен. Справедливостта съществува и понякога тя става видима. Бруталните тирани биват детронирани. Расовата дискриминация беше премахната. Понякога се появяват мъдри и съзидателни лидери, и хората вървят след тях, вършейки добри и справедливи дела. Понякога големи престъпници биват залавяни, отвеждани в съда, осъждани и наказвани. Понякога неща в обществото, които са сериозно увредени, биват блестящо поправяни. Нови проекти дават надежда на бедните. Дипломатите постигат стабилен и дълготраен мир. Но точно когато си помислите, че можете да си починете...всичко отново се влошава.

И въпреки, че можем да решим няколко от световните проблеми, поне временно, ние прекрасно знаем, че има други проблеми, които просто не можем и не искаме да разрешим.

Непосредствено след Рождество Христово през 2004 едно земетресение и една приливна вълна убиха през един единствен ден над три пъти повече хора, отколкото броя на загиналите американски войници през цялата Виетнамска война. Има някои неща в нашия свят, на нашата планета, които ни дават основание да казваме: „Това не е справедливо!“; даже когато няма кого да обвиним. Тектоничната плоча трябва да прави това, което трябва да прави тектоничната плоча. Земетресението не се причинява от някои подъл световен капиталист или от някакъв късно цъфнал марксист, или от някакъв фундаменталист с бомба. То просто се случва. И в това случване ние виждаме един болен свят, свят с изкълчена става, свят в който се случват неща, които си мислим, че сме безсилни да оправим.

Най-красноречиви са примерите за онези неща, които се случват най-близо до нашия дом. Аз

притежавам високи морални стандарти. Мислил съм за тях. Проповядвал съм за тях. Боже мой, аз даже съм писал книги за тях. **И въпреки това, аз ги нарушавам.** Границата между справедливото и несправедливото, между нещата, които са правилни и другите неща, които не са правилни, не може да бъде начертана между „ние“ и „тях“. Границата минава точно през средата на всеки един от нас. (Коментар: Великият руски писател Александър Солженицин, който написа „Архипелаг „Гулаг“, казал: „Границата между доброто и злото преминава през средата на всяко човешко сърце.“ Д.Пр.) Древните философи, сред тях и Аристотел, гледали на това като на бръчка на системата, като на загадка на няколко нива. Всички ние знаем какво трябва да правим (приблизително, с малки различия); но всички ние съумяваме, поне за известно време, да не правим това.

Не е ли странно това?

Как така се случва, че от една страна, всички ние споделяме не просто усещането, че съществува такова нещо като справедливост, но и имаме стремеж към нея, един дълбок копнеж, че нещата трябва да бъдат поправени, усещане за нещо, което е излязло от ставата си, което продължава да ни измъчва, да ни тормози и понякога да ни крещи – но въпреки това, от друга страна, след хилядолетна човешка борба, търсене, любов, копнеж, омраза и надежда, вдигане на врява и философстване, ние все още не изглежда да сме се доближили по-близо до справедливостта, отколкото са били хората в най-древните общества, които можем да открием?

Викът за справедливост

През последните години станахме свидетели на ексцентрични примери за човешки постъпки, които скандализираха нашето чувство за справедливост. Понякога хората говорят така, все едно че през последните 50 години наблюдаваме упадък на морала. Но истината е, че този период беше един от морално най-чувствителните, наистина съобразяващи се с морала периоди от документираната човешка история. Хората са загрижени и са загрижени страстно за онези неща, които светът трябва да възстанови. Могъщи генерали изпратиха милиони хора да умират в окопите през Първата световна война, докато самите те през това време живееха в лукс далече в тила или у дома. Когато четем стиховете на поетите, които са участвали в тази война, ние усещаме зад трогателната им обърканост димящият гняв срещу глупостта и да, срещу несправедливостта във всичко това. Защо трябваше това да се случи? Как можем да поправим това? Един експлозивен коктейл от идеологии изпрати милиони хора да умират в газовите камери. Парченца от религиозни предразсъдьци, опаковани във философии, страх от хората, които са „различни“, икономически затруднения и нуждата от изкупителни жертви бяха смесени заедно от една брилянтна демагогия, която каза на хората това, в което поне някои от тях искаха да вярват и която изискваше човешки жертви, като цена, заплащана за „прогреса.“ Достатъчно е само да споменете Хитлер или Холокоста, за да възникне въпросът: „Как се случи това? Къде е справедливостта? Как можем да разберем това? Как можем да оправим нещата?“ И, особено, „**Как можем да попречим това да не се случи отново?**“

Но ние не можем да попречим това отново да не се случи или поне така изглежда. Никой не попречи на турците да избият милиони арменци от 1915 до 1917 (всъщност, Хитлер отлично се е позовал на този факт, когато окуражавал колегите си да убиват евреите.) Никой не попречи на хората от племената тутси и хуту в Руанда да се избиват помежду си в огромни размери през 1994. Светът беше казал „Никога вече“ след нацисткия Холокост, но геноцидът се случи отново и за наш ужас ние открихме, че не разполагаме с нищо, за да спрем това.

А после имаше расово разделение (апартейд). Беше извършено голямо престъпление против многомилionenното население в Южна Африка, което продължи много дълго време. Разбира се, и в други държави бяха извършени подобни неща, но те бяха по-резултатни в смачкването на опозицията. Замислете се за „резерватите“ за „коренното американско население“: Спомням си как бях изумен, когато гледах един стар филм за „каубой и индианци“ и осъзнах, че когато бях млад, **аз – подобно на повечето от моите съвременници – приехме без въобще да разсъждаваме предположението, че каубоите общо взето са „добрите“, а индианците, общо взето са „лошите.“** Оттогава до сега светът се събуди за реалността на расовия предразсъдък; но отървяването от този предразсъдък прилича на изпразването на въздуха от балон. Успявате да изтласкате навън въздуха от единия ъгъл, но веднага установявате, че той се показва от някое друго място. Светът стигна до общото решение относно апартейда и каза: „Това не трябва да се случва“; но поне част от моралната енергия за вземането на това решение идва от това, което психолозите наричат „несъзнателно приписване върху друг човек на собствените чувства“ или казано с други думи – обвиняваме някой друг заради нещо, което вършим самите ние. Упрекването на някой друг, който се намира на обратната страна на света (като същевременно не обръщаме внимание на същия проблем тук у нас) е много удобно и предоставя дълбоко, но фалшиво чувство на морално задоволство.

А сега имаме новите глобални злини: необузданият, безчувствен и безотговорен материализъм и капитализъм от едната страна; яростен и безразсъден религиозен фундаментализъм от другата страна. Както се казва в една прочута книга, ние имаме „Джихад против Световния глобализъм“ (*Коментар на автора: Jihad vs. McWorld: How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World* от американският политически изследовател Бенджамин Барбър, издадена през 1995.). (В момента няма да обсъждаме дали има такова нещо като грижовен капитализъм, както и дали има разсъждаващ фундаментализъм.)

Това ни връща обратно там, където бяхме преди няколко минути. Не е нужно да имаме диплома за д-р по макроикономика за да разберем, че ако всяка минута богатите стават по-богати, а бедните стават по-бедни, това означава, че има нещо, което е много погрешно. Същевременно всички ние искаме да имаме щастлив и безопасен живот у дома. Сладкодумникът от 18-я век д-р Джонсън веднъж казал, че целта на всички хора е „да бъдат щастливи у дома.“ Но в Западния свят, както и в много други части на света, домовете и семействата заплашват сами себе си да се разпаднат на съставните си части. Благородното изкуство да бъдеш благ – добротата и прошката, чувствителността, доброжелателността, щедростта, смирението и добрата старомодна любов – всички тези неща са вече демоде. Иронично е, че всеки предявява претенции за правата си и тази претенция е толкова невъздържана, че унищожавя едно от най-основните права, ако можем да се изразим така - „правото“ или в най-лошия случай копнежът и надеждата да имаме мирно, стабилно, безопасно и грижовно място за да живеем, да бъдем, да се учим и да процъфтяваме. След като веднъж хората запитат: „Защо е така? Така ли трябва да бъде? Могат ли нещата да бъдат поправени, и ако могат – как да стане това? Може ли светът да бъде спасен? Можем ли ние да бъдем спасени?“ И още веднъж установяваме, че се питаме: „Не е ли странно, че това трябва да е така? Не е ли странно, че всички ние искаме нещата да са подредени, но не правим това? А не е ли най-странен от всичко друго фактът, че самият аз знам какво би трябвало да правя, но често пъти не го правя?“

Глас или сън?

Има 3 основни начина за обясняване на това усещане за ехо от глас, на този призив за справедливост, на този сън за свят (и всички ние вътре в този свят), който е възстановен в първоначалния си вид. Ако искаме, можем да кажем, че това наистина е само сън, едно отражение на християнската фантазия и че ние трябва да привикнем да живеем в света, такъв, какъвто той е. Вървейки по този път, ние ще намерим Макиавели и Ницше, светът на голата сила и „грабвайте, каквото можете да вземете,“ това е светът, в който само грях може да бъде прихванат. Или ако искаме, можем да кажем, че сънят е един съвършено различен свят, свят, на когото ние всъщност принадлежим, където всяко нещо наистина е правилно, свят, в който можем да избягаме в мечтите си сега и е надежда, че един ден ще избягаме там за добро – но това е свят, от който малко хора се интересуват сега, с изключение на хората, които живеят в настоящия свят, улавят себе си, че мечтаят за другия свят. Този подход оставя безскрупулните хулигани да управляват настоящия свят, но ни утешава с мисълта, че един ден положението ще стане по-добро, някога, даже ако нямаме много възможности да направим нещо за другия свят тук и сега. Или ако искаме, можем да кажем, че причината да сънуваме тези сънища, причината да имаме усещането за спомен за ехо от един глас, е че има някой, който ни говори, шепнейки във вътрешното ни ухо – някой, който е загрижен толкова много за сегашния свят и за нашия сегашен живот, който е създал нас и света с някаква цел, свят в който наистина има справедливост, в който нещата са възстановени и самите ние сме възстановени и светът най-накрая бива спасен.

Три от големите традиционни религии са тръгнали по последния път и не е изненадващо, че те са свързани; те всъщност са втори братовчеди. Юдеизмът говори за Бог, който е направил света и е вградил в него страстта за праведност (или другия синоним – справедливост), защото тя е неговата собствена страст. Християнството говори за същия този Бог, който превърнал тази страст в пиеса (наистина „пиесите на страстта“ в различен смисъл са характерна черта на християнството) в живота и работата на Исус от Назарет. Ислямът разказва за някои еврейски и за някои християнски истории и идеи, и създава нов синтез, в който откровението на Божията воля в Корана е идеалът, който ще възстанови редът в света, при условие, че хората му се подчиняват. Има много различия между тези три традиции, но по отношение на едно нещо и трите са на едно мнение - за разлика от други философи и религии: причината ние да мислим, че сме чули глас е, понеже ние наистина сме чули глас. Това не беше сън. Има начини да влезем в контакт с този глас и да правим това, което той казва, че ще се случи.

Сълзи и смях

Тази книга е написана за да обясни и да препоръча една от тези три традиции – Християнството. В нея са разказва за истинския живот, защото християните вярват, че в Исус от

Назарет гласът, който си мислим, че сме чули, става човек и живее, и умира като един от нас. Това е книга за праведността, защото християните не само наследяват юдейската страст за праведност, но и твърдят, че Исус е възплътявал в себе си тази страст и че това, което той е направил и онова, което му се е случило на него, задейства планът на Създателя да спаси света и да го върне обратно в правилното му състояние. И поради това тази книга е за нас, за всеки от нас, защото ние всички сме включени в този план. Както видяхме, страстта за праведност или поне усещането, че тези неща трябва да бъдат разбрани, е просто част от това да бъдем хора и да живеем в света.

Можем да кажем това и по следния начин. Древните гърци разказвали една история за двама философи. Единият имал навика сутрин да излиза пред входната врата на дома си и шумно да се смее. Според него светът бил толкова комично място, че той не можел да не се смее. Другият имал навика сутрин да излиза пред входната врата на дома си и започвал да плаче със сълзи. Според него светът бил толкова пълен със скръб и трагедии, че той не може да не плаче със сълзи. В известен смисъл и двамата били прави. Както комедията, така и трагедията говорят за нещата, които не са в ред – в единият случай те са несъвместими и поради това са забавни и смешни; а в другия случай, поради това, че нещата не са се случвали така, както би трябвало да се случат, хората биват смачквани. Смехът и сълзите за добър признак за това, че ние сме хора. Крокодилите имат вид, че плачат, но те не тъгуват. Можете да програмирате компютър да каже нещо смешно, но той никога няма да разбере една шега.

Когато първите християни разказвали историята на Исус – нещо, което правели по различни начини, за да подчертаят различни неща в нея – те никога не казвали, че Исус се е смял и споменават само за един случай, когато той се просълзил. (*Коментар: Йоан 11:35. Твърди се, че това е най-краткият стих в Библията. Д.Пр.*) Но въпреки това, историите, които разказвали за него наемвали в еднаква степен както за смях, така и за сълзи.

Исус винаги ходел на гости там, където хората имали много неща за ядене и пиене, и където изглеждало, че ще има някакъв повод за празнуване. Често пъти той силно преувеличавал, за да подчертае това важно нещо, което искал да обясни - той казвал: „Ти се опитваш да извадиш пращинка от окото на твоя приятел, а в същото време в твоето собствено око има огромна дървена греда!“ Той дал на учениците си, особено на водачите сред тях, смешни прякори („Петър,“ което означава „скала, неотстъпчив, корав“; Яков и Йоан били наречени „Синовете на гърма.“). Където и да отидел Исус, хората го очаквали, защото вярвали, че Бог се движи, че новата спасителна операция се провежда и че нещата ще бъдат поправени. Хората, които разсъждават по този начин са като стари приятели, които се срещат в началото на празник. Те имат склонността много да се смеят. В добър момент идвате, празникът започва.

Същевременно, където и да отидел Исус, той се срещал с безкрайна редица от хора, чийто живот бил ужасно объркан, отчаяни хора, хора, които прикривали своята неувереност с арогантно заплашване, хора, които използвали религията като параван, зад който скривали суровата реалност. И въпреки, че излекувал много от тях, Исус не е правел това като някакъв магьосник, който размахва магическа палка. Той споделял болката. Дълбоко се натъжавал, когато видел прокажен човек и си представял всичко онова, което е преживял този човек. Той плакал над гроба на близък приятел. В края на историята самият той бил в агония, агония на душата, а след това - и агония на тялото.

Но Исус не толкова много се е смял или плакъл за този свят. Той най-вече е празнувал новия свят, който започнал да се ражда, светът, в който всички неща, които са добри и чудесни, ще триумфират над злото и страданието. Той тъгувал заради състоянието в което се намирал света, свят на насилие, несправедливост и трагедия, който той и хората, които срещал, познавали толкова добре.

Още от самото начало, преди 2000 години, последователите на Исус винаги твърдели, че той е взел сълзите на света и ги е направил свои собствени сълзи и ги носил по целия път до неговата жестока и несправедлива смърт, за да осъществи Божията спасителна операция; и че той е взел радостта на света и я е отнесъл до новото раждане, когато възкръснал от смъртта и по този начин поставил началото на новото творение на Бога. Това двойно твърдение е граматно и аз даже няма да се опитам да го обяснявам, преди да стигнем до Втората част на тази книга. Но това показва, че християнската вяра одобрява страстта към справедливост, която е позната на всеки човек, както и копнежът да видим, че всички неща са оправени. И то твърди, че в Исус, самият Бог е споделял тази страст и я е приложил на практика, с цел накрая всички сълзи да бъдат пресушени и светът да се изпълни с праведност и с радост.

Християните и справедливостта (или праведността)

Чувам, как в този момент някой казва: „Добре, но последователите на Исус и до сега нямат някакъв голям напредък, нали? Какво да кажем за Кръстоносните походи? Какво да кажем за

Испанската инквизиция?“ Със сигурност църквата е била отговорна за много повече неща, отколкото е нейният справедлив дял от несправедливостта. Какво да кажем за хората, които бомбардират клиниките, в които се извършват аборти? Какво да кажем за фундаменталистите, които считат, че Армагедон скоро ще дойде, поради което не е важно, ако те междуременно унищожат планетата? Християнството не е ли било част от проблема, вместо да е част от решението? Да и не.

„Да“: още от самото начало е имало хора, които са вършили ужасни неща в името на Исус. Винаги е имало християни, които са вършили ужасни неща, хора, които са знаели, че тези неща са ужасни и не са твърдели, че Исус ги подкрепя. Няма никакъв смисъл да крием тази истина, колкото и неудобна да е тя.

Но същевременно и „Не“: защото отново и отново, когато поглеждаме към злите неща, които християните са направили (независимо от това дали са твърдели или не, че са правили това с подкрепата на Бога), ние **МОЖЕМ ПОНЕ ДА ВИДИМ** в ретроспекция, (т.е. преосмисляйки миналото), че те са били объркани и са грешели относно целта и смисъла на християнството. **Не е част от християнската вяра да казваме, че последователите на Исус винаги са правили всичко така, както трябва.** Самият Исус е научил учениците си да се молят с една молитва, в която има един текст, чрез който те молят Бога да им прощава техните дългове (т.е. грешките, които са направили). **Той е знаел, че ние ще се нуждаем от тази прошка.** Но в същото време, един от най-големите проблеми днес с правдоподобността на християнската вяра в света е, че огромен брой хора все още гледат на християнството като на „оприличаване със Запада“ (една странна фраза, тъй като в обхвата на Запада обикновено се включва и Австралия и Нова Зеландия, които са най-далечното място в света на изток, където човек може да отиде!) - т.е. Западът включва Западна Европа, Северна Америка и държавите, които са възникнали от техни бивши колонии. Тогава, когато (както се случва напоследък) „Западът“ воюва в някоя друга част на света, по-конкретно, когато това се случва там, където хората са предимно мюсюлмани, за хората е лесно да казват, че „християните“ воюват с „мюсюлманите.“ **Но разбира се, всъщност днес повечето християни на света не живеят в „Запада.“ Повечето християни всъщност живеят в Африка или Югоизточна Азия. Повечето „Западни“ правителства всъщност не се опитват да проповядват Исус в техните държави и много от тях се гордеят с този факт.** Но това не спира хората да събират 2+2 и да казват, че това е = 5 – иначе казано, **те обвиняват християните за онова, което „Западът“ избира да прави.** Така нареченият християнски свят ще продължава да бъде обвиняван, но голяма част от тези обвинения ще бъдат незааслужени.

Всъщност, това е една от причините, поради която започнах тази книга, говорейки за справедливостта. Важно е да разбираме и да казваме, че тези, които вървят след Исус, сме се посветили, както сме учени да се молим, да бъде изпълнявана Божията воля „на земята така, както тя е изпълнявана на небето.“ **А това означава, че Божията страст за справедливост трябва да се превърне и в наша страст.** Когато християните използват вярата си в Исус като начин, **чрез който да избягват** от изпълнението на това изискване и предизвикателство, тогава те изоставят един централен елемент от собствената си вяра. **Този път е опасно измамен.**

По същият начин, ние не трябва да се срамуваме да разказваме онези истории, които много скептици в Западния свят правят всичко, на което са способни, за да бъдат забравени. Когато търговията с роби била в своя апогей и много хора я оправдавали, позовавайки се на това, че и в Библията се споменава за робите, е имало една група верни християни, водени от незабравимият Уилям Уилбърфорс в Англия и от Джон Уулман в Америка, които се събрали и обявили като цел на живота си да забранят тази търговия. Когато, след като робството отдавна вече било умряло и погребано, но духовете на расовите предрасъдъци все още продължавали да обитават в САЩ, християнското виждане на Мартин Лутър Кинг го мотивирало да поведе един мирен, но много резултатен протест. Уилбърфорс е бил сграбчен от страстта за Божията справедливост от името на робите, страст, за осъществяването на която той пожертвал възможността за блестяща политическа кариера. За страстта си за справедливост за афро-американците, Мартин Лутър Кинг заплатил с живота си. Тяхната неуморна работа за организиране на тези кампании израствала директно и изцяло от личната им вяра към Исус.

По същият начин, когато режимът на апартейда в ЮАР беше в своя апогей (и много хора го оправдаваха, позовавайки се на това, че в Библията се говори за различни раси, които живеят по различен начин) тогава продължителната кампания на християнски лидери като Дезмонд Туту доведе до промяна, която беше съпроводена с удивително малко кръвопролитие. (Аз си спомням добре как, през 1970-те политиците и журналистите приемаха като даденост, че тази промяна ще бъде съпроводена с голямо кръвопролитие.) Туту и много други се молиха много, четяха Библията с лидерите и с представителите на правителството, като поеха големия риск да говорят открито против

много от проявите на злото в апартейда, както и поеха същия риск да се противопоставят на чернокожите лидери и на техните последователи, които смятаха, че единствено насилието ще свърши работата.

Отново и отново Туту беше притискан по средата, и двете страни в спора не му вярваха, и го мразеха. Но новото правителство, което той оглави след отмяната на апартейда – най-необичайната работа, възлагана на Божията милост на политическата сцена в ЮАР – работата в полза на истината и на мира, беше започнала дългият и болезнен процес на изцеление на паметта и въображението на цялата страна, позволявайки на тъгата да тръгне по нейния правилен път и гневът да бъде демонстриран и потушен. Кой през 1960-те или даже през 1980-те можеше да си помисли, че такова нещо е възможно? Но въпреки това – то се случи: и всичко това стана благодарение на хора, чиято страст за справедливост и вяроност към Исус се обединиха, за да се постигне това.

Тези истории и много други като тях, трябва да бъдат разказвани и преразказвани. Те описват видът на нещо, което може и често пъти се случва, когато хората се отнесат сериозно към християнското послание. Понякога това сериозно отношение и откритото говорене вследствие на това е причинявало големи беди на хората, даже е ставало причина за тяхната насилствена смърт: 20-я век беше свидетел на голям брой християни, които се превърнаха в мъченици не само поради тяхната позиция относно вярата, но и още по-конкретно, защото тяхната вяра ги мотивира да действат безстрашно в защита на каузата на справедливостта. Помислете за Дитрих Бонхофер, убит от нацистите в края на Втората световна война. Помислете за Оскар Ромеро, застрелян от наеман убиец, защото говореше в защита на бедните хора в Ел Салвадор. Помислете отново за Мартин Лутер Кинг.

Те и много други като тях са възпоменати чрез статуи, разположени на западната фасада на Уестминстърското абатство в Лондон. Те са напомняне към нашия съвременен свят, че християнската вяра все още продължава да предизвиква вълни по света и че хората са готови да рискуват живота си, поради страстта си за справедливост. Страстта, която защитих в тази глава, е основна отличителна черта на целия човешки живот. Тя се демонстрира по различни начини и понякога може да бъде изопачена и да стане ужасно погрешна. Все още има гълпи и даже отделни хора, които са готови да убият някой – всеки човек – под влияние на изопаченото вярване, че когато някой бъде убит, това води до възстановяване на справедливостта. Но всички хора знаят, когато разсъждават спокойно и трезво, че това странно нещо, което ние наричаме с думата „справедливост“, този копнеж нещата да бъдат подредени по правилния начин, си остава една от най-важните човешки цели и мечти. Християните вярват, че това е така, защото всичко хора са чули, дълбоко вътре в себе си, ехото от глас, който ни призовава да живеем по този начин. И те вярват, че в Исус този глас е станал човешки и е направил това, което е трябвало да бъде направено, за да има справедливост.

Преди да продължим по-нататък по пътя, ние трябва да чуем другите видове ехо на същия глас. А първото ехо, което чухме е ехото, което все повече и повече хора чуват сега.

Глава 2

Скритият извор

Преди много години имало един могъщ диктатор, който управлявал страната си с желязна воля. Всяко нещо в живота било обмислено всестранно и се извършвало според една логична система. Нищо не било оставено да се случва по волята на случайността. Диктаторът забелязал, че водоизточниците в страната били с непостоянен дебит и в някои случаи това било опасно. Имало хиляди извори и често те се намирили в центъра на градовете и селата. Това било удобно, но понякога изворите причинявали наводнения, друг път се замърсявали, а понякога даже се появявали на нови места и повреждали пътищата, нивите и къщите.

Диктаторът решил да осъществи една разумна и логична програма. Цялата страна или поне всяка нейна част, където имало признаци за наличие на извори, щели да бъдат покрити с бетон с достатъчна дебелина, така че нито един извор да не може да го пробие. Водата за задоволяване на нуждите на хората щяла да им бъде доставяна чрез една сложна система от тръби. Нещо повече, диктаторът решил, че той ще използва създамата се възможност, докато се занимавал с този проблем, за да поставя във водата различни лекарства, които щели да направят хората здрави. И тъй като диктаторът щял да контролира доставката на водата, всеки щял да получава това, от което диктаторът решавал, че съответният човек се нуждае и поради това вече нямало да ги има нередностите, които

били характерни за неконтролираните дотогава извори.

В продължение на много години този план работел прекрасно. Хората свикнали с водата, която идвала при тях чрез новата система. Понякога вкусът на водата бил малко странен и хората от време на време си спомняли със съжаление за ромолящите поточета и за сладката изворна вода, на която преди се наслаждавали. Изчезнали някои от проблемите, причинявани в миналото от нередовният дебит на водата, от който хората се оплаквали. Оказало се, че въздухът е точно толкова замърсен, колкото в миналото била замърсена водата, но диктаторът не можел или не искал да се занимава с този проблем. Но иначе новата система за водоснабдяване работела добре. Хората хвалели диктатора за неговата далновидна мъдрост. Минали поколения наред. Всичко изглеждало добре. Тогава, без никакво предупреждение изворните води, които течели под здравия бетон повече не могли да бъдат съдържани. С внезапно избухваме – нещо средно между изригването на вулкан и земетресение – изворните води проникнали през бетона, който хората вече били свикнали да приемат като вечен. Кална и мръсна вода изригнала във въздуха и потекла по улиците, в къщите, в магазините и във фабриките. Пътищата били прекъснати; цели големи градове били обхванати от хаос. Някои хора се радвали: най-после те могли да имат вода, без да зависят от Системата. Но хората, които ръководели тръбопроводната система не знаели какво да правят: внезапно всеки имал изобилие от вода, но тя не била чиста и не можело да бъде контролирана...

Ние, хората от Западния свят, сме гражданите на тази страна. Диктаторът е философията, която е оформила нашия свят през последните 2 и повече столетия, превръщайки като даденост повечето хора в материалисти. А водата е това, което днес наричаме „духовност“, скритият извор, който ромоли в човешките сърца и в човешките общества.

Днес много хора чуват самата дума „духовност“ така, както пътниците в пустинята чуват новината за някой оазис. Това не е изненадващо. Скептицизмът, на който сме учени през последните 200 години, е покрил нашия свят с бетон и е направил хората да се срамуват да признаят, че имат дълбоки и силни „духовни“ преживявания. В миналото те ходеха на църква, казваха молитвите си, покланяха се пред Бога по един или друг начин и разбираха, че това което правят, е част от фундамента на останалата част от живота им, но в периода от 1780 до 1980 начинът на мислене на жителите на Западния свят много се промени. Господстващата философия казала: „Ние ще ви доставяме по тръбопровод водата, от която се нуждаете; ние ще направим така, че „религията“ да се превърне в малък подраздел от обикновения живот; тя ще бъде доста безопасна – всъщност безобидна и кротка – с църковен живот, грижливо отделен от всичко останало в света, независимо от това, дали е политика, изкуство, секс, икономика или каквото и да е. Тези, които искат „духовност“, ще я имат достатъчно, за да поддържа интереса им. Онези, които не искат техния живот и техният начин на живот да бъде безпокоен от някаква „религия“, могат да се наслаждават, като карат колите си по бетонните пътища, като посещават търговските молове, които са изградени върху бетонни основи и да живеят в къщите си, изградени върху бетонни основи. **Живейте така, все едно, че слухът за Бога никога не е съществувал!** В края на краищата, ние управляваме собствената си съдба! Ние сме капитаните на душите си (каквото и да представляват те)!“ Това е философията, която господства в нашата култура. Гледана от тази гледна точка, духовността е лично хоби, един вариант на фантазии за заможни хора, който е достъпен за онези хора, които харесват това нещо.

Милиони жители на Западния свят са се наслаждавали на временното отделяне от „намесата на „религията“,“ проповядвана от тази философия. Още по-голям брой хора, които са наясно за подземията и за копнежите на водопроводната система, която наричаме „духовност“, хора, на които не може в края на краищата да бъде отречено, че може да има вечни водни извори под дебелия бетон, са направили всичко възможно да се присъединят и да черпят тайно от тази вода, използвайки официални канали (църквите), но са наясно, че има много повече налична вода, отколкото повечето от църквите могат да им предоставят. Друго огромно множество от хора са наясно за неопределената жажда, за копнежа за извори на жива и освежаваща вода, в която те могат да се къпят, да ѝ се наслаждават и да пият до насита от нея.

И сега най-после това се случи: скритите извори изригнаха, бетонните основи бяха пробити и животът повече няма да е същият. Официалните охранители на старата водопроводна система (много от които работят в медиите и в политиката, а някои от тях, съвсем естествено – работят в църквите) разбира се, са ужасени, когато виждат вулкана на „духовността“, който избухна през последните години. Цялата тази тайнственост на „Нова ера“, с картите „Таро“, с кристалите, хороскопите и т.н.; целият този фундаментализъм с войнстващата църква, с войнстващите сикхи, с войнстващите мюсюлмани и много други, които взаимно се бомбардират и всеки от тях твърди, че Бог е на неговата страна. Нали охранителите на официалната водопроводна система ни казват, че всичко това е ужасно

нездравословно? Нали това ще ни отведе обратно до суеверието и до старото хаотично, замърсено и лишено от разум водоснабдяване?

Те имат цел. Но те са длъжни да отговорят на въпроса: „Дали грешката не е на онези хора, които на първо място искаха да покрият с бетон изворите на вода?“ 11.09.2001 служи като напомняне за онова, което се случва, когато се опитвате да организирате свят върху основата на предположението, че религията и духовността са просто лични неща и че това, което наистина е важно, е политиката и икономиката. Това не бяха просто бетонни подове, това бяха огромни кули, които бяха разбити на парчета в този ден и това беше извършено от хора, мотивирани от „религиозни“ вярвания, които бяха толкова силни, че вярващите бяха готови да умрат заради тях. Какво трябва да кажем? Трябва ли да кажем, че това само показва, колко опасни са „религията“ и „духовността“? Или трябва да кажем, че ние трябва през цялото време да вземаме предвид „религията „ и „духовността“?

Жадни за духовността

„Скритият извор“ на духовността е втората отличителна черта на човешкия живот, която твърдя, че функционира като ехо на глас; като пътепоказател, който посочва да се отдалечаваме от мрачния пейзаж на съвременния секуларизъм и да вървим към възможността, че сме създадени да бъдем нещо много повече от това, което сме. Има много признаци в подкрепата на това предположение, е точно така, както жителите на Източна Европа сега преоткриват свободата и демокрацията, жителите на Западна Европа преоткриват духовността – даже ако някои от опитите за връщане обратно към първоначалния план на Бога са без определена цел, случайни и даже очевидно опасни.

На някои хора това им изглежда като доста евроскептична гледна точка. В повечето случаи (въпреки, че не винаги) в Северна Америка духовността от един или друг вид никога не е била демоте по същият начин, както тя е в Европа. Но положението е по-сложно, отколкото изглежда. В Северна Америка се приемаше като даденост, че религията и духовността трябва да останат на правилното си място – иначе казано, далече от останалата част от реалния живот. Само защото много повече американци, отколкото европейци ходят на църква, това не означава, че не съществува същата принуда да бъдат ограничаван скрития извор, за да не работи и че същите въпроси не излизат на повърхността. Когато погледнем по надалече ние бързо разбираме, че в повечето части по света проектът за покриването на всичко с бетон никога не е бил господстващ. Ако се замислим за положението в това отношение в Африка, за Близкия Изток, за Далечният Изток, в Централна и Южна Америка – иначе казано, в по-голямата част от човечеството, ние ще установим, че това нещо, което най-общо можем да опишем като „духовност“ е постоянен фактор в живота на семействата, на селата и на градовете, на общините и на обществата. Духовността се извява по различни начини. Тя се интегрира по хиляди начини в политиката, в музиката, в изкуството, в драмата – иначе казано – в ежедневието.

От нашата Западна гледна точка това може да изглежда странно. Антрополозите и пътешествениците понякога коментират колко старомодно е, че хора, живеещи в силно развити държави (например, в Япония) продължават да се придържат към нещо, което според нашата гледна точка прилича на набор от суеверия. Колко странно е, че те продължават да пият вода от ромолящите извори, извиращи направо от земята, а ние бяхме учени колко по-здравословно е да прием вода от чешмата, която ни е доставена по тръба и е дезинфектирана от упълномощената институция. Но има признаци около нас, че ние вече не сме щастливи да разсъждаваме по този начин. Ние сме готови да потърсим отново изворите. Понякога (от християнска гледна точка това често изглежда забавно) някой коментатор във вестник разказва, че е посетил църква или катедрала и е установил, че това е вдъхновяващо и даже приятно. И те задават въпроса, дали е вярно, че всички правилно мислещи хора са се отказали от това нещо? Обикновено те бързат да се дистанцират от всяко подозрение, че самите те вярват в християнското съобщение. Но е трудно да бъде пренебрегнат звукът на прясната бликаща вода. Все по-малко и по-малко хора в нашия материален свят даже се опитват да се съпротивляват на този звук. Това възраждане на интереса към различен вид живот в сравнение с живота, който може да бъде поставен в епруветка и да бъде измерван, е приело много различни форми. През 1969 световно известният биолог Сър Алистър Харди (*Коментар: 1896-1985, английски морски биолог, работил и преподавал в Оксфорд, експерт по морските екосистеми. Дълбоко вярващ християнин. Д.Пр.*) основа Изследователски център за религиозни преживявания. Той призова по радиото хората от цял свят да опишат преживяването си с намерението да събере тези сведения и да класифицира резултатите по същият начин, по който биолозите и изследователите на природата през 19-я век са събирали и класифицирали данни за милиарди различни живи организми на нашата планета. Този проект се разрасна и с течение на времето събра значителен архив от материали, които сега са достъпни в Интернет: (<http://www.archiveshub.ac.uk/news/ahrerca.html>). Всеки човек, който счита, че религиозното

преживяване не е интересно или че този интерес устойчиво намалява, трябва да разгледа материалите и отново да помисли.

До подобен извод ще стигнете, ако отидете в книжарница и разгледате онази част в нея, която е посветена на духовността. Всъщност, един от признаците на сегашното време е, че книжарниците не знаят как да нарекат книгите от тази вид. Понякога техният раздел е наричан „Духовност“ или „Ум, тяло и дух.“ Друг път е наричан „Религия“ - въпреки, че нормално това ви отвежда при Библиите с кожена подвързия и при молитвените книги, отпечатани за да бъдат давани като подаръци, а не за да ви предложат извори на жива вода. Понякога този раздел в книжарницата е наричан „Самопомощ,“ все едно, че духовността е нещо от номенклатурата „Направи си сам,“ занимание за през почивните дни, за да ви накара да започнете да си мислите колко добър човек сте вие.

Това, което намирате в такива места в книжарниците е обичайната богата смес, в зависимост от управителя или характерния стил на книжарницата. Понякога има някои доста сериозни теологични книги. Обикновено там има книги, чиято цел е да ви помогне да откриете вашия „личен тип“ според една от популярните системи за самооценка – например, „Индикатор на типа от Майер-Бригс“ или „Иниграм.“ Понякога сме подмамвани да навлезем в определена област – например, да се запознаем с превъплъщението: може би ако открием, какви сме били в предишния си живот, ние ще разберем защо мислим и чувстваме така, както мислим и чувстваме сега. А като алтернатива много автори ни приканват да изпробваме някакъв вид природен мистицизъм, в който влизаме в контакт с дълбоките цикли и ритми на света около нас. Понякога движението е в друга посока и ни предлага привидното Будистко изолиране от света, оттегляне в един духовен свят, където материалните неща на живота престават да бъдат толкова важни. Понякога някаква внезапна мания прелита през Западния свят, независимо от това, дали се отнася за Кабала (произхожда от средновековен юдейски мистицизъм, а сега в някои места е принизен до нивото на някакви постмодерни дрънканици), за лабиринти (помагала за молитва в някои средновековни катедрали, предимно чартисти, а сега по-широко използвани в една смес от християнска духовност и постмодерно самоопознаване), или за поклонническо пътуване, където духовният глад върви ръка за ръка с подклаждано от любопитството обикаляне по света.

Например и свързано специално с тази част от света, където живея сега – Англия – последното поколение стана свидетел на внезапно повишаване на интереса към всичко, което е свързано с Келтите. И наистина, самата дума „Келти“ е достатъчна, когато бъде добавена към музика, молитви, сгради, бижута, тениски и всичко останало, което ни е под ръка, за да спечели вниманието, а често пъти – и достатъчно пари от днешните хора в Западната култура. Изглежда, че тази дума говори за натрапчивата възможност за наличието на друг свят, в който Бог (каквото и да е той) е по-директно присъстващ, свят, в който хората са в по-добри взаимоотношения с тяхната природна среда, свят, в който корените са много по-дълбоки и скритата музика е много по-богата, в сравнение с кресливия и повърхностен свят на съвременната технология, на сапунените опери и на футболните мениджъри. Светът на древните келти – Нортумбрия, Уелс, Корнуел, Британия, Ирландия и Шотландия – изглежда, че е хиляди мили далече от съвременното християнство. Без съмнение, това е причината, поради която то е толкова привлекателно за хората, които са отегчени или даже ядосани на официалната религия в Западните църкви.

Но истинският център на келтското християнство – животът в манастирите, с големия стрес, пораждан от крайния телесен аскетизъм и активното евангелизиране – едва ли това е, което искат да видят днешните хора. Св. Кътберт (*Коментар: 634-687 – монах, епископ и отшелник. Считан е за светец-закрилник на Северна Англия и Шотландия. Д.Пр*), един от най-великите келтски светци, обикновено се молел, потопен до кръста в морето на североизточното крайбрежие на Англия. Няма никакво доказателство, че по онова време морето не е било толкова ужасно студено, колкото е днес. Нито пък има никакви признаци, че днешният радостен келтски ентусиазъм е възприел този вид усмиряване на плътта. Богатите и дълбоки преживявания от типът, който често пъти наричаме „духовни“ - наистина нормално – въвлечат емоциите по много мъдри начини. Понякога такива преживявания произвеждат толкова дълбоко усещане за вътрешен мир и щастие, че хората говорят, че за известно време са били на едно място, което те могат да нарекат единствено с думата „небе.“ Понякога преживяването е за участие в страдание на света, което е толкова болезнено и жестоко, че единственият възможен отговор е да плачем горчиво. Аз не говоря за усещане за благоденствие или за неговата противоположност, което може да се случи в резултат от участие в някаква дълбоко задоволяваща дейност от една страна или от друга страна - при противопоставяне в някоя ужасна трагедия. Говоря за тези често споменавани времена, когато хората са имали усещането, че живеят в няколко измерения, което обикновено е недостъпно за нас и в едно от тези измерения те са изживели или някакво чудно

решение на техен проблем и са се радвали, или са изживели силна болка и мъчение, които са ги накарали да реагират, все едно, че самите те са преминали през тези неща. Такива преживявания, както знае всеки здравомислещ пастор или духовен наставник, могат да окажат трайно и дълбоко въздействие върху живота на човека. При това положение, какво трябва да правим ние с „духовността“, когато чуваме ехото от глас, който може би говори на нас?

Кое ни прави да сме толкова жадни?

Християнското обяснение за този подновен интерес към духовността е доста недвусмислен. Ако нещо като християнската история наистина е вярно (иначе казано, ако има Бог, който можем да опознаем най-ясно в Исус), този интерес е точно това, което трябва да очакваме; защото в Исус ние виждаме Бог, който обича хората и иска те да научат и да отговорят на тази любов. Всъщност, това е което ние трябва да очакваме, ако някоя от историите, разказвани от религиозните хора – а това са огромното мнозинство от хората, които са живели на земята – са истина: ако има някакъв вид божествена сила или същество, тогава в най-лошият случай е логично, че хората ще намерят някакъв вид среща с това същество или сила и това ще бъде привлекателен или поне интересен феномен.

На първо място точно това е причината, поради която има такива неща като религиите. Когато астрономите видят, че поведението на една планета е необяснимо чрез сравняването ѝ с поведението на други, вече познати планети или чрез сравняването ѝ със самото слънце, тогава те предполагат, че има и друга планета от същия вид, размер и местоположение, която ще обясни странното поведение на първата планета. Всъщност това е начинът, по който са откривани най-отдалечените планети. Когато физиците открият някакъв феномен, който по никакъв начин не могат да си обяснят, тогава те предполагат наличието на нови неща, които не могат да бъдат наблюдавани директно, което обяснява тяхното съществуване. По този начин кварките и подобни странни неща навлязоха в нашия език и разбиране.

От друга страна, част от християнската история (и по същия начин – историите на Юдеизма и на Мюсюлманството) е, че хората са били толкова сериозно повредени от злото, че се нуждаят не от някакво по-добро самоопознаване или от по-добри социални условия, а от помощ и наистина от спасение, което идва извън самите тях. Ние трябва да очакваме, че в търсенето на духовен живот, много хора ще приемат варианти, които са - за момент ще го кажа не толкова силно - съвсем не това, което е най-доброто за тях. Хора, което продължително време за жадували за вода, ще пият всякаква вода, даже и тя да е замърсена. Хора, които дълго време не са яли нищо ще ядат всяко нещо, което могат да намерят, като се започне с трева и се стигне до сурово месо. Поради това, сама по себе си „духовността“ може да изглежда, че е както част от проблема, така и част от решението на проблема.

Разбира се, има и други начини за обяснение както на гладът за духовност и странните неща, които понякога правят хората, за да задоволят този глад. Много хора през различни етапи от историята, през последните 2 века в Западния свят, оказвайки се свидетели на такъв феномен, дават различни описания на това усещане на споделено духовно търсене. *„Безумният каза в сърцето си: „Няма Бог“* (Пс.14:1 и на други места) - това е била присъдата на древният израелски поет – но въпреки това има много хора, които са казвали, че всъщност глупав е човекът, който вярва.

Фройд казва, че духовността е резултат от такива психологични сили, като например прожектирането на спомените за личността на бащата върху някакъв космически екран. Според него, всичко това е фантазия или пожелателно мислене, или и двете. Фактът, че хората са гладни за духовност не доказва нищо. Ако призивът към духовност, който чуваме може да бъде изтълкуван като ехо от глас, това е глас, която е загубван във вятъра толкова бързо, колкото е дошъл до нас, оставяйки ни да се питаме дали си въобразяваме това или, ако наистина сме чули нещо, това не е било просто ехо от нашите собствени гласове.

Но въпросът „Защо жадуваме да духовност?“ си заслужава да го задаваме въпреки всичко. В края на краищата, ако сегашното търсене на духовността се основава на представата, че има някой или нещо „някъде там“, с когото (или с което) можем да влезем в контакт и ако тази представа в края на краищата се окаже изцяло погрешна (и да се окаже, че ние, хората, сме в този смисъл самотни в космоса), тогава духовността може да се окаже че не безвредно занимание. *(Коментар: Превел съм книгата „Той е там и Той не мълчи“ на световно известния теолог Франсис Шейфър и мога да я изпратя по ел. поща на всеки, който пожелае. Д.Пр.)* Всъщност може да се окаже, че то е опасно, ако не за самите нас, тогава поне за онези, чиито живот е повлиян от това, което ние казваме и правим. Някои коравоврати скептици, виждайки вредите, причинявани от (както ги наричат те) религиозните фанатици – терористи-камикадзета, апокалиптични фантазори и други подобни - са обявили, че колкото по-скоро разберем, че всички религии са някакъв вид невроза или ние повече не би трябвало да им обръщаме внимание, или даже да се опитаме религиите изобщо да бъдат забранени, или да

бъдат ограничени до безопасното ниво за практикуване на възрастни хора, най-добре – насаме. Понякога човек чува по радиото или прочита във вестника, че някакъв учен твърдял, че е открил невронът или даже генът, който контролира това, което наричаме „религиозни“ преживявания, вследствие на което такива преживявания вече се счита, че не са нищо повече освен вътрешни умствени или емоционални събития. Но такива преживявания, колкото и да са силни, щяха да са нещо повече от указателни знаци за една вечна реалност, така както болката в зъбите ми щеше да е сигнал, че някой ме е ударил с юмрук в челюстта. Трудно да бъде демонстрирано, особено пред някой убеден скептик, че моето духовно преживяване има нещо общо с външната реалност.

Духовността и истината

Една от редовно прилаганите тактики на скептика в това отношение е относителността. Много ясно си спомням един приятел от училището, който ми каза ядосано в края на един наш разговор за християнската вяра: „Очевидно за теб тя е истина, но това не означава, че тя е истина за всеки друг човек.“ Днес много хора тръгват по този път. Когато казваме „Това е истина за вас,“ това звучи прекрасно и толерантно. Но това е само една измама, защото тази фраза изопачава смисъла на думата „истина,“ за да не означава „истинско разкриване на състоянието на нещата **в реалния свят,**“ а да означава „нещо което наистина се случва **ВЪТРЕ** във вас. По този начин смисълът на израза: „Това е истина за вас“ става повече или по-малко равностоеен на израза „Това НЕ е истина за вас,“ защото указателното местоимение „това“ в тази фраза – което би трябвало да се отнася за духовно усещане, за знание или за преживяване, което ви предоставя по мощен начин съобщението, че има любящ Бог, **което противопоставящият ви се събеседник е принизил до нивото на нещо друго** – **че вие имате много силни чувства или въображение, които вие погрешно възприемате като нещо, което наистина се случва в реалния свят.** Тази тактика върви с няколко други принуди, които са комбинирани по такъв начин, че да създадат представата, **че самата „истина“ е крайно относително понятие в нашия свят.** (Коментар: Да си спомним, че когато Пилат Понтийски разпитвал Исус, преди да го осъди на смърт, го запитал „Що е истина?“ (Йоан 18:38), което подсказва, че когато сме отделени от Бога, истината губи своя абсолютен смисъл и се превръща в относително понятие. Д.Пр.)

След като разберем, че дръзкият отговор на скептика сам по себе си създава проблеми от този вид, ние се връщаме обратно при възможността, че широко разпространеният глад за духовност, за който се съобщава по различни начини в цялата история на човечеството, всъщност е реален пътен знак, който ни насочва към нещо, което се намира просто от другата страна на ъгъла и ние не можем да го видим. Това нещо може да е ехото на глас, глас, който призовава, не толкова шумно, че да ни принуди да го слушаме, независимо от това дали искаме или не, но и не толкова тихо, че да бъде напълно заглушен от шумовете в главите ни и в нашия свят. И ако това ехо се присъедини към страстта за справедливост, някои хора може да решат, че поне си заслужава да продължат да слушат бъдещото ехо от същия глас.

Глава 3

Ние бяхме създадени един за друг

Младият мъж и младата жена се гледаха втренчено един друг в очите, когато седнаха на дивана в моя кабинет. Те бяха дошли да уговорят сватбата си: изпълнени с мечти и удивление при откриване на съвършенството в другия човек, който беше точно това, което те бяха търсили и на което се бяха надявали. Но въпреки това всички ние знаем, **че бракове, които изглежда, че са били планирани на небето, понякога завършват недалече от ада.** Въпреки, че за двойките в периода на първото опиянение на любовта самата мисъл за другия добавя едно изцяло ново измерение в живота им, статистиката показва, че ако не знаят как да подбират пътя, по който им предстои да се движат, те могат много скоро да крещат, да плачат и да търсят адвокати, които да уредят развода им. Няма ли нещо странно във всичко това? Как става така, че ние копнеем един за друг, но въпреки това установяваме, че взаимоотношенията ни са толкова трудни? Моето предположение е, че цялата област на човешките взаимоотношения формират друго „ехо на глас“ - ехо, което ние можем да пренебрегнем, ако поискаме, но то е достатъчно силно, за да преодолее защитите на много хора в нашия така наречен съвременен свят. Или ако предпочитате, можем да кажем, че човешките взаимоотношения са друг указателен знак, който ни казва, че има път пред нас, който води до...е, добре, който води до място, където ние може би искаме да отидем.

Започвам с любовното взаимоотношение, защото, въпреки всичкото лишаване на брака от престиж в Западната култура през последното поколение, въпреки желанието за независимост, въпреки натискът от двойния товар, носен от двамата брачни партньори, въпреки нарастващият брой на разводите и въпреки светът, който е пълен с нови изкушения, бракът все още е забележително популярен. Милиони, а може би и милиарди долари се харчат ежегодно за сватби. Но въпреки това, всяка втора пиеса, филм или роман и вероятно 10% от статиите във вестниците разказват за домашна трагедия – което е модерният начин да кажем, че нещо в някое от основните взаимоотношения в семейството е тръгнало драматично в погрешна посока – обикновено, взаимоотношението между съпругът и съпругата.

Ние сме създадени един за друг. Но въпреки това, често пъти е много трудно да направим взаимоотношението да работи, а да не говорим – и да процъфтява. Това е същият парадокс, който открихме в предните две глави на книгата. Всички знаем, че справедливостта е важно нещо, но въпреки това тя се изплъзва между пръстите ни. Ние добре знаем, че има такова нещо като справедливостта и че тя е важна, но въпреки това ни е трудно да отхвърлим твърдението, че идеята за справедливостта е пожелателно мислене. *(Коментар: Всички сме чували твърдението: „Животът е несправедлив!“, откъдето следва извода, че и ние трябва да бъдем несправедливи, ако искаме да успеем в живота. Или както казват някои хора: „Чрез нахалство към прогрес.“ Д.Пр.)* По същият начин всички знаем, че принадлежим на общности, че сме създадени да бъдем обществени същества. Но въпреки това има моменти, когато сме изкушавани да затръшнем входната врата и ядосано да останем сами в нощта, като едновременно твърдим, че вече не сме част от никакво общество, но и се оплакваме, че никой не изпитва съжаление към нас и че никой не идва да ни спаси и да ни утеши. Всички знаем, че сме част от общност, но не можем да разберем как за поддържаеме правилни взаимоотношения с хората. Гласът, който чуваме като ехо в главите ни и в сърцата ни продължава да ни напомня за двете части на този парадокс и си заслужава да се замислим защо е така.

Загадката на взаимоотношението

Разбира се, често пъти е много желателно да нямаме никакви взаимоотношения с другите хора. Ако работите в шумна фабрика или даже, ако живеете в пренаселен дом, желанието да напуснете, например за да отидете някъде сред природата, може да е благословено облекчение. Даже на онези от нас, които харесват да са сред много хора, понякога това им дотяга и те с наслада се усамотяват с някоя книга или отиват на дълга разходка, за да обмислят нещата, без да бъдат смущавани от други гласове. Различията в темперамента, средата в която сме израсли и други обстоятелства оказват голямо влияние върху взаимоотношенията ни.

Но повечето хора не искат изцяло и дълго време да живеят в самота. Всъщност, повечето хора, даже тези, които по природа са срамежливи и интровертни, обикновено не избират да бъдат сами през цялото време. Някои от хората, които предпочитат да живеят в самота, правят това поради религиозни причини и стават отшелници. Други правят това, за да избегнат някаква опасност, като например някой осъден престъпник, който избира да живее някъде скрит сам, отколкото да бъде в затвора. Но даже хората, които правят такива избори, обикновено осъзнават, че това което правят, е нещо ненормално. Наистина, понякога, когато биват затваряни в самостоятелна килия, хората буквално полудяват. Когато бъдат лишени от общуване с хората, те загубват представа за себе си. Изглежда, че ние, хората сме създадени да откриваме целта и смисъла на своето съществуване не просто в самите себе си и в нашия вътрешен живот, а един в друг и в споделените цели и смисъла на семейството, на улицата, на работното място, на обществото, на града и на нацията. Когато кажем за някой човек, че е „саможив“, това не винаги означава, че той е лош човек, а просто, че той или тя е необичаен човек.

Взаимоотношенията се проявяват по различни начини. Една от най-странните му прояви в съвременната Западна култура е преформатирането (и смаляването) на онези видове взаимоотношения, които бяхме възприемали като непроменима даденост. Всеки човек, който е израсъл в обикновен африкански град, има десетки приятели, които живеят и в двете посоки на улицата; всъщност много деца живеят в условия, които в очите на Запада приличат на едно огромно и объркващо семейство, в което всеки възрастен, който се намирана разстояние, което може да се измине пеша, се счита за уважавана леля или чичо по начин, който е невъобразим в съвременния Запад. В такава общност съществуват множество мрежи за подкрепа, за окуражение, за порицание и предупреждение, за една обща отговорност на народната мъдрост (или, както може да се окаже – на народната глупост), която държи всички хора заедно и дава на хората споделено усещане за посока или поне – когато положението е лошо, за споделено усещане за нещастие. Хората, които живеят в днешния Западен свят в повечето случаи **даже не разбират какво им липсва.** Всъщност, те може да бъдат разтревожени от цялото това общо живеене. В такава общество всеки участва, както за добро,

така и за лошо. И понякога, разбира се, това участие означава споделяне на лошото. Здравото усещане за единомислие в обществото може да възпита цялото общество да се втурне в погрешна посока. Времената, когато хората са били най-обединени, когато хората са вървели най-монолитно заедно, включват в себе си и периоди, например, населението на древна Атина, което гласувало високомерно за воденето на войни, които те не можели да спечелят. В не толкова далечни времена, в тези времена се включва и периода, когато огромното мнозинство от германците гласува, за да даде на Адолф Хитлер абсолютната власт, което промени хода на историята. Даже когато обществата функционират добре в съответствие с тяхната собствена вътрешна динамика, няма гаранция, че резултата ще бъде добър.

И разбира се, на първо място, на много общества им е трудно да функционират добре заедно. Ако борбите на съвременните бракове са един очевиден пример, друг пример е крехкото състояние на нашите съвременни демокрации. Много хора в днешния Западен свят не могат да си представят, че могат да живеят в някакви други условия, различни от демокрацията и със сигурност не биха избрали да направят това. Самата дума „демокрация“, носеща поне смисълът на „пълни права за гласуване на пълнолетните хора“ (ще кажа отново, че има системи по света, в които жените или бедните, или робите са лишени от тези права – системи, които са били широко разпространени в миналото, но въпреки това са наричали себе си „демокрации“), е започнала да притежава най-високата възможна оценка на одобрение. Ако кажете, че не вярвате в демокрацията или даже, че се съмнявате в някои от нейните черти, хората ще сметат, че или сте луд, или поне, че сте крайно опасен човек.

Но има признаци, че не всичко в демокрацията е толкова добро, поне дотолкова, доколкото ни е известно. Ние не можем вече да имаме такива правилни взаимоотношения на висшето ниво, каквито имаме на ниските нива. Например, в САЩ се приема като даденост, че ако искате да заемете някакъв важен държавен пост, а да не говорим за президентството, вие трябва да имате много пари, по-голямата част от тях вероятно събрани от много богати поддръжници. Но хората не даряват с лекота голяма сума пари; по правило поддръжниците очакват някакъв вид компенсация, поне за да можете да разчитате, че следващият път те пак ще ви подкрепят. Колкото повече хора виждат, че това се случва, толкова повече това поражда цинизъм; а цинизмът разлага сърцевината на нашите национални и граждански взаимоотношения. В Англия сега по-голям брой хора гласуват в „реалити шоу-програмите на телевизията“, отколкото участват в изборите. Тук имам предвид парламентарните избори – за избирането на правителство на цялата страна за период от цели 5 години, а не местните избори, в които броят на избирателите е още по-малък. И когато, както се случи много пъти през последните десетилетия, партията, която „спечели“ изборите се окаже, че е получила подкрепата само на малка част от всички гласували, тогава възникват сериозни въпроси за системата като цяло. (Коментар: Същото е положението и у нас. При теоретичен общ брой на гласоподавателите от около 6 млн. души, през последните години ни управляват правителства, за които са гласували около 20 % от общия брой на гласоподавателите или около 40 % от гласувалите, когато в изборите участват 50 % от всички гласоподаватели. Това означава, че управлява не мнозинството, а малцинството. Д.Пр.) В много Западни държави има същото незадоволство от начинът, по който работи системата. Всички знаем, че в един или друг смисъл ние сме част от една общност, но съвсем не е ясно как това може и трябва да функционира.

Следователно, като започнем от най-интимното взаимоотношение (бракът) и стигнем до взаимоотношенията на високите нива (националните институции), ние откриваме едно и също нещо: всички знаем, че сме създадени да живеем заедно, но всички установяваме, че да правим това е по-трудно, отколкото сме си представяли. А в пространството между тези две граници – голямото и малкото (по-точно - в по-личната и интимна част на скалата) – можем да открием такива характерни черти от живота на човека, като смехът и сълзите. Ние взаимно се оценяваме като забавни и смешни. Ние взаимно се оценяваме като трагични. Ние оценяваме себе си и взаимоотношенията си както като забавни и смешни, така и като трагични. Ето такива сме ние. Не можем да избегнем да не сме такива и даже не искаме, въпреки че често пъти нещата не стават така, както ние искаме.

Объркване относно секса

В сърцевината на взаимоотношенията ние намираме секса. Разбира се, това не означава, че всички наши взаимоотношения са сексуални в смисъла, че в тях има сексуално поведение. На практика всички общества се отнасят към такова поведение като към нещо, което е съдържано в определен и много конкретен контекст, често пъти в рамките на брака или на близките му равностойни взаимоотношения. Но въпреки това, хората се държат един към друг като мъж и жена; мъжествеността и женствеността не е отличителна черта, която съзираме само, когато влезем в един конкретен вид взаимоотношение (по-точно казано – любовно или еротично). В този случай ние също знаем до мозъка на костите си, че сме определен вид създание, но въпреки това на нас ни е трудно да се самоуправяваме, знаейки какво създание сме. Казано иначе, сексът е особено ярък пример за

парадокса, за който говоря. В днешният свят може да изглежда, че в тази област е малко вероятно да чуем ехото на глас от вида, който описах. Но това единствено показва, че ние погрешно разбираме нещата.

Последните поколения в Западния свят станаха свидетели на огромните усилия, изразходвани в опита да се научат момчетата и момичетата, че разликата между тях е просто въпрос на биологично функциониране. Ние бяхме строго предупреждавани да не се отнасяме към хората според стереотипа за техния пол. Все повече и повече работни места стана възможно, поне на теория, да бъдат заемани както от мъже, така и от жени. Но въпреки това днешните родители, колкото и безукорна да е тяхната репутация, откриваха, че е много по-вероятно момчетата да харесват да играят с играчки във формата на пушки, пистолети и коли, както и, че голям брой момиченца харесват да си играят с кукли, да ги обличат и да се отнасят с тях като към свои деца. Но не само децата упорито отказват да приемат новите правила. На специалистите по маркетинга на стоките, които се прицелват в различни групи от обществото, не им е трудно да отпечатват и разпространяват „мъжки списания,“ които малко на брой жени биха купили, както и „женски списания,“ които едва ли някой мъж би прочел. Разпространението на тези списания се разширява все повече и повече, даже в тези държави, в които пропагандата на половата идентичност е била силна в продължение на десетилетия. Разбира се, в повечето държави никой не се опитва даже да претендира, че мъжете и жените са взаимозаменяеми. Всеки знае, че те са много различни. Но е по-трудно, отколкото си представяме, да определим конкретно какви са тези различия, не на последно място защото различните държави имат различни представи за това, което трябва да правят мъжете и какво трябва да правят жените, и поради това хората се озадачават, когато не всеки човек съответства на типа. Въобще не отричам, че има много области, за които в миналото ние сме имали погрешни представи. В собствената ми сфера на работа аз енергично съм спорил, че има много по-обширна област на взаимозаменяемост между мъжете и жените, отколкото сме считали в миналото. Това, което искам да кажа е следното: във всички човешки взаимоотношения се съдържа един елемент на полова идентичност (аз, като мъж, общувам с другите мъже като мъж със мъж, а с жените – като мъж с жена) и въпреки че всички дълбоко в себе си знаем това, ние много се объркваме в тези взаимоотношения. В единият край на скалата, някои хора се опитват да претендират, че във всички конкретни случаи техният пол е неподходящ и по този начин те всъщност са неутрални. В другият на скалата, някои хора винаги преценяват другите според възможността те да станат техни сексуални партньори, даже само в тяхното въображение. И отново ще кажа, че всички ние знаем до мозъка на костите си, че и двете крайности представляват изопачаване на реалността.

И двете реакции всъщност, са форма на отричане. Първата реакция (да си представяме, че ще бъдем неутрални), означава да отричаме нещо, което е много важно относно това, кои сме ние и какви сме създадени да бъдем. Ние просто сме полови същества; и тъй като това дава отражение върху цялата гама на нашето поведение и реакции, по многобройни и неуловими начини, ние не печелим нищо, когато претендираме, че ние не сме такива, каквито сме и че това не е важно. Вторият отговор (преценяването на хората като възможни сексуални партньори) включва в себе си отказът да разберем нещо, което е от огромно важност за природата на еротичните взаимоотношения – че **НЯМА ТАКОВА НЕЩО КАТО СЛУЧАЕН СЕКС.** Точно така, както отличителната полова черта – мъжествеността и женствеността е свързана тясно със сърцевината на това кои сме ние като човешки същества, по същият начин сексуалната активност гравира път в сърцевината на нашата човешка самоличност и собствената ни представа за себе си. Да отричаме това, независимо дали правим това на теория или чрез действие, означава да правим заговор със собствената си представа за себе си, да лишаваме сексуалните си взаимоотношенията си от техния човешки облик и да приемаме живата смърт. Накратко, всички знаем, че сексът и пола са извънредно важни за живота на човека. Но в тази област откриваме нещо, което е валидно за всички видове човешки взаимоотношения: **че нещата са много по-сложни, отколкото си представяме, че са много по-пълнени с трудности, загадки и парадокси.**

Всъщност, сексът и смъртта изглежда са много силно свързани помежду си, не само в второкачествените романи и филми. И изглежда, че именно смъртта ни кара да се съмняваме, дали ние въобще сме създадени да имаме взаимоотношения.

Смъртта и призивът към истинска човечност

Ние търсим справедливост, но често пъти установяваме, че тя ни се изплъзва. Гладуваме за духовност, но често пъти живеем така, като че единствено материализмът е очевидната истина. По същият начин даже най-прекрасните ни и най-добри взаимоотношения накрая ще завършат със смърт. Смехът накрая ще се превърне в сълзи. Ние знаем това; страхуваме се от това; но не можем да

направим нищо за това.

Ако това е парадоксално – ние сме създадени за да имаме взаимоотношения, но всички взаимоотношения стигат до своя край – и в двете части на този парадокс ние намираме ехото на глас, който ни напомня за ехото, което чухме в първите две глави на книгата. Тези системи на вярата, които са вкоренени в Писанията и които наричаме Стария Завет, говорят за човешки същества, които са били създадени непроменими за взаимоотношения: за взаимоотношение помежду си в рамките на човешкото семейство (и особено за взаимно допълващите се взаимоотношения между мъжа и жената); за взаимоотношения с останалата част от сътвореният ред; и над всичко друго – за взаимоотношение със Създателят. Но въпреки това, в самата история за сътворението, която остава основата за Юдеизма, Християнството и Исляма, всички неща в сегашния свят са кратковременни и мимолетни.

Тази непостоянност – иначе казано, фактът на смъртта – сега придобива мрачния отенък на трагедия. Тя е свързана с човешкия бунт против Създателя, с отхвърлянето на най-дълбокото от всички взаимоотношения (връзката му със Създателят) и с последвалото вкисване на други две (взаимоотношенията ни един към друг и взаимоотношението ни със създаденият ред). Но темата за взаимоотношението и за непостоянството са част от самата структура на това, което във великите монотеистични религии означава да бъдеш човек. Не би трябвало да се изненадваме, че когато мислим за човешките взаимоотношения, ние установяваме, че чуваме ехото на глас, даже ако този глас, казва: „*Къде си?*“ (Бит.3:9)

Древната библейска история за сътворението ни представя една мощна и многозначителна картина за всичко това: тя казва, че хората са направени по Божия образ. На пръв поглед, това не ни помага много да разберем смисъла, защото ние не знаем много за Бога и поради това не можем извлечем голяма информация за това, какви сме планирани да бъдем. Нито пък (така ни изглежда) ние знаем толкова много, колкото ни се иска да знаем за това, кои сме ние и поради това не можем да стигнем до заключението, кой е и самият Бог. Но целта, заради която в Битие ни се казва, че сме направени по Божия образ, вероятно е друга. В древният свят, както е и в наши дни в някои части по света, великите управници често пъти издигали статуи на себе си на прочути места, не толкова често на територията на собствения си дом (където всеки знаел, кои са те и са признавали, че те управляват), а в техните далечни колонии. (*Коментар: Точно такива са многобройните паметници на Светската армия в нашата страна. Те са знаци, които демонстрират, че тази територия е колония на Русия. Тя е придобита без сражения и без жертви, но ние тачим Русия като наши освободител. А тя всъщност ни е „освободила“ от свободата ни. Д.Пр.*) Например, много повече паметници на римски императори са били намерени в Гърция, Турция и в Египет, отколкото в самата Италия или в Рим.

За един император смисълът на издигането на паметник на самия себе си в завзетата територия е бил, че на жителите на тази територия ще бъде напомняно, че той е техният император и че те трябва да му се подчиняват. На самите нас това ни звучи заплашително. В края на краищата, ние сме демократи. Ние не искаме никакви далече живеещи управители да ни заповядат, а още по-малко (както основателно подозираме), да изискват от нас да им даваме нашите пари. Но това само показва доколко много нашите взаимоотношения – с Бога, със света и помежду ни – са били увредени и покварени. В ранните истории смисълът е бил, че Създателят е обикнал света, който е създал и е искал да се грижи за него по най-добрия възможен начин. За да стане това, той поставил в своя свят човекът, който да се грижат за света, човекът, който ще показва на света кой всъщност е Той, Създателят и който ще направи света да работи, да процъфтява и да изпълнява своето предназначение. Това грижовно създание (или казано с други думи – това семейство от създания – човешката раса) трябвало да бъде образец и да възплъщава тази вътрешна свързаност, това взаимно и плодно знание, да си имат взаимно доверие и да се обичат – това е бил Божият план за тях. Взаимоотношението е било част от начинът, чрез който се е планирало ние да бъдем изцяло човещи, не заради самите себе си, а като част от една много по-голяма схема от неща. И нашите провали в човешките взаимоотношения по този начин са вплетени в нашите провали в други големи проекти, в които до мозъка на костите си знаем, че сме част: нашият провал да оправим света по отношение на справедливостта (Глава първа) и нашият провал да поддържаме и да развиваме тази духовност, която в сърцевината си, включва в себе си взаимоотношение на доверие и любов със Създателят (Част втора.)

Но самите провали и фактът, че ние знаем за тях в мозъка на костите си, посочва към нещо, което само християнската традиция - от всички други големи монотеистични вярвания - е изследвала до последната подробност: вярата, че самият Създател съдържа вътре в себе си едно многолико взаимоотношение. Това е нещо, което ще изследваме по-късно. Но то показва достатъчно добре, че ако, както аз предположих тук, ние наистина знаем заради какви взаимоотношения сме създадени и

установяваме, че тези взаимоотношения са трудни, ние можем да гледаме на това двойно знание като на пътепоказател, който сочи към същата посока, както и първите два, които вече разгледахме. Призивът за взаимоотношение и тъжният упрек заради нашите провали в това отношение, може да бъде чул заедно като ехо на глас. Гласът ни напомня кои всъщност сме ние. Той може даже да ни предложи някакъв вид спасение от нашето затруднено положение.

Вече можем да кажем достатъчно за този глас, по който ние ще разпознаем неговия собственик, ако го срещнем. Неговият собственик ще е някой, който е изцяло посветен на взаимоотношенията от всякакъв вид – с другите хора, със Създателят и с природния свят. Този собственик ще поеме част от болката поради съсипването на всяко от тези взаимоотношения. Един от вечните елементи на християнската история е твърдението, че парадоксът на смеха и сълзите, който е вплетен сърцевината на човешкото съществуване, е вплетен и дълбоко в Божието сърце.

Глава 4

За красотата на света

Един ден, тършувайки в стар пращен таван в един малък град в Австралия, колекционер попаднал да избелял ръкопис, съдържащ много нотни страници с музика за пиано. Заинтересован, той го отнесъл при един търговец. Търговецът позвънил на приятел, който отишъл при тях половин час по-късно. Когато видял нотите, той се развълнувал, а после се озадачил. Изглеждало, че ръкописът е бил написан от самият Моцарт, но това не било някоя от известните му творби. Всъщност, той никога не бил чувал тази музика. Последвали още много телефонни обаждания, още вълнения, още консултации. Наистина изглеждало, че това е произведение на Моцарт. Но, въпреки че някои негови части изглеждали далечно сходни и познати, тази музика не кореспондирала с която и да е от творбите му.

Не след дълго някой седнал на пианото. Колекционерът застанал близо до него, понеже не искал да гледа как страниците на неговия скъпоценен ръкопис са повредени от пианиста, докато разгръщал следващата страница от партитурата. Но тогава се появила нова изненада. Музиката била удивителна, точно такава, каквато би написал Моцарт. В нея се редували енергия и тъга; притежавала неуловими хармонични промени, някои великолепни мелодии и звънлив финал. Но тя изглеждала...недовършена. Имало места, където изглежда, че нищо не се случва, в които пианото просто отмерва времето. Има други места, където ръкописът е избелял, трудно четлив и неясен, но изглежда така, все едно, че композиторът е маркирал не просто един-два такта пауза, а много по-дълга пауза. Постепенно истината изгряла пред развълнуваната малка група. Това, което разглеждали, наистина било написано от Моцарт. То наистина било красиво. Но това било партитурата за пиано от някаква пиеса, в която участва и друг инструмент или даже – други инструменти. Сам по себе си този ръкопис бил разочароващо недовършен.

Последвалото претърсване на тавана не открило нищо друго, което да подсказва какво е решението на тази загадка. Разполагали единствено с партитурата за пианото, като пътен знак към нещо, което някога е било там и един ден можело отново да се върне. Би трябвало да съществува завършено музикално произведение, което в настоящият момент, без наличието на другите нотни листи, било почти невъзможно да бъде възстановено; те не знаели, дали пианото е трябвало да бъде съпроводено от обой или фагот, от цигулка или чело, а може би и от цял струнен квартет или от друга комбинация от инструменти. Ако можеха да бъдат намерени липсващите нотни страници, те биха придали завършения смисъл на незавършената красота, съдържаща се в избелелите драскулки на геният, с които сега разполагали. (Между другото, в случай, че някой се съмнява, аз написах този текст няколко месеци преди един библиотекар във Филаделфия да открие ръкопис на музика от Бетовен, който се оказало, че е написан от самият композитор, за две пиана, ръкопис на „Голямата фуга“ от един от неговите струнни квартети. Животът и изкуството имат странният навик да танцуват заедно в многобройни взаимни имитации.)

Това е положението, в което се оказваме и ние, когато срещнем красотата. Светът е пълен с красота, но красотата е недовършена. Ние се питаме какво е красотата, какво означава тя и какъв (ако има такъв) е неизбежният резултат от наблюдаването на една част от някаква по-голяма цялост. Иначе казано, красотата е друго ехо на глас – глас, който (от доказателството, което е пред нас) може би ни

казва едно от няколкото различни неща, но което, ако го чуем в цялата му пълнота, ще придаде смисъл на това, което в момента виждаме, чуваме, знаем, обичаме и казваме, че е „красиво.“

Преходността на красотата

Красотата, както и справедливостта, се изплъзва между пръстите ни. Ние снимаме залеза, но всичко, което което получаваме е споменът за момента, а не самият момент. Купуваме запис на някаква музика, но симфонията казва нещо различно, когато я слушаме у дома. Изкачваме се на планина и въпреки че гледката от нейния връх е наистина великолепна, тя ни оставя с желанието да искаме още; даже ако можехме да си построим там къща и всеки ден да наблюдаваме тази гледка, копнежът няма да изчезне. Наистина, понякога изглежда, че красотата е в самият копнеж, в усещането на силното желание, във вида на удоволствието, което е изящно и въпреки това ни оставя незадоволени. Всъщност, последната фраза - изящна и въпреки това ни остава незадоволени – е казал Оскар Уайлд за цигарата. А това показва още нещо друго за начинът, по който красотата ни дарява с един натрапчив парадокс. Днес малцина, знаейки статистическите данни за болните от рак на белия дроб, биха дали такова ласкава оценка за цигарата (въпреки че, както често е характерно за Уайлд, остроумната забележка е имала за цел най-вече да шокира). Но вкусовете и модите се променят, както по отношение на красотата, така и за много други неща. Те се променят толкова радикално, че ние сме принудени да се питаме дали в края на краищата красотата не е в окото на гледащия или сме способни вече да дадем задоволително описание на това, което ще ни напусне – подобно на разочарованите, но развълнувани колекционери на музиката, които искали да са притежатели поне на една част от завършената цялостност.

Разсъждавам над тази загадка винаги, когато видя, в друго време и на друго място, картина на жена, която според преценките на нейните съвременници очевидно е била необикновено красива. Погледнете рисунките върху гръцките вази или по стените на Помпей. Погледнете египетските портрети на велики и благородни жени, чиято красота очевидно е била много загадъчна. Даже погледнете някои от портретите, рисувани преди 300-400 години и вижте каква е била преценката на хората от онова време за тях. Честно казано, аз даже не бих си обърнал главата на улицата, за да погледна към някоя от тях. Елена от Троя (*Коментар: Която е станала причина за Троянската война. Д.Пр.*) може да е имала лице, което в нейното време е станало повод 1000 кораби да тръгнат на война, но повечето от нас сега не биха счели, че заради нея си заслужава да направят даже една обикновена гребна лодка.

Същото е валидно и за красотата на природата. През последните 200 години и специално от времето на поетите Уордсуърт (*Коментар: 1770 – 1850. Д.Пр.*) и Езерните поети (*Коментар: Група поети от същия период, които са живели в Езерната област в Англия и са били част от Романтичното движение. Д.Пр.*), повечето хора считали, че дивия пейзаж на Езерната област в Англия е изключително красива, емоционално наситена и въздействаща. През годините са нарисувани огромен брой пейзажи оттам. Много англичани, които никога не са посещавали тази област, притежавали ковчорчета, на които била изобразени планинските върхове в Ленгдейл или изглед от планината Скайюу с град Кезуийк, сгушен в подножието му, точно така, както в САЩ много хора имат картини и гравюри от Ансел Адамс, на които е изобразени пейзажи от парка Йосемит в Калифорния. И това - въпреки, че в миналото планинските пейзажи не са били възприемани толкова като красиви и емоционално наситени, а предимно като страшни, мрачни и опасни. Защо модата се променя толкова лесно? Отчасти това може да се обясни с промяната на гледната точка. Ние се възхищаваме от изяществото и силата на една алпийска лавина в някакъв далечен глетчер, но отношението ни бързо се променя, ако видим едно село, което се намира безпомощно на нейния път. Гледаме като хипнотизирани разбиването на огромните океански вълни в брега, всяка от които представлява чудно творение с нейните гладки извивки и смазваща сила, но тази наслада се превръща в ужас, когато видим кошмарната вълната на цунамито. Въпрос на гледна точка, а после – въпрос на вкус, в сложна комбинация. В допълнение, вкусът не просто се променя от едно поколение към следващото, но и между отделните хора, между отделните култури през едно и също време, в същия град и даже в едно и също семейство. Новобрачните откриват, че картината, която мъжът иска да окачи на стената над камината, според жена му е сантиментален кич. Учителят, за когото геометричното доказване на нещо притежава почти свръхестествена елегантност - открива, че за учениците му това не е нищо друго освен числа, линии и ъгли.

И защо красотата повяхва толкова бързо? Славният залез на слънцето свършва бързо. Младият човек, чиято разцъфтяваща младост събира погледите на възхищение, съпровожда неговия или нейния добър външен вид за известно време с грижите и малката помощ на грима, но всички ние знаем какво ще последва. Даже ако придобием зрялата преценка за човешката красота и се научим да

обичае мъдростта, и любезно поглеждаме старите очи, и хилядите бръчки, които говорят за любов, тъга, радост и кураж, колкото повече път изминаваме надолу по пътя, толкова по-близо се озоваваме още веднъж при парадокса на залеза.

Красотата и истината

„Красотата е истина, а истината е красива“ е написал Кийтс; (*Коментар: 1795-1821, един от най-прочутите поети от епохата на романтизма, получил признание чак след смъртта си. Умира от туберкулоза само на 25 г. възраст. Д.Пр.*) но загадките, които разгледахме би трябвало да ни предпазят да не правим такова лесно изравняване. **Красотата, която познаваме и обичаме, е в най-добрият случай само част от истината и не винаги това е най-важната ѝ част.** Всъщност, за да открием красотата и истината, в светлината на казаното в предишните параграфи, би означавало да направим голяма крачка в посоката към това, което сега считаме, че е дилемата на посмодерността: пълното сгромолясане на „истината.“ Ако красотата и истината бяха едно и също нещо, тогава истината е различна за всеки човек, за всяка възраст и даже за един и същи човек през различните години. Ако красотата беше скрита в окото на гледащият, тогава „истината“ щеше да е просто начин да говорим за вътрешните чувства, които вървят заедно с красотата. А това просто не е начинът, по който ние обикновено употребяваме думата „истина.“ (*Коментар: Следователно казаното от Кийтс, че „Красотата е истина, а истината е красива“ е една красива заблуда, защото знаем, че понякога истината е грозна. Д.Пр.*)

Следователно, освен че трябва да отхвърлим всякакво изравняване между красотата и истината, ние трябва да отхвърлим и представата, че красотата ни дава директен достъп до Бога, до „небесното“ или до каквото и да е небесно царство. Фактът, че музиката очевидно е създадена, за да отиде вътре в по-голямата цялостност, това не ни дава директно указание за вида на тази по-голяма цялостност. Ако, без да притежавате предварително зоологическо познание, се срещнете лице в лице с мъжки тигър в отлично здраве, вие можете да бъдете изкушен да паднете на колене и да се поклоните пред такъв славен пример на форма, цвят, грация и сила. Малко са примерите за идолопоклонство, които могат толкова бързо да се самоопровергаят. Красотата е много по-сложна от тази представа за нея. Парадоксите, които обяснихме, свидетелстват силно против лесно постижимото принизяване на Бога до нивото на природния свят, което някои поколения бяха привлечени да правят. В най-добрият случай, красотата на природния свят е ехо от глас, а не самият глас. И ако се опитаме да я забодем с топлийка така, както колекционерът забожда красивите пеперуди в колекцията си – ние установяваме че най-важното нещо – лесно изплъзващата се красота, която постоянно ни кара да продължаваме да я търсим, е точно това, което загубваме, когато тя бъде прободена с топлийката. Красотата е тук, но тя не е тук. Тя е това – тази птица, тази песен, този залез – но тя не е това.

Всяко описание на красотата и особено това описание, което твърди, че красотата е пътеуказател, който посочва отвъд себе си, трябва да се съобрази с две неща, които аз вече описах. От една страна трябва да признаем, че красотата, независимо дали е в редът в природата или е вътре в самия човек, е нещо толкова мощно, че тя подбужда най-дълбоките ни чувства на страхопочитание, удивление, благодарност и почит. Почти всички хора понякога усещат това, независимо, че има големи различия в нещата, които подбуждат различните чувства и защо. От една страна, ние трябва да признаем, че тези несъответствия и загадки са достатъчни, за да принудят някой, без наличието на очевидното желание да бъде циничен или разрушителен, да каже, че красотата съществува единствено в ума на човека и в неговото въображение, или в гените му. Някои хора ще кажат, че всичко това е въпрос на еволюционно възпитание: вие харесвате само този конкретен пейзаж, защото вашите далечни предшественици са знаели, че там могат да намерят храна. Други могат да намекнат за подсъзнателни сексуални чувства: „Защо малките момчета обичат да гледат как влаковете влизат в тунели?“ Трети могат със същото основание да кажат, че всичко това е заместващо удоволствие: на вас ви се иска да бъдете сред гостите на вечерното тържество, нарисувано на картината. Изглежда, че ние трябва да задържим и двете неща заедно: красотата е както нещо, което ни кара да излезем извън себе си и в същото време е нещо, което отправя призив към чувствата, които са дълбоко вътре в нас. На това място някои философи, връщайки се назад (както правят толкова много от тях) чак до Платон, са свързали заедно двете страни. Те твърдят, че природния свят от едната страна и картините на природния свят, предлагани ни от художниците от другата страна, са отражения на един по-висш свят, свят отвъд пространството, времето и (особено) материята. Този свят, който Платон нарича светът на „формите“ (или идеите) е, според теорията, най-последната реалност. Всичко в сегашния свят е копие или сянка на нещо от този по-висш свят. Това означава, че всяко нещо в нашия свят наистина е показалец, който сочи към нещо в отвъдния свят, свят, който можем да се научим да съзерцаваме и даже да обичаме заради самият него. Ако не можем да направим този преход, ако само приемаме природната и сътворена от човека красота като нещо самостоятелно, тогава не трябва да се

изненадваме, ако това ни изглежда, когато го разгледаме по-отблизо, че красотата се сгромолясва в нашите собствени субективни усещания. Красотата посочва надалече от сегашния свят към един друг, коренно различен свят.

Това твърдение е привлекателно – на едно ниво. То наистина придава смисъл на голяма част от нашия житейски опит. Но поне според трите големи монотеистични религии (или за повечето основни течения в тях) то отива прекалено далече. Много е добре да казваме, че красотата в сегашния свят е загадъчна, мимолетна и понякога изглежда само повърхностна, а под повърхността има само червеи и гнилото. Но ако избутаме това твърдение само един сантиметър по-нататък, ние установяваме, че самите ние казваме, че сегашният свят на пространство, време и материя сам по себе си е лош. Ако красотата е пътеуказател, тогава той е направен от дърво, което вече гние. А ако красотата е глас, това е глас на отчаяно болен човек, който ни разказва за земя на здравето, до която той не е способен да отпътува. А според великите традиции на юдеизма, християнството и исляма това е дълбоко невярно. Великите монотеистични вявания обявяват открито и ясно привидно противоречивото доказателство, че сегашният свят на пространство, време и материя винаги е бил и все още е доброто творение на добрия Бог.

Освен това твърдението, че този свят е лош, влиза в противоречие със собственият ни житейски опит като хора, които са живели във всички култури и епохи, които познаваме. Точно в момента, в който ние може би сме готови да се предадем и да признаем, че представата за добрия свят е била една заблуда, че всичко е субективно, че всичко е обяснимо, като се вземат предвид нашите инстинкти и генетичните ни заложби, ние завиваме зад ъгъла и виждаме далечните хълмове, усещаме мириса на току-що окосено сено, чуваме песента на някоя птичка...и казваме, подобно на д-р Джонсън, който ритал камъка, за да покаже, че това е реално, че това е вън от нас, че това не е просто някакво въображение. Небето и земята са пълни със слава, слава, която упорито отказва да бъде принижена до нивото на усещането на хората, които я забелязват.

Красотата и Бога

Но чия е тази слава? Християнската традиция е казвала и наистина е пяла, че славата принадлежи на Бога, на Създателят. Негов е гласът, чието ехо чуваме да се отразява в чукарите и да ни шепне в залеза на слънцето. Негова е силата, която усещаме в разбиването на вълните и в ръмженето на лъва. Негова е красотата, която виждаме, че се отразява в хиляди лица и форми. А когато циникът ни напомни, че хората падат от чукарите, че се загубват след залеза на слънцето, че са удавяни от вълните и са изяджани от лъвовете; когато циникът ни предупреждава, че лицата остаряват, а линиите и формите стават дундести и болни – тогава ние, християните не казваме, че всичко това е било грешка. Ние не се възползваме от спасителният люк (*Коментар: Люкът е отвор в корпуса на кораба, който има водоуплътен капак. Д.Пр.*) на Платон, който казал, че реалният свят не е нещо, което се намира в пространството, времето и материята, а е друг свят в който ние можем да избягаме. Ние казваме, че сегашният свят е реалният свят и че той е в лошо състояние, но очаква да бъде ремонтиран. С други думи, ние разказваме историята, която разказахме в Първата глава на книгата, историята за добрия Създател, който копнее да възстанови добрия ред в света, такъв какъвто е бил първоначално планиран. Разказваме историята за Бог, който прави две неща, които поне понякога ние знаем, че искаме и се нуждаем: Бог завършва това, което е започнал и Бог идва да спаси онези хора, които изглеждат загубени и поробени в сегашния свят.

Представата за Бог, който от една страна идва за да спасява и от друга – за да завърши сътворението и да го поправи, е в центъра на вниманието на книгата, която носи името на един от най-великите древни пророци на Израел – Исаия. В своята 11 глава пророкът рисува картина на свят, който е поправен, на вълк, който лежи заедно с агнето и на земята, която е пълна с Божията слава така, както водата изпълва морето. Тази натрапчива картина е още по-странна, защото 5 глави по-рано пророкът казал, че е видял ангели, които пеели, че цялата земя е пълна с Божията слава. Логично е да поискаме да попитаме автора: „Дали земята вече е пълна с тази слава или това ще е нещо, което ще се случи в бъдещето?“ С цел да разбираме красотата, ние искаме да попитаме: „Дали красотата, която виждаме в момента е завършена или тя е незавършена и ни посочва към нещо в бъдещето?“ А поради едно много по-спешно проучване ние искаме да попитаме автора, може би след като сме го сграбчили за врата и го раздрусваме: „Ако земята е пълна с Божията слава, защо в същото време тя е пълна и с болка, страдания, плач и отчаяние?“

Пророкът (или онзи, който е редактирал неговата книга във вида, в който сега я имаме) има отговори на всички въпроси, но те не са от вида, който вие можете да напишете на гърба на някоя пощенска картичка. Нито пък можем да ги изследваме сега. На този етап трябва да отбележим, че както в Стария, така и в Новия Завети, сегашното страдание на света (за което авторите на Библията

са знаели толкова, колкото знаем и ние сега, но това знание за страданието никога не ги е накарало да са неуверени в твърдението им), че сътвореният свят всъщност е добро творение на добрия Бог. Те живеели в напрежение, но не си представяли, че сегашният ред е създаден от някакъв дрипав и второкачествен бог. Те живеели, разказвайки историята за това, което прави единственият Бог и Създател, с цел да спаси своя красив свят и да го направи такъв, какъвто той го е създал в началото. И тази история са разказвали те, която ние по-нататък прилежно ще изследваме, когато му дойде времето и тя показва, че сегашният свят наистина е пътепоказател, който сочи към по-голяма красота и към по-дълбока истина. Сегашният свят наистина е автентичният ръкопис на една част от шедьовър. Въпросът е: „Какъв е целият шедьовър и как можем да започнем да чуваме музиката по начинът, по който тя е била замислена да звучи?“

Смисълът на историята е, че шедьовърът вече съществува – в умът на композитора. В момента нито инструментите, нито музикантите са готови да я изсвирят. Но когато те станат готови, ние вече имаме ръкописа – сегашният свят с цялата му красота и с цялата му загадъчност - ще се окаже, че сегашният свят наистина е част от шедьовъра. Недостатъците на едната част, която притежаваме, ще бъдат направени да станат добри. Нещата, които нямат смисъл в момента, ще демонстрират хармония и съвършенство, за което ние не сме мечтали. На местата, в които днес музиката ни се струва почти съвършена, но им липсва просто само едно малко нещо, ще бъдат завършени. Това е обещанието, предлагано в историята. Точно така, както в едно от най-великите твърдения в Новия Завет, царствата в този свят ще станат Божието царство, така и красотата на този свят ще бъде загърната в Божията красота – и не просто красотата на самия Бог, а красотата която, (защото Бог е най-добрият създател) той ще създаде, когато сегашният свят бъде спасен, излекуван, възстановен и завършен.

Славната сложност на живота

Неотдавна произнесох една лекция, в която говорих, както направих и сега, за справедливостта, духовността, взаимоотношенията и красотата. Един от първите въпроси, който ми беше зададен след лекцията беше, защо не съм говорил също толкова време и за истината. Това е добър въпрос. В известен смисъл въпросът за истината ни преследваше през цялото време до сега и ще продължава да ни преследва. Въпросите „Какво е истината?“ и „Как познаваме истината?“ са били основни въпроси на повечето големи философии. И те ни принуждават да се върнем обратно при по-дълбоките въпроси, които всеки мислещ човек настоятелно задава: „Какъв смисъл влагаш в думата „истина“ и в тази връзка, какъв смисъл влагаш в думата „знам“? До тук в тази книга аз разгледах четири теми, които могат, (за повечето хора, живеещи в различни култури) да повдигнат въпроси и да насочат вниманието ни към нереализираните възможности. Това са нещата, които могат да служат добре, във всички видове човешки общества като пътеуказатели, сочещи към нещо, което е много важно, но ние не можем да го разберем така, както разбираме какво е разстоянието от Лондон до Ню Йорк или какъв е правилният начин за готвене на морковите. А на мен ми се струва, че всичките тези 4 теми посочват към възможността, че това нещо, което е толкова важно, е по-дълбока и е по-различна „истината“, отколкото другите рутинни истини. Нещо повече, ако това е различен вид истина, ние можем да очакваме, че за да можем да я разберем, може би се нуждаем от друг вид познание. Ние ще стигнем и до това, но по-нататък, когато му дойде времето.

Всъщност, ние живеем в много сложен свят, в който хората вероятно са най-сложните същества от всичко друго. Веднъж чух един велик съвременен учен да казва, че независимо от това, дали гледаме в микроскоп, търсейки най-малките същества, които можем да забележим или се втрещваме през телескоп в огромния простор на външния космос – най-интересното нещо на света си остава това нещо, което се намира на около 5 см от отсамната страна на окуляра – човешкият мозък, в който се намират разума, въображението, паметта, волята, личността и хиляди други неща, които считаме, че са отделни способности, но всички те, по свой различен начин, са свързани една към друга като функции на нашата сложна самоличност. Ние би трябвало да очакваме, че светът и нашата връзка с него да бъде поне толкова сложна, колкото сме сложни самите ние. А ако има Бог, трябва да очакваме, че такова същество също ще бъде поне толкова сложно.

Казвам това, защото хората често започват да се оплакват, веднага щом обсъждането на смисъла на човешкия живот или на личността на Бога се придвижи отвъд доста простите представи и стане по-сложно. Всеки свят, в който има такива неща като музика и секс, смях и сълзи, планини и математика, орли и земни червеи, статуи и симфонии, снежинки и залези – и в който ние, хората, установяваме, че се намираме в средата на всичко това – е длъжен да бъде свят, в който търсенето на истината, на реалността, на това нещо, за което можем да бъдем сигурни - е безкрайно по-сложно, успоредно с удобната му простота. Колкото повече научаваме, толкова повече откриваме, че ние, хората, сме фантастично сложни същества. Но въпреки това човешкият живот е пълен с моменти, в

които знаем, че нещата са същевременно много, много прости.

Замислете се за това. Моментът на раждането; моментът на смъртта; радостта от любовта; откриването на личното призвание и професия; началото на животозастрашаваща болест; съкрушителната болка и гняв, които понякога ни повалят на земята. В такива моменти многостранните сложности на нашата човечност се събират заедно и оформят един прост удивителен знак или (може би) един прост въпросителен знак – вик, предизвикан от радост или от болка, избухване на смях или на плач. Внезапно разкошната хармония на нашия генетичен пакет изглежда, че запява в унисон и говори, за добро или за лошо. Ето това е то.

Ние отдаваме почит и прославяме нашата сложност и нашата простота чрез постоянното правене на 5 неща. Разказваме истории. Изпълняваме ритуали. Създаваме красота. Работим в обществата. Обмисляме вярванията си. Няма съмнение, че ние можем да измислим и още повече неща, но в момента тези са достатъчни. В тях и чрез всички тези неща преминават нишките на любовта и болката, на страха и вярата, на преклонението пред Бога и на съмнението, на търсенето на справедливост, на жаждата за духовност и за обещанието, и проблема на човешките взаимоотношения. И ако има такова нещо като „истина,“ в някакъв абсолютен смисъл, тя трябва да е свързана и да продава смисъл на всичко това и на още други неща.

Истории, ритуали, красота, работа, вяра. Нямам предвид само авторът на романи, авторът на пиеси, художникът, индустриалецът и философът. Те са специалисти в различните области. Имам предвид всички нас. И аз не говоря за специалните случаи – за историята на момента, който е променил живота ви, за ритуала на семейната сватба и т.н. Имам предвид обикновените моменти. Прибирате се у дома след края на работния ви ден. Разказвате за нещата, които са се случили. Слушате още истории по телевизията или по радиото. Преминавате през простия, но неясен ритуал на сготвянето на храната, подреждате масата за хранене, извършвате хиляди познати неща, които казват: „Ето това сме ние (или ако сте сам - „Това съм аз.“) Ето това сме ние. Аранжираме букет цветя или подреждаме стаята. И от време на време обсъждате смисълът на всичко това.

Премахнете който и да е от тези елементи, както често се случва – премахнете разказването на историите, ритуалите, красотата, работата или вярата – и човешкият живот бива понизяван. По милион начини, малки и големи, нашите много сложни животи са съставени от взаимодействието на тези неща. Многостранните елементи на живота, за които говорих преди малко са свързани помежду си заедно в един вечно променящ се калейдоскоп. Това е сложният свят, към който е насочена християнската история, свят, на който тази история твърди, че ще придаде смисъл. Тъй като се намираме вътре в тази сложност, ние трябва да сме много внимателни, когато използваме думата „истина.“ През периода на последното поколение във Западната култура, истината прилича на въже в едно състезание по теглене на въже. От едната му страна се намират хора, които искат да принизят цялата истина до нивото на „фактите,“ до нещата, които могат да бъдат доказани по начинът, по който доказваме, че петролът е по-лек от водата или даже, че $2 + 2 = 4$. От другата страна за хората, които вярват, че всички истини са относителни и че всички твърдения за истина са просто скрити претенции за придобиване на власт. Обикновените смъртни хора, които имат смъртна представа за това състезание и за неговите културни и политически извъртания, могат да имат известна несигурност относно това, кое е истината, въпреки че знаят, че тя е важно нещо.

Видът на нещото, което можем и трябва да считаме, че е „истина,“ ще варира в зависимост от това за какво говорим. Ако искам да отида в града, тогава е важно дали човекът, който ми е казал да взема автобус № 53 за да стигна до там, говори истината или не. Но в никакъв случай цялата истина не е от такъв вид или е проверима по същият начин. Ако има някаква истина, която се намира зад търсенето на справедливост, тази истина би означавала, че светът не е бил замислен и създаден да се намира в морален хаос, но какъв смисъл влагаме в „замислен и създаден“ и как знаем това?

Ако има някаква истина в жаждата за духовност, тя би могла да бъде, че хората намират задоволство в изследването на „духовното“ измерение на своя живот или пък може да е, че ние сме създадени за взаимоотношение с друго Същество, което може да бъде опознато само по този начин. И говорейки за взаимоотношенията, „истината“ на едно взаимоотношение се проявява в самото взаимоотношение, в това да бъдем „истина“ един към друг, което е значително повече отколкото (въпреки че по принцип включва) да си казваме истината за автобус № 53.

А по отношение на красотата, ние не можем да деформируем „истината“ и да я приравним с „красотата,“ без да поемем риска да разрушим истината като покажем така, както аз вече направих по-рано, крехкостта и неуловимостта на красотата, която ние знаем тук и сега.

По същият начин, смисълът, който влагаме в думата „знам“ се нуждае от допълнително изследване. Да „знаем“ по-дълбоките видове истина, които ние винаги сме търсили, много прилича на

„познаването“ на даден човек – нещо, за което е нужно дълго време, много доверие и дълъг период на изпитание и грешка – това съвсем не прилича на знаенето кой е правилният автобус, на който трябва да се качим, за да отидем до града. Това е вид познание, в което обектът на познанието и човекът, който го опознава са взаимносвързани, така че вие никога не можете да кажете, дали познанието е изцяло обективно или е изцяло субективно.

Добрата дума за описание на това по-задълбочено и богато познание, вид, който върви заедно с по-дълбоката и по-богата истина, е думата „любов.“ Но преди да можем да стигнем до тази дума, ние ще трябва да си поемем дълбоко въздух и да се гмурнем в центъра на историята, която според християнската традиция, придава смисъл на нашия копнеж за справедливост и праведност, за духовност, взаимоотношение и красота и наистина към истина и любов. Ние трябва да започнем да говорим за Бога. Коего прилича на това да кажем, че трябва да се научим да гледаме към слънцето.

Част ВТОРА - Да гледаме към слънцето

Глава 5

Бог

Християнската история твърди, че тя е истинската история за Бога и за света. Понеже е такава, тя предлага себе си като обяснение на гласа, чието ехо чуваме в търсенето на справедливостта и на духовността, в копнежа ни за взаимоотношение и жаждата ни за красота. Само по себе си, всяко от тези неща не посочва директно към Бога – към нито един Бог, даже към Бога на християните. В най-добрия случай тези неща сочат с ръцете си в различни посоки, подобно на човек в пещера, който чува ехо от някакъв глас, но няма никаква представа от къде идва този глас.

За да променим картината, размишленията, които представяхме досега приличат на пътеки, които изглежда, че водят към центъра на лабиринт и наистина ни отвеждат близо до целта, а после ни изоставят дразнещо близо до нея, но отделени чрез дебел жив плет от центъра. Аз не вярвам, че те, както и които и да са други пътеки, водят неподпомогнатият човешки ум през целия път от размишляващият атеизъм до християнската вяра. Още по-малко те „доказват“ както съществуването на Бога, така и неговия характер. Проблемът не се състои просто в търсенето на всички възможни пътеки и в откриването, че нито една от тях не ни отвежда там, където ние искаме да отидем. Проблемът е по-дълбок. Той е свързан със самият смисъл на думата „Бог.“

Да променим отново картината. Представете си, че се намирате в самотна къща сред природата, далече от уличното осветление. Късно една зимна вечер електроснабдяването спира и потапя в тъмнина цялата видима околност около нас. Вие си спомняте, че сте оставили кутия с кибрит на масичката за кафе и пипнешком тръгвате натам. Палейки една след друга кибритени клечки, стигате до рафта в килера, където има различни видове свещи. Свещта, която запалихте ви помага да вървите, докато търсите наоколо за джобно фенерче. Всичко това има смисъл. Кибритените клечки, свещите и джобните фенерчета са неща, които можем да използваме, за да ни помагат да гледаме в тъмнината. Но няма никакъв смисъл, когато най-накрая - преди зазоряване, вие излезете навън, използвайки кибритени клечки, свещи или джобно фенерче, за да видите, дали слънцето е изгряло.

Многобройните големи спорове за Бога - за Божието съществуване, за природата на Бога и за делата на Бога в света – са изложени на риска да приличат на това - да насочваме джобно фенерче към небето, за да видим, дали слънцето свети. По същият начин е много лесно да правим грешката да говорим или мислим, все едно че Бог (ако има Бог) може да е същество - реално съществуващо нещо в нашия свят, достъпно за нашето интелектуално изучаване по същият начин, по който учим музика или математика, че той е отворен за нашето изследване чрез същите методи, които използваме, когато изучаваме обектите и нещата в нашия свят. Когато Юрий Гагарин, първият съветски космонавт се приземи, след като обиколи няколко пъти земята, той каза, че не е открил съществуването на Бога. Той каза, че е бил там, горе и не е видял никакъв признак, че Бог съществува. Някои християни казаха, че Гагарин е видял изобилие от признаци за съществуването на Бога, стига само космонавтът да е знаел как да ги изтълкува. Трудността е, че говоренето за Бога в някакъв християнски смисъл прилича на гледането в слънцето. То заслепява. Всъщност е много по-лесно да гледате от гледната точка на самото слънце и да се наслаждавате на факта, че когато то наистина е изгряло, вие виждате ясно

всичко останало.

Част от проблема е свързан с думата, която използваме. Английската дума „Бог,“ с главна буква „Б“ или без нея, изпълнява двойно предназначение. Първо, тя е обичайно съществително име (като „стол,“ „маса,“ „куче“ и „котка“), което обозначава божествено създание. Когато казваме „В какви видове богове са вярвали древните египтяни?“, всички разбираме въпроса: ние приемаме, че има различни възможни видове богове, както и богини, пред които хората се покланят и за които говорят в различните религиозни традиции. Но думата „Бог“ и нейните равностойни думи също се използват редовно в тези езици, които са повлияни от големите монотеистични религии (юдеизма, християнството и исляма) и като подходящо или лично име. Ако попитаме някой, даже в сегашния Западен свят „Вярвате ли в Бога?“, въпросът ще бъде чут и възприет, че се отнася за Богът на юдею-християнската традиция. Този въпрос се различава доста от въпроса: „Вярвате ли в някой бог?“

Разбира се, днес много хора имат само приблизителна представа за това, което е казало християнството за Бога. Понякога, когато хората биват попитани дали вярват в Бога, те си представят образ, в който малцина разумни хора биха вярвали повече от една седмица: някакъв старец с дълга бяла брада, който седи на облак, гледа ядосано надолу към земята към бъркотията, която ние, хората правим в света. Този образ има само някаква далечна връзка с което и да е сериозно християнско размишление, но въпреки това е забележително как много хора считат, че християните имат предвид този образ, когато произнасят думата „Бог.“

Но проблемът си остава: нашите разпитвания, нашите изследвания на вероятностите и нашето задаване на въпроси ни води в посоката, където Бог може да бъде намерен, но те не могат да пожънат успех и да твърдят, че благодарение на самите изследвания ние сме зърнали Бога, тъй като (ако има такова същество и ако то донякъде прилича на Богът, в който вярват големите монотеистични религии), то не е част от нашата вселена, поради което никакво човешко разсъждение или доказателство никога не би могло да затрудни Бога, за да бъде той уловен, прободен като пеперуда в хербарии и да бъде заставен да се подложи на изследване от човека.

Като част от християнската история има един момент, в който Бог наистина е бил прободен, бил е подложен не точно на човешко изследване, а но на разпит, бил е измъчван, затворен в затвор и после – убит. Но това твърдение е толкова странно, че ние ще трябва да изчакаме това да бъде обсъдено по-късно. Във всеки случай, действията на онези хора, които са се отнесли зле към Исус от Назарет, едва ли са били извършени с намерението да служат за пример на хората, които са прочели евангелието да бъдат предразположени да се запитат дали ехото на глас, което чуват, ако бъде проследено достатъчно внимателно, ще ги отведе до самия глас.

Или ако се възползваме от друга част от християнската история - хората, които идват с доводи с цел да проверят (или даже да опровергаят) съществуването на Бог, винаги са изложени на риска да бъдат изненадани така, както са били изненадани жените, които на Великден отишли на гроба на Исус. Жените отишли да направят това, което било правилно да се направи за един умрял приятел, водач и предполагаем Месия. Но той бил вдигнат (така да се каже) преди тях. Техните действия наистина са били подходящи и правилни, като се вземе предвид мястото, откъдето са тръгнали, но възкресението на Исус поставило всичко в нова светлина. Когато му дойде времето, ние ще изследваме тази светлина, тъй като тя осветява не само въпроса за Исус, но (отново, така като прави слънцето) и всичко останало. Смисълът в момента се състои в това, че понеже Бог (ако той съществува) не е обект, който принадлежи на нашия свят, нито даже като представа за Него в нашия интелектуален свят, ние можем вървим пипнешком към центъра на лабиринта колкото си искаме, но никога няма да стигнем до този център чрез собствените си усилия.

Но да предположим, че Бог, ако има Бог, е трябвало да дойде, излизайки внезапно от центъра на лабиринта по своя собствена инициатива? Това в края на краищата са казвали големите монотеистични религии. За да подготвим умовете си да се справят с тази вероятност, ние трябва да направим една крачка встрани и да обмислим по-внимателно това, за което говорим. Ако Бог не е горе на небето, къде е той?

Дали Бог е на небето?

Соломон, един от най-безкомпромисните автори в Библията казва: „...*защото Бог е на небесата, а ти – на земята, затова нека думите ти да бъдат малко*“ (Екл.5:2). Това е предупреждение към онези от нас, които пишат и говорят, за да си изкарват прехраната, но то подчертава това, което библейската традиция винаги е твърдяла: ако трябва да питаме къде „живее“ Бога, това място е наричано „небе, небеса.“

Веднага трябва да изясним две погрешни разбираня. Първо, въпреки това, което някои по-късно живели теолози са си представяли, древните библейски автори не са предполагали, че ако бяха

имали възможност да пътуват в пространството, те рано или късно са щели да стигнат до мястото, където е живеел Бог. Приема се като даденост, че думата „небе“ на иврит или на гръцки, означава „небето“; но авторите на Библията са се придвижвали много по-лесно, отколкото повечето съвременни читатели между това значение (местоположението в рамките на света на пространството, времето и материята) и обичайното значение „мястото, където пребивава Бог“ - което е коренно различен вид „местоположение.“ (Това не трябва погрешно да се смесва с въпроса за „буквално“ или „метафорично“ значение, което е разгледано в Глава 14 на тази книга.) В последния, най-общо употребяван Библейски смисъл, „небе“ е Божието пространство, което е различно от нашето пространство, а не е местоположението на Бога в рамките на нашата вселена на пространството и времето. При това положение въпросът е, дали Божието пространство и нашето пространство се пресичат; и ако те се пресичат, как, кога и къде става това пресичане.

Второто погрешно разбиране е следствие от това, че думата „небе“ редовно е използвана, подвеждащо, но много често, за да означава „мястото, където хората на Бога ще бъдат с него, в блажено щастие, след като умрат.“ По този начин „небето“ се е превърнало в крайна точка на пътуването, във финално място за почивка на душите на хората, които са блажени; и като такава, то редовно вървяло заедно с неговата предполагаема противоположност - „адът.“ Но „небето“ има това значение не защото в най-ранните християнски традиции то е било крайната точка на пътуването на спасените хора, а защото „небе“ предлага начин за говорене за мястото, където винаги е Бог, така че обещанието, съдържащо се във фразата „отиване на небето“ означава повече или по-малко точно „отиване да бъдем с Бога в мястото, в което той е пребивавал през цялото време.“ Следователно „небето“ не е просто една бъдеща, а е сегашна реалност. И тогава ние се изправяме пред същият въпрос като преди, но гледан от друг ъгъл: „Как това „място,“ това „местоположение“ (аз използвам кавички, защото нямам предвид някакво място или местоположение в рамките на нашия свят на пространство, време и материя) си взаимодейства с нашия свят? И дали въобще то си взаимодейства?

В Библията светът е наричан с думата „земя.“ Така както „небе“ се отнася до небето, но е общоприето да се отнася и до Божието измерение на реалността, която е различна от нашата, така и думата „земя“ може да се отнася до действителната почва под краката ни, но освен това редовно се отнася, както и в по-горният цитат от Екlesiаст, за нашето пространство, за нашето измерение на реалността, което е различно от Божието. „*Небесата са небеса на Господа; а земята Той даде на човешките синове*“ (Пс.115:16). По този начин, въпреки че Библията говори за места „под земята“ в допълнение към небето и земята, нормалното сдвояване е сдвояването, което намираме в първия ред на Библията „*В началото Бог сътвори небето и земята*“ (Бит.1:1).

Правилното разбиране на тези термини предоставя подреждането на сцената, в която ние можем по-пряко да разгледаме интересувания ни въпрос: „Как небето и земята, Божието пространство и нашето пространство се свързват помежду си?“

Небе и земя: Загадката

Съществуват три основни начина (с варианти), чрез които ние можем да си представим връзката между Божието пространство и нашето пространство. Много мислители, не всички от които са от средите на юдею-християнската традиция, се гледали на нещата по този начин. Днес много хора знаят основите на сложни неща като икономиката или атомната физика; а още повече хора, включително и християни, имат много слаба представа за основните възможности в теологията.

Възможност № 1 е да считаме, че тези две пространства са заедно. Според тази представа, Божие пространство и нашето пространство най-общо казано, са едно и също нещо. Или казано иначе, има два начина за говорене за едно и също нещо. Тъй като Бог, както се вижда в тази възможност, не се крие в някакъв ъгъл от своята територия, а я изпълва цялата със своето присъствие, Бог е навсякъде, и – вижте внимателно това – всяко нещо е Бог. Или ако предпочитате, можете да считате, че Бог е всичко и всичко е Бог. Тази възможност е наричана с името „пантеизъм.“ Тя е била популярна сред древните гърци и римляни от 1-я век, най-вече чрез философията, наричана „стоицизъм“ и след векове на упадък отново станала популярна през нашето сегашно време. Първоначално това бил начин за участие в поклоненията пред някои от най-старите богове в Гърция и Рим – Зевс (или Юпитер), Посейдон (или Нептун) и т.н. Имало е богове на морето и на небето, богове на огъня, на любовта, на войната; дърветата били божества, реките били божества – всяко нещо било божество или най-малкото притежавал искрица божественост в себе си. Този вид многобожие е объркано и сложно. Много древни мислители твърдели, че е по-лесно, по-подредено и по-ясно да считаме, че „божеството“ е сила, която позволява всичко. При това положение основното задължение на хората е да се свържат и то навреме, с тази сила вътре в себе си и в света около тях. Днес много

хора считат, че тази перспектива е много привлекателна.

Правилно разбираният пантеизъм е доста взискателен. Човек наистина трябва да полага много усилия, за да повярва, че божеството е във всяко нещо, включително в осите, комарите, в раковите клетки, в дунамито и в ураганите. Поне отчасти това е една от причините, поради която днес някои мислители се опитват да предложат един изтънчен вариант на пантеизма, наречен „панентеизъм“ - според който, въпреки, че не всяко нещо е божествено само по себе си, всяко нещо съществува „вътре“ в Бога, откъдето произлиза и самото име на този вариант: „пан“ - всичко, „ен“ - в, „теизъм“ - Бог. Има някои неща, които трябва да се кажат в подкрепа на това, но силните страни на панентеизма могат по-добре да бъдат разбрани във **Възможност № 3** (виж по-надолу).

Проблемът с пантеизма, а до голяма степен и с панентеизма е, че той не може да се справи със злото. В рамките на многобожното езичество, от което е израснал пантеизма, когато нещо лошо ви се случило, вие можете за кажете, че за това е виновна някой бог или някоя богиня, която е е дошла да ви накаже, може би защото сте забравили да платите дължимия откуп. Когато живеете в такива условия, липсва върховен съд, където да отправите молбата си, когато нещо лошо ви се случи. Никой няма да дойде да ви спаси. Светът и „божеството“ са такива, каквито са и е по-добре човек да се пригоди към това. Единственият финален отговор от пантеизма в такива условия (даван от много стоици през 1-я век и от все по-голям брой хора в днешния Западен свят) е самоубийството.

Възможност № 2 е да държим двете пространства твърдо отделени едно от друго. В този случай Божието пространство и нашето пространство са разположени много далече едно от друго. Боговете, ако приемем, че те съществуват, се намират на тяхното небе, където и да се намира то, и каквото и да е то. Боговете се наслаждават на себе си – най-малкото, защото те не се занимават с нас, тук на земята. Тази гледна точка също е била много популярна в древния свят. Считало се е, и по-конкретно – от големият римски поет Лукреций, който е живял около 1 век преди Исус и който е разширил и усъвършенствал учението на Епикур, което било създадено 2-века преди него. Резултатът от гледната точка на Лукреций и Епикур е, че хората трябва да привикнат да бъдат сами в света. Боговете няма да се намесват, нито за да им помагат, нито за да им навреждат. В тази ситуация правилното нещо е да се наслаждаваме на живота по възможно най-добрия начин. Това означава да бъдем спокойни, грижливи и умерени. (Някои хора впоследствие възприели епикурейството като начин на чувствен живот и хедонизъм (*Коментар: Хедонизъм - стремеж към удоволствия и избягване на болката. Д.Пр.*). Самият Епикур и неговите последователи считали, че този вид живот не е добър и намирали истинско удоволствие от това за бъдат стабилни и трезви.)

Вижте какво се случва, когато разделите двете пространства – Божието и нашето - по такъв краен начин. Ако (както са били много от древните философи) вие сте достатъчно богат и можете да си позволите да имате хубав дом, добра храна и вино, и роби, които да се грижат за вас, вие можете да пренебрегнете далечните богове и въпреки това да очаквате, че всичко при вас ще е наред. Но ако, подобно на огромното мнозинство от населението, вашият живот е труден, жесток и често пъти – ужасно беден, тогава е лесно да повярвате, че светът в който живеете е мрачен, отвратителен и порочен в самата си същност и вашата най-добра надежда е да избягате от него, или като умрете (към това ще се върнем отново) или чрез някакъв вид свръх духовност, която ще ви направи способен да се наслаждавате на таен щастлив живот тук и сега, и да се надявате за още по-добър живот след смъртта. Това е плодородната почва, от която възникнала философията, известна с името „гностицизъм.“ за която по-късно ще говорим по-подробно.

В епикурейството отделянето на сферата на Бога от нашата сфера, придружено от представата за един далечен Бог, който можете да уважавате, но който няма да се появи или да направи каквото и да е в нашата сфера, станало много популярно в Западния свят през 18-я век (чрез движението, наричано „Деизъм“) и продължава да бъде същото на много места и в наши дни. Много хора в Западния свят сега считат, че когато говорят за „Бог“ и за „небето,“ те говорят за някакво същество и за някакво място които – ако въобще съществуват – са много надалече и почти нямат или изобщо нямат някакво отношение с нас. Поради тази причина, когато много хора казват, че вярват в Бога, в същото време те веднага добавят, че не ходят на църква, не се молят и всъщност не мислят за Бога от края на годината до края на следващата година. Аз не ги обвинявам. И аз, ако вярвах в съществуването на някакъв такъв далечен Бог, също не бих станал от леглото в неделя сутринта, за да ида на църква.

Истинският проблем с епикурейството в древния свят и с Деизма – в нашия свят е, че човек трябва да запусне ушите си за всичкото това ехо от гласове, за които говорихме до сега в тази книга. Всъщност, това не е трудна работа в днешния заангажиран и шумен свят. На практика това става доста лесно, когато седите пред телевизора или сте си поставили слушалките на преносимото стерео-

аудио устройство, едната ви ръка е залепена за мобилния телефон за да четете текстовите съобщения, а с другата ръка държите чаша с кафе...доста лесно е да бъдете съвременен епикуреец. Но изключете устройствата, прочетете различен вид книга, удивете се на гледката в нощното небе и вижте какво ще се случи. Може би ще започнете да размишлявате за Възможност № 3.

Небе и земя: припокриващи се и вътрешно свързани

Възможност № 3 е това, което откриваме в класическият юдеизъм и в християнството. В този вариант небето и земята нямат обща граница, нито пък са разделени едно от друго чрез огромна бездна. Вместо това, те се припокриват и са взаимно свързани по многобройни начини. В началото това може да изглежда доста объркващо, в сравнение с ясните и прости варианти „или/или“ на пантеизма и на Деизма, но това е вид объркване, което ние ще трябва да преодолеем. То включва в себе си сложността, която би трябвало да очакваме, след като човешкият живот е сложен и многостранен, както видяхме в досегашните глави от книгата. Лесно е да си мислите, че сте способен да напишете пиеси като Шекспир, ако до сега сте чели само неговите комедии. А когато някой ви донесе всички му други пиеси – трагедиите и историческите пиеси, плюс един или два тома с поезията на този велик човек – тогава вие ще започнете да се оплаквате, че сега нещата започват да стават объркани и много сложни. Но сега вие всъщност сте по-близо до разбирането, а не до неразбирането на това, кой е Шекспир.

Нещо подобно се случва, когато загърбим древните и съвременни философии на не-еврейския свят и погледнем към светът на Стария Завет, светът на древните израилтяни, светът, който продължава да формира основата на двете отчуждени сестри, юдеизмът и християнството и в по-малка степен – исляма. Стария Завет настоява, че Бог принадлежи на небето, а ние – на земята. Но въпреки това Стария Завет отново и отново показва, че двете сфери наистина се припокриват, с цел присъствието на Бога да бъде узнавано, виждано и чувано в обсега на сферата на земята. Това странно присъствие е второстепенна сюжетна линия на много от земните истории. Авраам постоянно се срещал с Бога. Яков вижда стълба между небето и земята, по която ангелите слизали надолу и се качвали нагоре. Моисей установил, че стои върху свята земя – иначе казано, върху място, където (поне в този момент) небето и земята са били свързани – когато гледал горящият храст. После, когато Моисей извежда израилтяните от Египет, Бог върви пред тях в облачен стълб през деня и като огнен стълб през нощта. Когато те стигат до планината Синай, Бог се появява на върха на планината и дава Законът на Моисей. И Бог продължава – след протест, заради крайно погрешното поведение на народа на Израел – да ги придружава в тяхното пътуване до Обещаната земя. Всъщност, значителна част от библейската книга Изход е посветена (за наша изненада, след забързания ход на разказа в първата половина на книгата) на подробно описание на преносимото светилище, където Бог ще благоволи да обитава сред своите хора. Напомнящо е, че това светилище е наречено „Палатката на срещането.“ Това е мястото, където небето и земята се срещат.

Главният фокус на древното израелско вяране в припокриването на небето и земята, е бил Храмът в Йерусалим. В началото, когато те за пръв път заживели в Обещаната земя, белегът за Божието присъствие е бил „Ковчегът на Завета,“ дървена кутия, в която били поставени каменните плочи, на които е бил написан Закона и няколко други свети предмети. Тази кутия продължавала да се съхранява в една свята палатка. Но когато Давид превърнал Йерусалим в столица на Израел, в граждански и политически център на цялата нация, той планирал нов проект, който неговият син Соломон после осъществил: огромен Храм, единствената светиня на цялата нация, мястото което Богът на Израел сега щял да направи свой дом завинаги. От този момент нататък Храмът на планината Сион в Йерусалим е бил главното място, според израелската традиция, където небето и земята се срещали. „Господ избра Сион, пожела той да бъде неговото местоживее: „Това завинаги е моето място за почивка; тук ще живея, защото го пожелах“ (Пс.132:13-14 – мой превод.) Когато Богът на Израел благославял хората, той правел това от Сион. Когато израелтяните се намирили надалече, те се обръщали с лице към посоката, в която е намирал Храма. Когато поклонниците и богомолците отивали в Йерусалим и в Храма да се поклонят пред Бога, и да направят жертвоприношения, те не казвали, че по този начин те все едно че отивали на небето. Те казвали, че отиват на мястото, където небето и земята се припокриват и са свързани.

Това усещане за припокриване между небето и земята и усещането, че по този начин Бог присъства на земята без да се налага да напуска небето, лежи в сърцевината на юдейската и на ранната християнска теология. Точно това поражда много обърквания. Ако се опитате да мислите за главните християнски твърдения чрез всяка друга схема на мислене (да кажем, чрез Възможност № 1 или 2) тези твърдения изглеждат странни, трудни и може би даже взаимно противоречиви. Но ако ги поставите на правилните им места, тогава те придобиват забележителен смисъл.

Вярването, че небето и земята за привидно независими, но по тайнствен начин припокриващи се сфери, изминава дълъг път и обяснява няколко иначе озадачаващи неща в мисленето и живота на древен Израел и на ранното християнство. Вземете самото сътворение, разгледано заедно с представата за работата на Бога в света. За пантеистът Бог и светът са едно и също нещо: ако искате, считайте, че светът е самоизобразяването на Бога. За деистът светът може наистина да е създаден от Бог (или от богове), но сега няма контакт между божеството и човека. Богът на деиста не мечтае да се намеси в създадения ред; да постъпи така би означавало да създаде безредие и ще бъде някакъв вид грешка на системата. Но за древният израилтянин или за ранният християнин създаването на света е представлявало безплатен израз на могъщата Божия любов. Единственият истински Бог е направил свят, който е бил различен от Бога, защото това е, което любовта се наслаждава да прави. И след като направил този свят, той останал в близка, динамична и интимна връзка с него, без по никакъв начин да бъде ограничаван да бъде вътре в него, нито пък да държи света вътре в себе си. Да говорим за работата на Бога в света, (ако ви харесва - за небесната работа на земята) – а християните говорят за това всеки път, когато казват „Господната молитва“ - означава да говорим не за някакъв свръхестествен „гаф“, не за „чудо“ в смисъла на случайна идване на земята на чужди („свръхестествени“?) сили, а говорим за работата на любящият Бог вътре в създаването, на което никога не са му липсвали знаците за присъствието на Бога. Всъщност, това означава да говорим за такива дела, за които се очаква, че ще оставят ехо. Ехо от глас.

В конкретният случай, този Бог изглежда, че възприема много сериозно факта, че неговото обичано създание е станало покварено, че се е разбунтувало и страда от последствията на поведението си. Това е нещо, с което пантеистът не може да се справи (както видяхме). Даже на пантеизма му е трудно да даде сериозно обяснение за природата на злото, а да не говорим за това, което един добър Бог може да направи със злото. А Богът на Деизма просто само би свил рамене. Ако светът е бъркотия, защо е нужно Бог да се занимава с това? Няма ли да е по-добре ние самите да се опитаме да оправим нещата? В този случай много популярни и погрешни представи за християнската вяра правят грешката да се опитват да пригледат християнското вярване, за да се побере в останалото свободно място в рамките на Деизма. Тези погрешни представи описват Бога като далечен и отчужден, който внезапно е решил да направи нещо в края на краищата и поради това е изпратил своя единствен Син, за да ни научи как да избягаме от нашата сфера и да отидем да живеем в Божията сфера, а след това осъдил своя Син на жестока съдба, за да задоволи някакво смъртно и доста тиранично изискване. За да разберем защо това е такава пародия и окарикатуряване и за да настроим умовете си в съответствие с рамката, в която християнската история разкрива своя смисъл, ние задължително трябва за изследваме по-задълбочено спасителната операция, която, както според юдейската, така и според християнската традиция, истинският Бог е планирал и осъществил. Какво става, когато във Възможност № 3 Бог решава да се справи със злото?

За изненада на много хора в днешният свят, отговорът е свързан с Божият призив към Авраам. Но преди да отидем там, е по-добре да кажем още нещо за древното юдейско вярване за Бога.

Името на Бога

В някакъв момент от историята – трудно е да бъдем сигурни исторически в кой точно момент се е случило това – древните израилтяни започнали да наричат своя Бог с едно специално име. Това име било считано за толкова специално и за толкова свято, че по времето на Исус и може би даже няколко века по-рано, на израилтяните не им било позволявано да го произнасят гласно. (Имало едно изключение: Първосвещеникът, веднъж годишно произнасял специалното име на Бога, когато се намирал в едно специално място, наричано „Най-святото“, което се намирало в сърцевината на Храма.) Тъй като правописът на иврит се състои само от съгласни букви, ние даже не можем да бъдем сигурни как би трябвало да произнасяме това име: съгласните букви са YHWH и най-доброто предположение с което разполагаме е, че това име се е произнасяло като “Yahweh.” (Коментар: Яахве. Д.Пр.) Православните евреи и до ден днешен не произнасят това име; често пъти, когато искат да кажат Бог, те казват „HaShem – Името.“ Нито пък те го пишат. Понякога пишат даже общо използваното име Бог (God) като „G-d,“ поради същата причина. Подобно на повечето древни имена, името YHWH е означавало нещо и е имало някакъв смисъл. Изглежда, че това име е означавало: „Аз съм този, който съм“ или „Аз ще бъда този, който ще бъда.“ Името на този Бог внушава, че той не може да бъде дефиниран така, както се дефинира нещо друго или някой друг. Той не е някакво „божество“ и той не може да бъде сравняван даже и с най-висшето божество. Той не попада в тази категория. Нито пък това означава, че всички неща, които съществуват, включително Бог, споделят нещо, което може да бъде наречено „същество“ или „съществуване,“ така че това да означава, че Бог ще бъде най-висшето съществуващо същество. Обратното е вярно: „Той е този, който е.“ Той се

намира в своя собствена категория, която не е част от някаква друга, по-голяма категория. Поради това ние не можем да очакваме, че ще създадем стълба от аргументи от нашия свят и да стигнем по нея в неговия свят, нито пък можем да очакваме, че ще създадем стълба от морални аргументи, чрез които да направим себе си толкова добри, че да стоим в неговото присъствие.

С името на Бога е свързано и друго объркване, което трябва да изясним. Тъй като личното име на Бога не е било произнасяно, древните израилтяни създали начин за избягване на това произнасяне, когато четели своите Писания. Когато стигали до думата YHWH, вместо това те казвали ADONAI – **Адонай – което означава „мой Господ.“** Като начин да си напомнят, че това е начинът, по който трябвало да постъпват, те изписвали съгласните букви на YHWH с гласните букви на ADONAI. Това обърквало някои от по-късните читатели, които се опитвали да произнасят и двете думи заедно. Чрез известно изврътане (и понеже някои букви били взаимозаменяеми, като например Y и J или W и V), **хората създали хибридно име JEHOVAH – Йехова.** Нито един древен израилтянин или ранен християнин би разпознал значението на тази дума.

Почти всички преводи на английски на Стария Завет продължили практиката на обезкуражаване на хората да произнасят личното име на Бога. Вместо това, когато тази дума се появявала в текста, тя обикновено била превеждана като „Господ.“ Понякога тя е изписвана с малки главни букви: „ГОСПОД.“ Това е двойно по-объркващо и всеки, който иска да разбере какво е вярвал юдеизма за Бога, а да не говорим за християнството, ще трябва да се пребори да разбере този проблем.

Още от най-ранните времена (всъщност, според Евангелията, от времето, когато Исус е живял на земята) християните са наричали самият Исус с името „Господ.“ В говоренето на ранните християни това име имало 3 значения: (а) „господарят“, „единственият, на когото ние сме служители“, „единственият, на когото сме обещали да се подчиняваме“; (б) „истинският Господ“ (като противоположност на Цезар, който твърдял, че има същата титла); (в) „Господът“, това е YHWH, каквото е било името му в Стария Завет. Всички тези значения са видими в писмата на Павел, първият християнски писател, който имаме. Ранните християни се наслаждавали в тази приспособимост, но за нас тя се превърна в източник на объркване. В съвременната Западна култура, под влияние на Деизма, името „Господ“ престанало да бъде използвано или за назоваване на Исус, или както е било преди него – за назоваване на YHWH в Стария Завет. Вместо това то се превърна в начин за назоваване просто на някакво далечно и обобщаващо божество, което може би има нещо общо с Исус, но по същият начин може и да няма нищо общо с него, нито пък има или няма нещо общо с YHWH. Стигна се дотам, че съмненията на древните израилтяни, погрешните преводи на Библията през Средновековието и мъглявото мислене на 18-я век се комбинираха, за да ни стане на нас сега трудно да възстановим съществените смисъл на това, което юдеите от 1-я век са разбирали, когато са мислели за YHWH и това, което ранните християни са казвали, когато са наричали Исус с името „Господ“ и как сега ние можем правилно усвоим отново цялата тази традиция. Но въпреки това, усилието трябва да бъде направено. Целият език отнасящ се до Бога в края на краищата е тайнствен, но това не е извинение да имаме небрежно или объркано мислене. И тъй като титлата „Господ“ е един от любимите начини на ранните християни, когато говорят за Исус, съществено важно е да имаме ясна представа за нейното значение. За да направим крачка напред за постигане на тази цел, ние трябва да разгледаме по-задълбочено хората, които са вярвали, че са били призвани от единственият истински Бог, от YHWH, за да бъдат негови специални хора заради света – хората, които са говорили за неговата спасителна операция за целия космос и са считали себе си за представители на осъществяването на този план. Вътре в историята на тези хора ние можем да намерим смисъла на историята на самият Исус от Назарет, центърът и фокусната точка на християнската вяра. А когато разберем Исус, аз предполагам, че ние ще започнем да разпознаваме гласът, чието ехо чувахме, когато бленувахме за справедливост, когато гладувахме за духовност и взаимоотношение и когато се наслаждавахме на красотата.

Глава 6

Израел

Защо би трябвало да изразходваме цяла глава от книгата, за да обсъждаме един народ, сред който, поради някаква историческа случайност се е родил Исус от Назарет? **Нито един от първите християни не би си помислил такова нещо. Това е мерило на разстоянието, доколкото далече християнският свят се е отдалечил от корените си, за да може такъв въпрос въобще да бъде задаван.** За християнската гледна точка в нейната най-истинска форма е фундаментално, че това, което се е

случило с Исус от Назарет, **е кулминационната точка на дългата история на Израел**. Да се опитваме да разберем Исус, без да разбираме каква е била тази история, какво се е случило и какво означава това, което се е случило, би приличало на опитите да разберем защо някой удря топка с бухалка, без да знаем какво е бейзбола или крикета, и какви са техните правила.

Разбира се, на християнинът му е много мъчително и трудно да каже нещо положително за Израел – независимо дали говорим за древния Израел, за Израел по времето на Исус или са сегашния Израел. Преди няколко седмици посетих Йад Вашем (което означава „паметник и име“), **паметник на Холокоста в Йерусалим**. Прочетох, не за пръв път, надрасканото свидетелство на един евреин, който, заедно с десетки други, бил напъхан в лишен от въздух животински вагон и бил закаран, вече в този жив ад, до неговата смърт. Разходих се наоколо в каменната кариера, където, издялани върху твърдата скала, бяха имената на градовете в Европа, от където са били събрани хиляди евреи и са били откарани да бъдат убити. **Всяко нещо, който някой от нас би могъл да каже за евреите, трябва да е пропито от съжаление, поклащане на глава и дълбок срам, че в рамките на европейската култура (която някои хора все още си мислят, че е „християнска“!) такова нещо въобще е било възможно да бъде замислено, а да не говорим и да бъде извършено**.

Но това не означава, че не можем да кажем нищо. Всъщност, **да не говорим**, че нещо в историята на Израел придобива смисъл в рамките на направеното от Исус, **означава се превръщаме в съучастници в антисемитизма**, който беше съществувал скрито в продължение на много години, преди Хитлер да го превърне в реалност. **Ние трябва да говорим, даже когато треперим, докато говорим**. Но за да правим това ни пречи не само съвременната ни чувствителност. Има огромни исторически спорове относно това, доколко добре можем да опознаем Авраам, Моисей, Давид и останалите. Дали въобще е имало „изход“ от Египет?

Изглежда, че авторите на Библията ни разказват за събития от края на Бронзовата ера и от началото на Желязната ера. (приблизително това е периода около 1500 – 2000 пр.Хр.). Дали тези истории са били написани по онова време и после са били редактирани или са били написани 500-600 години по-късно; и ако е верен втория вариант, дали тези описания са се основавали на солидни традиционни материали или просто се основават само на устни предания?

Поемайки риска да ми бъдат зададени поне няколко въпроса, аз ще разкажа историята по начинът, по който юдеите може би са я разказвали по времето на Исус или поне по един от онези начини. **Така ще стоим на сигурна основа**. Ние имаме Стария Завет написан на иврит (с някои части на арамейски.) Имаме и гръцкият превод на Стария Завет, наричан Сиптоагинт, който е написан 2-3 века преди времето на Исус. Имаме и няколко книги, написани 1-2 века след раждането на Исус, които преразказва части или цялата библейска история и подчертават някои характерни неща по специален начин. Най-известна от тези книги е книгата „Антики на юдеите,“ написана от брилянтният историк (може би родоотстъпник) Йосиф Флавий, юдейски аристократ, който воювал против Рим през средата на 60-те години от н.е., после преминал на страната на Рим и се пенсионира в Рим с държавна пенсия след разрушаването на Йерусалим през 70 г.н.е. (*Коментар: По времето на император Тит. Д.Пр.*) Разказването на историята по начинът, както са я разказвали юдеите през 1-я век, не само избягва задаването на огромен брой исторически въпроси, които все още се задават за ранния период, но ни и подготвя да разберем защо Исус от Назарет е казал и е правел това, което е казал и защо това е оказало влиянието, което е оказало. Вече говорихме за самото начало на историята. Сега стигаме до един от важните първи моменти: призоваването на Авраам. Или по-точно – до трагикомичната случка, която го предхождала и която ни подготвя за самия призив.

Призоваването на Авраам

„О, значи вие изграждате кула? Дали някога ще си помислите за следващата?“ Това е тонът в гласа, който намираме в Бит.11, когато Бог коментира презрително и подигравателно трогателните дребни усилия на хората да направят себе си големи и важни. Историята се развила от лошо към по-лошо: от бунтът и непокорството в Райската градина (гл.3), последвани от първото убийство (гл.4) и широко разпространената поквара (гл.6) и сега - до безумната идея за построяването на кула – която сега наричаме „Вавилонската кула“ - чийто връх щял да стигне до небето (гл.11). Тези, от които се очаквало да отразяват Божия образ в света – хората – **вместо да правят това, се оглеждали в огледалата си; и както харесвали, така се и плашели от това, което виждали**. Надменни и несигурни, те се превърнали във важни за самите себе си. Бог ги разпръснал по лицето на земята и объркал езиците им, с цел те повече да не могат да се стремят да осъществяват грандиозните си проекти.

Историята за Вавилонската кула е описание на свят, предаден на несправедливостта, на лъжливи видове духовност (които се опитват да стигнат до небето чрез своите собствени усилия), на провалени взаимоотношения и на създаването на сгради, чиято градоустройствена грозота говори за

човешката гордост, а не за отглеждането на красотата. **Всичко това ни звучи притесняващо познато.** Това е сцената, на която в Бит.12 откриваме великата повратна точка. Бог призовава Аврам (5 глави след това името му е удължено на Авраам) и му обещава грандиозни неща: „*Ще те направя велик народ; ще направя велико името ти, за да бъдеш благословия. Ще благославям тези, които те благославят и ще проклинам онзи, който те проклина, и в теб всички земни родове ще бъдат благославяни*“ (Бит.12:2-3 – мой превод)

Най-важен е последният ред. Земните родове станали разделени и разстроени, и те съсипвали живота си, и живота на света изобщо. Авраам и неговите потомци по някакъв начин трябвало да станат инструменти в ръцете на Бога, чрез които нещата да се оправят. **те трябвало да бъдат авангарда на Божията спасителна операция.** По някакъв начин. Когато за пръв път чуем това, то ни се струва, че е някаква безумна и невъзможна идея. Но обещанието се повтаря и развива в следващите глави. Например, Бог сключва „завет“ с Авраам: договор, обвързващо споразумение, обещание, в което Бог и Авраам завинаги след това са обвързани заедно. Стриктно погледнато, това не е точно „договор“, защото договорът предполага наличието на някаква равнопоставеност между двете страни по договора, а в този случай Бог упражнява стабилен контрол от началото до края. Понякога Бог е описван като бащата, а Израел – като първородният син; друг път Бог е описван като господарят, а Израел – като слугата. Понякога, натрапчиво, заветът е описван като брак, в който Бог е младоженецът, а Израел – булката. Ние имаме нужда от всички тези образи (както разбира се помним, че те са само образи, и че като метафори са взети от свят, който е много по-различен от нашия свят) за да усетим пълния аромат на историята.

Смисълът е, заветът на Бог с Авраам да бъде считан, че е солидна като скала решимост от страна на Създателя на света, че той ще бъде Богът на Авраам и на неговото семейство. А чрез Авраам и семейството му Бог ще благослови целия свят. Блещукащо като мираж в пустинята, през която Авраам се скитал, е било видението на новия свят, на спасения свят, на свят, който още веднъж ще бъде благословен от Създателя, на свят на справедливостта, където Бог и хората му ще живеят в хармония, където човешките взаимоотношения ще процъфтяват и където красотата ще триумфира над грозотата. Това щял да бъде свят, в който гласовете, които звучат като ехо в съзнанието на всички хора, които ще се смесват заедно и ще бъдат чувани като гласът на живия Бог.

От страна на Бога този завет може да е бил солиден като скала, но както Битие ни разказва историята, този завет съвсем не е бил солиден от страната на Авраам. Още от самото начало се натъкваме на проблема, който постоянно ще присъства в тази история: „Какво се случва, когато спасителната лодка, която отива да спасява потъващият кораб, се озове в капан между скалите и вълните, и самата тя трябва да бъде спасявана? Какво се случва, когато хората, чрез които Бог иска да извърши своята спасителна операция, хората, чрез които той възнамерява да оправи света, самите те трябва да бъдат оправени? Какво се случва, когато Израел става част от проблема, а не е просто носителът на решението? Както каза веднъж по радиото веселият стар равин Лионел Блю: „Евреите са просто хора като всички останали хора, само че са много повече такива.“ Страница след страница Стария Завет подчертава това.

Но ако Бог, който е създал света, мотивиран от безплатната си, безгранична и силна любов, вижда сега своя разбунтуван свят и че неговата спасителна операция е дефектна поради хората, които той е избрал да я извършат, какво трябва да направи той? **Той не може да каже, че цялата тази операция е била грешка.** (Най-близо до това заключение Бог стига по време на Потопа в Бит. 6-8; но част от смисълът тогава е, че Бог е спасил Ной и цялото останало създание без хората, с цел нещата отново да могат да започнат от началото.) Вместо това, Бог работи вътре в самото създание, с всички двусмислици и парадокси, свързани с тази работа, с цел да се справи с многото проблеми, породени от човешкото въстание и така да възстанови самото създание. И той работи вътре в самите хора на завета, за да завърши спасителната операция и да постигне първоначалната си цел. Всичко това обяснява защо историята на Израел носи в сърцевината си една единствена тема, повтаряща се като Вагнеров лайтмотив отново и отново в различни обстоятелства и от различни гледни точки. Това е историята за заминаването и за връщането отново у дома: за робството и за изхода, за изгнанието и за възстановяването. Това е историята, която Исус от Назарет преднамерено разказва с думите си, с делата си и най-вече, със смъртта си и със своето възкресение.

Изгнание и връщане у дома

Може би е неизбежно, че юдейските разказвачи на историята, които са написали Стария Завет, е трябвало да считат, че постоянно повтарящото се „заминаване и връщане у дома,“ е техен основен мотив. Основните части от юдейските Писания най-вероятно са получили окончателната си форма, когато юдеите били в изгнание във Вавилон, където живеели с мъката, че са далече не само от

родината си, но и от Храма, където УНВН обещал, че ще бъде с тях [Един от поетите от онова време се оплаква: „*Как да пеem песента Господня в чужда земя?* (Пс.136:4)]. **Иронията, че семейството на Авраам живеело във Вавилон, земята, където е била изградена Вавилонската кула,** е била разбираана от тях. **Но те знаели на какво да се надяват.** И преди това те били извеждани от робството. Това е била централната тема на всички техни истории.

Историята започва със самият Авраам, който, като част от неговия номадски стил на живот, отишъл да живее за известно време в Египет – и почти щял да остане там за постоянно. Страхувайки се, че може да бъде убит, той излъгал, че жена му Сара, му е сестра. (Това само донякъде е лъжа, защото тя наистина му била полу-сестра.) После лъжата му била разкрита, но му било позволено да си замине. Тази история е разказана непосредствено след първото велико обещание на Бога към него, все едно за да ни каже: „**Виждате ли? Веднага щом Бог му даде това велико обещание, Авраам почти го пропиля.**“

Този стил на поведение се повтаря във всички истории. Например, Яков измамил брат си Исав и се наложило да бяга на изток, но накрая се връща у дома, за да се срещне с брат си и още по-важното – за да се бори с Бога (Бит. 32). В тази история има голяма доза ехо за справедливост, за духовност и за възстановено взаимоотношение, ехо от по-велики теми, които авторите и редакторите никога не забравят. Но всички нишки в Битие водят до историята за заминаването и връщането отново у дома на Йосиф. Той е отведен в Египет и е продаден като роб, но скоро спечелва благоразположение и става успял човек. Цялото му семейство накрая отива при него в Египет поради гладът в земята, където живеят и той е в състояние да им помага. В рамките на едно поколение – след смъртта на Йосиф – благоразположението, оказвано на семейството се променя и те също биват превърнати в роби. Но в един момент, когато положението става най-тежко, Бог чува викът им за помощ и обещава да изведе хората си от робството и да им даде свобода в тяхна собствена земя. Това е един от най-великите моменти в еврейската и в християнската памет, който събира заедно верните хора на Бога при обещанията на Бога, дадени на Авраам, при Божието състрадание за неговите хора, когато те страдат, при Божието обещание за спасение, свобода и надежда и над всичко това при откриването на Божието име и неговата значимост: „*Бог каза на Моисей: „АЗ СЪМ ОНЗИ, КОЙТО СЪМ.“ Каза още: „Така ще кажеш на израелтяните „АЗ СЪМ ме изпрати при вас.“ Освен това Бог каза на Моисей: „Така ще кажеш на израелтяните: „УНВН, Богът на бащите ви, Богът на Авраам, Богът на Исаак и Богът на Яков ме изпрати при вас. Това е името ми до века и това е моята титла за всички поколения...Аз обявявам, че ще ви изведе от страданието на Египет и ще ви заведе в земята...където текат мляко и мед“* (Иzx.3: 14-17 – мой превод).

И така станало. Бог осъдил езическите египтяни и спасил хората си. Това е историята за Пасхата, един от най-големите еврейски празници и до ден днешен. Това не се е случило (меко казано) без никакви проблеми и изпитания, както може да изглежда. Но накрая израелтяните влезли в земята, която им била обещана. Там също, нещата вървели ту добре, ту зле, когато други местни племена ги поробвали и били издигани други освободители, за да ги освобождават. И докато живеели в този постоянен частичен безпорядък, израелтяните поискали да имат цар; и след несполучлив старт със Саул се появил Давид, който бил приветстван като „*човекът според сърцето на Бога.*“ Подобно на Авраам, той също вървял след собственото си сърце, но резултатите от това били унищожителни. Вместо историята за онова, заради което е било създадено царството на Давид да е кулминацията, тя била изместена от историята за неговото бягство от неговия разбунтувал се син Авесалом. **Отново моделът се повтаря: Давид отива в изгнание и се връща оттам по-тъжен и по-мъдър.** Но само две поколения след неговата смърт царството му било разделено. Два века по-късно по-голямата част, северното царство, което било наречено „Израел“ (и постоянно враждувало с южното царство, наречено „Юда“) било разорено от Асирия и населението му било изведено оттам. Този път историята остава без продължение. Нямало вече връщане у дома. Царството на Юда продължило да се бори, фокусирано в Йерусалим. Но когато Асирия станала по-слаба, се появил още по-страшен враг: Вавилон, който установил своята огромна, разпространяваща се на всички страни и побеждаваща всички империя и погълнал малката държава на Юда така, както някое морско чудовище поглъща някаква дребна рибка. Йерусалим бил разрушен, храмът и всичко останало; семейството на Давид изпаднало в немилост и потомците му били избити. Хората, които пеели песни на УНВН установили, че думите засядат в гърлата им в чуждата и враждебна земя.

И тогава то отново се случило: връщане у дома. След като изминали 70 години, Вавилон бил завладян от Персия и новият персийски цар решил да изпрати евреите у дома. Йерусалим бил заселен отново и храмът бил построен отново. Поетът написал, едва смогвайки да говори поради изненадващото възхищение: „*Когато УНВН възвърнаше сионовите пленници, ние бяхме като хора,*

които сънуват; устата ни беше пълна със смях и езикът ни – с радостни викове“ (Пс.126:1-2 – мой превод). Изгнание и връщане у дома, великата тема на еврейските разказвачи на историята от тогава до днешния ден е била циментирана в съзнанието на хората, които още веднъж започнали да се изкачват до Йерусалим с вярата, че небето и земята се припокриват в Храма, че там УНВН ще се срещне със своите хора с прошка и братство, че неговият проект за спасяване на хората и за оправяне на света все още се изпълнява, въпреки всичко друго.

Спасени от чудовищата

Но положението не е било същото. Най-малкото, не е било същото като в света на Давид и Соломон, когато Израел бил свободен и независим, когато съседните му народи му били подвластни, когато хора идвали от много далечни места за да видят красотата на Йерусалим и да чуят мъдростта на царя. Израел се върнал обратно от Вавилон; но както пишат някои автори от онова време, те все още били роби – в своята собствена земя! Империя след империя се сменяли да ги завладяват: Персия, Египет, Гърция, Сирия и накрая – Рим. Дали такава е била целта на връщането у дома, чудели се юдеите? Така ли ще изглежда света, когато Бог ще спаси хората си и ще оправи света?

Някъде по средата на този период един образован юдеин написал книга с истории за юдейските герои и мечтатели по време на чуждото управление. Книгата, наречена „Даниил“ според името на главния герой в нея, подчертава неумиращата надежда, че по някакъв начин целият свят ще бъде подреден при царуването на единственият създател и Бог, УНВН, Богът на Авраам. Книгата ясно потвърждава тази надежда, независимо от това, че изпълнението това обещание е отнело много по-дълго време, отколкото повечето юдеи са си представяли. Да, те наистина се били върнали у дома от Вавилон; но в един по-дълбок смисъл тяхното „изгнание“ щяло да трае не просто 70 години, а 70 пъти умножено по 7 или 490 години (Дан.9:24). *(Коментар: Потърсих разяснение за неясния израз „седемдесет седмици“ в този стих и установих, че превода е подвеждащ. Според тълкуванието става дума за 70 пъти повторение на 7 годишен период. В случая думата „седмици“ не се отнася за дните от седмицата, а за 7-годишен период, т.е. 70 x 7 = 490 години. Д.Пр.)* Чували сме за хора в наши дни, които използват казаното от старите пророци за да пресмятат съвременните събития. Много евреи от двувековния период преди раждането на Исус са се опитвали да правят това, въз основа на това пророчество, за да разберат кога ще приключи тяхното изгнание, кога Бог ще ги спаси и ще оправи света.

Тук се срещаме с едно вярване, което е трайно и се е превърнало в една от водещите теми на ранното християнство. Живелите преди това израелски поети и пророци обявявали, че техният Бог наистина ще стане цар на света. Даниил издялал върху камък това вярване в историята за изгнанието и възстановяването на Израел, за заминаването надалече и за връщането у дома. Когато хората на Бога накрая бъдат спасени – когато, с други думи, потисническите езичници бъдат унищожени и най-накрая Израел ще бъде свободен – това ще бъде времето, когато истинският Бог ще изпълни всички свои обещания, ще съди целия свят и ще оправи всички неща. „Чудовищата,“ които са нападали хората на Бога ще бъдат осъдени и единственият, който ще ги съди, ще бъде една странна човешка фигура, *„един като Човешки син“* - един, който представлява хората на Бога, отмъстени след страданието (Дан.7). Това ще бъде идването на „Божие царство,“ суверенното Божие управление на целия свят, осъждането на злото и оправянето на всяко нещо. След като знаем това, ние сме почти готови да погледнем към човекът, който превърнал това в тема на работата на живота си.

Надеждата на Израел

Почти, но не съвсем. Има 4 теми във водовъртежа около историята на Израел и ние ги намираме както в духовните книги, така и в по-сетнешните еврейски книги – 4 теми, които придават формата и тялото на историята, както вече подчертахме това.

Първо, царят. Грандиозните обещания, което Бог дал на Давид – обещания, че неговия царски дом ще продължи да царува вечно (2Ц.7) – са свързани с предупрежденията, изречени от пророк Самуил за потисническият начин на поведение на всички земни царе (1Ц.8). Поведението на самият Давид и на неговият син Соломон демонстрират това твърде добре. Повечето от наследниците на Давид били слаби или направо лоши царе; даже онези, които успявали да възстановят живота и поклонението пред Бога на Израел (Езекия, Йосия) не могли да предотвратят финалната катастрофа на изгнанието. Пс.89, един от най-величествените и най-често четените от цялата колекция от псалми, описва проблема толкова ясно, колкото той може да бъде описан. От една страна, Бог е дал всичките тези велики обещания на Давид; но от друга страна изглежда, като че ли всички те не са дали резултат. Поетът поставя пред Бога двете половини и все едно че казва: „Виж, какво ще направиш за това?“ И от тази сцена на объркваща двусмисленост израства, с прекъсвания и тръгвания наново, но накрая става ясна и категорична, надеждата, че един ден може би ще има истински цар, нов вид цар, цар който ще оправи всичко. Когато той заеме своя трон, бедните най-накрая ще получат справедливост; самото сътворение ще пее от радост: *„Боже, дай Твоята справедливост на царя и*

праведността си – на царския син. За да съди Твоя народ с праведност и твоите угнетени – със справедливост. Планините ще донесат благоденствие на народа и хълмовете – праведност. Да защитава той делото на угнетените между народа, да дава избавление на нуждаещите се и да смазва насилника“ (Пс.72:1-4 мой превод). Това е начинът, по който трябва да се изпълняват древните обещания на Бога. Ще дойде нов цар, помазан с мир и с Духът на самият Бог (на иврит „помазаният“ е „Месията“; а на гръцки е „Христос“), и той ще възстанови правилният ред в света. Най-накрая ще бъде отговорено на ехото на гласа, който иска справедливост.

Второ, Храмът. Както видяхме, на теория юдеите вярвали, че Храмът е мястото, където небето и земята се срещали. Но според всички сведения така нареченият Втори Храм (това е храмът, който е бил построен отново след връщането на израелтяните от изгнанието във Вавилон, който просъществувал до ужасното му разрушение през 70 г.н.е.) не можел да се сравни с великолепието на своя великолепен и величествен предшественик. Според оплакванията на пророк Малахия, даже свещениците, които служели там, се отнасяли презрително към храма. Още от Давид се предполагало, че царят ще построи или ще възстанови Храма, но това не било направено. През вековете непосредствено преди раждането на Исус двама мъже използвали възстановяването на Храма като средство, за да предявят своите собствени претенции да бъдат царе, въпреки факта, че и двамата не са били потомци на Давид.

Юда Макавей се радвал на поразителен успех в своето въстание срещу Сирия през 164 г. пр.Хр. Той победил и прогонил чуждия тиранин (*Коментар: Сирия. А името Макавей означава „ковашки чук“ и е прозвище, което му е дадено заради яростта, с която се сражавал против поробителя. Д.Пр.*) и възстановил Храма (който бил използван за езически богослужения) за неговото правилно използване. Това било достатъчно, за да утвърди семейството си като царски дом в продължение на повече от един век. Тогава Ирод Велики, на когото римляните дали титлата „цар на юдеите“ (предимно защото той бил най-могъщият военачалник в околността), започнал изпълнението на една обемна програма за повторно изграждане и разкрасяване на Храма – програма, която синовете продължили да изпълняват и след смъртта му. Въпреки това, тази работа не била достатъчна, за да поддържа тяхната власт. Династията им приключила няколко години преди самият Храм да бъде разрушен през 70 г.н.е. Но принципът бил установен. Част от основната задача на царя, ако някога ще се появи истинският цар, е не само да установява справедливост на света; в тази задача трябва да се включва правилното препотвърждаване на мястото, където небето и земята се срещат. Най-накрая ще бъде отговорено на дълбоко вкорененият човешки блян за духовност и за достъп до Бога.

Трето, Тората, законът на Моисей. Вероятно по времето на изгнанието във Вавилон така нареченото Петокнижие на Моисей, (*Коментар: Първите 5 книги от Стария Завет. Д.Пр.*) което освен това било наричано и с името Тора, било редактирано в неговата окончателна форма, като фокусира вниманието върху древната история на робството и освобождението, на изгнанието и връщането у дома, на потисничеството и на Пасхата – но освен това установява моделът на живот за хората, които по този начин са били спасени. Тората казвала: „Когато Бог ви освободи от робството, това е начинът, то който трябва да се държите, не да се стремите да спечелите неговото благоразположение (все едно че вие можете да превърнете Бога във ваш морален длъжник), а да изразявате вашата благодарност, вашата вяност и вашата решимост да живеете според завета, заради който на първо място Бог ви спаси. Това е логиката, която подчертава нарастващото фокусиране в изучаването и приложението в живота на Тората, от времето на излизането от Вавилон до раждането на Исус и след това.

Тората никога не е имала за цел да бъде предписание за пътуване на отделните хора, въпреки че всеки и навсякъде може да реши да се опитва да спазва нейните предписания и да види какво ще се случи. Тората е била дадена на народа, била редактирана за народа и била прилагана (поне в периода след изхода от Вавилон) от тези хора; и в същината си тя обяснява как тези хора трябва да живеят заедно, подчинявайки се на Бога и в хармония – т.е., справедливо един към друг. Антрополозите все повече разбират, че многото забраните и обичаите, съхранявани като светини в Тората са били, на символично ниво поне, начини за запазване на нацията заедно, за защита на нейната идентичност като хора на завета на единственият Бог, особено във времената на заплахата от езичниците. Например, поради това Юда Макавей и семейството му въстали срещу Сирия: сирийците чрез едно специално и преднамерено действие не само осквернили Храма (*Коментар: Заклали свиня на олтара. Д.Пр.*) с езическото си богослужение, но направили всичко, на което били способни, за да принудят верните юдеи да нарушат Тората. И двете действия имали една и съща цел: това били начини за унищожаване на националната идентичност и за пречупване на духа на юдеите. Въстанието на Макавейите не е било толкова в защита на Тората, то е било преди всичко в защита на Храма. А Тората е била свързана изцяло с описание на начинът на живота им като хора и като семейството на Бога. Тя е била отговорът

на този вик за истинско взаимоотношение с Бога и помежду ни, което ехти във всяко човешко сърце.

Четвърто, ново създание. Целта на книгата Даниил е била не само да разкаже старата история за обещанията за света, които Бог е дал на Авраам. Великата централна част от книгата на Исаия говори за намерението на Бог не само да възстанови племената на Яков, но и те да бъдат светлина на езическите народи. (Ис.49:6) В същата книга намираме, в една впечатляващо описание, изблик на надежди за цар, за Храм и за Тора, за мир по целия свят, за наново засаждане на Райската градина – а всичко това е описание на ново създание. Красотата на този нов свят е в пълно съответствие с красотата на древната поезия, която я поражда. Вижте тази последователност, взета от различни части на книгата Исаия: *„В следващите дни хълмът на дома Господен ще се утвърди по-високо от всички хълмове и ще се издигне над бърдата; и всички народи ще се стекат на него. И много племена ще дойдат и ще кажат: „Елате, да възлезем на хълмът Господен, в дома на Якововия Бог; И Той ще ни научи на пътищата Си и ние ще ходим в пътеките Му, защото от Сион ще излезе поуката и словото Господне – от Йерусалим. Бог ще съди между народите и ще решава между много племена; и те ще изковат мечовете си на палешници и копията си – на сърпове; народ против народ няма да вдига меч, нито ще се учат вече на война““* (Ис.2:2-4).

Пророкът ни представя картина на мир и надежда не само за Израел, но и за всички народи. Когато най-накрая УНВН започне да действа, за да освободи хората си, да възстанови Йерусалим („Сион“) като мястото, където той ще живее и ще царува, изгодата от това няма да е единствено за Израел. Така, както Бог е обещал на Авраам още в самото начало, чрез народа на юдеите Бог ще донесе възстановяване и изцеление на целия свят.

По конкретно, Бог ще направи това чрез идването на последният цар на Израел, на потомъкът на Давид (който самият е наричал себе си „син на Есей“). Този цар ще притежава мъдростта, от която ще се нуждае, за да донесе справедливо правосъдие на целия свят: *„И ще израсне стъбло от Есеевия пън и израстък от корените му ще носи плод; и Духът Господен ще почива върху него, Дух на мъдрост и разум, Дух на съвет и сила, Дух на знание и страх от Господа; и тай ще се наслаждава в страха от Господа, така че няма да съди, според каквото гледа с очите си, нито ще решава, според каквото чува с ушите си; а с правда ще съди сиромасите и с правда ще решава в полза на смирените на страната; ще порази страната с жезъла на устата си и с диханието на устните си ще умъртви нечестивия. Правдата ще бъде пояс на кръста му и верността – пояс на хълбоците му. Вълкът ще живее с агнето, рисът ще почива с ярето, телето, лъвчето и угоените ще бъдат заедно; и малко дете ще ги води. Кравата и мечката ще пасат заедно; малките им ще почиват задружно; и лъвът ще яде слама, както волът. Кърмачето ще играе над дупката на аспида и отбито дете ще слага ръката си в гнездото на ехидна. Те няма да навреждат, нито да погубват в цялата Му свята планина; защото земята ще се изпълни със знание за Господа, както водите покриват дъното на морето.“* (Ис.11: 1-9).

Тогава господството на Месията ще донесе мир, справедливост и изцяло нова хармония за цялото създание. Това означава, че сега е отправена явна покана към всички хора – към всеки, който жадува за справедливост, за духовност, за взаимоотношения и за красота – да дойдат и да намерят тези неща тук: *„О, вие които сте жадни, елате всички при водите; и вие, които нямате пари, елате, купете и яжте. Да! Елате, купете вино и мляко без пари и без заплащане...Приклонете ухото си и елате при Мен, послушайте – и душата ви ще живее; и аз ще склуча с вас вечен завет, според верните милости, обещани на Давид. Ето, дадох го за свидетел на племената, за княз и заповедник на племената. Ето, ще призова народ, който ти не познаваш; и народ, който ти не познаваше ще изтича при теб заради Господа, твоя Бог, и заради Святия Израилев, защото те е прославил...Защото ще излезете с радост и ще бъдете изведени с мир; планините и хълмовете ще запеят пред вас радостно и всички полски дървета ще изпляскаат с ръце. Вместо драка ще израсте ела, вместо трън ще израсте мирта; и това ще бъде на Господа за име, за вечно знамение, което няма да се изличи.“* (Ис.55:1, 3-5, 12-13).

И важната тема, която посочва от великата поезия на Стария завет към изумителната наслада на Новия Завет, е темата за обновлението на целия космос, на небето и на земята заедно и за обещанието, че в този нов свят всичко ще бъде добре и всички видове неща ще бъдат добре: *„Понеже, ето, създавам ново небе и нова земя; и предишните неща няма да се спомнят, нито ще дойдат на ум. Но вие се веселете и се радвайте винаги в онова, което създавам; защото, ето, създавам Йерусалим за радост и народа му – за веселие...Вълкът и агнето ще пасат заедно и лъвът ще яде слама като вола, и храна на змията ще бъде пръстта. Няма да навреждат, нито ще погубват в цялата Ми свята планина, казва Господ“* (Ис. 65:17-18, 25).

Този подбор от откъси би могъл да бъде увеличен поне няколкократно. Темата за новата Райска

градина (тръните и бодливите храсти в Бит.3 ще бъдат заменени с красиви храсти) изпълва едно от главните значения на цялата библейска история. Най-накрая, истинското изгнание, истинския момент на напускането на дома, е било изгонването на човешкия род от Райската градина. Многократните изгнания и завръщания у дома на Израел са начини за повторно извършване на това най-важно изгонване и символично изразяват надеждата за завръщане у дома, за възстановяване на човешкия род, за спасяването на хората на Бога и за обновяването на самото творение. И една от основните теми, които се повтарят отново и отново, надигайки се неудържимо и ехтейки като ехо около древното пророчество така, както то ехти около човешкото сърце, е темата за красотата на новото създание, на Йерусалим и на неговите жители, на пейзажа изпълнен с мирни животни, с планини и хълмове, които пеят радостно. **Исаия никога не забравя, че причината, поради която Бог е призовал Авраам е, на първо място, за да приведе в ред отново цялото творение и да изпълни небето и земята със своята слава.**

Слуга на Господа

Но новото сътворение ще се извърши единствено чрез едно финално и шокиращо изгнание и възстановяване. Темите за царят и за Храма, за Тората и за новото сътворение, за справедливостта, духовността, взаимоотношенията и за красотата нахлуват стремително заедно в мрачната тема, която се намира в сърцевината на същата книга на Исаия. Царят се превръща в слуга, в слуга на YHWH; и **Слугата трябва да предопредели съдбата на Израел, трябва да стане представител на Израел, на хората, които не могат повече да бъде изпълнители на своето призвание.** Спасителната лодка излиза в морето, за да спасява и докато прави това, нейният капитан умира от задушаване. Тази тема, нарисувана в царствената картина в Ис.11, но с добавено странно извъртане на призиването в посоката към покорно страдание е разкривана, стъпка по стъпка в Ис. 42, 49, 50, и 52-53. **Оказва се, че това е начинът, по който ще бъде извършена спасителната операция на Бога.**

Би могло да се каже, че тези откъси от книгата не се проясняват от техния контекст. Те са вплетени заедно в по-големите теми в същата част на книгата: за суверенната власт на YHWH над народите и за последващото негово унищожаване на езическите богове и на хората, които вярват в тях; за неговата вяръност към завета с Израел, въпреки неверността на Израел; за „словото,“ която излиза от неговата уста (подобно на неговото слово по време на сътворението), за да възстанови Израел, да обнови завета, да преработи света (Ис.40:8; 55:10-11). В края на краищата, поради работата на Слугата за разгласяване на съобщението, че Бог е цар – съобщението, което казва, че Вавилон е унищожен, че най-накрая мирът е дошъл, че Израел е спасен и целия свят ще приеме Божието спасение – спасението ще бъде донесено в Йерусалим (Ис.52:7-12). Слугата ще бъде отхвърлен, подобно на Израел в изгнание, ще бъде посрамен, ще страда и ще умре; **и тогава, след като е преминал през всичко това, той е напуснал този свят.**

Това съобщение е използвано по различни, но подобни начини в други пророчества, например в Йеремиа чрез темата за новия завет и в Йезекиил, когато той обявява, че Бог ще очисти хората си, ще им даде ново сърце и ще ги отведе обратно в тяхната собствена земя чрез една спасителна операция, за която единствената подходяща метафора е възкресението от смъртта.

По този начин Израел, гледащ в Слугата, ще каже с удивление: *„Той беше наранен поради нашите престъпления, беше бит поради нашите беззакония; върху Него дойде наказанието, донасящо нашия мир, и чрез неговите рани ние бяхме изцелени.“* (Ис.53:5). В сърцевината на политическото послание, че Богът на Израел е цар, а боговете на Вавилон не са, ние установяваме, че историята за изгнанието и възстановяването се е превърнала в лично пророчество, подобно на странен пътен знак, който стои в мъглата и сочи напред към мястото, където се събират всички сюжетни линии в историята за Бог, Израел и за света. В този контекст, също, можем да видим най-после множеството от начини, чрез които Израел по времето на Исус е бил в състояние да мисли и да говори за срещата на небето и земята. В предишната глава забелязахме как Храмът е функционирал по този начин. Славното „Присъствие“ на YHWH, в началото присъстващ в палатката, а после в самия Храм, било наричано „присъствие“ или Shekinah; това е бил начинът чрез който небесният Бог е присъствал на земята **с и заради** хората си. По времето на Исус подобни представи са били разработени по отношение на Тората, Божият дар за неговите освободени хора; ако спазвате Тората, това било равностойно на присъствието ви в самия Храм, т.е. в самото място, където небето и земята се срещали. Преди малко видяхме друг елемент, който сочи в същата посока: Божието „слово“, словото, чрез което са били направени всички неща, ще направи това още веднъж, за да направи нови всички неща. Подобни неща могат да бъдат казани за Божията „мъдрост,“ една идея, която изглежда, че започва с представата, че когато Бог е направил земята, той я е направил толкова мъдро, че тази представа се развила догам, че „Мъдростта“ се превърнала в образ със свои собствени отличителни черти (на иврит думата *chokmah* – мъдрост е в женски род, както е и нейния гръцки еквивалент

sophia). Следователно, „мъдрост“ е друг съществен начин за говорене за Божието действие в света, свързано със срещата на Божията сфера и на нашата сфера. Накрая, връщайки се още веднъж при Битие, Божият мощен вятър, неговият дъх, неговият Дух (това са три начина на превеждане на една и съща дума от оригинала) е освобождаван, за да духа в света и да донесе нов живот.

Присъствие, Тора, Слово, Мъдрост и Дух: 5 начина да казваме едно и също нещо. Богът на Израел е създателят и спасителят на Израел, и на света. Верен на своите древни обещания, той ще действа в Израел и в света, за да се стигне до кулминацията на великата история за изгнанието и възстановяването, за Божията спасителна операция, за царят, който донесе справедливост, за Храмът, който събира небето и земята, за Тората, която събира заедно хората на Бога и за сътворението, което е изцелено и възстановено. Не само небето и земята ще се срещнат. Ще се срещнат Божието бъдеще и Божието настояще.

Това е удивителна мечта, която е богата, многопластова, пълна с патос и сила. Но защо би трябвало човек да предполага, че тя - или каквото и да е друго нещо, изградено върху нея – е нещо повече от една мечта? Защо ние си представяме, че тя е истина?

Целият Нов Завет и написан, за да отговори на този въпрос. И разбира се, в центъра на всички отговори се намира Исус от Назарет.

Глава 7

Исус и идването на Божието царство

Християнството е свързано с нещо, което се е случило. Нещо, което се е случило на Исус от Назарет. Нещо, което се е случило чрез Исус от Назарет. С други думи, християнството не е някакво ново учение за морала – все едно, че ние нямаме никаква представа за морала и се нуждаем от някакво нови или по-ясни указания. Това не означава, че ние отричаме, че Исус и някои от първите му последователи са дали доста освежително и интелигентно морално учение. Просто ние настояваме, че сме установили, че това учение е съставна част от една по-обширна структура: историята за нещата, които са се случили и чрез които светът е бил променен.

Християнството не означава, че Исус предлага чудесен пример за морал, все едно че нашата най-важна нужда е да разберем какво представлява живота, живян с абсолютна любов и посветеност на Бога и към другите хора, с цел да се опитаме да му подражаваме. Ако това беше основната цел на Исус, ние със сигурност казваме, че това е дало някакъв резултат. Животът на някои хора наистина е бил променен просто чрез размишляване и подражаване на примера на Исус. Но наблюдаването на примера на Исус може да накара човека да изпадне в депресия. Когато наблюдавам свиренето на пиано на Светослав Рихтер или начинът, по който Тайгър Уудс удря топката за голф, това не ме вдъхновява да отида и да им подражавам. Обратното, това ме кара да осъзная, че аз не мога и никога не бих могъл да се сравнявам с тях.

Нито пък християнството ни казва, че Исус ни предлага, показва и даже реализира един нов път, чрез който хората могат „да отидат на небето, когато умрат.“ Това е натрапчива грешка, основаваща се на средновековната представа, че целта на цялата религия – ако искате, наречете го „правилото на играта“ - е да се уверите, че накрая сте стигнали до правилната страна на сцената в края на мистериозната пиеса (което означава - да отидете на небето, а не в ада), или да бъдете от дясната страна на картината в Сикстинската капела (*Коментар: Тази картина е нарисувана от Микеланжело на тавана на една от залите в църквата „Св. Петър“ в Рим, наричана „Сикстинската капела“, където се намира и Ватикана. Д.Пр.*). Отново ще кажа, че християнството не отрича, че сегашните ни вярвания и действия имат трайни последствия. Обратното, християнството отрича, че Исус е направил това да е фокусът на неговата работа и това да е „смисълът“ на християнството.

Накрая, християнството не дава на света ново учение за самия Бог – въпреки че е ясно, че ако твърдението на християнството е вярно, тогава чрез гледането в Исус, ние наистина научаваме много неща за това кой е Бог. Нуждата, на която дава отговор християнската вяра не е толкова свързана с това, че ние сме незнаещи и се нуждаем от по-добра информация, а че сме изгубени и се нуждаем от някой, който да дойде и да ни намери, че сме потънали в подвижни пясъци и очакваме някой да ни спаси, че умираме и се нуждаем от нов живот.

Тогава, каква е целта на християнството?

Християнството е свързано изцяло с вярата, че живеят Бог, изпълнявайки своите обещания и

като кулминация на историята на Израел, е постигнал всичко това – намирането, спасяването и даването на нов живот – в Исус. Той е направил това. **С Исус, спасителната операция на Бога е била извършена веднъж и завинаги**. Огромна врата е отворена широко в космоса и тя никога вече няма да бъде затворена. Това е вратата към личността, където ние сме пазени на сигурно място. На нас ни е предложена свобода: свобода да изживяваме Божието спасение за себе си, да минаваме през отворената врата и да изследваме новия свят, до който сега имаме достъп. Например, ние сме канени - всъщност, призовавани – да откриваме, вървейки след Исус, че този нов свят наистина е място на справедливост, духовност, взаимоотношение и красота, **и ние не само трябва да му се наслаждаваме, но и да работим за да се ражда този свят на земята така, както е на небето**. Слушайки Исус, ние откриваме чий е гласът, чието ехо ехти в сърцата и умовете на цялата човешка раса.

Какво можем да знаем за Исус?

През последният век и даже повече, писането за Исус беше растяща индустрия. Отчасти това е така, защото той витае в паметта и във въображението на Западната култура, подобно на малцината (ако има) други фигури както в миналото, така и в настоящето. Ние продължаваме да определяме датите в живота ни, съобразявайки се с датата на неговото предполагаемо раждане. **(Въпреки, че монахът от 6-я век, който е направил изчислението, е направил грешка с няколко години: Исус вероятно се е родил малко преди 4 г. пр. Хр., годината, в която Ирод Велики е умрял.)** В моята страна даже тези, които въобще не знаят или знаят малко за Исус, употребяват неговото име, когато ругаят някого, което е вид подигравателен комплимент към продължаващото му влияние върху културата.

На челните страници за новините във вестниците в САЩ все още се поместват безумни твърдения за Исус: че той може би никога не е направил или казал това, което се казва в Евангелията, че може би е бил женен, че той може би не е считал, че е Синът на Бога и т.н. Хора пишат романи и други неща за историческата измислица, чийто интриги се основават на лъжливи тълкувания за Исус – например, „Кодът на Да Винчи“ от Дан Браун, който твърди (сред много други неща), че Исус се е оженил за Мария Магдалена и че тя е родила дете от него. Необичайната известност на тези книга не може да бъде обяснена просто с това, че тя е умно написан сензационен роман. Има огромен брой такива романи, които не са толкова известни. Нещо, свързано с Исус и с шанса, че тази книга може да казва нещо повече за него, отколкото нашата култура е научила, продължава да събужда в милиони хора усещането за нова възможност и за нови гледни точки. Част от причината за всичко това е, че подобно на всяка друга историческа личност, Исус е общодостъпен за нови тълкувания. Хора пишат преработени биографии на Уинстън Чърчил, за когото разполагаме с камиони доказателствен материал; или за Александър Македонски, за когото доказателствата са значително по-малко. **Но истината е, че с колкото повече доказателства разполагате, толкова повече се увеличава шанса те да бъдат тълкувани по един или по друг начин**. Колкото по-малко доказателства имате, толкова повече се повишава изискването да правите интелигентни предположения, за да запълните празнотите в доказателствата. Поради това, независимо дали разглеждаме една скорошна историческа личност, за която имаме голям обем информация или за някаква личност от древността, за която знаем твърде малко – историкът винаги има да върши много работа.

Исус попада и в двете категории, а освен това и в много други. Очевидно е, че ние разполагаме с много по-малко сведения за Исус, отколкото имаме, например, за Чърчил или за Джон Кенеди. Но ние знаем много повече неща за Исус, отколкото повечето хора знаят за древния свят – например, за Тиберий, който е бил римски император, когато Исус е умрял или за Ирод Антипа, царят на юдеите по същото време. Всъщност, ние имаме толкова много приписани характерни черти на Исус, толкова много дела, за които се казва, че той е извършил, че ние имаме огромен брой неща, от които можем да избираме, а в едно кратко разглеждане като настоящата глава и следващата, ние можем само да се докоснем до няколко от тях.

Но в същото време има болезнени липси на информация, не само за голяма част от ранния живот на Исус, но и за някои неща, за които съвременният биограф би искал да знае. Никой не ни казва как той е чел Писанията или – с изключение на някои кратки описания – как се е молел. Следователно, важното е да разберем светът на Исус – обърканият и опасен свят на Близкия изток през 1-я век – за да можем да намерим историческата, личната и теологичната логика на това, което той се е опитвал да направи и какво е вярвал, че е призван да постигне. Както казах, има нещо повече, нещо, което прави опитът да разберем Исус да е по-сложен и оспорван, отколкото стремежът да разберем която и да е друга личност от историята – древна или съвременна. Още от самото начало християните са твърдели, че независимо от това, че Исус вече не обикаля в Палестина и не е достъпен за нас да го срещнем в материалния свят, той наистина е „с нас“ по един различен начин и ние можем

наистина да го опознаем по начин, който не е коренно различен от начинът, по който опознаваме другите хора.

Това е така, защото това е било централното изживяване на християните, не просто свързано с християнската догма, **че в Исус от Назарет небето и земята са се съединили веднъж завинаги**. Мястото, където Божието пространство и нашето пространство си взаимодействат и са взаимно свързани вече не е Храмът в Йерусалим. **Това място е самият Исус**. Същата космология, която придава смисъл на твърдението за Храма, придава смисъл и на това твърдение за Исус. Ние си спомняме, че „небето“ според представата на евреите и християните, не се намира на километри разстояние нагоре в небето, а „небето“ е, така да се каже, Божието измерение за космоса. Следователно, въпреки че християните вярват, че сега Исус е на „небето“, **той е тук, достъпен е и наистина действа в нашия свят**. За всеки човек, който вярва в това и се опитва да живее според това в което вярва, писането на историята на Исус е много по-сложно, отколкото простото описание на живота на личност от миналото. **Писането на историята на Исус прилича на писането на биографията на приятел, който все още е жив и все още е възможно да ни изненада**.

Тогава няма ли да е по-просто да кажем, че трябва да се откажем от опита си да пишем за Исус така, все едно че той е историческа личност и вместо това да пишем за Исус, който живее редом до нас? Днес много хора енергично защитават този подход не просто, защото разбираемо им е втръснало от някои боклуци – това не е твърде силна дума – които са били написани както от изследователите, така и от авторите на популярна литература. **Но това не може да бъде направено**. Достатъчно е трудно, даже когато изучаваме историческото доказателство с пълната сериозност, да избегнем да формираме Исус според собствената си представа за него. А когато изоставим историческите доказателства, тогава спирачките са отпуснати и ние рисуваме картини според собственото си въображение.

Най-отвратителни от тези фантастични описания е опитът от някои германски теолози от периода на 1930-те да изобретят не-еврейски (всъщност, анти-еврейски) Исус – един опит, който има тревожни сходства с по-скорошни не-еврейски портрети на Исус. **Един от здравите признаци на съвременната християнска начетеност е непоколебимият опит отново да разберем Исус, разглеждайки го в историческите условия на юдеизма по времето, когато е живял на земята**. Но даже този подход оставя няколко въпроси без отговор. След като няма спор, че Исус е бил юдеин от 1-я век, какъв вид юдеин от 1-я век е бил той? Този въпрос поне ни поставя в правилното място, от което да започнем.

Можем ли да вярваме на Евангелията?

Най-важният въпрос за изучаването на Исус е следният: „Можем ли да вярваме на Евангелията?“ Тук имам предвид 4-те евангелия, които познаваме с имената на Матей, Марк, Лука и Йоан, които се намират в „канона“ на Новия Завет – т.е. в подборката от книги, които църквата, още от началото, е признала като автентични и достоверни (от тук произлиза изразът „канонически евангелия“). Наскоро имаше прилив от книги, написани както от изследователи, така и от автори на популярна литература, които ни приканваха да мислим, че тези евангелия са само 4-те от десетки други книги, с които е разполагала ранната църква и че тези 4 евангелия са били привилегирани, а останалите са били отхвърлени, потиснати или даже забранени. Понякога се твърди, че основната причина за приемането на тези 4 евангелия е била, че те са подкрепяли гледна точка за Исус, която е била удобна на управляващите власти по онова време, когато, през 4-тия век християнството станало официална държавна религия на Римската империя. Дали това означава, че трябва да скъсаме всички описания за образа на Исус, които се основават на каноническите евангелия и да започнем отново? Не. Наистина са се появявали всякакъв вид документи, като например цяло скривалище, намерено в Наг Хамади в Горен Египет през 1945, някои от които ни дават очарователни описания на онова, което са говорили хората за Исус по времето на тяхното написване. (Между впрочем, „Свитьците от Мъртво море“, които бяха намерени скоро след намирането на документите в Наг Хамади – не казват нищо както за Исус, така и за ранните християни, въпреки многобройните неверни твърдения за противното.) **Но истината е, че нито един от тях не е по-добър от евангелията, които ние вече имаме**. Например, да вземем най-известният и един от най-дългите документи сред намерените в Наг Хамади: колекция от предполагаеми сведения за Исус, известен като „Евангелието на Тома.“ Това е книгата, за която често пъти се е твърдяло, че би могла и че трябва да бъде считана поне като равностойна, а твърде е възможно и като по-добра от каноническите евангелия, като историческо сведение за самият Исус. Версията на „Евангелието на Тома“ с което сега разполагаме, подобно на повечето документи в Наг Хамади е написан на коптски, език, който е говорен в Египет по онова време. **Но беше демонстрирано, че „Евангелието на Тома“ е превод от сирийски, език, доста подобен на арамейския, на който трябва да е говорил Исус** (въпреки че е почти сигурно, че освен това той е

говорил и гръцки, така както днес много хора по света говорят английски като втори език). Но сирийските традиции, които Тома олицетворява, **могат да бъдат датирани и то доста надеждно и то не до 1-я век, но до втората половина на 2-я век от н.е.** Това е повече от 100 години **след времето**, когато е живял Исус – иначе казано, от 70 до 100 години след времето, когато 4-те канонически евангелия вече са били широко разпространени и използвани в ранната църква. (*Коментар: Т.е. авторът, който е историк по образование, твърди, че така нареченото „Евангелие на Тома“ е написано много по-късно от „каноническите евангелия“ и достоверността му е много съмнителна. Д.Пр.*)

Нещо повече, въпреки усилията да се докаже обратното, сведенията за Исус, така както са описани в „Евангелието на Тома,“ показват ясни белези, че те не са оригинален материал, като успоредния материал, с които се сравнява (където съществува) в каноническите евангелия. Думите приписвани на Исус в „Евангелието на Тома,“ на много места да леко изменени, за да изразяват съвършено различна гледна точка. Например, когато Исус казва в Матей, Марк и Лука: „Давайте на Цезаря нещата, които принадлежат на Цезаря, а Божиите неща – на Бога“, в „Евангелието на Тома“ след тези думи е добавено: „...а на мен – нещата които са мои.“ Какво става тук? В гледната точка, представена в „Евангелието на Тома,“ думата „Бог“ обозначава второразреден вид божество, което е създадо сегашния порочен свят, светът, от който сега Исус е дошъл за да спаси хората.

„Евангелието на Тома“ и повечето от другите документи от Наг Хамади представят гледна точка за света, която е известна като „гностицизъм,“ според която сегашният свят е мрачно и зло място, от което ние трябва да бъдем спасени **чрез „гносис,“ специален вид знаене за скрита истина** – а това е свят, който е доста по-различен от еврейския свят на Исус и на 4-те канонически евангелия. „Евангелието на Тома“ и други документи като него – **а такива са почти всички така наречени „евангелия“ извън Новия Завет** - са колекции от устни предания. Едва ли има някакво писмено описание на нещата, които Исус е направил или за неща, които са му се случили. А 4-те канонически евангелия са доста по-различни. Те не са прост сбор от устни предания. Те разказват история: историята за самия Исус, разказан като връхна точка в историята на Израел, разказвана като изпълнение на обещанията на Бога, на Създателят, на заветният Бог на Авраам, Исаак и Яков. Документите, намерени в Наг Хамади и други подобни текстове се различават напълно от света, който изучавахме в предишните две глави на тази книга – свят, на който, ако Исус наистина е бил достоен, за да му се вярва един евреин от началото на 1-я век, той задължително е трябвало да принадлежи. Всичките четири канонически евангелия **постоянно** го поставят в този свят, въпреки че за нещастие църковната традиция за четенето само на къси откъси от Библията по време на богослужението **замъглява този факт.** Една от причините за историческото изучаване на Исус и на евангелията е, **че самата църква, а да не говорим за света,** се нуждае да ѝ бъде припомняно отново и отново за онова, за което евангелията всъщност разказват.

Нещо повече, **всичките тези 4-ри канонически евангелия са били написани най-късно до 90 г.н.е.** (Аз съм склонен да мисля, че те са били написани много по-рано, но не и по-късно.) Те са били познати и споменавани от християнските автори през първата половина на 2-я век от н.е., много преди някой да е започнал да обсъжда материалът, когото сега знаем от Наг Хамади. И тези канонически евангелия включват в себе си и се основават върху източници, които са както устни, така и писмени далеч по-рано, източници от времето, когато повечето от учениците на Исус все още са били живи и са участвали активно в ранното християнско движение, но и когато множество други хора – наблюдатели, опоненти и официални власти – все още са били живи и са били наясно, че новото движение се разраства и е готово да възрази или да се противопостави на легендите, които започнали да се разпространяват. Палестина е малка държава. В свят, в който не е имало печатни и електронни медии, хората са били жадни да чуят и да разпространяват истории за всеки и за всичко необичайно. Има вероятност, както внушава Йоан в края на своето евангелие, че всъщност е имало много по-голям наличен материал, свидетелстващ за Исус, отколкото всеки от авторите на евангелията е разполагал с достатъчно място, за да го включи в своя текст. Първоначалният източник на материали трябва да е бил много богат. Централните отличителни черти на живота и на дейността на Исус трябва да са били добре познати. Както е казал един от първите проповедници, тези неща не са правени тайно. Не е лесно да фалшифицират източниците за написването на евангелията, като понякога се въобразява. Например, аз никога не съм вярвал в ентузиазма, свързан с един източник на информация, носещ името „Q,“ зад който много хора вярват, че се крие Матей или Лука. Ако такъв източник въобще е съществувал, е извънредно ненадеждно (въпреки че това не е спирало безстрашните хора да се опитват) той да бъде преработен и после да бъде използван като еталон, с който да бъде оценявани текстовете в евангелията на Матей и Лука. Още по-ненадеждно е да се твърди, както правят някои хора напоследък, че такъв източник представя цялата линия на развитие на ранното християнство, с

неговите собствени вярвания и с неговия начин на живот. Според моята преценка, много по-вероятно е авторите на евангелията да са били в състояние да заемстват от озадачаващо разнообразие от източници, много от които устни (в свят, където устните свидетелства са били оценявани много по-високо от писмените) и много от тях са били от очевидци на случилото се.

Разбира се, това не означава, че по този начин всяко нещо, казано в евангелията, е автоматично доказано, че е истина. Оценяването на тяхната историческа достоверност може да бъде правена, ако въобще е нужно, само чрез усърдна историческа работа, която аз и други хора се опитахме донякъде да направим, но за резултатите от тази работа няма място в настоящата книга. Аз просто отбелязвам това като моя убеденост, че 4-те канонически евангелия, най-общо казано, **представят портрета на Исус от Назарет, който е здраво основан в реалната история.** Както обобщава покойният историк Джон Робъртс, автор на монументалната „История на света“ (1980): „(евангелията) не трябва да бъдат отхвърляни; много по-недостатъчно доказателство за много по-трудни за изследване теми често пъти е било използвано (при написването на историята).“ Портретът на Исус, който намираме в каноническите евангелия, е характерен за света на Палестина през 20-30 год. н.е. Над всичко друго, този портрет е в хармония със самият себе си. Исус, който изплува от тях, е изцяло правдоподобен като историческа фигура, въпреки, че колкото повече се вглеждаме в него, толкова повече усещаме още веднъж, че може би гледаме към слънцето.

Божие царство

„Божие царство наближи.“ Това обявление е било центъра на публичното оповестяване на Исус. Той го отправял към света, който описахме в края на предната глава, свят, в който юдеите искали от техния Бог да ги спаси от потисничеството на езичниците и да оправи света – иначе казано, най-накрая Бог напълно да стане цар. Евангелията ни разказват историята по начин, който свързва заедно древните обещания и спешният тогавашен контекст, с Исус сред всичко това. Няма никаква добра причина да се съмняваме, че Исус е гледал на себе си и на работата си по този начин.

Но каква е била целта на Исус? Пророк Исаия, в хармония с написаното в няколко псалми и в други откъси от Библията, говорел за идването на Божие царство като за времето, когато: (а) Божиите обещания и цели ще бъдат изпълнени; (б) Израел ще бъде спасен от потисничеството на езичниците; (в) злото (по-конкретно, злото на потисническите империи) ще бъде осъдено и (г) Бог ще открие ново управление на справедливост и мир. Даниил си представил идването на време, когато чудовищата (т.е. империите на езичниците) ще извършат най-лошото нещо, на което са способни и Бог ще защити хората си, за да сложи всяко нещо на правилното му място. Най-накрая светът щял да бъде подреден правилно. Да се говори за идването на Божие царство сега означавало да се обобщи цялата история и да се обяви, че тя е достигнала до връхната си точка. Бъдещето на Бога влиза в настоящето. Небето пристига на земята.

Съобщението на Исус за Божие царство не е било първия път, когато неговите съвременници чували подобно нещо. На два пъти по време на детството на Исус юдейските революционери призовавали сънародниците си да се съпротивляват срещу изискването на Римската империя за преброяване на населението и за последващото плащане на данъците. *(Коментар: Заради което е било извършено самото преброяване. Д.Пр.)* Революционерите казвали: „Не би трябвало да има друг цар, освен Бог“; с други думи, време е да дойде Божие царство, вместо тези корумпирани човешки царства. Римляните се справили в революционерите чрез своята обичайно хладна и жестока акуратност. Самият израз „Божие царство“ трябва да е карал много от юдеите по онова време веднага да си спомнят за разпъването на кръста, стандартната смъртна присъда за бунтовниците. Тогаво какво е искал да каже Исус, когато е обикалял и разказвал на хората, че Божие царство идва на този свят, даже докато той е говорел? Той вярвал, че древните пророчества са били изпълнени. Той вярвал, че Богът на Израел прави ново нещо и че той из основи обновява и реконструира Израел. Неговият братовчед Йоан Кръстител, който също обявявал идването на Божие царство и казвал на хората да се подготвят за идването на някой друг, който идвал след него, използвал драматични метафори като метафората за брадвата, която е поставена върху корените на дървото. *(Коментар: А юдеите, както и ние знаем, че брадвата не се използва за почесване там, където ни сърби, а за отсичане. Д.Пр.)* Йоан казвал, че Бог е способен да създаде деца на Авраам от камъните, лежащи на земята. *(Коментар: По този начин е казвал на евреите: „Не си мислете, че понеже сте кръвни роднини и наследници на Авраам, вие няма да понесете отговорност за греховете си. Д.Пр.)*

Ако това е била спасителна операция, това е била различна спасителна операция. Това била операция, при която Богът на Израел няма просто да победи злите езичници и така да защити хората си. Тази операция щяла да бъде по-опустошителна. Бог нямало да осъди само езичниците, но и Израел; Бог щял да действа по нов начин, при който нищо нямало да бъде приемано като разбиращо

се от само себе си; Бог щял да изпълни обещанията си, но щял да направи това по начин, който никоой не очаквал или не предполагал. Бог отправял ново предизвикателство към Израел, което повтаряло като ехо обещанието му към Авраам: Израел наистина е светлината на света, но неговата сегашна политика е „да поставя свещта под кофата.“ Време е за крайно действие. Вместо обичайното въоръжено въстание, сега е време да покажем на езичниците какъв наистина е Бог – не чрез воюване и насилие, а чрез любов към враговете, чрез обръщане на другата буза и чрез извървяването на втори километър. Това е предизвикателството, което отправил Исус в една серия от поучения, която ние наричаме „Проповедта на планината“ (Мат.5:1-7:29).

Как разяснявате едно толкова крайно съобщение? Как казвате нещо толкова крайно на хора, които са очаквали да чуят нещо доста по-различно? По два начина: като използвате символи (в конкретния случай – драматични действия) и като им разказвате истории. Исус използвал и двата начина. Неговото избиране на 12 близки последователи („ученици“) е бил мощен символ сам по себе си и говорел за цялостното преработване на хората от Бога, за 12-те племена на Израел, които били потомци на 12-те сина на Яков. Това преработване на Божиите хора било в сърцевината и на Божието забележително изцеление. Исторически няма съмнение, че Исус е притежавал изцеляваща власт; това е била причината, поради която той е привличал не само тълпите, но и онези, които са го обвинявали, че изцелява, защото е съюзник на дявола. Но Исус не е гледал на изцелението просто като на някакъв вид преждевременна пътуваща болница. Той не лекувал болните просто заради самото лекуване, колкото и важно да е било самото излекуване. Нито пък лекуването е било просто начин да привлича хората, за да чуят неговото послание. Обратното, излекуването е бил драматичен белег за самото послание. Бог, създателят на света, работел чрез Исус за да изпълни това, което той е обещал - да отвори слепите очи и глухите уши, да спаси хората и да приведе в ред всичко на света. Хората, които го слушали в основата на хълма, откъдето Исус проповядвал, установили за своя собствена изненада, че са се озовали на върха. Той казал: „Блажени са кротките, защото те ще наследят земята.“ И той продължил, правейки това да се случи. По същият начин той разказвал истории – истории, които впечатлявали съвременниците му, точно защото те както очаквали, така и не очаквали да чуят тези истории. Древните пророци говорили, че Бог отново ще посади Израел след дългата зима на изгнанието; а Исус разказвал истории за хора, които посяват зърно, за това, че някои от зърната ще родят добра реколта, но и че доста от зърната ще бъдат похабени, разказвал за тайното израстване на семето и после – за внезапна жътва, за малки семенца, от които израствали огромни стъбла. Тези „притчи“ не били, както често се предполага, „земни истории с небесен смисъл.“ Целта на работата на Исус е била да донесе небето на земята и завинаги да ги съедини, да донесе Божието бъдеще в земното настояще и да го напъха тук. Но когато небето дойде на земята и установи, че земята е неподготвена, когато Божието бъдеще пристигне в настоящето, а хората още спят, тогава ще има експлозия. И така се случва.

Например, днес хората биха нарекли „право за избор на религия“ действията на тогавашни известни, въпреки и неофициални групи за оказване на натиск, наричани „фарисеи,“ които силно се противопоставяли на учението на Исус, че Божието царство наближава по този начин, чрез неговата собствена работа. Тези групи били скандализирани, не на последно място от начинът, по който Исус празнувал идването на Божието царство – друг силен символ – сред всякакви лоши хора: бедни, отхвърлени, с мразени бирници – всъщност с всеки, който искал да отиде при него. А в отговор на тази критика Исус разказал едни от най-затрогващите и мощни притчи. Сред тях е и една история, която често пъти е наричана „Притчата за блудния син (Лука 15). По-младият от двама братя напуснал дома, опозорявайки себе си и семейството си, а след това се върнал разкаян и получил удивително и трогателно посрещане. По-големият син, който стоял у дома, горчиво се възмущава от бащиното щедро посрещане на завърналият се блудник. В тази сцена има едно продължително библиейско ехо – за Яков и Исав, за изгнанието и възстановяването. Както се случва в повечето от притчите на Исус, историята принуждава слушателите да намерят мястото си в картината и по този начин да открият истината за Исус – и са самите себе си. Притчата е разказана за да се постигне конкретна цел: Това е причината, поради която празненството се провежда с присъствието на всякакъв вид грешни хора; и такъв изглеждате вие, ако откажете да отидете на празненството. Нещо повече, ако не внимавате, вие ще се окажете отвън заключената врата.

Но тогава не е имало само неофициални групи за натиск, разтревожени (разбира се) за верността на Израел към Тората и заради опасността, че Исус учи хората на неща, които не подхождат на тяхната традиция - хора, които били засегнати от учението на Исус. Както видяхме, съобщението за идването на Божието царство означава въстание и сложните системи на властта по онова време не можели да пропуснат да забележат това. Ирод Агрипа (бледа сянка на своя баща Ирод Велики, но все

още могъщ и злобен), официално бил „цар на юдеите“ по онова време. Той хвърлял сянка върху страниците на историята. Но в Йерусалим, в центъра на властта, всъщност главните свещеници, пазачите на самият Храм, владеели положението. Зад тях, действаща чрез управител, който би могъл да извика подкрепление от съседна Сирия, се намирала мрачната власт на Рим. Когато юдеите от времето на Исус четели историята в книгата Даниил за 4-те морски чудовища, които излизали, за да нападат хората на Бога, те считали, че Рим е 4-тото и най-страшно чудовище. Те считали, че е време Бог да действа, за да завземе престола, да спаси хората си, да донесе царството си и да оправи нещата в света. Езикът на Исус за Божието царство трябва да е възбуждал точно това ехо.

Какво е искал да направи Исус чрез всичко това? Какво е мислил, че ще се случи след това? Защо е предизвикал съдбата си по този начин? И защо, след неговата собствена насилствена смърт, човек би продължил да го приемал на сериозно така, а да не говорим за това, че да предполага, че той е живото олицетворение на единствения истински Бог?

Глава 8

Исус: спасение и обновление

Исус обикалял в Палестина и обявявал, че сега, най-после, Божието царство е пристигало. Това послание било съобщавано както чрез онова, което той правел, така и чрез това, което казвал – това е съобщението, че древните пророчества са се оказали верни, че историята на Израел най-накрая стигнала до крайната си точка, че самият Бог действа още веднъж и му предстои да спаси хората си и да постави в ред света. Следователно, когато Исус започнал да казва на учениците си, че „*Човешкият Син трябва много да пострада...да бъде убит и след три дни да възкръсне*“ (Марк 8:31), ние можем да бъдем напълно сигурни, че те са разбрали думите му като шифровано съобщение, като ехо на библейските пророчества за идващото Божие царство, за Божието бъдеще, което пристига в настоящето, носейки изпълнението на всичките им дълго бленувани надежди. Те сигурно са знаели, че Исус разговаря много често с гатанки, с притчи, пропити със стихове от Писанията и поднесени майсторски. Но този път не могли да разберат смисъла на това, което той им казал.

Едва ли е изненадващо, че те вече стигнали до положението да считат, че той е Месията на Израел, че той е Помазаникът на УНВН, че той е очакваният цар, за когото нацията мечтаела. Спомнете си, че „Месия“ е дума на иврит или на арамейски, която означава „помазаният“; преведена на гръцки (универсалният език по онова време) тя се превърнала в „Христос.“ За ранните християни „Христос“ не е било само име; това е било и титла със специално значение. Не всички юдеи от този период са вярвали в идващия Месия или са искали неговото идване. Но тези, които са вярвали, а те са били мнозина, обичали много често повтаряният комплект от очаквания за това, което щял да направи Помазаният, когато дойдел. Той щял да воюва против враговете на Израел – по-точно – против римляните. Щял да построи отново или най-малкото да почисти и възстанови Храма (задача, както отбелязах преди, семейството на Ирод изпълнявало, за да подчертае своята претенция, че те са истинският царски дом). Исус щял да доведе историята на Израел до нейната връхна точка, като възстанови царството такова, каквото то е било по времето на Давид и Соломон. Той щял да бъде Божият представител за Израел и представителят на Израел за Бога.

Всичко това може да бъде видяно както в различни текстове от този период, така и в сведенията за някои фалшиви Месии, които прелетели през страниците на историята. 100 години след Исус, Симеон бен Косиба бил приветстван като Месия от един от най-великите равини на онова време. Симеон отсякъл монети, на които пишело година 1, после 2, а после – 3, а после неговото въстание било смазано от римляните. На една от тези монети е отпечатан образът на Храма, който все още бил в развалини след бедствието през 70 н.е. Основната цел на Симеон била да построи отново Храма и по този начин да включи името си в дългата поредица: Давид, Соломон, Езекия, Исус Навин, Юда Макавей, Ирод...всички царе на евреите, всички те – строители или възстановители на Храма. За да се случи това, той е трябвало да се сражава в решаващата битка против войските на езичниците. Планът на Симеон съответствал точно на месианския модел.

А защо последователите на Исус са го приветствали като Месия? Той не е предвождал военен бунт, нито пък е изглеждало, че ще направи това. (Някои хора са се опитвали да твърдят обратното, но това е трудно да бъде доказано.) Той не е казвал, че отново ще построи Храма. Всъщност, той не е предложил нито едно учение, специално посветено на Храма като част от своето публично проповядване. Той действал мощно, събирал и задържал при себе си огромни тълпи; но после, точно

когато хората започнали да го приветстват като цар, той се измъквал и бягал (Йоан 6:15). Повечето хора считали, че той е пророк и юдеите изглежда са постъпвали и говорили по такъв начин, че да окуражават тази представа за него. Въпреки това, неговите най-близки ученици считали, че той е нещо повече от пророк, а и самият той намеквал за това, когато говорил двусмислено и загадъчно за своя братовчед Йоан Къстител. Един от последните библейски пророци бил говорил за връщането на пророк Илия на света във връзка с идването на великия ден. След завръщането на Илия оставало да дойде още една личност – самият Месия. Това заключение било ясно (Мат. 11:9-15) Но никой през този период не е предполагал, че Месията ще трябва да страда, а още по-малко – да умре. Всъщност, този развой на събитията бил напълно противоположен на нормалните очаквания. Предполагало се, че Месията ще поведе победоносна битка против враговете на Израел, а не че ще умре в ръцете им. Това е причината поради която, когато стигнали до представата, че техният необикновен водач наистина е Божият Помазаник, учениците не могли да си представят, че той е имал предвид буквално това, когато говорил за своята предстояща смърт и възкресение. Възкресението било нещо, което според вярването на юдеите, щяло да се случи на всички хора на Бога в самия край, а не на една личност по средата на историята.

Исус изглежда е имал друга представа за развоя на бъдещите събития и тук се доближаваме до сърцевината на неговото собствено разбиране за възложената му работа. Ние вече отбелязахме – с неизбежната закъсняла християнска преценка на събитието – че в сърцевината на пророчеството на Исаия е стояла фигурата на „Страданият слуга,“ усъвършенстване на идеята за царя, намираща се в книгата „Исаия“ от Стария Завет. За сега, както можем да кажем от оцелелите източници, евреите от времето на Исус са разбирали това бъдеще по два различни начини. Някои приемали представата за Месията, но „страданието,“ за което говорил Исаия, щяло да бъде страданието, което щяло да поразии враговете на Израел. Другите приемали представата за „Слуга“ който ще страда, но това означава – неизбежно според тях – че той не можело да е Месията. Изглежда, че Исус е смесил тези две тълкувания по един творчески и наистина експлозивен начин. Слугата щял да бъде както цар, така и страдалец. И този Слуга щял да бъде...самият Исус. В никакъв случай Исаия не е бил единственият текст, от който Исус черпел своето усещане за призвание, което ние трябва да предположим, че той си е съставил чрез размишление и молитва в продължение на доста време. Но точно в Исаия, и по-специално, в средата на книгата, ние намираме тази комбинация от теми – за идващото Божие царство, за обновяването на създаването, изразено не на последно място чрез забележителни изцеления, за силата на Божието „слово“ да спасява и да възстановява, за окончателната победа над всички „вавилонци“ на света и за фигурата на самият Спасител – които ние намираме отново и отново в евангелията. Подобно на оптик, който поставя няколко леци пред очите ни, докато най-накрая можем да четем текста на екрана пред нас, ние трябва да имаме всички тези теми и образи предвид, ако искаме да разберем какво е вярвал Исус, че му е възложено да прави и защо. Много евреи от времето на Исус са изучавали писанията старателно, с мислене и с внимание. Имаме всяко основание да предполагаме, че и Исус е правел същото и че той е позволил това изучаване да формира неговия усет за онова, което той е трябвало да направи. Той е вярвал, че задачата му е била да доведе великата история на Израел до нейната решаваща връхна точка. Широкообхватният план на Богът-Създател – да спаси света от злото и да подреди всичко – щял да се осъществи в него. Неговата смърт, която на едно ниво с основание може да бъде считано като огромна грешка на правосъдието, същевременно щяла да бъде моментът, когато както казал пророкът Исаия, Исус щял да бъде *„наранен поради нашите престъпления, бит беше поради нашите беззакония“* (Ис.53:5). Божият план за спасяване на света от злото щял да бъде осъществен чрез злото, което прави на Слугата най-лошото на което е способно – т.е. на самият Исус – и по този начин да изразходва силата си.

Храмът, Господната вечеря и Кръстът

Нещата стигат до критичната си точка, когато Исус с учениците си и една растяща тълпа пристигнали в Йерусалим за последната Пасха. Изборът на празненството въобще не е бил случаен. Исус е бил толкова жив, колкото е бил жив всеки друг в символичната сила на древните библейски истории. Цялата му далновидност е била насочена Бог да извърши един последен велик „изход,“ спасявайки Израел и света от „вавилонците,“ които ги поробвали и да ги отведе в нова Обещана земя, в новото съзнание, за което неговите изцеления са предварителните пътеуказателни знаци.

Но, за изненада на мнозина в Йерусалим, при своето пристигане Исус насочил атаката си не към римския гарнизон, а към самият Храм. Обявявайки го за корумпиран (нещо, за което много от юдейските му съвременници биха се съгласили), той извършил едно от своите най-велики символични действия, като преобърнал масите и чрез кратък, но авторитетен начин спрял обичайната търговия (която се състояла в постоянна продажба на жертвени животни и птици). Изобилието от

доказателства, които последвали, показвали достатъчно добре с каква цел той е направил това: това не е била операция за почитване, **а е било знак, че самият Храм е бил осъден от Бога**. От името на Бога на Израел, Исус призовавал на борба самото място, където се е предполагало, че Бог живее и общува с хората си. Както се случва в повечето от неговите символични действия, Исус подкрепил постъпките си с подробно поучение, което казвало същото: **Бог ще унищожи града и Храма, и ще защити не цялата еврейска нация, а самият Исус и неговите ученици**.

Исус сигурно е знаел какъв ще е предполагаемия резултат, въпреки че той все още можел да избегне арестуването си, стига да беше поискал. Вместо това, тъй като наближавал празника на Пасхата, той събрал 12-те си ученици за последно хранене, по всяка вероятност - на някакъв вид пасхално хранене, на което той дал ново и потресаващо символично тълкувание. Всички юдейски празненства са пълни със смисъл, а Пасхата е празникът, в който има най-много смисъл. Празненството включвало драматично преразказване на историята на изхода, която напомняла на всеки за времето, когато езическата тирания била отхвърлена, когато Израел бил освободен, когато Бог действал мощно, за да спаси хората си. Празнуването на Пасхата винаги носи, и до ден днешен, надеждата, че Бог отново ще направи същото нещо. Новото разбиране на Исус за Пасхата, изразено чрез тълкувателно действие, а не чрез абстрактна теория, говорело, че това бъдеще идва незабавно в настоящето. Бог щял да действа за да донесе царството, но по начин, който никой от учениците на Исус (въпреки неговите опити да им каже) е очаквал. Той щял да води месианска битка – като я загуби. В края на краищата, истинският враг не е бил Рим, а силите на злото, които стояли зад човешката арогантност и насилие, силите на злото, с които водачите на Израел фатално заговорничели. Дошъл момента, в който злото, което твърдоглаво вървяло по стъпките на Исус през времето на неговата кариера – крещящите маниаци, съзаклятническите привърженици на Ирод, заядливите фарисеи, заговорническите главни свещеници, предателите сред собствените му ученици, шепнешите гласове в собствената му душа – всички те да се съберат в една огромна приливна вълна на злото, която щяла да се стовари с всички сили върху главата му.

Поради това той оприличил Пасхалния хляб със своето собствено тяло, което щяло да бъде принесено в жертва заради приятелите му, когато отивал да поеме тежестта на злото, с цел да не го понасят самите те. Той каза, че Пасхалната чаша е пълна с неговата собствена кръв. Подобно на кръвта на жертвеното животно в Храма, тя щяла да бъде пролята, за да утвърди завета – но този път това ще е новият завет, за който е говорил пророк Йеремиа. Сега е дошъл моментът, най-после Бог да спаси хората си и целия свят, но не от политическите врагове, а от самото зло, от грехът, който ги поробва. Неговата смърт щяла да направи това, което Храмът, с неговата система за жертвоприношения, посочвал като предстоящо, но всъщност никога не успял да постигне. Срещайки се със съдбата, която му предстояла, той щял да бъде мястото, където небето и земята се срещат, докато той виси окачен между двете. Той щял да бъде мястото, където Божието бъдеще пристига в настоящето, с царството на Бога, празнуващо своя триумф над царствата на света чрез отказа си да се присъедини към тяхната спирала на насилието. Той щял да обича враговете си, щял да обръща и другата си буза и ще извървява и втория километър. Накрая, той щял да извърши своето тълкувание на древните пророци, които говорили за него като за страдащият Месия.

Следващите няколко часа били трагични и жестоки. Исус се борил с молитва в Гетсиманската градина, с тъмнината, която усещал, че го обгръща, докато очаквал да бъде арестуван. Главните първосвещеници направили това, което можело да се очаква: извършили една бърза, полу-законна процедура (*Коментар: Полу-законна, защото според правилата, Синедриона нямал право да се събира на съвещание нощем, а само през деня, а в този случай това събрание се провело след края на деня. Д.Пр.*) – достатъчна да формира обвинение за незаконно говорене против Храма и най-накрая – за богохулство. То можела удобно да бъде превърната, от името на римския губернатор, в обвинение за размирица против Рим. Римският губернатор бил слаб и нерешителен, а свещениците - манипулативни. Исус отишъл при своята смърт по обвинение, за което той бил невинен – за действителен бунт против Рим – но за която смърт повечето от неговите съвременници били виновни, най-малкото - като намерение. Варава, бунтовническият водач, бил освободен вместо Исус. Стотникът, гледайки към своята хилядна жертва, видял и чул нещо, което не очаквал и промърморил, че може би в края на краищата този човек е бил Божият Син. Смисълът на историята се намира във всяка подробност, както и в общата ѝ структура. През всичките години болката и сълзите се срещат на Кръста на Голгота. Скръбта на небето се съединила със силната болка на земята; опрощаващата любов, съхранена в Божието бъдеще, била излята в настоящето; гласовете, чието ехо отеква в сърцата на милиони хора, плачещи за справедливост, бленуващи за духовност, жадни за взаимоотношения, копнеещи за красота, се събрали заедно в един финален вик на изоставеност.

Нищо в цялата история на езичеството - даже донякъде не се доближава до тази комбинация от събитие, намерение и смисъл. Нищо в юдеизма не е подготвяло за този край, освен едно загадъчно и смъртно пророчество. Смъртта на Исус от Назарет като цар на юдеите, като носител на съдбата на Израел, като изпълнение на Божиите обещания към неговите хора в миналото е или най-глупавото и лишено от всякакъв смисъл пропиляване и погрешно разбиране, което света някога е виждал, или е опорната точка, около която се върти цялата световна история. Християнството се основава върху вярата, че е вярно второто тълкувание.

Първият Великден

Християните вярват, че на третия ден след като бил убит – в неделя, първият ден от седмицата – Исус от Назарет **бил възкресен с тяло от смъртта**, оставяйки зад себе си един празен гроб. Това е причината, поради която на първо място ние вярваме, че смъртта на Исус не е била някаква сбъркана и трагична случка, а изненадваща победа на Бога над всички сили на злото. **Изключително трудно е да обясняваме появата на християнството като исторически феномен, без да кажем някаква солидна причина за възкресението на Исус.** Но преди да се захванем с това, да изясним две неща.

Първо, тук ние говорим за възкресение, а не за реанимация. Даже ако римските войници, опитни професионалисти, когато говорим за убиване, по необясними причини са позволили Исус да бъде свален от кръста жив и даже ако, след цяла нощ на мъчения и удари с камшик и един ден на разпъване на кръста, той е успял да остане жив и да излезе от гробницата, не е имало начин той да убеди когото и да е, че той идва чрез смърт и от другия свят. За това той би трябвало да премине през продължително и бавно възстановяване. В едно нещо можем да бъдем сигурни: ако това е, което се е случило, никой никога нямаше да каже, че Исус е бил Месията, че Божието царство е пристигнало и че е време за изпълнение на мисията да разказваме на хората по света, че Исус е техният праведен Господ. Преди няколко години се появи една теория против това заключение, която стана много популярна, но сега вече много хора не вярват в нея. Някои социолози предположиха, че учениците на Исус страдали от „познавателно несъответствие,“ един феномен, при който хората, които силно вярват в нещо, продължават да защитават това още по-невъздържано, когато им било предоставено доказателство за обратното. Не успявайки да възприемат негативните информации, те потъват все повече и повече в отричането, подкрепяйки позицията си по единствения начин, по който могат: като крещят все по-високо и по-високо и се опитват да убедят другите да се присъединят към тях. На каквото и да прилича случването на това в други обстоятелства, просто няма шанс това да е правилното обяснение за появата на ранната църква. **Абсолютно никой се е очаквал, че който и да е, а още по-малко – Месията, ще възкръсне от смъртта.** **Разпънатиият на кръста Месия е провален Месия.** Когато Симеон бен Косиба бил убит от римляните през 135 г., никой след това не продължил да настоява, че в края на краищата той е бил Месията, колкото и много да им се е искало да вярват, че той е бил такъв. Божието царство е било нещо, което е трябвало да се случи в реалния живот, а не в някакви фантазии.

Второ, нито пък е вярно това, което твърдят някои автори, че идеята за „възкресението“ се среща във всички религии в древния Близък изток. Умиращи и израстващи „богове“, да – богове на плодородието и подобни на тях. Но даже да предположим, че учениците на Исус, които са били юдеи, са били запознати с някакви традиции като тези езически традиции – никой в тяхната религия не е предполагал, че това ще се случи в живота на отделни хора. Не. До сега най-доброто обяснение за възхода на християнството е, че Исус наистина се е появил отново, не като някакъв смачкан и кървящ спасил се човек, не като дух (историите много ясно обясняват това), **а като жив човек с тяло.** **Но тялото му е било различно.** В това отношение историите в различните евангелия, за разлика от всичко друго, се различават. Както е казал един от видните изследователи, изглежда, че авторите на евангелията са се опитвали да обяснят нещо, за което не са разполагали с точните думи. Възкресеното тяло на Исус е имало много от отличителните черти на обикновеното тяло (то можело да говори, да яде и да пие, да бъде докосвано и т.н.), **но е имало и други, необичайни черти.** Това тяло можело да се появява, да изчезва и да преминава през заключени врати. Нищо в юдейската литература или въображение не било подготвило хората за такъв портрет. Ако авторите на евангелията били направили нещо, което да подхожда на някаква предварителна представа, единственото нещо, което те със сигурност биха направили, е да опишат възкресеният Исус като светеща звезда. Според Дан.12:3 (много влиятелен откъс за юдейското мислене по онова време), това е начинът, чрез който праведните ще се появят при възкресението. **Но Исус не се е появил по този начин.** Тялото му било променено по начин, за който нямало нито предишен случай, нито пророчество и за който не е останал никакъв втори образец. Този вид заключение винаги е обезсърчаващ от научна гледна точка. В края на краищата, **по правило науката изучава някакъв феномен, с цел той да може да бъде повторен отново в**

лабораторни условия. Но при историята не е така. Историчите изучават неща, които са се случили веднъж и само веднъж; даже когато има частични съвпадения, всяко историческо събитие е уникално. И историческото доказателство е доста ясно. Ще повтора: навсякъде най-доброто обяснение защо християнството е започнало след насилствената смърт на Исус е, че той наистина е бил жив отново, три дни по-късно, с променено тяло. Не внушавам, че този (или някакъв друг аргумент) може да принуди някой да повярва, че Исус е бил възкресен от смъртта. Възможно е всеки човек да каже: „Добре, не съм получил по-добро от това обяснение за възникването на християнството; но понеже знам, че хората не възкръсват и никога ни биха могли, трябва да има и някое друго обяснение.“ От гледна точка на логиката, в това твърдение няма никаква грешка. Проблемът е, че вярата, че Исус е бил възкресен от смъртта включва в себе си прекратяването на осъждането заради извършените от нас на грехове, които нормално се считат за установени и непроменими; или, да го кажем по-позитивно – изисква се ние да направим замяна на гледната точка на света, която казва, че такива неща (Коментар: като възкресението. Д.Пр.) не могат да се случат и да приемем гледната точка, която възприема представата за наличието на Бог-Създател, който в началото е изявил себе си пред хората в традицията на Израел, а после, изцяло и окончателно – в Исус и която казва, че възкресението на Исус има безгрешна логика, когато бъде гледана от тази гледна точка. До вярата не може да се стигне чрез принуда, но неверието може да бъде предизвикано да отговори. Така е било винаги, още от самото начало, когато хората са разнасяли свидетелството за възкресението на Исус.

Всъщност, има частични съвпадения точно от този вид в едно нещо в съвременната наука. Сега учените редовно ни молят да вярваме в неща, които изглеждат странни и даже нелогични, например в областите на астрофизиката и на квантовата механика. Например, за такова основно нещо като светлината те са принудени да твърдят, че тя представлява както вълни, така и частици, въпреки че тези две неща изглеждат несъвместими. Понякога, за да разкрием логиката на актуално доказателство пред нас, ние трябва да разширим нашата гледна точка за света и нашата представа за това, което е възможно, за да придобие тя нова форма. Точно от този вид е нещото, което изисква от нас доказателството за Великден. Но какво означава всичко това? Тук последните поколения на Западните християни са направили решителен погрешен завой. Срещайки се с нарастващото светско мислене на света около тях и с отрицанията, че може да има какъвто и да е живот след смъртта, много християни възприели представата, че възкресението на Исус е знак, че наистина има „живот след смъртта.“ Тази представа води до объркване на нещата. Възкресението не е въображаем начин да кажем „отивам на небето когато умра.“ То не е свързано с „живота след смъртта“ като такъв. Точно обратното, това е начин да казваме, че ще живеем с тяло отново, след един период от време, през който ще бъдем телесно мъртви. Възкресението е вторият етап на живота след смъртта: „живот след „живота след смъртта.“ Ако възкресението на Исус доказва нещо за това, което се случва на хората след като умрат, това е, което то доказва. Но е интересно, че нито една от историите за възкресението в евангелията или в книгата, озаглавена „Деяния на апостолите“ (която за краткост е наричана просто „Деяния“) не казва, че събитието доказва съществуването на такъв „живот след „живота след смъртта.“ Вместо това те казват: „Ако Исус е бил възкресен, това означава, че новия свят на Бога, Божието царство, наистина е пристигнало; и това означава, че ние имаме работа, която трябва да вършим. Светът трябва да чуе, какво е постигнал Богът-Създател чрез своя Месия - Богът на Израел.“

Някои са отишли още по-далече по пътя на погрешното разбиране. Те се опитвали да пригледят събитията на Великден, за да ги вметят във версията на гледната точка за света, която описах по-рано като Възможност № 2 (Коментар: Гл. 5, стр. 29. на тази книга. Д.Пр.), т.е. гледната точка за Бога и за света, според която тези две области обикновено са напълно отделени. Според тази гледна точка, Богът, който обикновено е някъде на друго място, напълно извън нашия свят, понякога навлиза в нашата сфера и прави драматични неща, на които трябва (според тази гледна точка) да гледаме като на намеса в нормалния ход на събитията. Според повечето днешни хора това е смисълът, който влагаме в думи като „чудо“ или „свръхестествено.“ Тълкуването на възкресението по Исус по този начин („великото чудо“) принуждава другите да отговорят, че за Исус това е било много добре, но какво ще стане с всеки друг човек? Ако Бог може да прави фокуси, защо той не се е намесил, за да спре Холокоста или Хиросима? Отговорът е, че възкресението на Исус и всичко друго, свързано с него в тази връзка, просто не подхожда на Възможност № 2 в никой от нейните варианти. (В това отношение, възкресението на Исус не подхожда и на Възможност № 1, въпреки че съм виждал случайни опити това възкресение да се превърне в нова манифестация на „природни“ процеси.) Ако Великден въобще има някакъв смисъл, този смисъл и в състава на нещо много по-голямо, подобно на гледната точка на юдеите за света, за което говорих във Възможност № 3: небето и земята нито са едно и също нещо, нито се намират на огромно разстояние едно от друго; те се припокриват и са взаимно свързани

тайнствено по многобройни начини; а Бог, който е създал както небето, така и земята, работи както отвътре, така и отвън в света, споделя болката на света – всъщност той поема цялата ѝ тежест върху плещите си. От тази гледна точка, както Източните православни църкви винаги подчертавали, когато Исус възкръснал отново, цялото ново Божие творение се появило от гроба, въвеждайки свят, пълен с нов потенциал и възможности. Наистина, точно защото част от тази нова възможност е самите хора да бъдат съживени отново и обновени, възкресението на Исус не ни оставя да бъдем пасивни и безпомощни зрители. Ние установяваме, че сме издигнати нагоре, поставени сме да стоим на краката си, даден ни е нов дъх в гърдите и ни е възложено да отидем и да работим, за да се случи новото творение в света. Наистина, това е тълкуването на възкресението, което подхожда най-много на представата за живота и работата на Исус, която аз представих. Ако наистина е вярно, че поръчението на Израел е било да бъдат хората, чрез които единственият Бог ще спаси своето любимо създание; ако наистина е вярно, че самият Исус е вярвал, че той е Божият Месия, че той ще понесе в себе си поръчението на Израел; и ако наистина е вярно, че стигайки до своята смърт, той е понесъл върху себе си и в известен смисъл, е изтощил пълната тежест на злото на света – тогава е ясно, че наистина има задача, която ние трябва да бъде изпълним. Музиката, която той е написал, трябва да бъде изсвирена. Първите ученици са разбирали това и са го правели. Когато Исус възкръснал от гроба, справедливостта, духовността, взаимоотношенията и красотата възкръснали заедно с него. Случило се нещо в и чрез Исус, вследствие на което светът е различно място, място, където небето и земята завинаги са били съединени. Божието бъдеще пристигнало в настоящето. Вместо да бъде само ехо, сега ние чуваме самият глас; глас, който говори за спасение от злото и от смъртта - за ново сътворение.

Исус и „божествеността“

Първите християни, които са вървели след Исус по време на кратката му публична кариера, никога не си представяли, че Месията е божествен. Част от нашето затруднение тук е, че хората употребяват думата „Христос“ или така, все едно, че тя е собствено име (“Исус Христос”), или пък, че тази дума е „божествена“ титла. По същият начин, изразът „Син на Бога“ често е цитиран, все едно че означава, без повече обяснения, „втората личност в божествената Троица.“ Но това не е било така – най-малкото, докато ранните християни не започнали да ѝ придават нов смисъл, който сочи в тази посока. По онова време думата „Христос“ е била друг епитет за Месията. Библията е говорила за идващия цар като за осиновеният Син на УНВН. Няма съмнение, че това е висш ранг за човешко същество; но не е имало никаква мисъл, че този цар може да е самият човешки образ или (ако използваме латинската дума), превъплъщението на самият Бог на Израел. Но още от най-ранните дни на християнството ние откриваме една удивителна промяна, за която отново, нищо в юдейската традиция по онова време не е подготвило последователите на Исус. Те оставали твърдо в рамките на юдейския монотеизъм; но въпреки това те казвали още от самото начало, че Исус наистина е бил божествен. Когато говорели за Исус, те използвали точно онези категории, които юдеите от предишните векове създали, за да говорят за присъствието и да работата на единствения истински Бог в света: Присъствието (както е в Храма), Тората, Словото, Мъдростта и Духът.

Първите християни казвали, че той е бил уникално превъплъщение на единственият Бог на Израел; че в неговото име всяко коляно ще се преклони, на небето и на земята и под земята; че той е бил единственият, чрез когото всички неща са били направени и чрез когото сега всички неща са били направени наново; че той е бил живото и превъплътено Слово на Бога; че той е имал, така да се каже, божествеността на Бога, отпечатана толкова дълбоко върху неговата личност, че тя изцяло преминавала през него. Ранните християни нямали намерение да се отделят от монотеизма на юдеите. Те само настоявали, че търсят неговия истински смисъл.

И те казвали това не 3-4 века по-късно, след дълъг период на размишление и развитие, в момент, в който би могло да се счете, че от социална и политическа гледна точка е било желателно те да кажат това. Те стигнали до това заключение и го казали още в рамките на първото поколение християни. И го казали, въпреки че това е било шокиращо за духовната чувствителност както на евреите, така и на езичниците. Нещо повече, те казвали това, въпреки че то означавало директно политическо противопоставяне с твърденията на Рим, че Цезар е бил „син на Бога“, че неговото царство е най-могъщото на света и че пред неговото име всяко коляно трябвало да се поклони. Най-ранната християнска оценка, че Исус е мястото, където небето и земята се срещат, че Исус заема мястото, което дотогава е заемал Храма, че Исус е превъплъщението на живия Бог, е било социално провокативно, както и новаторско в теологично отношение. Но въпреки това, те са го казвали. И казвайки това, те са размишлявали над тези загадки, скрити в онова, което те си спомняли за самия Исус, където изглеждало, че самият той вярвал в това.

Относно това, много християни завили в погрешна посока. Те говорели, че Исус е бил „наясно“ за своята „божественост“ през живота си на земята – че е бил наясно в смисъл, който го е направил незабавно, почти случайно, притежател на такова познание за себе си, но което щяло да направи необясними такива събития, като неговата агония в Гетсиманската градина. Това, което съм твърдял навсякъде, не за да омаловажа пълното превъплъщение на Исус, а за да изследвам неговото най-дълбоки измерения е, че Исус е бил наясно с призива, с възложеното му поръчение да направи и да бъде това, което според Писанията, единствено Богът на Израел може да направи и да бъде. Вярвам, че това означава да говорим, че Исус е бил едновременно като изцяло божествен, така и изцяло човек. И ние разбираме, след като напомним на себе си, че хората са били направени по Божия образ, че това не е грешка на категорията, а всъщност е финалното изпълнение на целта на самото сътворение.

Поради това, когато за последен път отишъл в Йерусалим, Исус разказал историите за царя (или господаря), които отишъл в далечна страна и после се върнал, за да види как поданиците му или слугите му се справят с възложената им работа. Исус говорел за самият УНВН, който оставил Израел по време на неговото изгнание и накрая се върнал обратно, за да съди и да спасява. Но въпреки, че Исус говори за връщането на УНВН в Йерусалим, всъщност самият Исус е този, който идва там. Исус е този, който влиза в града, язещ магаре, който действа с власт в Храма, който обявява на първосвещеника, че Той ще седи от дясната страна на Властта, жертвайки собствената си плът и кръв заради греховете на света. Колкото повече се доближаваме до кръста, толкова по-ясен отговор получаваме на въпроса: **„Самият Исус кой си е представлял, че е?“** Той сигурно си знаел, че може да бъде считан, че е луд човек. Със сигурност той е бил достатъчно умен, за да е наясно за възможността за тази самоизмама. НО+о – и това е най-тайнственото нещо от всичко друго - той бил подкрепян не само от четенето на Писанията, в които той ясно намирал текстовете, в които пишело за неговото призвание, но и чрез своята интимна молитва към Отца и поел върху себе си ролята, която, според древните пророци, била запазена за УНВН – ролята на спасител на Израел и на света. Исус се подчинявал на Отца и в същото време правел това, което само Бог може да направи.

Как можем да видим логиката във всичко това? Не мисля, че Исус е „знаел, че е бил божествен“ по същият начин, по който ние знаем, че ни е студено или топло, че сме щастливи или тъжни и че сме мъж или жена. Това знание повече е приличало на „знанието“, което свързваме с призванието, при което хората знаят дълбоко вътре в себе си, че са призвани да бъдат художник, механик или философ. За Исус това изглежда, че е било дълбоко „знание“ от този вид, мощна и всепоглъщаща вяра, че Богът на Израел е по-тайнствен отколкото повечето хора са предполагали; че в самата същност на този Бог има даване и вземане, за и против, **че има любов, която е давана и получавана.** Изглежда Исус е вярвал, че той е бил изцяло човешки пророк от Назарет, но е и бил един от тези партньори на любовта. Той бил призван в покорство към Отца, да изпълни изцяло този план, за който тази любов ще раздава себе си безплатно и изцяло. Това ни доведе до границите на възможностите на езика, както и на теологията. Но заключението, до което стигнах като историк е, че такъв анализ по най-добрият начин обяснява защо Исус е направил това, което е направил и **защо учениците му, веднага след смъртта и възкресението му,** повярвали и правили това, в което вярвали и правели.

А заключението, до което стигнах като християнин е, че това разбиране на Исус и на неговата роля на свой ред обяснява защо аз и милиони други като мен са открили, че Исус лично присъства и действа в света и в нашия живот, и е нашият Спасител и нашият Господ.

Глава 9

Божият дъх на живот

В една прекрасна пролетна сутрин току-що бях отворил широко прозореца. Свеж вятър вееше в градината. В далечината се чуваше прашене на открит огън, с който фермер изгаряше някои боклуци, останали от зимата. Близо до пътеката към морето една чучулига кръжеше над гнездото си. Навсякъде наоколо имаше усещането за творение, което съблича зимните си одежди и се подготвя за разпукването на новия живот. Всички тези образи (между другото, аз не съм ги разкрасявал) са образи, които ранните християни са използвали, за да опишат нещо също толкова странно, като историята на Исус, но което е било също толкова реално в собствения живот на всеки от тях. Те говорели за силен вятър, който нахлуд в къщата и ги пронизал. Те говорели за огнени езици, които

заставали над тях и ги променяли. От древната история за сътворението те подбирали образа на птица, която лети над водите на хаоса, донасяйки раждането на нов свят на подреденост и на живот.

Как иначе можем да обясним необяснимото, освен чрез използването на образи от свят, който вече познаваме? Но има нещо, което трябва да обясним. Ясно е, че учениците на Исус са били така озадачени от неговото възкресение, както са били озадачени от много от нещата, които той им е казал. Те не били сигурни какво ще е следващото нещо, което Бог ще направи. В един момент те се върнали обратно при рибарския си занаят. В друг случай – когато за последен път видели Исус да изчезва от погледа им – те го попитали още веднъж дали всички тези странни действия означават, че старата мечта на Израел в края на краищата ще се сбъдне. Те попитали дали това е времето, когато Израел ще получи царството, дали най-после ще бъдат свободни в смисълът, за който те и техните съвременници са се надявали?

И както често се случвало, Исус не отговорил директно на въпроса им. На много от въпросите, които задаваме на Бога, не може да бъде отговорено директно, не защото Бог не знае отговорите, а защото нашите въпроси не са логични. Както казал веднъж К. С. Луис, много от въпросите ни, от гледната точка на Бога, приличат на човек, който пита: „Дали жълтото е квадратно или е кръгло?“ или „Колко часа има в един километър?“ В разглежданият случай Исус вежливо отклонил въпроса им, като казал: *„Не е за вас да знаете годините и времената, които Бог е положил в собствената си власт. Но вие ще приемете сила, когато дойде върху вас Светия Дух, и ще бъдете свидетели за Мен, както в Йерусалим, така и в цяла Юдея и Самария, и до края на земята“* (Деян.1:7-8).

Божият Дух и задачата на църквата

Тези две неща вървят заедно, ръка за ръка. Ние не можем да говорим за тях, ако те са разделени едно от друго. Независимо от това, което можете да си мислите, повлияни от някои възбуди през миналото поколение относно нови духовни преживявания, Бог не е дал Светия Дух на хората с цел да им позволи да се наслаждават на някакъв духовен еквивалент на това, което изживяваме по време на някое посещение в Дисниленд. Разбира се, ако сте потиснат и мрачен, свежият вятър на Божият Дух може и често пъти ви дава нова гледна точка към всичко и най-вече ви дарява с усещането за Божието присъствие, любов, утеха и даже радост. Но целта на Духът е да направи способни хората, които вървят след Исус, за да отнесат по целия свят новината, че той е Господ, че той е спечелил победата над силите на злото, че един нов свят е отворен и че ние трябва да помагаме това да се случи.

По същият начин, задачата на църквата не може да бъде изпълнена без Духът. Понякога съм чувал християни да говорят така, все едно че Бог, след като е направил това, което е направил в Исус, сега иска ние да свършим нашата част от работата, разчитайки, че ще се справим с тази задача със собствените си сили. Но това е трагично и погрешно разбиране. То води до арогантност или до прегаряне (*Коментар: Прегарянето образно казано е „пречупване на гръбнака ни под тежестта на непосилния товар.“ Д.Пр.*), или и до двете. Без Божия Дух ние не можем да направим нищо, което да е достойно за Божието царство. Без Божият Дух църквата просто не може да бъде църква. Използвам тук думата „църква“ с донякъде тъжно сърце. Знаем, че за много от читателите ми самата дума църква носи отенъците на огромни, мрачни сгради, на бомбастични религиозни изказвания, на фалшива официалност и на голямо лицемерие. Но няма лесна алтернатива на тази представа. Аз също усещам тежестта на този отрицателен образ. През цялото време съм се сражавал професионално против него. Но има и друг образ на църквата, образ, който показва всички признаци на вятърът и на огънят, и на птицата, която се носи над водите и донася нов живот. За много хора „църква“ означава образ, който е коренно противоположен на негативния образ. Тя е място на сърдечно посрещане и смях, на изцеление и на надежда, на приятели и семейство, на справедливост и на нов живот. Това е мястото, където бездомните идват, за да изядат една паничка със супа, а възрастните хора се спират, за да си поговорят. Това е мястото, където една група работи за да помогне на пристрастени към наркотиците, а друга група участва в похода за справедливост по света. Това е мястото, където ще намерите хора, които са се привели да се молят, идват с вяра, борейки се с изкушението и намирайки нова цел на живота си и влизайки в контакт с новата сила, за да изпълняват тази цел. Тук е мястото, където хората донасят своята малка вяра и откриват, че когато се съберат заедно с другите да се поклонят на единственият истински Бог, общата им вяра става по-голяма от сумата от вярата на отделните хора от групата. Нито една църква не прилича на този образ през цялото време. Но голям брой църкви за доста дълго време, отчасти приличат на този образ.

Нито пък ние трябва да забравяме, че тъкмо църквата в Южна Африка, която работеше и се молеше, страдаше и се бореше с цел, когато голямата промяна се случи и Апартейдът беше премахнат, и нова свобода дойде в тази страна, това да се случи без голямо кръвопролитие, което всички ние очаквахме. Църквата остана жива в сърцето на старата комунистическа Източна Европа,

която накрая, с шествия със запалени свещи и кръстове (*Коментар: Така е започнала в бившата ГДР, от църкви в Лайпциг и Дрезден, голямата промяна през септември и октомври 1989, която доведе до събарянето на Берлинската стена и до рухването на комунистическата система. В продължение на около два месеца, всяка неделя след църковната служба християните излизали от църквите със запалени свещи и кръстове, и обикаляли по улиците. В първата неделя в началото на септември били само 100-200 души и всяка следваща неделя този брой се увеличавал, докато накрая стигнали до 50 000 души. Властите в ГДР не знаели как да се справят с тези редовни мирни демонстрации на християните. Със сила не ставало, защото целият свят наблюдавал и това не можело да се скрие. А комунистите са безсилни пред откритостта. Но тази истина все още не се разказва в България, въпреки че са минали почти 30 години от тогава и ние продължаваме да си мислим, че промяната някак си се случи без причина. А причината беше, че комунистите първо в ГДР, а после и в другите социалистически страни разбраха, че не могат без кръвопролитие да спрат хората, които искат свобода. А ние у нас подкучихме свободата си почти на тепсия и заради това не я ценим. Д.Пр.) дадох ясно да се разбере, че достатъчното е достатъчно. Църквата е тази, която, независимо от всичките си глупости и грешки е там, когато става въпрос за работа в болници, училища, затвори и за много други места. Аз бих реабилитирал думата „църква“, вместо да нанасям удари във въздуха, използвайки дългите и усукани изрази като „семейството на Божиите хора“ или „всички онези, които вярват в и вярват след Исус“, или „компанията на онези, които в силата на Духът, допринасят за раждането на новото създание на Бога.“ Аз имам предвид всички тези неща, когато казвам „църква.“*

Вятърът, огънят и летящата птица са дадени, за да дадат възможност на църквата да бъде църквата – иначе казано, да дадат възможност на хората на Бога да бъдат хора на Бога. Това има изненадващ и драматичен ефект. Духът е даден с цел ние, обикновените и смъртни хора, да можем да станем донякъде това, което е бил самият Исус: част от Божието бъдеще, което пристига в настоящето; място, където небето и земята се срещат; инструментът, чрез който Божието царство да напредва. Всъщност, Духът е даден, с цел църквата да може да участва в живота и постоянната работа на самия Исус, сега, когато той е отишъл в Божието измерение, т.е. на небето. („Възнесението“ е точно това: Исус отива напред в Божията сфера, докато дойде денят, когато небето и земята ще станат едно цяло и той още веднъж лично ще се присъства в новото, съчетано небе и земя.)

Всяко от тези твърдения заслужават да бъдат изследвани малко повече.

Божият Дух и Божието Бъдеще

Духът е даден, за да започне работата на превръщането на Божието бъдеще в реално настояще. Това е първата и най-важна черта, която трябва да схванем за работата на тази странна лична сила, заради която са използвани толкова много образи. Така както възкресението на Исус отваря врата към неочакваният свят на Божието ново творение, така и Духът идва при нас от този нов свят, свят, който очаква да бъде роден, свят в който, според древните пророци, мирът и справедливостта ще процъфтяват и вълкът и агнето ще лежат заедно. Важен елемент от живеещото като християнин е научаването да живеем според живота и по правилата на бъдещият свят на Бога, даже докато продължаваме да живеем в настоящия свят (който Павел нарича „*настоящият зъл свят*“ (Гал.1:4), а Исус го нарича „*нечестиво и прелюбодейно поколение*“ (Мат. 12:39)).

Това е причината, поради която Св. Павел, нашият най-древен християнски писател, говори за Духът като за гарант или като залог на онова, което ще дойде (2Кор.1:22). Гръцката дума, която е използвана тук е *arrabōn*, дума, с която в съвременният гръцки език се нарича „годежния пръстен,“ Знак в настоящето за онова, което ще дойде в бъдещето. Павел казва, че Духът е „*гарантът за нашето наследство*“ (Еф.1:14). Той не използва просто някакъв образ, взет от обичайната човешка процедура, чрез която, когато човек умре, някой друг наследява неговото или нейното богатство - „наследство,“ от което човек може предварително да получи нещо, като първо плащане. Нито пък Павел просто говори, както мнозина християни предполагат, за нашето „отиване на небето,“ като за звездното блаженство, където се намира пълното „наследство,“ което Бог е подготвил за нас. Не. Павел описва една голяма библейска тема и я отнася в поразителна нова посока. За да схванем това, първо трябва да разберем защо е даден Духът и кой всъщност е Духът.

Темата, която описва Павел, когато говори за бъдещото „наследството,“ за което като залог ни е даден Духът, е нашият стар приятел – историята за изхода, в която Израел излиза от Египет и тръгва към Обещаната Земя. Ханаан, земята, която сега ние наричаме Свята Земя, е била тяхното обещано „наследство,“ мястото, където те щели да живеят като хора на Бога. Там - при условие, че те изпълняват постоянно задълженията си по споразумението на завета – Бог щял да живее с тях и те – с Бога. Като предварителното вкусване на това обещание и като начин, чрез който те били отведени да го наследят, Бог вървял с тях през целия път, едно странно свято Присъствие, което ги водело и направлявало по време на странстванията им и мъките им, причинени от техните недоволства. Поради това, когато Павел говори за Духът като „*гарантът за нашето наследство,*“ той пресъздава, така, както е правел и Исус, споменът за целия изход, за историята, която е започнала с Пасха и е завършила с влизането в Обещаната Земя. Всъщност той казва: „Сега вие сте хората на истинския

изход. Сега вие вървите по пътя към вашето наследство.“

Но ако това „наследство“ не е безплатно небе, то не е и просто една малка държава сред другите държави. **Сега целият свят е Божия святата земя.** В момента светът изглежда като място на страдание и мъка, но и на сила и красота. Но Бог го регенерира. Точно това е целта на смъртта и възкресението на Исус. А ние сме призвани да бъдем част от това регенериране. Някой ден цялото творение ще бъде спасено от робството, от корупцията, от разложението и смъртта, което обезобразява неговата красота, унищожава взаимоотношенията, премахва от него усещането за Божието присъствие и го превръща в място на несправедливост, насилие и бруталност. **Това е съобщението за спасението, намиращо в сърцевината в една от най-великите глави, които Павел е написал – Рим. 8.**

Тогава какво означава да казваме, че това бъдеще е започнало да пристига в настоящето? Павел казва, че тези, които вървят след Исус, тези, които вярват, че той е истинският Господар на света, че той е възкресен от смъртта – на тези хора е даден Духът, като предвкусване на онова, на което ще прилича новият свят. Ако някой е „в Месията“ (един от любимите начини на Павел да описва хората, които принадлежат на Исус), какво имат те и какви са – те са ново създание (2Кор.5:17)! Вашата собствена самоличност, вашето тяло е било поправено, така че вместо да е просто част от старото създание, да е място на скръб, несправедливост и накрая – на срама от самата смърт, вие можете да бъдете както част от новото създание предварително, така и да сте човек, чрез който това започва да се случва тук и сега.

Какво казва това за Светия Дух? То казва, че Духът играе същата роля в нашето странстване от Пасхата до Обещаната Земя – с други думи, от възкресението на Исус до последният момент, когато цялото творение ще бъде обновено – **сега Светият Дух изпълнява ролята, която в древността е изпълнявал облачният стълб и огнения стълб.** Духът е странното и лично присъствие на самият жив Бог, който изцелява, води, насочва, предупреждава, упреква, тъгува поради нашите провали и празнува малките ни стъпки към истинското наследство.

Но ако Духът е личното присъствие на самият Бог, какво ни казва това на нас като християни? Нека Павел отново да ни даде отговорът. Той казва: „**Вие сте „Храмът на живия Бог“**“ (2Кор.6:16).

Божият Дух между небето и земята

Ако Духът е онзи, който донася Божието бъдеще в настоящето, Духът е и онзи, който съединява заедно небето и земята. Отново се връщаме при Възможност № 3. Добре е да си припомним какво означаваха тези варианти.

Вие си спомняте, че **Възможност № 1** означава да считаме, че небето и земята са съединени. Това е начин да казваме, че има една божествена сила, сила или присъствие във всичко, което съществува, включително и в нас самите. Това е пантеизъм (*Коментар: Обожествяване на природата. Д.Пр.*). Това е начин да признаваме, че нищо в света, който познаваме, не е отделено от миризмата на божествеността – но това разбиране стига до заключението, че божествеността е просто сумата от божествения аромат, който намираме в земята, в реките, в животните, в звездите и в самите себе си. Пантеизмът допуска, че е Бога може и да е нещо повече от това, но въпреки това цялото творение е просмукано от Божието присъствие. В тази представа, говоренето за работата на Божият Дух вътре в нас изглежда лесно. Пантеистът разсъждава така: „Ако нещо, което наричаме „Бог“ е вътре във всичко, тогава говоренето за Божия Дух е просто друг начин да казваме същото нещо. Това изглежда прекрасно и даже „демократично“ в нашия съвременен свят. **Ние не харесваме да мислим, че например, Бог е повече в и с някои хора или места, отколкото с останалите хора или места;** това дразни и обижда нашата пост-Просвещенска Западна чувствителност.

Добре си спомням първият пантеист, с който се запознах – едно момиче, с което се срещнах, докато обикалях територията на Британска Колумбия през лятото на 1968. Тя каза: „Разбира се, Исус е бог.“ (Не мога да си спомня как започна този разговор, но по някакъв начин тя трябва да беше разбрала, че аз бях християнин.) „Но и аз съм бог. Също и вие. Също и моето любимо зайче.“ Разбира се, аз нямам нищо против зайчетата (**освен, че техните собственици в моето семейство имат навика да ги оставят на други хора, тоест – на мен – да почиствам техните кафези**). Но – и това без съмнение е причината аз да запомня този разговор е - че да казваме, че Божият Дух е в и с едно малко зайче по същият начин, по който Божият Дух е в и с Исус ме изуми (и все още продължава да ме изумява) като нещо абсурдно. **Това е проблемът с пантеизма. Той ви оставя там, където сте. Вие вече имате всичко, което съществува. Не само няма решение на проблемът със злото; няма и никакво бъдеще освен това, което имаме сега.** Ако Възможност № 1 е истина, тогава Исус наистина е един заблуден фанатик.

Възможност № 2 в началото може да изглежда по-добра за разбирането на идеята за Божият свеж и пламтящ нахлуващ вятър. Тя твърди, че Божията сфера и нашата сфера са изцяло различни

места. Колко чудно, колко вълнуващо, колко драматично е да мислим за сила, която изминава целия път от далечният свят на Бога до нашия – до нас – до мен! Това е възможността, в която езикът за „естественото“ и за „свръхестественото“ играе важна роля за много хора в нашия свят. Те считат, че всичко в нашия свят е „естествено“ и трябва да бъде обяснявано чрез обичайните закон на природата: физиката, историята и т.н., а всичко в сферата на Бога е „свръхестествено“, изцяло „друго“, напълно различаващо се от нашия обичаен опит. (Знам, че думите „естествено“ и „свръхестествено“ имат по-дълга и по-интересна история, отколкото може да предложи това последно изречение, но аз говоря за начинът, по който сега е общоприето да се употребяват те.) Това е причината, поради която хората, които са възприели гледната точка за света, съответстваща на Възможност № 2, са търсели доказателство за присъствието и работата на Светия Дух **не в тихото израстване на мъдростта на морала и в балансирания и лишен от драматизъм период на живот в неогоистично служение, а в импозантни „свръхестествени“ събития, като например: изцеления, говорене на езици, изумителни случаи на стигане до вратата в Господа** и т.н.

Моля ви да обърнете внимание, че аз не казвам, че изцеления и говорене на езици не се случват или че те не са важни. Те се случват и са важни. Не казвам, че Бог не иска понякога да обърне хората към себе си чрез някаква чудна и драматична внезапност. Той прави това. Но това, което казвам е, че Възможност № 2 поставя погрешна рамка за разбирането на това, което става. Например, тази възможност не допуска това усещане за Божието присъствие и сила, което вече съществува вътре в „естествения, т.е. в природния“ свят. Нито една от първите две възможности ще приеме като рамка за разбирането това, което казва Новия Завет за Духа.

Поради това ние имаме нужда от **Възможност № 3**. По някакъв начин Божията област и нашата област – небето и земята – се припокриват и са свързани помежду си. Всички въпроси, които искаме да зададем – как се случва това, кой прави това да се случва, кога, къде, защо, при какви условия, как изглежда това, което се случва, когато то се случи? - остават отчасти покрити с мистерия и така ще бъде, докато сътворението най-накрая не бъде обновено и двете области не се съединят в едно, така както първоначално са били проектирани да бъдат (и както християните ежедневно се молят това да се случи). Но смисълът на говоренето за духа в рамките на Възможност № 3 сега трябва да е ясен. Ако това не е ясно, Св. Павел ще ни натрие носовите с тази истина: „Тези, в които Духът идва да живее, са Новият Храм на Бога. Те са, индивидуално и общо, местата, където небето и земята се срещат.“

По-големият обем от следващата част на тази книга ще бъде посветена на изследването и обясняването какво означава това на практика. Но едно-две неща трябва да бъдат казани веднага.

Първо, очевидният отговор е: „Но това не изглежда така в моя живот!“ Повечето от нас, мислейки даже за онези християни, към които гледаме като пример за подражание, намират, че им е трудно да си представят, че тези хора са вървящи Храмове, места, където небето и земята се срещат. За повечето от нас им е още по-трудно да имат такава представа за самите нас. Със сигурност на нас ни е трудно, гледайки всички онези трагични глупости, които са опетнили историята на християнството, да възприемат църквата като цяло, като Храм на Бога.

Но и противоположният отговор е също толкова очевиден за всеки, който познава писанията на Св. Павел. Павел можел да вижда грешките на църквата и на отделните християни също толкова ясно, както ги виждаме и ние. И в едно от писмата, където тези грешки са били най-притеснително очевидни – 1Коринтияни, той отправя следното твърдение към цялата църква: „*Вие заедно сте Божият Храм и Божият Дух живее във вас*“ (1Кор. 3:16). Поради това единството на църквата е толкова важно. Той казва на всеки от тях: „*Вашиите тела са Храмове на Светия Дух вътре във вас*“ (1Кор. 6:19). Поради това телесната святост, включително и сексуалната святост, е толкова важна. Единението и светостта са двата големи проблеми на църквата през последното поколение.

Дали не трябва отново да си припомним ободрителното учение на Павел за Светия Дух?

Глава 10

Да живеем чрез Светия Дух

След като веднъж видим картината на Светия Дух, идващ да живее вътре в хората, правейки ги

Храмове на живия Бог – което трябва да ни накара да потреперим – ние сме способни да схванем смисълът на работата на Духа и по няколко други начини.

Ще започна с това, че основавайки се на слисващият призив към святост, който току-що чухме, ние виждаме в ранните християнски текстове представата, че тези, които вървят след Исус са призвани **да не изпълнят** Закона, т.е. Тората, Законът на юдеите. Павел казва това; Яков казва това; самият Исус казва това. Разбира се, има всевъзможни преценки, според които християните не изпълняват и от тях не се очаква да изпълняват Законът на юдеите. Посланието до Евреите, намиращо се в Новия Завет настоява, че със смъртта на Исус системата за жертвоприношения е стигнала до своя край, а с това и целият смисъл на Храмът. Павел казва, че когато неевреиските мъже и момчета повярват в евангелието на Исус и бъдат кръстени, те не трябва да бъдат обрязвани. Самият Исус намекнал силно, че законите за храната, които отличавали юдеите от техните езически съседи трябва да бъдат изоставени и да бъдат заменени от друга отличителна черта, от различен вид святост. Първите християни, които са вървели след самия Исус, са били доста наясно, че спазването на юдейският празник Сабат (Съботата) вече не задължително, въпреки че спазването на този празник е било една от Десетте Заповеди.

Въпреки това, първите християни продължавали да говорят, поне в откъсите, където се говори за Духът, за задължението да изпълняваме Законът. Павел казва: „Ако сте водени и зареждани с енергия от Духът, вие повече няма да правите нещата, които Законът забранява – убийство, прелюбодеяние и другите неща.“ В Посланието си до римляните той пише: „**Манталитетът на мислене, който се стреми да задоволява плътта, е враждебен на Божия Закон.** Такъв манталитет, т.е. такъв начин на мисленето не се покорява на Божия Закон и всъщност – не може; а хората от този вид не могат да бъдат харесани от Бога.“ Но той продължава и казва: „*Вие обаче не сте в плътта, а сте в Духът, ако Божият Дух наистина живее във вас*“ (обърнете внимание, че тук отново се говори за Храма.) Духът ще даде живот – възкресен живот – на всички онези, в които живее Духът; и това трябва да бъде очаквано (отново езикът на „бъдещето-в настоящето“) в святостта на живота ни тук и сега. (виж Рим.8:7-17).

По-нататък в същото писмо той продължава да обяснява: „*Любовта не върши зло на ближния; следователно любовта изпълнява закона*“ (Рим. 13:10). Тук смисълът отново не е, че Законът е древният, подходящ и многуоважаван морален водач. Тук се казва, че Тората, подобно на Храмът, е едно от местата, където небето и земята се срещат, с цел, както са считали някои от юдейските учители, че онези, които изучават и спазват Тората, приличат на тези, които се покланят пред Бога в Храма. А първите християни са се окуражавали един друг да живеят, сочейки към пресечната точка, към припокриването между небето и земята. Отново ще кажа, че това звучи ужасно трудно, да не кажа направо невъзможно. Но това няма начин да бъде заобиколено. За щастие, както ще видим, това, което трябва да е нормално християнство, всъщност се изразява в намирането на начин да живеем този вид живот и даже да израстваме в него.

Изпълнението на Тора от Духът е една от главните теми за разбирането на вълнуващото описание в Деян. 2, на денят на Петдесетница. До този ден (Коментар: Има се предвид денят на Петдесетница, описан в Деян. 2. Д.Пр.) в юдеизма Петдесетница е бил спазван като празникът на даването на Закона. Първо се празнувала Пасхата, денят, в който израелтяните завинаги излезли от робството в Египет. Оттам тръгнали пред пустинята и 50 дни по-късно стигнали до планината Синай. Моисей се изкачил на планината и слязъл долу със Законът, с плочите на завета, с Божият дар за неговите хора за начинът, по който те трябвало да живеят и чрез който те щели да бъдат способни да демонстрират, че наистина са негови хора. (Коментар: Някои изследователи са преброили, че според Стария Завет Моисей 8 пъти се е качвал на тази планина и е слизал от нея. А е бил на 80 години. Д.Пр.)

Това е картината, която трябва да имаме предвид, докато четем Деян. 2. По време на Пасхата преди този празник Исус умрял и възкръснал, отваряйки пътя за излизане от робството, пътят на прошката и на новото начало за целия свят – по-точно за всички хора, които вървят след него. Сега, 50 дни по-късно, Исус бил отнесен на „небето,“ в Божието измерение на реалността; но, подобно на Моисей той отново слиза долу, за да утвърди подновеният завет и да предостави пътят на живота, написан не върху камък, а в сърцата на хората, чрез който последователите на Исус могат, изпълнени с благодарност да демонстрират, че те наистина са негови хора. Това е съществената теология, която ни е разказана от Лука чрез забележителният феномен на Петдесетница – вятърът, огнените езици, говоренето на чужди езици и внезапното и мощно оповестяване на Исус, което изумило тълпите – всичко това са черти на нейния по-дълбок смисъл. Тези хора, в които Духът идва да живее, трябва да са хора, които живеят в пресечната точка между небето и земята.

Но Духът е изпълнил не само смисълът на Храмът и Тората. Споменете си двата други начини,

чрез които, според езика на юдеизма, Бог работи вътре в света: Божието слово и Божията мъдрост.

Духът, Словото и Мъдростта

Когато първите християни разсъждавали за онова, което Бог е направил в Исус и за това, което Бог е правел чрез Духът в техния собствен живот и работа, двете теми за Божието слово и за Божията мъдрост играели важна роля за тяхното разбиране. Когато първите ученици били изпратени от Исус в по-широкия свят за да обявят, че той е Месията на Израел и следователно, че той е истинският Господ на света, те знаели, че за повечето от техните слушатели съобщението им изглежда малко логично или че въобще е лишено от логика. Било е оскърбително за евреите да им бъде казано, че Месията на Израел е пристигнал и че римляните са го разпънели на кръста поне отчасти, защото самите еврейски лидери не са искали да го приемат! Да се съобщава това е била чисто безумие, което щяло да предизвика кикотене и подигравки или още по-лошото – да се казва на неевреите, че има един единствен истински Бог, който призовава хората от целия свят да дадат отчет за делата си чрез един човек, когото Бог изпратил и когото Бог бил възкресил от смъртта. Но въпреки това първите християни установили, че разказването на тази история е било придружено от сила, която те редовно свързвали с Духът, когото често наричали просто с думата „словото.“ Обърнете внимание на казаното в Деяния: „*Всички се изпълниха със Святия Дух и с дързост говореха Божието Слово.*“ „*И Божието Слово продължаваше да се разпространява*“ (мой превод). „*А Божието Слово продължаваше да напредва и и да печели последователи*“ (мой превод). „*Божие Слово растеше мощно и вземаше надмощие*“ (Деян. 4:31; 6:7; 12:24; 19:20 - мой превод).

И Павел говорил по същият начин: „*когато приехте от нас Словото на Бога, вие го приехте не като човешко слово, а като такова, каквото то наистина е - Божие Слово, което също работи във вас, вярващите*“ (мой превод) Това е „...Словото на истината, евангелието, което дойде при вас...носейки плод и растейки в целия свят“ (мой превод) (1 Сол. 2:13; Кол.1:5-6). Последният откъс ни дава друг намек - че словото е както старо, така и ново: изразът „носейки плод и растейки“ е директно загатване за езикът, използван при първото сътворение – в Бит.1. „*Чрез Словото на Господа бяха създадени небесата и цялото им множество – чрез диханието на устата Му*“ (Пс.33:6 – мой превод). Да, отговорили първите християни и този път същото слово сега работи чрез новата новина, „евангелието,“ съобщението, което обявява Исус като възкресеният Господ. „...Словото е близо до теб, на твоите устни и в сърцето ти; защото ако изповядаш с устните си, че Исус е твоят Господ и повярваш в сърцето си, че Бог го е възкресил от смъртта, ти ще бъдеш спасен“ (Рим. 10:8-9 – мой превод). Иначе казано, когато обявите добрата новина, че възкресеният Исус е Господ, самото слово е словото на Бога, носителят или агентът на Божия Дух, средството, чрез което, както Исая е предрекъл, новия живот от Божията област идва, за да донесе ново създание в нашата човешка област (Ис. 40:8; 55:10-13).

А сега да разгледаме мъдростта. Още в юдеизма мъдростта е била персонализирана като Божий агент при сътворението, че мъдростта е онази личност, чрез която светът е бил създаден. Йоан, Павел и Писмото до евреите – всички те взаимстват от тази идея, когато говорят за самия Исус като Онзи, чрез когото Бог е направил света. Но това не спира до тук. Павел, подобно на книгата Притчи, продължава напред и говори за тази мъдрост (която вече не е персонализирана), казвайки че тя е достъпна за хората чрез силата на Божия Дух. Както е казано в Притчи, част от смисъла на мъдростта е, че чрез нея вие можете да живеете пълноценен и истински човешки живот. Казва се, че „мъдростта не е от тази епоха,“ т.е. че не е от сегашният свят и не съответства на начинът, по който този свят гледа на нещата. Тази мъдрост не се съобразява с мъдростта, която управителите на сегашния свят обичат да признават. Вместо това „*ние говорим Божията мъдрост, тайна и скрита, която Бог е постановил преди вековете за наша прослава*“ (1 Кор. 2:7 – мой превод). Чрез Духът, Бог ни е дал достъп до нов вид мъдрост. Всички Божии съкровища на мъдростта и познанието са скрити в самият Месия. Това означава, че тези, които принадлежат на Месията, имат тази мъдрост на тяхно разположение, а следователно и шансът да растат, за да станат зрели хора и да живеят като християни: „*Него ние разгласяваме, предупреждавайки всеки човек и поучавайки всеки човек в цялата мъдрост, за да представим всеки човек зрял в Христос.*“ (Кол. 1:28 – мой превод; 2:2-3). В същият смисъл, тези, в които живее Духът, са призовани да бъдат хора, **които живеят на и чрез** пресечната точка на небето и земята.

Обърнете внимание: само онези, които се придържат към Възможност № 2, могат да си считат, че някои хора са „толкова фокусирани в небето, че от тях няма никаква полза на земята.“ За хората, които са възприели гледната точка на Възможност № 3, начинът да бъдат наистина полезни на земята, е те да бъдат истински фокусирани в небето и да живеят така, все едно че се намират на едно от местата където, и чрез помощта на което, небето и земята се припокриват. Това е начинът, по който

църквата трябва да упорства в работата на Исус. Книгата Деяния казва (Деян.1:1), че в евангелието на Лука, авторът е описал „*всичко, което Исус започна да прави и да поучава*“ (мой превод). Подразбирането е ясно: че историята на църквата, водена и захранвана от силата на Духът, е историята на Исус, който продължава да работи и поучава – чрез своите, водени от Духа хора. Още веднъж, това е причината, поради която ние се молим да дойде Божието царство и да бъде неговата воля „*както на небето, така и на земята.*“

Да вървим към християнската духовност

Според християнската вяра, Божият Дух предлага отговорът на 4-те въпроси, с които започна тази книга – въпросите за нашия копнеж за красота, за взаимоотношение, за духовност и за справедливост. Сега ги подреждаме в обратен ред. Бог е обещал, че чрез своя Дух той ще направи отново творението, с цел то да стане такова, каквото ние сме копнели то да бъде. Цялата красота на сегашния свят ще бъде подсилена, облагородена и освободена от онова, което сега я деформира и обезобразява. Тогава ще се появи по-голяма красота, за която красотата, която вече познаваме, е само предварителен пътепоказател.

Бог ни предлага чрез Духът нов вид взаимоотношение със самият него – и същевременно, нов вид взаимоотношение с нашите ближни и с цялото творение. Обновяването на човешкия живот чрез Духът предоставя енергията, чрез която увредените и развалени взаимоотношения могат да бъдат поправени и излекувани.

Бог ни предлага чрез Духът дарът най-после да бъдем това, което знаем до мозъка на костите си, че сме били създадени да бъдем - създания, които живеят в двете измерения на неговия сътворен ред. Стремехът към духовност сега се проявява като търсене на онова, което събирането на небето и земята, колкото и предизвикателно да е то, е истинска оферта към онези хора, които вярват.

Накрая, Бог иска сега да предвкуσαμε чрез Духът свят, който е подреден, свят, в който доброто и радостният дар на справедливостта наводняват творението. Работата на Духът в живота на отделните хора в сегашното време е проектирана да изпълнява ролята на друг пътеуказател, на платен залог и на гаранция, каквито те са били, на окончателното подреждане на всички неща. Ние сме „оправдани“ сега (по-късно ще кажа повече за това), с цел да донесем Божиата справедливост на света, пазени до денят, когато – чрез работата на Духът – земята бъде изпълнена с познанието за УНВН така, както водите покриват морето.

В тази забележителна картина се открояват две черти на християнската духовност.

Първо, християнската духовност съвместява усещането за страхопочитание и за върховната власт на Бога, с усещането за неговото интимно присъствие. Това е трудно да бъде описано, но е лесно да бъде изживяно. Така, както Исус се е обръщал към Бога с арамейската семейна дума „Авва,“ означаваща „Тате,“ така и християните са окуражавани да правят същото: да стигнат по нивото да познават Бога по начинът, по който в най-добрите семейства детето познава баща си. От време на време срещам християни, които изглеждат озадачени от това отношение и казват, че те нямат представа за какво всъщност е всичко това. Трябва да кажа, че да бъдеш християнин, без да имаш поне нещичко от това интимно познание за Бога, който в същото време е величествен, страховит и свят, прилича на оксиморон – на две взаимно несъвместими понятия. Напълно допускам, че може би има състояния в които, поради наранявания на личността или поради някакви специални призиви на Бога, или поради някаква друга причина, хората могат искрено да вярват в евангелието на Исус, да се стремят да живеят чрез Духа, но въпреки това да нямат никакво усещане за интимното присъствие на Бога. В края на краищата, съществува такова нещо като „тъмната нощ на душата,“ за която разказват някои хора, които са пробвали тайните на молитвата на по-задълбочено ниво, отколкото повечето от нас. Но Исус казва, че Светият Дух няма да бъде отказан на онзи, който го поиска (Лука 11:13). Един от характерните признаци за работата на Духа е точно усещането за интимното присъствие на Бога в живота ни.

Второ, християнската духовност обикновено включва в себе си известно страдание. Един от случаите, за който се разказва, че Исус е използвал в молитвата си обръщението „Авва“ е било когато в Гетсиманската градина той попитал Отца дали има някакъв друг начин, дали той наистина ще трябва да премине през ужасната участ, която го очаквала. Отговорът бил - да, той ще трябва да премине. Но ако Исус се е молил по този начин, можем да бъдем сигурни, че и ние често ще трябва да се молим така. Както Павел, така и Йоан дебело подчертават това. Тези, които вървят след Исус, са призовани да живеят по правилата на новия свят, а не по правилата на стария свят, а старият свят няма да харесва това. Въпреки че животът на небето е проектиран да донася изцеление на земята, силите, които управляват сегашния свят го използват за тяхното собствено предимство и се възмущават от всяко предложение за промяна на статуквото. Поради това силите – независимо дали

са политически и медията, и дали се намират в света на личните професии или в бизнеса – горчиво се възмушават от всяко предложение на християнските лидери, имащо за цел промяната, за да се вършат нещата така, както би трябвало да се вършат – даже докато те се подиграват на църквата, че тя не взема отношение по злободневните теми.

Страданието може да приеме формата на истинско гонение. Даже в съвременният Западен свят – може би точно защото е такъв свят! - хората могат да страдат от дискриминиране заради тяхната привързаност към Исус Христос. А колко по-силно е изявено това в местата, където гледната точка на хората с власт е коренно противоположна на християнската вяра във всичките ѝ форми, както е днес в някои (но не във всички) мюсюлмански държави.

Но страданието се проявява и в много други форми: болест, угнетеност, тежка загуба на близък човек, морални дилеми, бедност, трагедия, катастрофи и смърт. Нито един от читателите на Новия Завет или на някаква друга християнска литература през първите 2-3 века от новата ера не би могъл да обвини първите християни, че са рисували твърде розова картина на това, какъв би бил живота за онези, които последват Исус. Но смисълът на това е следният: точно в периода, когато страдаме, ние с най-голяма увереност очакваме Духът да бъде с нас. Ние не се стремим и не се домогваме да стигнем до страданието или мъченичеството. Но ако и когато това се случи, в каквато и да е форма, ние знаем това, което е казал Павел в края на велика глава, посветена на Светия Дух: „*във всичко това ние ставаме повече от победители чрез Този, който ни е възлюбил*“ (Рим. 8:37).

Да съзираме Триединният Бог

Как можем да обобщим християнското разбиране за Бога? От теологична гледна точка какво означава да се учим за гледаме към слънцето?

Бог е създателят и любовникът на света. Навсякъде Исус говори за Бога като за „*Отец, който Ме е изпратил*“ и казва, че „*Който е видял Мен, видял е Отца*“ (Йоан 14:9). Изследвайте живота на Исус, особено когато той върви към своята смърт и ще откриете повече неща за Бога, отколкото някога сте предполагали, когато сте изследвали безкрайният блясък на небесата или моралният закон вътре във вашето съзнание. Бог е този, който задоволява страстта за справедливост, копнежът за духовност, гладът за взаимоотношения и желанието за красота. И Бог, истинският Бог, е Богът, който виждаме в Исус от Назарет, в Месията на Израел, в истинският Господ на света. Първите християни са говорили за Бог и Исус в едно и също дихание, образно казано, от същата страна на уравнението. Когато Павел цитирал най-прочутият зов на юдейският монотеизъм („*Слушай Израелю; Йехова, нашият Бог, Йехова е Един*“ (Втор.6:4 – мой превод), той обяснява „Господ“ – това е Йехова – свързвайки го с Исус, и „Бог“ свързвайки го с „Отец.“ Павел написал: „*За нас има само един Бог – Отец, от Когото е всичко и ние сме предназначени за Него, и един Господ – Исус Христос, чрез когото е всичко и ние – чрез Него*“ (1Кор. 8:6). Даже още по-рано, Павел написал, че ако човек иска да знае кой всъщност е Бог, който е противоположност на не-боговете на езичеството, човек задължително трябва да си го представя като Бог, който е изпълнил неговият стар план за спасението на света, изпращайки при нас първо своя Син, а след това и Духът на своя Син (Гал. 4:4-7).

Официалното „учение за Троицата“ на църквата не е било изцяло формулирано в продължение на 3-4 века след времето на Павел. Но въпреки това, по-сетнешните теолози накрая го формулирали изцяло и се оказало, че то съдържа подробните бележки в долното поле на страницата на текстовете, написани от Павел, Йоан, Евреи и в другите книги в Новия Завет, с обясненията, предвидени да помагат следващите поколения да схванат това, което вече е било принцип в най-ранните писания.

Но би било грешка да се създава впечатлението, че християнското учение за Бога е тема на остроумни интелектуални игри на думите или на игри за забавление на ума. За християните това учение винаги е любовна игра: Божията любов към света предизвиква в отговор една отговаряща любов от наша страна, правейки ни способни да откриваме, че Бог не само се оказва, че ни обича (все едно че това е просто една черта от неговия характер), а че Бог е самата любов. Това, което много теологични традиции са изследвали и са установили е, че самото сърце на Бога е любов, любов, която постоянно преминава между Отец, Син и Светия Дух. Наистина, някои са предполагали, че един от начините за разбирането на Духът е да си представяме Духът като персонална любов, която Отец има към Синът и синът към Отца. В това разбиране ние сме поканени да участваме в този вътрешен и любовен живот на Бога, имайки Духът, живеещ вътре в нас. Някои от най-емоционално наситените имена и описания на Бога в Новия Завет са начини за въвличането ни в този вътрешен живот. Павел пише: „*Този, който изследва сърцата, знае какво мисли Духът, защото Духът ходатайства за Божиите хора според волята на Бога*“ (Рим. 8:27 – мой превод). „Изследователят на сърцето“ - едно божествено име, над което трябва да размишляваме.

И всичко това е поради Исус. След като веднъж осъзнаем учението – **или фактът!** на Троицата,

ние няма да се осмелим да се плъзнем назад в обобщеното усещане за религия, която отдава почит на отдалечен бог, който (въпреки че е по-сложен, отколкото считахме преди) е просто привидно-личен източник на всеобща доброта. Християнската вяра е много по-безкомпромисна и по-грапава отколкото е тази представа. Исус експлозивно нахлул в живота на древен Израел – фактически, в живота на целия свят – не като учител на вечни истини, нито като някакъв велик пример за морал, а като Онзи, чрез чийто живот, смърт и възкресение Божията спасителна операция е била задействана и най-после космосът е направил своя велик завой. Всички гледни точки за света до сърцевината си са поставени на изпитание от това твърдение. А когато те на свой ред поставят на изпитание християнството, то издържа теста забележително добре. Поради Исус християните твърдят, че те знаят кой всъщност е Бог, създателят на света. Поради него, човешко същество, което сега с Отца в измерението, което ние наричаме „небе,“ ние, християните започваме толкова бързо да говорим за Бога, че е съставен и от двамата – от Отца и Сина. И поради това, че Исус все още остава на небето, а ние сме на земята (въпреки, че Духът прави Исус да е достъпен за нас), християните говорят и за Духът, като за различим член на божествената Троица. Тъкмо поради Исус ние говорим за Бога по този начинът.

И всичко е поради Исус, че ние установяваме, че сме призвани да живеем по начинът, по който живеем. По-конкретно, поради Исус ние сме призовавани да бъдем все повече наистина хора и да отразяваме образът на Бога в нашия свят.

Част ТРЕТА - Да отразяваме Образът

Глава 11

Преклонение

Когато започнем да съзираме реалността на Бога, естествената реакция е преклонението. Липсата на такава реакция е доста сигурен признак, че ние всъщност все още не сме разбрали кой е той и какво е направил.

Какво представлява преклонението? Най-добрият начин да открием това е, като се присъединим към него и сами да установим. Обаче много хора, които правят това за известно време или даже през целия си живот, установяват, че са станали жертва на рутината. Те започват да задават по-задълбочени въпроси относно смисъла на всичко това и защо го правят. А много хора, които не посещават богослуженията или преди са ги посещавали, но са престанали преди много време, остават озадачени за целта на всичко това. За хората от всяка от тези категории, а и за хората, които наистина се наслаждават на преклонението, но искат да се задълбочат, добро място за започване на търсенията им е гл.4 и 5 от последната книга в Библията – Откровение от Св. Йоан.

Тук установяваме, че сме слушатели на описанието на една величествена мистерия. Йоан - „виждащият“ - който описва видението, което вижда, самият той прилича на муха, кацнала на стената и надзърта в самата тронна зала на самият Бог. Ние, наблюдаващите сцената през неговите очи, всъщност сме наблюдатели от втора ръка. Въпреки това, сцената ни разказва подробно за преклонението пред единственият истински Бог, което Йоан е имал привилегията да наблюдава, че се извършва на небето. Това не означава, че той бързо е бил придвижен напред в някакво далечно бъдеще. Всъщност, когато той описва най-далечното бъдеще в края на тази книга, онова описание въобще не прилича на това по-ранно видение. Нито пък това означава, че той е бил грабнат и отнесен в някакво далечно място някъде високо в небето. Точно обратното е вярно - когато казва че „врата стоеше отворена в небето“ (Откр.4:1 – мой превод), той потвърждава една от главните цели на настоящата книга – че Божията сфера и нашата сфера не са отдалечени и отделени една от друга и че на определени места и в определени моменти те са взаимно свързани. Понякога границата между тях прилича на тази ограда, в която, за някои хора и в някои моменти, една врата е отворена или някаква завеса е дръпната, с цел хората в нашето измерение да могат да видят какво става в Божието измерение.

Това, което Йоан вижда в своето видение е обичайният живот на небето, преклонението пред Бога, което в онова измерение се извършва през цялото време. Това е удивителна гледка. Йоан започва да описва Божият трон и даже – въпреки и предпазливо и по заобиколен начин – и самият Бог. От

трона излизат светкавици и гръмотевици, което ни казва, че това е място на величие и на внушителна слава. Около трона има представители на животинското царство и на човешкия свят: цялото творение се покланя през Бога заради цялото му достойнство. Животните пеят песен за вечната Божия святост: „Свят, свят, свят е Господ Бог Всемогъщ, Който беше, Който е и Който ще бъде“ (Откр. 4:8). Животните и птиците знаят своя създател и го възхваляват на език, който хората обикновено не разбират. Но в небесното измерение всичко става ясно. Те знаят, че техният създател е всемогъщ. Те знаят, че той е вечен. И те знаят, че той е свят.

Вече видяхме вътрешната логика на преклонението. Буквално, преклонението означава: да признаваме достойнството на нещо или на някой. То означава да празнуваме достойнството на някой или на нещо, което е много по-голямо от нашето.

Сцената, описана от Йоан не спира с изпяването на една песен на възхвала; всъщност, сцената е само в началото си. Животинското творение възхвалява Бога без да спира. Хората се присъединяват. Но сега тяхната песен е по-цялостна, защото те имат да кажат нещо повече; те поставят венците си пред Божия трон, не просто за да празнуват неговото величие, но и за да изразят разбирането си защо те, като негови творения, са прави да му предлагат хваление: „Достоен си, Господи наш и Боже наш, да приемеш слава, почит и сила; защото Ти си създал всичко и поради Твоята воля всичко е съществувало и е било създадено“ (Откр.4:11). Тук виждаме Божият свят такъв, какъвто той трябва да бъде, Божият свят като вече намиращ се в измерението на небето. Цялото създание се прекланя пред Бога; хората, чрез техните избрани представители, се прекланят през Бога, защото те са разбрали важната тайна: те знаят защо Бог трябва да бъде възхваляван и защо те искат да го възхваляват – защото той е направил всички неща. Това е нещото, което повечето от нас искат да кажат. Но светът е бъркотия! Много добре е хората да възхваляват Бога като създател – но погледнете състоянието на неговото творение! Какво трябва да направи той за това състояние?

Добрата новина е – и това също се намира в сърцевината на смисъла на християнското преклонение, че точно тази реакция се случва пред очите ни в небесната тронна зала. В началото на Откр.5 Йоан забелязва, че фигурата на трона държи в ръката си свитък, който ние постепенно разбираме, че е свитъкът, на който са написани бъдещите цели на Бога, целите, чрез които светът най-после ще бъде съден и излекуван. Обаче проблемът е, че никой не е способен да отвори свитъка. Самият Бог е поел отговорността, още от сътворението, да работи чрез своите създания – и по-точно, чрез човешките създания, които са носителите на неговия образ – но те всичките му изневерили. За един миг изглежда, че всички планове на Бога ще бъдат осуетени.

Но тогава край трона се появява различен вид животно. Както ни се казва, то е Лъв; но освен това ни се казва, че то е и Агне. За да четете Откровение, вие трябва да привикнете с неговите калейдоскопични образи. Лъвът е древен юдейски образ на Месията, на кралят на Израел и на света. Агнето е обичайното жертвоприношение за греховете на Израел и на света. Тези две роли са съвместени в Исус по начин, който никой преди това не си е представял, но сега това придобива безпогрешен смисъл. И когато той – Лъвът/Агнето - се появява, онези, които вече пеят (животните и хората), превръщат своята възхвала към Бога-Създател във възхвала на Бога-Избавител: „Достоен си да вземеш свитъка и да разпечаташ печатите му; защото ти беше заклан и със Своята кръв си изкупил за Бога човеци от всеки род и език, народ и племе, и си ги направил царство и свециници на нашия Бог; и те ще царуват на земята“ (Откр.5:9-10).

Тогава, подобно на велика оратория с повече хористи, присъединяващи се от всички посоки, ангелите запяват песента: „Достоен е Агнецът, Който е бил заклан, да приеме сила и богатство, премъдрост и могъщество, почит, слава и благословение“ (Откр. 5:12)!

И най-накрая „всяко създание, което е на небето, на земята и под земята, и по морето, и всичко, което има в тях, чух да казват: „На Този, Който седи на престола, и на Агнеца да бъде благословение и почит, слава и господство, до вечни векове... Амин“ (Откр. 5:13-14).

Ето това е смисълът на преклонението. То е радостен вик на възхвала, който се издига към Бога-Създател и към Бога-Спасител от сътворението, което разпознава своя създател, от сътворението, което признава триумфа на Исус-Агнето. Това е преклонение, което през цялото време отива на небето, в Божието измерение. Въпросът, който трябва да си задаваме е: „Кой е най-добрият начин ние да се присъединим?“

Резултатите от преклонението.

Защото това е, което се очаква от нас да правим. И нека да изясним едно нещо, преди да продължим нататък. Винаги има подозрение, което се промъква в обсъжданията от този вид, едно натрапчиво безпокойство, че призивът да се прекланяме пред Бога доста прилича на заповед, издадена от някакъв диктатор, чийто поданици може да не го харесват, но са се научили да се

страхуват от него. Този диктатор иска стотици хиляди хора да стоят в шпалир по пътя, по който минава неговия парад по случай рождения му ден. (Коментар: Спомням си, че точно по този начин ни задължаваха във Варна, в работно време, да организираме шпалери по централните улици на града, да размахваме знамена и да скандираме радостно, когато преминават Т. Живков и либийският сатрап Муамар Кадафи и много други като него, на път от летището до Евксиноград. Д.Пр) Много добре, той ще има тези шпалери и хората ще викат радостно и ще ръкомахат, ако животът им зависи от това – защото, всъщност наистина е така. Достатъчно е да се отдалечите от шпалира с отегчение или въобще да не отидете на шпалира и това ще има лоши последствия за вас.

Ако в главата ви се е прокраднала мисълта, че преклонението пред Бога е нещо подобно, позволете ми да ви предложа един много по-различен модел. Присъствал съм на много музикални концерти, изпълнявани както от големи симфонични оркестри, както и от големи джазови групи. Слушал съм оркестри от световна класа, дирижирани от прочути диригенти. Бил съм сред публиката на някои велики представления, които са ме вълнували, подхранвали и задоволявали много. Но само 2-3 пъти в живота си съм бил сред публиката, която, в мигът, когато палката на диригента се спусне за последен път надолу, веднага се изправя с наелектризирано въодушевление, неспособна да съдържи ентусиазираното си задоволство и удивление от това, което току-що е преживяла. (Американските читатели може би е добре да знаят, че английската публика е много пестелива на изразяването на овации със ставане на крака.)

Този вид реакция много прилича на истинското преклонение. Нещо подобно, но в още по-голяма степен, е настроението в сцената, описана в Откр.4 и 5. Ето към това нещо сме поканени да се присъединим, когато идваме да се прекланяме пред живия Бог. Какво се случва, когато присъствате на такъв концерт е, че всеки от присъстващите усеща, че е израснал по-висок. Нещо им се е случило: те разбират нещата по нов начин; целият свят изглежда различен. Прилича донякъде на влюбването. Това наистина е влюбване. А когато се влюбите, когато сте готов да паднете в краката на вашия любим, това, което най-много искате, е единението.

Това ни довежда при първото от двете златни правила в сърцето на духовността. Вие ставате подобен на това, пред което се прекланяте. Онези, които се прекланят пред парите, най-накрая се превръщат в човешки машини за пресмятане. Тези, които се прекланят пред секса, стават обсебени от своята привлекателност или мъжественост. Онези, които се прекланят пред силата, стават все побезжалостни. Тогава какво става, когато се прекланяте пред Създателят-Бог, чийто план да спаси света и да го оправи е бил изпълнен от Агнето, което е било заклано? Отговорът идва във второто златно правило: понеже сте направен по Божия образ, преклонението пред Бога ви прави да бъдете по-истински човек. Когато се втренилите в любовта и благодарността към Бога, по чийто образ бяхте създаден, вие наистина израствате. Откривате повече за това, какво означава да бъдеш напълно жив. Обратното, когато правите това пълно преклонение пред някое друго нещо или пред някой друг, вие се смалвявате като човек. Разбира се, по време на самото преклонение вие не се чувствате така. Когато се прекланяте пред някаква част от творението, все едно че то е било самият Създател – иначе казано, когато се прекланяте пред идол – за кратко време вие може да се чувствате „възвисен.“ Но подобно на употребата на халюциниращо вещество, това преклонение постига ефектите си на някаква цена: когато ефектът приключи, вие сте по-малко човек, отколкото сте бил в началото. Това е цената на идолопоклонството.

Шансът, поканата, призивите са пред нас: да отидем и да се преклоним пред истинския Бог, Създателят, Избавителят и да станем по-истински хора, правейки това. Преклонението е в самият център на целия християнски живот. Една от главните причини, поради която теологията е важна (т.е. опитването ни да мислим правилно за това, кой е Бог), е че ние сме призовани да обичаме Бога с цялото си сърце, ум, душа и сила. Важно е да научаваме повече за това кой е Бог, с цел да можем да го възхваляваме още по-подходящо. Може би една от причините, поради която преклонението толкова много (поне в някои църкви) изглежда непривлекателно за много хора е, че ние сме забравили или сме скрили истината за Онзи, пред когото се прекланяме. Но когато видим бегло истината, ние биваме връщани обратно при преклонението. Подобно на членовете на някоя музикална група, които се измъкват от работа, за да видят прочута рок-звезда, която е в града само за 1 час или подобно на фенове, които чакат цяла нощ, само за да видят отдалече футболен отбор, който се връща след победа във важен мач – само се много повече от това – са онези, които са разпознали Бога, който виждаме в Исус, Лъвът, който освен това е и Агнето, ще копнеят да отидат и да му се поклонят. Но как?

Да празнуваме Бога – чрез Библията

Понеже християнското богослужение е празнуваща възхвала и преклонение пред Бога-Създател, една от основните му задачи е да разкаже, по хиляди различни начини, историята за сътворението и за новото творение. Но ако се опитваме просто да празнуваме творението в

състоянието, в което то се намира сега, като прикриваме неговите дефекти и ужаси зад лицемерно набожен език, християнското преклонение лесно се изражда и се превръща в рутина или сантименталност. Мъдрото християнско преклонение взема изцяло предвид факта, че творението е станало ужасно лошо, че е било толкова деформирано и увредено, че през самата му сърцевина е начертана една голяма граница – както и в сърцата на всеки от нас (*Коментар: Солженицин е казал, че границата между доброто и злото преминава през сърцето на всеки човек. Д.Пр.*), които, като хора сме носители на образа на Бога и нас ни е било възложено да се грижим за него. Поради това християнското преклонение освен това е радостно празнуване на работата на Бога в миналото, извършена в Исус, Месията и на обещанието, че това, което е постигнал той чрез смъртта си заради нашите грехове, ще бъде завършено. С други думи, както е и в Откр.5, преклонението пред Бога като Изкупител, Любовник и Спасител на света, трябва винаги да придружава и да изпълва преклонението пред Бога като Създател. Това означава, че трябва да разказваме историята за спасителната операция, както и за самото сътворение. Наистина, това означава да разказваме историята за спасението точно като история за спасението и за обновлението на цялото творение. Разказването на историята, разглеждането отново на великите дела на Бога - това е част от сърцевината на християнското преклонение, отличителна черта, която сега не се цени достатъчно в днешното ентузиазираното и свободно протичащо преклонение в много християнски общности. Ние опознаваме Бога чрез знаенето на това, което той е направил при сътворението, в Израел и най-вече – в Исус и какво е направил в хората си и в света чрез своя Свят Дух. Християнското преклонение е възхвала на този Бог, на Единственият, който е направил тези неща. А мястото, където намираме даденото от Бога описание на тези събития, е разбира се, Библията.

Когато му дойде времето, ще кажа повече за това, какво е Библията, но в момента целта ми е следната: четенето на Библията на глас винаги заема централно място в християнското богослужение. Премахването на тази част от богослужението, поради каквато и да е причина – намаляване на времето за четене на Библията, с цел то да не трае твърде дълго, монотонното повтаряне на стихове от Библията, така че те да се превърнат в част от музикално представление или четенето само на онези няколко стиха, върху които проповедникът има намерение да проповядва – всичко това е грешка. Причината, поради която четем Библията по време на богослужението не е най-вече, за да информираме или да напомним на църквата някои откъси от Библията или някоя тема, която може би е забравена.

По същият начин, смисълът на четенето на Библията по време на богослужението е много повече от повод за произнасяне на проповед, въпреки, че проповядването върху един или няколко от прочетените откъси е мъдър план. Четенето на Библията по време на богослужението първо и най-вече е начин на празнуване на Бога, заради това, което той е и за това, което той е направил. За момент ще бъда изцяло практичен: разбира се, днес в църквите на Запада е невъзможно за обичайната продължителност на богослужението, да бъдат прочитани повече от една или две глави от Библията. Но това не би трябвало да ни прави слепи за това, което ние всъщност правим. Всеки път, когато се събираме за богослужение, всяка „служба,“ която провеждаме, е удобен момент да празнуваме цялата история на сътворението и на спасението. Не можем да прочетем цялата Библия по време на всяко богослужение. Но това, което можем и трябва да правим е да прочитаме 2-3 откъса, като за предпочитане е, поне един от тях да е от Стария Завет.

Ще го кажа по този начин. Залата, в която се намирам сега е с доста малки прозорци. Ако се намирам в отсрещната страна на залата, аз ще мога да виждам малка част от онова, което се случва навън – част от отсрещната сграда и малка част от небето. Но ако се доближа до прозореца, аз ще мога да видя дървета, поля, животни, морето и хълмовете в далечината. Понякога ни се струва, че чрез прочитането на 2-3 къси откъси от Библията ние все едно, че се намираме в отсрещната страна на залата, далече от прозорците. Не можем да видим много от това, което се случва навън. Но когато опознаем Библията по-добре, ние все едно, че се приближаваме до прозорците и няма да е нужно прозорците да стават по-големи, за да можем да виждаме цялата сцена, описана в Библията. Поради това даже най-простият акт на християнско преклонение трябва да бъде фокусиран в четенето на Библията. Понякога е подходящо църквата да размишлява над един или повече от прочетените текстове. Понякога е подходящо да се дават отговори. Църквата е създала богата литература, без да подценяваме самата Библия, неща, които покланящите се пред Бога могат да пеят или да казват, като размишляват над това, което са научили и като продължават да благодарят на Бога.

По този начин християнското богослужение започва да добива определена форма, литургия: като витрина за Библията, като начин да се уверяваме, че вярващите хора се отнасят към нея със сериозността, което тя заслужава. По същият начин, по който обиждате доброто вино, когато го пиете

от пластмасова, а не от стъклена чаша и така се лишавате от възможността да се насладите на неговите цвят, букет от аромати и истинския му вкус, по същият начин обиждате Библията, ако имате шансът, но не създадете контекст, в който тя може да бъде чута и празнувана такава, каквато тя всъщност е: повторение на могъщите дела на Бога-Създател и Спасител.

Разбира се, ако сте жаден и разполагате само с пластмасова чаша, пийте. Има моменти, когато (например по време на пикник) вие можете преднамерено да изберете да носите със себе си пластмасова, а не стъклена чаша. По-добре е да празнуваме Бога даже хаотично, отколкото въобще да не го празнуваме. Но в нормални условия ние избираме да пием виното със стъклена чаша. Например, християнското богослужение още от най-ранни времена много често използва псалмите. Те са неизчерпаеми и заслужават да бъдат четени, казвани, пети, шепнати, научавани наизуст и даже изговаряни с висок глас от покрива на къщите. Те изразяват всички видове емоции, които имаме склонност да изживяваме (даже онези, които се надяваме да не се наложи да изживяваме) и те ги представят открито в присъствието на Бога, така, както ловджийското куче донася в краката на стопанина си всеки странен предмет, който намери в полето. Псалмистът казва: „Виж какво намерих днес! Не е ли то необикновено? Какво ще направиш с него?“

Когато отиваме в присъствието на Бога, псалмите събират заедно неща, които често пъти ни изглеждат противоположни като географските полюси. Те преминават бързо от любяща интимност към смайваща възхита и обратното. Събират заедно острото и гневно задаване на въпроси и простата и тиха вяра. Те варират от нежното и мечтателното до шумното и необузданото, от плача и мрачното отчаяние до тържественото и свято празнуване. Има чудесен мир, който произтича от великият вик, с който започва Пс. 22: („*Боже мой, Боже мой, защо си ме изоставил?*“) и стига до своето завършващото уверено потвърждение, че Бог е чул и е отговорил на молитвата, и после влиза директно спокойната вяра и увереност на Пс. 23 („*Господ е Пастир мой*“). Има мъдра и здравословна балансираност в четенето, един след друг, в ехтящият триумф на Пс. 136 („*Който порази велики царе, защото милостта Му трае до века; и изби прочути царе, защото милостта Му трае до века,*“ (ст.17-18), придружаван от радостният малък рефрен, енергично повтарян след всеки ред в целия псалм)) и разтърсващата изоставеност на Пс. 137 („*Край реките на Вавилон ние седяхме и плачехме*“).

Разбира се, ние никога няма да разберем всичко, написано в Псалмите. Разбира се, ще има загадки и проблеми. Някои църкви и някои християни считат, че тази древна поезия съдържа откъси, които те не могат да използват със спокойна съвест – по-точно стиховете, в които се отправят горчиви проклетия против враговете. Това е решение, което трябва да бъде взето във всяка местна църква. Но никоя християнска църква не трябва да лишава себе си от редовната и изчерпателна употреба на псалмите. Една от големите трагедии в много църкви със свободна форма на богослужение, е огромната липса на употребата на псалми. Това е предизвикателство за новото поколение музиканти, с което те трябва да се справят. Тук има и предизвикателството на онези традиции, като моята собствена традиция, в която псалмите винаги са били на челно място и в центъра на богослужението: Дали използваме най-доброто от тези традиции? Навлизаме ли все по-надълбоко и надълбоко в тях, или просто се въртим в един затворен кръг?

Накратко казано, Библията е основната диета на християнското богослужение, както и на християнското учение. Но както е казано пределно ясно в една от най-прочутите истории в Библията, даже Библията не се намира в самият център. Когато възкресеният Исус срещнал двама от учениците си на пътя за Емаус, сърцата им горели в тях, докато той им говорел за Библията (*Коментар: Лука 24:32. Д.Пр.*). Но очите им били отворени и те го познали, чак когато той разчупил хляба.

Да празнуваме Бога – чрез разчупването на хляба

Господна Трапеза, Свято Общение, Евхаристия, Меса – всички тези думи звучат като детска песничка (“tinker, tailor, soldier, sailor” - калайджия, шивач, войник, моряк). И първото нещо, което трябва да бъде казано е: името не е важно. Не, наистина не е важно. Имало е време, когато огромни теологични, културни и политически битки са зависели от начинът как тълкувате това, което е казано и направено по време на служението с разчупването на хляба (ще я нарека с това неутрално име), и кой етикет ѝ поставяте. Това време практически изчезна. Без никой да разбере това, през последните десетилетия между повечето християнски църкви се извърши значително сближаване относно това, което те считат, че се случва по време на това централно служение, какво означава то и как можем по най-добър начин да се възползваме от него. Разбира се, има и проблеми, които все още не са решени. Надявам се, че тази част от главата ще прогони някои от тях. Три бележки в началото.

Първо, ние разчупваме хляба, пием виното заедно и разказваме историята за Исус и за неговата смърт, защото Исус е знаел, че тази подредба на действията ни ще обясни смисъла на смъртта му така, както нищо друго не може да я обясни – нито теории, нито умни идеи – не биха могли никога да

направят това. В края на краищата, когато Исус умрял заради нашите грехове, той не го е направил, с цел да може да напълни умовете ни с верни идеи, колкото и важни да се те, а за да може да направи нещо – да ни спаси от злото и от смъртта.

Второ, разчупването на хляба и пиенето на виното не е пиеса за симпатичен магьосник, както подозрителните протестанти често пъти са се тревожели, че може да изглежда това. Това действие, подобно на символичните действия, извършвани от древните пророци, се превръща в едно от местата, в които небето и земята се съвпадат. Павел казва: „*всеки път, когато ядете този хляб и пиете чашата, вие възвестявате смъртта на Господа, докато Той дойде*“ (1Кор.11:26). Той не казва, че това е добър шанс за произнасяне на проповед. Подобно на ръкостискането или целувката – самото действие казва неговият смисъл.

Трето, следователно, разчупването на хляба не е просто случай да си припомним нещо, което се е случило отдавна, в което подозрителните католици понякога предполагат, че вярват протестантите. Когато разчупваме хляба и прием виното, ние установяваме, че се присъединяваме към учениците в Горната стая. Ние се обединяваме със самият Исус, когато той се моли в Гетсиманската градина и застава пред Каяфа и Пилат. Ние се обединяваме с него, когато той виси на кръста и възкръсва от гроба. Миналото и настоящето се събират. Събития от далечното минало се смесват с яденето, което споделяме тук и сега. Но не само миналото излиза отпред в настоящето. Ако разчупването на хляба е един от важните моменти, когато тънката отделителна завеса между небето и земята става прозрачна, този момент освен това е и един от важните моменти, в който бъдещето нахлува в настоящето. Подобно на децата на Израел, когато все още били в пустинята, вкусили от храната, която съгледвачите донесли, връщайки се от тайния оглед на Обещаната Земя, при разчупването на хляба ние вкусваме от Божието ново творение – от новото творение, чийто прототип и оригинал е самият Исус. Това е една от причините, поради която той е казал: „*Това е моето тяло*“ и „*Това е моята кръв*.“ Ние не се нуждаем от сложни метафизични теории с дълги латински имена, за да разберем смисъла. Исус – истинският Исус, живият Исус, Исус, който живее на небето и царува и на земята, Исус, който е донесъл Божието бъдеще в настоящето – иска не просто да ни повлияе, а да ни спаси; не просто да ни информира, а да ни излекува; не просто да ни даде нещо, за което да мислим, а да ни нахрани и да ни нахрани със самият себе си. Това е смисълът на това ядене.

Може би най-големият проблем, който християните в протестантските църкви се срещат по повод на това ядене е представата, че това е „добра работа,“ която хората „правят,“ с цел да спечелят Божието благоволение. Някои протестанти все още разсъждават по този начин за всяко нещо, което е „направено“ в църквата: те считат, че вместо да седим абсолютно неподвижни и да не казваме нищо, ние сме призвани да „направим“ нещо заедно в нашето богослужение. Даже избирането да бъдем мълчаливи, както е по време на събиранията на квакерите, това е избор да направим нещо – по-точно, избираме да се съберем и да бъдем мълчаливи. Разбира се, има опасност, че този превзет ритуал ще забрави какъв е неговия смисъл и това ще се превърне в край на самия ритуал. Да се върнем обратно към примера с пластмасовата и стъклената чаша: има някои църкви, където (така да се каже) чашите за вино са най-хубавите, които могат да се купят на пазара, но никой не се интересува от качеството на виното. По същият начин, има други църкви, които се гордеят, че са се отървали от капризните стъклени чаши за вино и са преминали на пластмасови чаши, като също се фокусират върху външната форма, а не върху истинският смисъл. Разбирате ли, тази опасност не се отнася само до консервативния църковен ритуал. Тази опасност съществува, когато хората настояват да правят кръстния знак по точно определен начин и в точно определения момент.; тази опасност е налице и когато хората настояват да издигат ръцете си във въздуха по време на богослужението или точно обратното – да не се кръстят и да не издигат ръцете си или да правят нещо друго. Имах един много смешен случай, когато църква се отказа от своя хор, облечен в тоги и от органиста, защото те били твърде добри „професионалисти“ и беше назначила на работа 6 човека, които по време на службата натискаха копчета и местеха плъзгачи на апаратурата, за да контролират звука, светлината и прожектора на тавана. Всяко нещо, което трябва да бъде правено по време на богослужението, може да се превърне в ритуално представление заради самото себе си. По същият начин, всяко нещо, което трябва да бъде правено по време на богослужението, може да бъде извършвано като акт на чиста благодарност и на радостен отговор на безплатната милост.

След като казахме това, сега можем да видим какъв смисъл влагаме, когато казваме, така както са правели някои християнски традиции, че разчупването на хляба е „жертвоприношение.“ Тази представа от дълго време е противоречива и в споровете, свързани с нея често пъти се правят две грешки. **Първо**, понякога хората предполагат, че смисълът на жертвоприношението, за което се говори в Стария Завет е било, че прекланящият се трябва „да направи“ нещо, за да спечели Божието

благоволение. Но това не е вярно. Това е резултат от погрешното разбиране на самият юдейски Закон, в който Бог е изисквал жертвоприношения и те са били предлагани чрез благодарение, НО НЕ КАТО ОПИТ да подкупят или омилостивят Бога, а като начин да отговорят на неговата любов. Разбира се, ние не можем да знаем какво е имало в сърцата на всички древни юдеи, когато те са се прекланяли пред Бога. Но системата със сигурност не е била създадена да бъде начин „за извиване“ на Божията ръка, а за да бъде начин за отговаряне на неговата любов. **Второ**, имало е безкрайно объркване относно връзката между разчупването на хляба и жертвоприношението, предложено от Исус на кръста. В началото католиците казвали, че тези две неща са едно и също нещо, на което протестантите отговаряли, че католическото тълкуване прилича на опит да се повтори нещо, което е било направено само веднъж и никога няма да може да бъде повторено. Обикновено протестантите казвали, че служението за разчупване на хляба е жертвоприношение, което е различно от жертвоприношението на Исус – според тях, това е „жертвоприношение на хваление,“ предлагано от поклонниците – а на това твърдение католиците отговаряли, че тълкуването на протестантите прилича на опит да се добави нещо към вече завършеното жертвоприношение на Исус, който (Исус, според католиците) се превръща в „обредно“ присъстващ в хляба и виното.

Вярвам, че ние можем да се придвижим отвъд тези безплодни спорове, като поставим нашето обсъждане на богослужението вътре в по-голямата картина на небето и земята, на Божието бъдеще и на нашето настояще и на начинът, по който тези две „двойки“ се събират заедно в Исус и в Духът. Вътре в библейската гледна точка (която не беше толкова променена, колкото пренебрегвана от голяма част от съвременното мислене), небето и земята се припокриват и правят това в определени моменти и места, като Исус и Духът са важните отличителни белези. По същият начин, в определени места и моменти Божието бъдеще и Божието минало (т.е., събития, като смъртта и възкресението на Исус) идват в настоящето – така, както ако си представите, че сте седнали да се храните и откривате, че вашите пра-пра-пра баби и дядовци, както и вашите пра-пра-правнуци са дошли при вас.

Вярвам, че това оформя рамката на цялото ни мислене за богослужението и на всички дискусии за обредния живот на църквата. Всичко друго са бележки в долния край на страницата, темперамент, традиции и – нека осъзнаем това – индивидуални харесвания и нехаресвания (така ги наричам аз, когато говоря за моите собствени). И тук двете велики заповеди в Закона (да обичаме Бога и да обичаме ближния си) трябва да ни напомнят какво трябва да правим. Като християни ние трябва да очакваме да има търсене на нашето даряване и на нашето търпение. Нека да не продължаваме да ограбваме себе си и църквите си от пълната радост на централното действие в християнското богослужение и да превръщаме това ядене в момент, за който да жадуваме.

Да се прекланяме заедно пред Бога

В тази глава говорих за общото, групово преклонение на църквата. Още от самото начало беше ясно, че християнството е нещо, което хората правят заедно. Казвайки това, най-ранните автори освен това били загрижени за това, че всички членове на тялото на Христос трябва да бъдат будни и активни в личната си вяра; че трябва да знаят личните си отговорности и да правят реална за себе си привилегията да се прекланят на Бога. По този начин, когато всички членове на църквата се съберат заедно, всеки от тях ще донесе своята собствена радост и мъка, проникновения и въпроси. Поради тази причина е правилно и подходящо всеки християнин, а ако е възможно и всяко християнско семейство, да научи навиците и обичаите на богослужението, сам или в малки групи. Подобни принципи са приложими (без никакво съмнение) и към безбройните местни вариации. Не е толкова важно как отиваме на това преклонение, важното е че ние отиваме на него. Замислете се отново за Откр. 4 и 5. Цялото творение се прекланя пред Бога. Ние сме поканени не само да гледаме, като мухи, кацнали на стената, а да се присъединяваме в пеенето.

Как можете да откажете?

Глава 12

Молитва

“Отче наш, Който си на небесата, да се свети името Твоето! Да дойде царството Твое! Да бъде волята Твоя, както на небето, така и на земята! Дай ни днес насъщния хляб; и прости ни дълговете наши, както и ние прощаваме на нашите длъжници. И не ни въвеждай в изкушение, но избави ни от лукавия. Защото е Твое царството и силата, и славата, до вековете. Амин!”

Добре, аз знам, че всеки може да предпочита един малко по-различен превод. Но аз обичам традиционният превод, с който съм израсъл, а после привикнах и с другите преводи. Има проблеми свързани с решението кои са „истинските“ думи в тази молитва, не на последно място, защото гръцката версия на Господната молитва (в Матей, Лука и в много ранната християнска книга, наречена „Учението“) не е точно същата и не винаги е била дума по дума нейният точен превод на английски, и може да не предава точно аромата на молитвата на арамейски, която вероятно самият Исус е използвал. Но отново, точният превод на думите не е важен. Не позволявайте на външния вид да ви накара да не искате да се молите с тази молитва. Вникнете в сърцевината ѝ. Това е молитва за отдаване на почит и прослава на Бога. Това е молитва за идването на Божието царство на земята така, както то е на небето – което, както видяхме – доста добре обобщава смисълът на цялото християнство. Това е молитва за хляба, за задоволяване на ежедневните ни потребности. Това е молитва за спасение от злото.

Във всяко от тези неща молитвата отразява онова нещо, което самият Исус е правил в служението си. Това не е някаква обобщаваща молитва, която има за цел да обобщи божеството или божествената същност. Тя даже не е типичната еврейска молитва (въпреки че аналог на почти всеки неин елемент може да бъде срещнат в еврейските молитви от онзи период). Иначе казано, молитвата е характерна за Исус. В края на краищата, Исус е бил този, който е обикалял и е казвал, че е време да се отдаде почит на Божието име и неговото царство да дойде на земята така, както е на небето. Исус е бил този, който е хранел тълпите с хляб в пустинята. Исус е бил този, който е прощавал на грешниците и е казвал на учениците си да правят същото. Исус е бил този, който прозорливо е влязъл във „времето на изпитание“, във великата скръб, която връхлетяла Израел и света като приливна вълна, с цел да поеме върху себе си цялата ѝ енергия и сила, и по този начин другите хора да бъдат спасени. Исус е бил този, който е обявил идването на Божието царство, демонстрирал е Божията власт и е умрял, и е бил възкресен, за да покаже Божията слава. „Господната молитва,“ както я наричаме ние, израства директно от това, което Исус е вършил в Галилея, както и в Гетсиманската градина: молитвата гледа право напред към онова, което той е постигнал чрез своята смърт и възкресение. Следователно, молитвата е начин да казваме на Отца: „Исус (според използваните от него думи) ме улови в мрежата на неговата добра новина.“ Молещият се човек казва: „Искам да бъда част от неговото царство и движение. Самият аз искам да бъда въввлечен в неговия „небесен начин на живеене на земята.“ Искам да бъда част от неговия план за даване „хляб на света,“ за самия себе си и за другите хора. Нуждая се от прошка за себе си – заради греха, заради дълга, заради всеки товар, който тежи на врата ми – и аз имам намерение да живея с прошката в сърцето си и в отношенията си с другите хора.“ (Вижте колко забележително е това нещо - в сърцевината на молитвата ние поемаме отговорността да живеем по определен начин - начин, който установяваме, че е труден.) А понеже живеем в реален свят, където всяко зло все още е могъщо, ние се нуждаем от защита и спасяване. И чрез всичко това, аз признавам и празнувам Божието царство, Божията сила и Божията слава.

Повечето от нещата, за които може би искаме да се молим, са включени в смисъла на самата молитва. Подобно на притчите, разказвани от Исус, обемът на молитвата е малък, но тя има огромен обхват. Някои хора предпочитат да се молят бавно с думите на Господната молитва, като правят пауза след всеки няколко думи, за да поставят пред Бога конкретните неща, които са в сърцата им и са свързани с конкретния текст от молитвата. Други хора предпочитат да използват в началото и в края по-продължителен период за молене, или за да представят контекста за всичко останало, или за да обобщят нещата, за които се молят. Някои хора установяват, че когато се молят бавно, отново и отново, това им помага да навлизат по-дълбоко в любовта и в присъствието на Бога, в мястото, където двете сфери се припокриват, в силата на евангелието да донася хляб, прошка и спасение. Молите се с тази молитва - както искате. Започнете тук и вижте докъде ще ви отведе тя.

Молитва между небето и земята

Християнската молитва е проста, в смисъл, че и едно дете може да се моли с молитвата, с която Исус ни учи да се молим. **Но тя е трудна по отношение на изискванията, които предявява към нашия начин на живот.** Мъката на псалмиста достига до връхната си точка, когато Исус плакал с кървава пот в Гетсиманската градина, борейки се с Отца относно извършването на последната крачка от задачата на живота си. На свой ред това довело до неговото увисване в безнадеждност на кръста, изричащ първия стих от Пс. 22 („*Боже мой, защо си ме изоставил?*“) - всичко, което му останало да каже е бил даденият му от Бога начин да извика, че е получил Божията прошка. Когато ни е казал да поставяме кръста на рамото си и да вървим след него, Исус вероятно е очаквал, че вървенето ни след него ще включва и моменти като този и за нас самите. Ние сме призвани да живеем в мястото, където де припокриват небето и земята – където земята все още не е напълно спасена така, както ще бъде някой ден – и където Божието бъдеще присъства в този свят. Уловени сме на малък остров, близо до мястото, където тектоничните плочи – небето и земята, бъдещето и настоящето – скърцат заедно от взаимния си допир. Бъдете готови за земетресение! Когато Павел пише своята най-велика глава за живота в Духът и за идващото обновление на целия космос, той посочва към сърцевината на всичко това и макар, че ние не знаем как да се молим правилно, Духът, самият Дух на Бога – се застъпва за нас, според Божията воля. Има един малък откъс (Рим.8:26-27), но той е извънредно важен както поради това, което казва, както и поради мястото, където го казва. Ето неговият контекст: Павел казва, че цялото Божие творение пъшка в родили болки, очаквайки да роди новия свят от своята утроба. Църквата, Божиите хора в Месията, установяват, че са хванати в това, когато ние също стенем в копнеж за спасение. (Няколко стиха по-рано Павел говори за участието в страданията на Месията. Дали той няма предвид Гетсиманската градина?) Християнската молитва е най-характерна тогава, когато ние установим, че се намираме в мястото на припокриване на епохите и сме част от творението, което пъшка поради раждането на новото.

И странното ново обещание, мястото, в което християнската молитва се различава от Пантеизма и Деизма, а освен това тя показва, че Духът, самият Бог стене от сърцето на света, защото самият Бог, чрез Духът, живее в сърцата ни, когато ние резонираме в хармония с болката на света. Това не е пантеистичното „влизване в контакт със сърцето на нещата.“ Това е странно, ново „влизване в контакт живия Бог,“ който прави ново нещо, който е стигнал до сърцевината на света в Исус, точно защото всички неща не са добре (нещо, което пантеистът никога няма да признае) и защото всяко нещо трябва да бъде оправено, който (Бог) сега идва чрез своя Дух в мястото, където светът изпитва болка (място, което деистът никога ни съзира) с цел в и чрез нас – тези, които се молят в Исус и чрез Духът – стенението на цялото творение може да отиде пред самия Отец, изследователят на сърцето (8:27), онзи, който работи върху всички неща заедно за доброто на онези, които го обичат (8:28). Това е смисълът на израза „да бъдем пригодени към образа на неговия Син“ (8:29). Това е смисълът на твърдението, че в сегашната епоха ние трябва да споделяме неговата слава. (8:18, 30).

Това обяснява защо християнската молитва придобива смисъла си в света там, където небето и земята си приличат. Заслужава си да усъвършенстваме картината, която скицирахме по-рано, за да покажем как молитвата, която е изричана в хармония с християнската гледа точка, се различава значително от молитвата, която се съобразява с едно от другите две главни Възможности.

За пантеистът, живеещ според Възможност № 1, молитвата е просто привеждане в хармония с най-тайните реалности на света и на нас самите. Божественото е навсякъде, включително и в мен. Следователно молитвата не е толкова насочена към някой друг, който живее някъде другаде, а е преди всичко откриване и привеждане в хармония с вътрешната истина и с живота, който трябва да намирам вътре в собственото си сърце и в мълчаливите ритми на заобикалящият ме свят. Това е пантеистична молитва. Според моята преценка тази молитва е много по-здравословна от езическата молитва, в която човек се опитва да умолява, да омиротворява, да ласкае и придумва или да подкупва богът на морето, богът на войната, богът на реката или богът на брака, за да получи специални услуги или за да избегне конкретни опасности. Сравнена с молитвата на езичника, молитвата на пантеиста притежава определени величави достойнства. Но тя не е християнска молитва.

За деистът, който живее според Възможност № 2, молитвата е вик в празното пространство към някакво далечно божество. Тази високомерна фигура може или не може да я чува. Той или то може да е или да не е предразположен или даже способен, да направи нещо значимо за нас или за света, даже ако той (или то) иска да направи. Поради това, в най-добрият случай за човека, живеещ според Възможност № 2, всичко, което той може да направи е, да изпрати едно съобщение, както прави моряк, изоставен на необитаем остров, който написва бележка, поставя я в празна бутилка и я хвърля в морето, надявайки се на шанса, че някой някъде там ще я извади от водата и да я прочете. Този вид

молитва изисква човекът да притежава голяма вяра и надежда. Но и това не е християнска молитва.

Разбира се, понякога молецият се според юдейската и християнска традиции се чувства точно както молецият се, който живее според Възможност № 2, за което свидетелстват самите псалми. Но за псалмиста усещането за празно пространство, за празнота, където трябва да се намира Присъствието не е нещо, което трябва да приемаме спокойно начинът, по който нещата съществуват. За псалмистът това е нещо, към което трябва да отправяме оплакванията си и да скачаме нагоре и надолу. Псалмистът вика: „Събуди се, ЮНВН!“, така както прави човек, който застава край леглото, поставил ръцете си на кръста и гледа ядосано към спящият в леглото. (Разбира се, такъв е бил начинът, по който учениците са се отнесли към Исус, когато той е спал дълбоко в лодката по време на бурята.) „Време е да станеш и да оправяш тази бъркотия!“

Но целият смисъл на християнската история, кулминацията на еврейската история е, че завесата е била дръпната настрана, вратата е била отворена от вътрешната страна и подобно на Яков, ние набързо виждаме стълба между небето и земята, по която пратеници се изкачват и слизат. В Евангелието на Матей Исус казва: „...наблизжи небесното царство,“ (Мат.3:2), като не предлага нов начин за стигане до небето от тук нататък, а съобщава, че управлението на небето, самият живот на небето, сега се припокрива със живота на земята по нов начин – начин, който събира заедно всички моменти – от стълбата на Яков до видението на Исаия, всички проникновения на патриарсите и съновиденията на пророците и ги превръща в една човешка форма, в човешки глас, в човешки живот и в човешка смърт. Исус е причината за наличието на Възможност № 3; а с това молитвата стига до своята зрялост. Небето и земята се припокривали постоянно там, където се намира Исус, където той виси, където той възкръсва, където сега духа свежият вятър на неговия Дух. Да живеем като християни означава да живеем в света, все едно че той е преоформен чрез и около Исус и неговия Дух. И това означава, че християнската молитва е различно нещо – тя се различава както от молитвата на пантеиста, която се опитва да влезе в контакт със същината на природата, така и от молитвата на деистът, който изпраща своето съобщение през самотната празнота. Християнската молитва е свързана със стоенето на границата на разлома между две непримирими свята, да бъдеш формиран от Исус, който коленичил в Гетсиманската градина, стенийки в родилни мъки, държейки заедно небето и земята като някой, който се опитва да завърже краищата на две въжета, които са дърпани от хора от другият им край, за да ги разделят. Тази представа доста се доближава до тройната идентичност на истинският Бог, в който гледахме ние, заслепени, в предишната част на тази книга. Не е чудно, че ние се предаваме толкова лесно. Не е чудно, че имаме нужда от помощ. За щастие, помощта е в налична в огромни количества.

Да откриваме помощта в молитвата

Помощта е на наше разположение, най-малкото в онези хора, които са извървели пътя преди нас. Част от затруднението ни тук е, че ние, съвременните хора толкова силно искаме да правим нещата по нашия си начин, толкова сме разтревожени, че ако получим помощ от някой друг, нашата молитва няма да бъде „истинска“ и няма да произлиза от нашето сърце, поради което сме постоянно подозрителни, да не би да използваме молитвите на някой друг човек. Приличаме на жена, която не счита, че е добре облечена, ако самата тя не е изработила модела и не е ушила сама дрехите си; или на мъж, който счита, че е превзето да кара кола, която не е произведена от него самият. Ние сме ръководени от продължителното наследство на Романтизма от една страна и от друга – от екзистенциализма, които са създали представата, че думите са истински само ако те се случват спонтанно, непринудено, от дълбините на сърцето ни.

Наистина, както е казал Исус, има много неща, които излизат от дълбочината на сърцето ни, които може да са автентични, но не са много красиви. Едно добро вдишване на свеж въздух от „стоящият близо до земята“ свят на юдеизма от първия век е достатъчен, за да издуха мъглата на фокусираният в нас самите (и в крайна сметка, горд) стремеж към „автентичност“ от този вид. Когато учениците на Исус го помолили да ги научи да се молят, той не им казал да се разделят във „фокус-групи“ и да гледат дълбоко в сърцата си. Не започнал да им казва да обмислят бавно житейските си преживявания, за да открият от какъв тип е личността на всеки от тях и да прекарват време с цел да влязат в контакт със скритите си чувства. Както той, така и те разбирали въпроса, който те задал: те искали и се нуждаели от оформянето на думи, които те можели да научат и да използват. Точно това е давал и Йоан Кръстител на учениците си. Другите юдейски учители правели същото. Това е направил и Исус, когато дал на учениците си молитвата, с която започва тази глава и която остава в сърцевината на всяка християнска молитва.

Но обърнете внимание на същественото. Няма нищо лошо в това да имате оформени думи в молитвата, съставени от някой друг. Всъщност, вероятно донякъде е лошо да не използвате такава

форма. Някои християни, за известно време, могат да се придържат към молитвен живот, основаващ се изцяло на техните вътрешни ресурси, така както има издръжливи планинари (веднъж аз срещнах такъв човек), които могат да вървят по шотландските планини с боси крака. Но повечето от нас се нуждаят от обувки; не защото самите те не искат да са пешеходци, а защото са пешеходци.

Очевидно е, че тази молитва е насочена в една конкретна посока: към нарастващият брой християни в много страни, които без да осъзнават това, възприемат един елемент от съвременната култура (смес от романтизъм и екзистенциализъм, за която споменах преди малко), считайки, че тази смес е самото християнство. На тези хора искам да кажа: няма нищо лошо и не е признак на второкласно християнство, и не е свързано изобщо с „изработване на праведността“, когато използваме думи, поредица от модели, молитви и поредица от молитви, написани от други хора в други векове. Точно обратното, идеята, че аз винаги трябва да намирам мои думи, че трябва всяка сутрин да съставям моя собствена молитва, че ако не измислям нови думи, това означава, че съм духовен мързеливец или ми липсва духовност – всички тези представи са твърде познат признак за човешка гордост, за „вървене по моя си път“ и да - за изработване на праведността. Добрата литургия, молитвите на други хора, независимо дали са изречени групово или индивидуално – могат да бъдат и трябва да бъдат белег и средство на милостта, един избор на смирение (да приемем, че някой друг е казал по-добре от мен това, което самият аз искам да кажа) и благодарност.

Колко пъти аз съм бил благодарен, когато съм бил в сумрак (както метафоричен, така и буквален) за старата американска молитва в която се казва: *„О, Господи, молим Те, осветли тъмнината ни; и чрез Твоята велика милост ни защити от всички рискове и опасности на тази нощ; заради любовта на Твоят единствен Син и наши Спасител Исус Христос. Амин.“*

Не аз съм написал тази молитва, но който и да я е написал, той има моята неумираща благодарност. Тя е точно това, което исках. Разбира се, има и молитва, която трябва да бъде режисирана по друг начин. Романтиците и екзистенциалистите не са били глупаци. Някои „костюми“ не ни подхождат; те ограничават както движението, така и личността ни. Някои видове обувки са твърде обременителни и тежки. Когато излязъл да се бие с Голиат, Давид не бил облечен с тежка броня, каквато изисквала традицията. Той използвал по-простите оръжия, които познавал добре. И те му свършили добра работа. Ако не беше толкова трагично, щеше да е много комично да наблюдаваме как много хора в традиционните църкви трополят наоколо във военни доспехи, предназначени за сериозни битки – иначе казано, използват древни литургии и традиционни практики – без очевидно да имат представа накъде са тръгнали или какво трябва да направят, когато стигнат там.

Старите форми и традиции на богослужението и молитвата могат наистина да бъдат начин за поддържане на автентична молитва или за да направят хората способни да дойдат със смирение в присъствието на Бога и да открием, че малко по малко, молитвите, които са служили добре на предишните поколения, могат да се превърнат в средство за изливане на техните сърдечни чувства и проблеми. Но живеенето според традициите може бързо да се превърне в непосилно бреме. Понякога изсъхналите дървета в гората трябва да бъдат почистени, за да се позволи да новите дървета да израстат. Спомнете си, че Давид подбрал с ръката си 5 добре заоблени камъни от потока. Има много молитви, които са загледи и станали гладки поради употребата им от много поколения и сега са на наше разположение, готови да ги използваме. А Давид, точно поради своята победа над Голиат станал цар и е трябвало да придобие доста различни умения, от които се нуждаел, за да бъде съдия и да управлява държава. Понеже културата ни се променя и понеже промяната се превръща в постоянна отличителна черта на нашата култура, ние не трябва да се изненадваме, че много хора считат, че традиционните форми на богослужението са объркращи и притесняващи. Срещал съм хора през последните 1-2 години, които са престанали да посещават местната си църква, защото хората започнали да пеят нови песни и да танцуват по пътеките между редовете в залата. Срещал съм и друг вид хора, които са започвали да посещават църквата точно поради същата причина. Време е да се освободим – време е да осъзнаем, че различните хора се нуждаят от различен вид помощ на различни етапи от живота си – и да се съобразяваме с това.

Но за огромен брой християни откритието, че има начини да ни бъде помогнато как да се молим, чрез използването на думи и форми, които са написани и оформени от други хора, идва като добра новина и като въздишка на облекчение. Молитви като тази, която ви цитирах преди малко са тук, за да ни помагат да израстваме, а не за да държат съсухрени и повехнали. А има и още огромен брой молитви: книги пълни с молитви, антологии за размишлението, цели лавици и библиотеки, пълни с материали, за всекиго има нещо. И ако всичко това изглежда твърде обезкуражаващо, спомнете си съвета на един мъдър родител към детето, което се паникьосало, докато изпълнявало един обемист училищен проект по орнитология - „Просто описвай птиците една по една.“

Повече начини за молитва

Господната молитва не е единствената молитва, която е формирала основата на дълбоките и богати традиции на християнския молитвен живот. Има и други молитви, които през вековете са били използвани по подобни начини или като образец, или като нещо, което трябва да бъде повтаряно с цел да навлезем по-надълбоко в присъствието на Бога, който познаваме в Исус. Вероятно най-известната сред тях е „Молитвата на Исус.“ Тя е била широко използвана в Източно-православните църкви и може да бъде казвана лесно и бавно в ритъмът на дишането на моления се: *“Господи Исусе Христе, Сине на живия Бог, смили се над мен, грешния човек.”*

Много неща са били написани за тази молитва – какво означава тя, как да я използваме и къде може да ви отведе тя. Тя не е толкова ограничена, колкото изглежда на пръв поглед. Да се молим за милост не означава просто: „Извърших грях, моля те – прости ми.“ Нейният обхват е много по-голям и означава, че молим Бога да изпрати милостивото си присъствие и помощ в хиляди ситуации, независимо от факта, че ние не заслужаваме и никога не бихме могли да заслужим такава помощ. И въпреки, че молитвата е изрично адресирана към самият Исус, което е необичайно, но не и непознато даже в самият Нов Завет, тя е изричана с увереността, че когато отидем при Исус, чрез него ние стигаме до Отца; а за да се молим по този начин, ние трябва да бъдем водени от Светия Дух.

Тогава, казането на тази молитва (или на други молитви като нея) отново и отново, не е „говорене на излишни думи,“ което Исус е критикувал в Мат. 6:7 като типична езическа практика. Разбира се, ако за вас тя се превърне в такова говорене на празни думи, престанете да я използвате и се молете с друга молитва. Но за милиони хора тази молитва е била и все още е начин за фокусиране, за навлизане в дълбочина и ширина, за концентриране в Бога, който познаваме в Исус като Единственият, в когото можем да вярваме при всички обстоятелства и да представяме пред неговата милост всички неща, за които искаме да се молим – възхищение, проблеми, мъка, ядове, страхове, други хора, политика на правителството, социални проблеми, войни, нещастия, празнувания.

Понякога предлагам и две други молитви, които да придружават Молитвата на Исус: *„Всемогъщи Отче, създателю на небето и земята, постави твоего царство сред нас“* и *„Свят Дух, дъх на живия Бог, обнови мен и целия свят.“* Тези молитви могат да бъдат казвани по същия начин; или те и самата Молитва на Исус могат да бъдат използвани като повтарящи се фрази, за да се даде възможност на групата или на цялата църква да се присъедини, докато молитвите са изричани като застъпничество за конкретни хора и ситуации. Независимо от това дали човек се моли сам или със други хора, тук има достатъчно място за експериментиране, както и навсякъде.

Има още една молитва, която искам да спомена, която може да бъде използвана като тази и която подозирам, че е била използвана по този начин в най-ранната църква. От древният до съвременният юдеизъм, една молитва е била изричана и се изрича три пъти всеки ден. Тя започва така: *„Слушай, Израелю, Йехова, нашият Бог, е един Господ; и да възлюбиш Господа, твоя Бог, с цялото си сърце, с цялата си душа и с всичката си сила“* Това начално изречение се намира във Втор. 6:4-5 и е познато с името „Молитвата Шема,“ заради първата дума „Слушай,“ която на иврит е „Шема.“ Понякога хората се изненадват, когато чуят, че за този стих се казва, че е молитва, тъй като той повече прилича на теологично твърдение, придружено от заповед; но така както четенето на Библията по време на богослужението се прави не с цел са се каже нещо на хората в църквата, което те не са знаели, а за да се възхвалява Бога заради това, което той е направил и същевременно да се обяви кой наистина е Йехова и какво изисква той от своите хора на завета – това наистина е молитва, акт на поклонение и на поверяване. Тя е средство точно за отдалечаване от себе си и от собствения ни списък на нещата от които се нуждаем, от това, което искаме, надяваме се или се страхуваме и да поставяме всичко заедно на вниманието на Бога, на Божието име, на Божията природа и на Божиите намерения, на Божията покана да го обичаме и на Божията слава. Даже самото обмисляне на факта, че тази молитва, е молитва е много поучително.

Но в най-ранното християнство тази юдейска молитва израснала – поради Исус. Както видяхме в гл.10, Павел напомнил на християните в Коринт, че те вярват в един Бог като юдеите, а не в много богове като езичниците и за да каже същественото, той цитира същата тази молитва в нейната нова, християнска форма (1Кор.8:6). Той казва: *„За нас има само един Бог – Отец, от когото е всичко, и ние – предназначени за Него, и един Господ – Исус Христос, чрез Когото е всичко, и ние чрез Него.“* След като малко преди това е говорил за нашата любов към Бога, после Павел продължава в следващия откъс, за да говори за обичта ни един към друг, обичта, което произтича точно от факта, че ние вярваме, че Месията е умрял заради нашия ближен, както и за нас самите.

Защо да не превърнем тази молитва и в наша собствена молитва? Подобно на Молитвата на Исус, тя може да бъде изричана бавно и да се повтаря. Подобно на великите химни на възхвала в

Откр.4 и 5, тази молитва обобщава преклонението и възхвалата на Бога както като създател, така и като спасител. (съкратеното „от когото...за Него“ и „чрез Когото...чрез Него“) са съгъстени, но ясни твърдения за Отца като източник и цел на всички неща и за Синът като средство, чрез който са били направени всички неща и всички неща са спасени. (Павел казва същото нещо по-изчерпателно в Кол.1:15-20.) Да размишляваме за Бога по този начин означава да гледаме навън, като човек, който се издига с балон нагоре в ясен ден, високо над великолепия пейзаж на изпълнените с любов цели на Бога, което издигане ни дава възможност да вземем една или друга характерна черта, за да я разгледаме по-задълбочено, без да губим общата представа за цялата картина. Ранните християни ясно са разбирали едно-две неща за молитвата. Ние все още можем да научим много неща от тях.

Да започваме

Разбира се, има още много други неща, които могат да бъдат казани за молитвата, но, както е и с преклонението, важното нещо е да започнем да го правим. Има налични много наръчници. Един от белезите на здравето в съвременното християнство е това, че все повече хора осъзнават, че разговарянето с опитен наставник (в някои традиции наричан като „духовен наставник“) може да е от голяма помощ – както за препотвърждаване („Да, това е нормално, много хора се чувстват така“) и като внимателен подбудител за тръгване в нови посоки. Спомням си чувството на облекчение, което ме обхваща, когато моят духовен наставник предложи, когато ми предстои разговор си с един особено труден колега, аз да казвам Господната молитва и да мисля за всяка част от тази молитва като отнасяща се конкретно за него самият. Книги, пенсионирани лидери, приятели и местни свещеници също могат да помогнат. Въпреки, че Исус бързо отговорил на молбата „Научи ни как да се молим,“ разбира се е истина, че различните хора ще сметат, че различни модели и начини за молене са им полезни. Има много учители, които могат да дадат насоката на конкретните хора в конкретните ситуации. По същият начин, всеки може да вземе една тетрадка и да си направи ежедневни и седмични списъци на хора и ситуации, за които иска за се моли. Даже онези, които в никакъв случай не понасят списъците, могат да установят, че един дневник и една тетрадка с адресите, а може би и карта, ще им напомня за ситуацията и за хората. Ще има неща, за които да благодарите на Бога (да сте благодарни винаги е белег на милостта) и неща, за които ще трябва да изразите съжаление (или разкаяние). Ще има неща, за които да се молите, не на последно място във връзка с Божията любов и сила, които да обгръщат и да помагат на конкретни хора, за които искаме да се молим. Когато стигнем до някои от изумителните обещания в Новия Завет (Исус казал: „Ако пребъдвате в Мен и думите Ми пребъдват във вас, искайте каквото и да пожелаете и то ще ви се сбъдне“ (Йоан 15:7)), ние откриваме, че тези обещания са балансирани чрез един странен феномен. Когато сме жадни да предявим претенции за изпълнението на тези обещания, ние установяваме, че ако те са сериозни, тогава нашите желания и надежди са нежно, но твърдо преоформяни, подреджани и представяни в свеж порядък. Има изобилие от други модели за християнска молитва. За някои от тях моленето с езици е начин да издигаме нещата и хората нагоре към Бога, когато не знаем какви точно са конкретните нужди или може би нуждата е толкова заслепяващо очевидна, а ние сме толкова смазани от нея, че не знаем какво да кажем. (Връщаме се отново при Рим. 8:26-27.) За други хора, тишината – трудно постижима за мнозина, трудно поддържана продължително време за повечето хора – може, подобно на най-добрият вид тъмнина, да се превърне в почвата, в която семената на вярата, надеждата и любовта могат да покълват невидими. Но за всички нас християнската молитва е дар от Бога. Чрез Месията ние имаме достъп, чрез вяра, до тази благодат в която стоим (Рим.5:2). Ние сме добре дошли в самото присъствие на Бога. Подобно на Йоан в Откр.4 и 5, ние гледаме през врата, стояща отворена на небето и сме въвеждани в тронната зала. Но там вече ние не сме просто наблюдатели. Там ние сме като обичани деца. Нека самият Исус каже последните думи: „Ако вие, които сте зли, знаете да давате блага на децата си, колко повече вашият Отец, Който е на небесата, ще даде добри неща на тези, които искат от Него!“ (Мат. 7:11)

Глава 13

Книгата, която е вдъхновена от Бога

Тази книга е велика, пълна е с велики истории, в които се разказва за велики хора. Те са имали велики представи (най-малкото – за самите себе си) и са направили велики грешки. Тя е книга за Бог,

за лакомията, за милостта, за живота, за похотта, за смеха и за самотата. Това е книга за раждането, за началата, за предателството, за измяната, за братята и сестрите, за кавгите и за секса; за силата и властта, за молитвата, за затвора и са страстта. И всичко това се намира само в Битие.

Самата Библия, с Битие като нейна магическа увертюра, е огромна и широкообхватна книга. Вече доста често споменавах, но сега най-последно е време да се фокусираме върху значението ѝ. Представете си, че тя е един огромен стенопис: ако нарисувате всички хора, споменати в нея с целият им човешки ръст, вие ще се нуждаете от стена, която е по-дълга от Великата китайска стена, за да направите този стенопис. Когато издигате тази книга нагоре, трябва да си напомняте, че държите в ръцете си не само най-прочутата книга на света, но и че тя притежава необикновената сила да променя живота на хората, да променя обществата и да променя света. Тя вече е правила това преди и може да го направи отново. Но сигурно някой ще каже, че единствено Бог може да променя света по този начин. Как тогава бихме могли да кажем, че просто една книга може да направи такова нещо?

Ето, това е странното нещо. Това е причината, поради която с Библията не могат да се водят преговори с цел тя да направи отстъпка от позицията си. Тя е жизнено важен, централен елемент в християнската вяра и живот. Вие не можете да направите нищо без нея, въпреки че много християни са забравили какво трябва да правят с нея. По някакъв начин изглежда, че Бог е възложил на тази книга някои от последните неща, които е имал намерение да направи в света. Този процес не прилича толкова и на написването на завещание, но има прилика. Този процес не прилича толкова и на композитор, който написва партитура, която хората да изсвирят, но не е много далече от тази представа. Този процес не прилича на драматург, който пише пиеса, но е доста близо до това. Този процес даже не е твърдението, въпреки че то най-близо се доближава до истинския смисъл, че Библията е „историята досега“ в истинският роман, който Бог продължава да пише. Библията е всичките тези три неща и още много други. Няма съмнение, че това е причината, поради която има толкова много сражения за Библията. Всъщност, в наши дни има толкова много битки, свързани с Библията, колкото са битките, описани в нейните страници. И някои от сегашните битки се водят по същите причини както в древността. Завист между братя и сестри: от Кайн и Авел до двамата безименни братя в притчата на Исус за блудния син, и сега до многото деноминации на християнството по света, всяка от които има свой собствен начин за четене на Библията. Всяка от тях установява, че е хранена и поддържана от това четене. Очаква се, че всяка от тях се опитва да приложи на практика уроците, които научава. Дали е важно това?

Да, важно е да прилагаме в живота си уроците, които с ме научили от Библията. Трагедия е, че историята на християнството е затлачена от начини на четене на Библията, които всъщност ѝ поставят намордник. Компютърът, на който пиша в момента може прави хиляди неща, но аз го използвам само за писане, за достъп до Интернет и до електронната поща. По същият начин, много християни – даже цели поколения християни, понякога цели деноминации – имат на свое разположение една книга, която може да направи хиляди неща не само за тях, и чрез тях - и в света. А те я използват само за да поддържат 3-4-те неща, които те вече правят. Те се отнасят към Библията като някакъв устен тапет, който е достатъчно приятен, когато е на заден план, но човек престава да мисли за него, след като поживее в къщата няколко седмици. Всъщност, няма никакво значение, че аз използвам само малка част от пълните възможности на моя компютър. Но да бъдете християнин и да не позволявате на Библията да направи всичките неща, които е способна да прави за вас и чрез вас, това прилича на опит да свирите на пиано, когато всичките ви пръсти са завързани заедно. И така, какво е Библията и какво трябва да правим ние с нея?

Какво е Библията?

Ще започнем с фактите. Онези, които знаят вече тези неща, може би ще поискат да прескочат тази част; но много от хората, които не са добре запознати с Библията може би искат да бъдат запознати с картината. Библията се състои от две части, които християните наричат с имената: „Стария Завет“ и „Новия Завет.“ Старият Завет е много по-дълъг – почти 1000 страници при обичайното отпечатване, а Новия Завет е дълъг около 300 страници. Старият Завет е бил писан в продължение на почти 1000 години, а Новия – в продължение на по-малко от 100 години.

Думата „завет“ е превод от една дума, която освен това означава „споразумение, спогодба, договор.“ Тя е основно християнско твърдение, че събитията, свързани с Исус са били средството, чрез което, в изпълнение на древното израелско пророчество, създателят Бог, Богът на Израел, подновил договора си с Израел и по този начин спасил света. Много от писанията на ранните християни са обосновавали вярата си, фокусирани изцяло в текстове от Стария Завет, като ги цитирали или споменавали, с цел да предложат себе си като учредители на това обновяване на завета – и от тук идва името Новия Завет. Следователно, наричането на двете части чрез тези свързани, но

различни имена е начин за подчертаване на едно твърдение и на един въпрос: твърдението, че Юдейската Библия продължава да бъде важна част от Християнствата Библия и въпросът: „Как трябва да бъде разбирано и прилагано от тези, които вярват, че това е „завет“, който наистина е обновен в Исус?“

Книгите, които юдеите наричат Библията (*или Писанията, Д.Пр.*), а християните наричат с името Стария Завет са групирани в три секции. Първите 5 книги (Битие, Изход, Левит, Числа и Второзаконие) винаги са били считани като фундаментални и специални. Те са наричани „Тора“ („Законът“) и традиционно е считано, че са написани от самият Моисей. Следващата подборка, позната под името „Пророците“ включва някои книги, които често причисляваме към историческите книги (Царе 1 до 4), както и книгите на големите пророци (Исаия, Йеремия, Езекия), и така наречените малки пророци (Осия и останалите). Третата секция, водена от Псалмите, е наричана с името „Писанията“ и включва някои много древни материали и някои части – като например книгата Даниил – която е била редактирана и приета чак в периода от последните 200 години преди раждането на Исус. Даже по времето на Исус някои хора продължавали да спорят дали всички книги, включени в Писанията, заслужават да са там (Естир и Песента на Соломон са били особено оспорвани). Мнозинството мислели, че те трябва да бъдат включени и те останали. Тора, Пророците и Писанията: общо 39 книги. Може би е добре, че съдържанието на Законът и на Пророците е било възприето и утвърдено значително по-рано, отколкото Писанията. По един или по друг начин, трите секции се превърнали в официален списък на свещените книги на юдеите. Гръцката дума за този официален списък е „канон“, което означава „правило“ или „измерителна пръчка.“ Тази дума, която срещаме в по-ранните ни обсъждания на евангелията, е била използвана за обозначаване на Стария Завет още от 3-4 век от Християнската ера.

Повечето от тези книги са били написани на иврит, поради което Стария Завет често е наричан „Еврейската Библия.“ Откъси от Даниил и Езра, плюс един стих от Йеремия и две думи в Битие (собствено име) са на арамейски, който за класическият юдейски език е приблизително това, което е езикът на Чосър за съвременният английски език. Повечето изследователи са съгласни, че много, ако не и всички книги в Стария Завет за достигнали окончателния си вид чрез процес на редактиране. Това редактиране може би е било извършвано в продължение на много векове и може да включва относително по-нови текстове. Но, няколкото книги, за които е вероятно, че са претърпели такова редактиране (например, пророк Исаия) си остават забележително вътрешно непротиворечиви.

Нашето познание за оригиналния текст на Стария Завет беше изключително много обогатено от откриването на „Свитъците от Мъртво море,“ документи, за които се счита, че са били написани през последните 2 века преди Христа. В тях са включени копия на повечето книги от Стария Завет и те показват, че много по-късните ръкописи, върху които се е основавало основното течение на Юдеизма и Християнството, за били почти същите, независимо от малките отклонения в текстовете, които са били познати по времето на Исус. Приблизително 2 века преди това, всичките тези книги са били преведени на гръцки, вероятно в Египет, за да бъдат ползвани от растящият брой евреи от диаспората, за които гръцкият е бил основния език. Гръцката Библия, която тези преводи създали, била в различни варианти, един от които бил използван от повечето първи християни. Този превод е известен с името „Сиптоагинт“ (произлизащо от латинската дума „седемдесет“), защото текстовете в този вариант били преведени от 70 преводачи.

Това е моментът в историята, в който книгите, които станали познати като „Апокрифа“ (буквално, „скрити неща“) се появили за пръв път. Продължителен и сложен дебат относно статуса на валидността на апокрифните книги тътне в ранната църква и се появява отново през 16-ти и 17-ти векове. В резултат от това обсъждане, някои Библии включват в себе си Апокрифа, а други – не. Тези Библии, които включват Апокрифа или като ги разпределят към някоя от съответните 3 секции, към които се счита, че принадлежат, или ги добавят общо като притурка между Стария и Новия Завети, въпреки че така наречената „Еврейската Библия“ и други официални публикации на римокатолическата църква третират Апокрифа просто като част от Стария Завет. Тъжно е, че днес много хора има много слаба представа, че тези апокрифни книги са противоречиви, даже всяка от тях сама на себе си. Най-малкото, тези книги (подобно на други книги, написани през този период, като например „Свитъците от Мъртво море“ и книгите на Тит Флавий Йосефус) ни казват много неща за това как са разсъждавали и живели евреите по времето на Исус. Някои от книгите, като например „Притчи Соломонови“ предоставят значими частични съвпадения и вероятно са даже източници, за някои от идеите в Новия Завет, най-малкото поне в писанията на Павел.

Всичките 27 книги в Новия Завет са били написани в рамките на две поколения след времето на Исус – иначе казано, до края на първия век най-късно – въпреки че повечето изследователи считат, че

те са написани много по-рано. Писмата на Павел са написани в края на 40-те и през 50-те години и въпреки, че споровете продължават дали самият той е написал всичките писма, които носят неговото име, те са първото написано свидетелство за експлозивните събития, свързани със самият Исус и с най-ранната църква.

В гл.7 на тази книга разгледахме сегашните дебати, свързани с евангелията и аз ясно казах, че не виждам причина да предполагам, че книги като „Евангелието на Тома“ - които понякога са наричани с името „апокрифен Нов Завет“ - са били даже близо до каноническия материал от онази епоха или са били нещо важно. Значимостта на книгите от тази категория се състои не толкова в тяхното свидетелстване за самия Исус, колкото като доказателството, което те предоставят за мисленето и живота пред периода след възнесението на Исус. За разлика от тях, четирите евангелия, Деяния и 13-те писма, приписвани на Павел, са считани за автентични и авторитетни още от самото начало – още от началото и най-късно до средата на 2-я век най-късно. Съмненията се запазват за някои книги, като Евреи, Откровение и някои от по-малките писма. Някои отделни църкви и учители през 2-я и 3-я век са приемали и други книги като авторитетни, като например „Писмото на Варнава“ и „Пастирът на Хирмес“ (и двете били включени в така наречените „Апостолски Отци,“ сборник от много ранни християнски писания, които сега са преведени на съвременни езици). Повечето ранни християни, въпреки че са ценели тези писания, не са считали, че те са на същото ниво, като писанията, които са приемали като „апостолски“ и поради това носещи щемпелът на автентичността.

Трябва да бъде подчертано, че нашето доказателство за текста в Новия Завет се намира в изцяло друга категория в сравнение с нашето доказателство за всяка една друга книга от древния свят. Ние познаваме големи гръцки автори като Платон и Софокъл и даже Омир, чрез малка шепа ръкописи, много от които – преписи от средните векове. Познаваме такива римски автори като Тацит и Плиний чрез подобни няколко копия – в някои случаи просто 1-2 и много от тях отново са написани много по-късно. За сравнение, ние притежаваме буквално стотици ранни ръкописни преписи на някои или на всички книги в Новия Завет и това ни поставя в ненадминатата позиция да се връщаме назад за да откриваме малки различия, които се промъкват в някоя ръкописна традиция и да открием разликата с вероятния оригинален текст. (Между другото, когато казвам „ранен,“ аз имам предвид от първите 6-7 века, което е с много векове по-рано от най-ранните ръкописни преписи от повечето класически автори, които са оцелели. Ние имаме десетки ръкописи на Новия Завет от 3-я и 4-я век, и даже няколко – от 2-я век.) Да, преписвачите може тук-там да са направили промени. Но наличността на масивното доказателство означава, че ние се намираме на изключително сигурна позиция за да изследваме това, което авторите на Библията всъщност са написали. Натискът върху църквата да подсили своя списък на авторитетните книги не е идвал, както понякога се твърди днес, от желанието да се представи една социална или политически приемлива теология. Тези спорове са възниквали в периодите на жестоко преследване на приливи и отливи и техни подбудители били хората, които предлагали съпернически „канони.“ Някои от тях премахвали важни откъси от основните книги, както направил Марсиън, (Marcion) римски учител през 2-я век. Други добавили нови книги с различни учения, както направили Гностиците, като част от тяхното твърдение, че притежават тайни учения за онова, което Исус и другите апостоли „наистина“ са казали.

През голяма част от църковната история църквите от Изтока четели Библията на гръцки, а църквите от Запада – на латински. Един от големите лозунги на Реформацията през 16-я век е бил, че Библията трябва да стане достъпна за всички хора на техния собствен език, принцип, който сега е повече или по-малко всеобщо признат в целия християнски свят. Тази предизвикало стремителна вихрушка от преводаческа дейност през 16-я век, водена от германския реформатор Мартин Лутер и от англичанинът Уилям Тиндейл. После, през 17-я век нещата се успокоили, като английски говорещият свят възприел Авторизираната версия „Крал Джеймс“ през 1611 и се задоволявал с нея в продължение на следващите почти 300 години. Тъй като били открити много и по-добри нови ръкописи, разкриващи всякакви видове нуждата от предимно малки, но интересни синхронизации, които трябвало да бъдат направени, в края на 19-я век изследователите и лидерите на църквата се убедили, че е уместно да бъде направена следваща версия на превода на Библията. Подобни истории могат да бъдат разказани за превода на Библията и на други езици. Организации като „Библейското общество“ и „Уиклиф преводачи на Библията“ работели неуморно за да предоставят Библия, преведена на все по-разбираеми за хората говорими езици. Задачата била огромна, но църквата в продължение на много поколения гледа на нея като на своя първостепенно задължение.

Тази история на съставянето на Библията, подбора на влизащите в нея книги и нейното разпространение по света, трябва да бъде разказвана. Но обясняването на Библията по този начин ме кара да се чувствам така, все едно, че се опитвам да опиша най-добрия си приятел, като представя

биохимичен анализ на неговата генетична природа. Тази техническа информация е важна. Наистина, ако приятелят ми не притежаваше своята конкретна генетична природа, той нямаше да бъде същия човек. Но има едно жизнено важно послание. Това е неуловимото и неопишуемо качество на Библията, което ще се опитаме да уловим сега.

Библията е вдъхновеното Божие Слово

Защо Библията е важна? През вековете повечето християни са казвали нещо относно това, че тя е била вдъхновена от Бога. Какво може да означава това? Употребявайки думата „вдъхновена,“ хората са имали предвид различни неща. Понякога те всъщност считат, че не написването на Библията е вдъхновено от Бога, а че Библията е вдъхновяваща: те установяват, че тази книга буквално вдъхва нов живот в тях. Но много по-често хората влагат по-стария смисъл на думата „вдъхновена.“ В този случай думата не се занимава с влиянието, което четенето на Библията оказва върху самите нас. Тя говори за нещо, което е истина за самата Библия. Понякога хората казват, че „залезът е вдъхновен от Бога,“ чрез което се предполага, че казват, че залезът има такова качество, което го отличава от повечето рутинни вечери. По същият начин хората говорят, че някое музикално произведение, някоя пиеса или някой танц е бил „вдъхновен.“ Но залезът, даже да е най-величествена симфония, е част от общият ред на творението. Ако чрез изразът „Библията е вдъхновена“ искаме да кажем, че тя прилича на нещо, написано от Шекспир или Омир, това предава онова, което ние обикновено имаме предвид, когато казваме „вдъхновение на Библията.“ Хората, които имат намерение да направят такова сравнение на „общия ред в сътворението,“ може би преднамерено поставят „вдъхновението“ на Библията в хармония с гледната точка за света според Възможност № 1. Понякога хората тръгват по този път, с цел да избегнат Възможност № 2, според която „вдъхновението на Библията“ е акт на чисто „свръхестествено“ вмешателство, което изцяло заобикаля и в което не участват умовете на хората, които са я написали. Но ако се придържаме стриктно към определението на Възможност № 2, никакво божествено вмешателство не е възможно, тъй като Богът и светът – включително и самите хора – живеят в различни сфери, които са разделени една от друга от огромна пропаст. Но много хора, които настояват, че написването на Библията е било вдъхновено от Бога, се опитват да вместят това в рамките на Възможност № 2, като си представят, че Бог или е диктувал текста на книгите, намирайки се много надалече или е „удрял“ писателите с някакъв вид далечна езикова светкавица. Предполагам, че много от хората, които са се противопоставяли на идеята, че Библията наистина е „вдъхновена“ по някакъв пълен и богат начин, всъщност се опитват да отхвърлят тази представа, използвайки всякакви най-странни начини, независимо от свързаните с тях последствия. Кой би могъл да ги упрекне? В края на краищата, само един поглед върху написаното от Павел, Йеремия или Осия е достатъчен, за да покаже до каква голяма степен личността на автора е жива и е енергично и видимо вплетена в текста. И тук отново спасението идва от Възможност № 3. Не можем ли да предположим, че Библията, подобно на религиозните тайнства, е едно от местата, където небето и земята се припокриват и са взаимно свързани? Подобно на всички други такива места, това е загадъчно. То не означава, че ние веднага ще разберем какво става. Обратното, това ни гарантира, че ние няма да разберем. Но това ни дава възможност да кажем някои неща, които трябва да бъдат казани, които иначе са трудни за разбиране.

Например, това предположение ни дава възможност да кажем, че писателите, съставителите, редакторите и даже колекторите на книгите в Библията са били хора, които, въпреки че са притежавали различни лични качества, стилове, методи и намерения, въпреки това са били въввлечени в изпълнението на в странните цели на Богът на завета – цели, които включват комуникация чрез писане, в Божието слово. Това ни дава възможност да говорим, че самият Бог-Създател (Онзи, който познаваме най-вече чрез Исус, живото Слово), е бил (образно казано) експерт по употребата на думите. Възможност № 3 ни позволява да настояваме, че независимо от това, че думите не са били единственото нещо, в което Бог е специалист, те са централна част от неговия репертоар. Освен това тя ни помага да видим, че когато Бог идва да работи вътре в света, той иска да върши тази работа чрез своите хора, които носят неговия образ и че, тъй като иска да постъпва така доколкото е възможно с тяхното интелигентно съдействие, Бог иска с думи да общува с тях и чрез тях – в допълнение към, но и като централно средство, в рамките на многобройните му други начини да казва и да прави нещата.

Иначе казано, Библията е нещо много повече от това, което някои хора са казвали преди около едно поколение: че тя е просто „описанието на откровението,“ все едно, че Бог е открил себе си и чрез никакви други средства, а Библията е била просто това, което хората са написали, за да си напомнят това, което вече се е случило. Библията предлага себе си и обикновено е била третирана в църквата като част от Божието откровение, а не просто като свидетел или ехо от това откровение. Част от проблема е предположението, че това, което в края на краищата е било нужно Бог да направи, е

просто „откровение,“ съобщаването на някакъв вид вярна информация. Всъщност, самата Библия не ни предлага изобилие от информация, а ни предлага един по-важен път за получаване на енергия за изпълнение на задачата, към изпълнението на която Бог призовава хората си. Говоренето за вдъхновеността на Библията е един от начините да казваме, че тази енергия идва от работата на Божия Дух. Полезно е във всичко това постоянно да си напомняме това, заради което ни е дадена Библията. В едно от най-прочутите твърдения за „вдъхновението“ в Библията, намиращо се в самата нея се казва: „Цялото Писание е боговдъхновено за обучение, изобличение, коригиране и за възпитаване в праведността, с цел всеки, който принадлежи на Бога, да бъде вещь и подготвен за всяко добро дело“ (2Тим.3:16-17 – мой превод). **Подготвен за всяко добро дело; това е най-важното.** Библията е вдъхновена от Бога (в този случай думата в гръцкия текст, използвана за „вдъхновена“ е *theopneustos*, която буквално означава „Бого-вдъхновен“), с цел Библията да може да моделира и формира хората на Бога, за да вършат неговата работа в света.

Иначе казано Библията **НЕ е тук**, просто за да бъде точен справочник за хората, които искат да огледат нещата и да са сигурни, че са ги разбрали правилно. **Тя е тук, за да подготви** хората на Бога, за да носят напред нейните цели за Новия Завет и за новото творение. Тя е тук, за да подготви хората да работят за справедливост и да поддържат своята духовност, докато правят това, да създават и да усилват взаимоотношенията на всяко ниво и да произвеждат това ново творение, което ще притежава в себе си нещо от красотата на самия Бог. Библията не прилича на точно описание на начина, по който е направена една кола. Тя прилича повече на техник, който ви помага да я поправите или на служител в бензиностанция, който зарежда колата с гориво или на пътепоказател, който ви казва как да стигнете там, където отивате. А там където отивате е мястото, където ще трябва да направите да се случи новото Божие творение в неговия свят, а не просто да намерите вашия собствен начин на живот, здрав и читав през старото творение.

Поради това, въпреки че не съм нещастен с онова, което хората се опитват да утвърдят, когато използват думи като „непогрешима“ (представата, че Библията няма да ни заблуди) и „безгрешна“ (по-силната представа, че Библията не може погрешно да разбира нещата), самият аз обикновено отказвам да използвам тези думи. В живота си съм наблюдавал иронията, че спорове относно такива думи често пъти са мотивирали хората да се държат далече от самата Библия и от всякакви теории, което не е справедливо към самата Библия като цяло – към нейната велика история, към нейните големи цели, към нейната незатихваща кулминация, към нейното натрапчиво усещане за незавършен роман, който ни приканва с жест и ние на свой ред да се превърнем в герои от нейните финални епизоди. Вместо това, настойчивостта за „непогрешима“ или „безгрешна“ Библия порасна в рамките на сложната матрица на културата (както, например, в съвременното Протестантство в САЩ), където на Библията се гледаше като на крепост на православието против Римо-католицизма от една страна и против либералният модернизъм от друга страна. За нещастие, употребата на тези две думи създават условия за спор. Не е случайно, че тази протестантска настойчивост за непогрешимостта на Библията възникна по същото време, когато Рим настояваше за непогрешимостта на папата или че рационализмът на Просветлението е инфектирал даже онези хора, които се борели против него.

Според мен такива спорове отклоняват вниманието от наистина важното нещо, заради което Библията е тук. (Спомням си една легенда за Карл Барг (*Коментар: 1886-1968 – швейцарски реформатор, считан е за един от най-великите протестантски теолози от 20 век. Д.Пр.*). Когато бил попитан от една жена дали змията в Битие наистина е говорила, той отговорил: „Госпожо, не е важно дали змията е говорила. Важното е това, което тя е казала.“) Разправиите за някои конкретни дефиниции на качеството на Библията приличат на съпруг и съпруга, които се карат помежду си за това, кой от двамата обича повече децата им, докато всъщност те би трябвало да ги възпитават и да им бъдат за добър пример. Библията е тук, за да даде възможност на хората на Бога да бъдат подготвени да вършат работата на Бога в Божият свят, а не да им предоставя извинение да седят самодоволно, знаейки, че те притежават цялата Божия истина.

Глава 14

Историята и задачата

Едно от нещата, които редовно казват християните за Библията е, че тя „говори с власт.“ Но може да се окаже трудно за разбиране какво казваме с това. Едно прекрасно място, с което ще

започнем е нещо, което самият Исус е казал за природата на властта. Той казал на учениците си, че „езическите управници господстват над поданиците си, по с вас не трябва да е така. Всеки, който иска да бъде пръв, задължително трябва да бъде слуга на всички, защото Човешкият Син не дойде, за да му бъде слугувано, а да слугува и да даде живота си като откуп за мнозина“ (Марк 10:35-45). Ако Исус е облечен с Божията власт и ако Библията получава същата власт от същият божествен източник, тогава това, което имаме предвид, когато казваме, че Библията „говори с власт“ е, че тя по някакъв начин се превръща в властен инструмент на това, което Бог е постигнал чрез Исус – чрез неговата смърт и възкресение.

Иначе казано, за да има смъртта на Исус резултатът, който тя е било планирано да има, това задължително трябва да бъде съобщено на света чрез „словото“ на евангелието. (Както видяхме в гл. 10, за първите християни Божието „слово“ е било могъщото прогласяване на върховната власт на Исус.) А Библията, поставяща корените на християнската история в Стария Завет и пълния разцвет на тази история в Новия Завет, беше считана от самото начало, че е съд, в който е поместено цялото това могъщо слово – словото, което беше разгласено и така осъществи на практика онова, което Бог постигна в Исус. Всъщност, Библията не е просто някакво авторитетно описание на план за спасение, все едно че тя е самолетна снимка на определен район от територията. Самата тя е част от този план за спасението. Тя повече прилича на водач, който ви развежда в околността и ви показва как можете изцяло да ѝ се наслаждавате. Поради това „властта“ на Библията работи по един коренно различен начин в сравнение с „властта“, която имат например, правилата в един голф-клуб. В Библията наистина има списъци с правила (например, Десетте Заповеди в Изх.20), но най-общо казано, тя не се състои от списък на нещата, които трябва да бъдат правени и на нещата, които не трябва да бъдат правени. Тя е история, едно огромно и епично повествование, което започва от Райската Градина, където Адам и Ева се грижат за животните и стига до градът, който е Годеницата на Агнето, от който извира водата на живота, за да ободрява света. Това е една любовна история, в която ние сме поканени да участваме. В този смисъл, властта на Библията прилича повече на „властта“ на танц, към който сме поканени да се присъединим; или прилича на властта на роман, в който, въпреки че сцената е подредена и интригата е добре развита, а краят е добре планиран и приближава, действието все още продължава и ние сме поканени да се превърнем в живи, участващи, интелигентни и вземащи решението герои в историята, докато тя отива към своята крайна цел.

Този вид на „властта“ ни помага да разберем как да четем Библията като християнско Писание. „Властта“ на Стария Завет е точно „властта“, притежавана в по-ранната сцена на романа – докато сега живеем в следваща сцена. Важното е това, че по-ранната сцена е била такава, каквато е била. Но тя е свършила своята работа и ни отвежда в следващата сцена, където някои неща са променени доста съществено. Действието се е придвижило напред. Даже в най-съвременните романи героите в последните глави обикновено не повтарят това, което са казали в първите части на романа. Това не означава, че ние сме оставени в ситуация без никакви ограничения, където е възможно някой да каже: „Сега се намираме в нов момент в Божия план, поради което можем да изхвърлим всяко нещо, което не ни харесвахме в предишните моменти.“ Това все още е същата история; а тази история е била и е историята за това, как съзателят Бог спасява творението от неговия бунт, разнебитеност, поквара и смърт. Той е постигнал това чрез смъртта и възкресението на Исус, Месията, в изпълнение на обещанията към Израел и самата история на Израел. Всичко това не подлежи на никакво договаряне с Бога. Всяко нещо, което противоречи или подрива тези неща, не отвежда действието в романа към неговия планиран край. Павел отново и отново твърди това в писмата си и ние трябва да сме подготвени да правим същото.

Следователно, да живеем с „властта на Библията“, означава да живеем в света на историята, която ни разказва Библията. Това означава самите ние да проникваме в историята, както като общност, така и индивидуално. Наистина, това означава, че християнските лидери и учители трябва да се научат самите те да бъдат част от този процес и да са част от начинът, чрез който Бог работи не само сред обществото на хората, които четат Библията, а и чрез това християнско общество – в по-широкия свят и за неговото спасение. Това е начинът да бъдем уверени в нашия план или да размишляваме върху нови инициативи или предложения за това, как християнското общество трябва да реагира на новите ситуации – например, когато виждаме, че това, от което светът сега се нуждае, за да изпълни някои от по-сложните планове на Библията, е световна икономическа справедливост. Това означава да бъдем, като общност, толкова грижливи не точно към това, което нашите традиции казват за Библията, а да осъзнаваме, че ние сме способни, покорявайки се на Библията, да живеем живот на небето, даже докато сме на земята. Всичко това означава, че ние сме призвани да бъдем хора, които се учат да чуват Божия глас, който говори днес, когато четем един древен текст и се превръщаме в съдове на

това живо слово в света около нас.

Да чуваме Божият глас

Бог наистина говори чрез Библията; както на църквата и ако Бог пожелае - чрез църквата на света. И двете тези неща са важни. Можем да разберем тази идея, ако я поставим в рамките на познатата представа за припокриването на небето и земята и на начинът, по който целите на Бога за бъдещето, след като са излезли напред, за да ни срещнат с Исус, сега трябва да бъдат осъществявани преди идването на денят, в който Бог ще направи нови всички неща. Четенето на Библията, както и моленето, и участието в тайнствата, е един от начините, чрез които животът на небето и животът на земята се припасват помежду си. (Това е идеята, която са имали предвид по-старите автори, когато са говорили за „средствата на милостта.“ Това не означава, че ние можем да контролираме Божията милост, а че има, образно казано, места, където трябва да отиваме, в които Бог е обещал да се среща с хората си, даже ако понякога, когато ни се струва, че като че ли Бог е забравил датата на срещата. Най-често се оказва, че е обратното.) Ние четем Библията за да чуваме когато Бог ни говори – на нас, тук и сега, днес.

Начинът, по който става това е непредсказуем и често пъти е тайнствен. През вековете милиони християни са свидетелствали, че това се е случвало с тях. Изработвани са различни техники, за да бъде облекчено нашето чуване на Божия глас в Библията и много от тях са полезни (например, схеми за четене насаме, за да се даде възможност на хората да четат Библията системно в продължение на една година (*Коментар: Имам преведен годишен график за ежедневно системно четене на Библията, който осигурява прочитането веднъж на Стария Завет и два пъти – на Новия Завет. Самият аз го ползвам повече от 20 години. Мога да го изпратя по ел. поща на всеки, който пожелае. Д.Пр.*) или за 3 години или за някакъв друг период, без да обръкате познанията си чрез опити да четете всичките четири евангелия задно едно след друго или да се опитвате наведнъж да прочетете Левит и Числа.) Възникнали са цели системи за духовност, които се основават на четене на Библията с молитва. В средите на евангелските християни „тихото време“ за четенето на Библията и слушането на Божия глас заема централно място; много евангелски християни са изненадани когато установят, че Св. Бенедикт и някои други римокатолически учители са изработили система, която е много подобна на тяхната и е наричана *lectio divina*. Чрез подобни средновековни методи за размишление, читателите са се стремели с молитва да се „превърнат“ в „участници“ в историята, която четат, а след това наблюдават и чакат, съобразно действието в историята, за да разберат както ще им бъде казано на тях самите или даже – да бъде изискано от тях да го направят. И разбира се, през цялата история на църквата проповедниците са се стремели както да разберат това, което са казвали Писанията в техния оригинален текст, така и да предадат на своите слушатели какво може да означава това нещо в техният собствен ден. Наистина, няма да бъде твърде пресилено да кажем, че това е главната задача на християнското проповядване.

Опасностите са очевидни и никакви техники няма да успеят да ги премахнат; нито пък би трябвало, защото ако техниките премахнат опасностите, това може да задуши изобщо Духът. Начинът, чрез който ние „чуваме“ Библията, а чрез нея чуваме и Божия глас да ни говори, е обвързан с всевъзможни „субективни“ фактори. Разбира се, в това няма нищо лошо. Ако факторът не е субективен, тогава всъщност за нас той не е реален. Но чуването на Божия глас в Библията не е просто прецизно техническо преживяване. Това е любовта – която, аз вече казах, е видът познание, което се изисква, за да живеем в пресечната точка между небето и земята. Но понеже нашата любов остава чуплива и непълна, и понеже в природата на случая нашите собствени надежди и страхове са толкова свързани с нея, нашето чуване на Божия глас, докато четем Библията, винаги се нуждае от проверката чрез сравняване с други християни, както живели в миналото, така и сега, както и от други стихове от самата Библия. Това просто е здравият разум. Чуването на Божия глас в Библията не ни поставя в позицията да притежаваме непогрешими мнения. Това чуване ни поставя там, където се намира и самият Исус: да притежаваме призвание и да ни бъде възложена работа, независимо дали тя е до края на живота ни или е за следващата минута. Призванията са чупливи и се изпитват при практикуването им. Ето, това означава да живеем в пресечната точка между небето и земята.

Но работата не е свързана просто с нашия собствен живот като християни. Тя означава да станем агенти на Божия нов свят – работници за справедливост, изследователи на духовността, създатели и лечители на взаимоотношения, творци на красота. Ако наистина говори чрез Библията, Бог говори, с цел да ни възлага подобни задачи. Християнската Библия е подпечатана, в нейната форма, обща цел и начин на използване, както и нейните отделни части, не само със събирането заедно на небето и земята, но и с припокриването и взаимодействието на сегашното и бъдещето. Библията е проектирана да бъде четена от онези хора, които живеят в настоящето в светлината на Божието бъдеще – бъдеще, което е пристигнало в Исус и сега изисква да бъде прилагано в живота.

Всичко това означава, че християнската Библия, точно както и християнската молитва, си имат своя собствена отличителна форма. Четенето на Библията по начинът, по който изглежда, че се подразбира и изисква, също е отличителен вид дейност. Това се нуждае от допълнително обяснение.

Не всички „святи книги“ са от един и същ вид. Например, великите писания на традицията Хинду – Бхагавад Гита – не предлагат управляваща история, в рамките на която читателите са призовавани да станат действащи герои. Те не говорят за отделен бог, който, като уникален създател, избира да действа в едно конкретно семейство и местоположение, вместо във всички останали, с цел по този начин да се обърне към целия свят. Това оказва влияние както на формата, както и на съдържанието. Коранът, величественият монумент на Мохамед, отново е различен вид нещо, което много повече прилича (всъщност) на безкомпромисната „властна“ книга, която някой би счел, че е Библията - или може би трябва да кажем, в която те биха харесали да превърнат Библията. Даже юдеизмът, чиято Библия църквата е направила своя собствена Библия, не разказва продължаваща история във вида на християнството, история, в която читателите са призовавани да станат нейни нови герои. Мястото заемано от Исус в християнството, в юдеизма е заемано от допълнителни систематизирания и обсъждания на Тората, намерени в Мишнах (*Коментар: Според евреите, на планината Синай Бог е дал Закона в две форми – писмена – Тора и устна, която е била предавана устно от поколение на поколение. През 2-я век от новата ера тези устни предания били описани и наречени с името Мишнах. От 2-я до 4-я век Мишнах били упорито изучавани и обсъждани от равините в Палестина и Вавилон и през 4-я век тези обсъждания на текстовете от Мишнах били написани и били наречени с името Талмуд. Д.Пр.*), въпреки че там отново откриваме очевидна разлика във формата, целта и съдържанието. Това не означава, че Бог, който е Господ на цялото творение, както и Бог на Авраам, Исаак и Яков, няма какво да каже чрез Библията на някой друг. Обратното, това означава, че християнските вярвания за Исус създават история, в рамките на която човек е призован да живее; това живеене в тази история създава призив към конкретна работа вътре в света; и Библията е книгата, чрез която Бог поддържа и насочва онези хора, които се стремят да се подчинят на това призвание като интелигентни и мислещи хора, които носят образа на Бога. Библията постоянно призовава читателите си да не се отдават на пасивно задоволство. Даването на църквата на такъв дар е бил начин да се покаже на всяко поколение, че ние трябва да израстваме и да ставаме все по-цялостни хора в начина на мисленето си. Не на последно място това е правено чрез Божието обръщение към нас с думи – думи, които ни принуждават или да се оттеглим в повърхностен отказ, придружен с повдигане на раменете или да мислим по-задълбочено, за работим това, което работи той и онова, което той иска ние да направим. По-конкретно – да правим това, което Бог иска да направи чрез нас. Библията е тук, за да ни направи способни да видим задачата пред нас и да станем такъв вид хора, чрез които тази работа може да бъде започната и завършена.

Предизвикателството на тълкуването

Как трябва да бъде тълкувана Библията? В известен смисъл, цялата настояща книга е отговор на този въпрос. По-разширеният отговор ще подчертае, че ние трябва да вземем предвид природата на всяка книга, на всяка глава и на всяка дума. Контекстите, значенията в конкретните култури, самото място на книгата, темата, паралелът с тази култура и времето, както и обхвата и движението на самата Библия – всички тези неща са важни. Когато ги изследваме с високостепенността и грижливостта, която те заслужават – това се превръща в обемна задача, въпреки че днес има всякакъв вид подкрепа и насърчения в това начинание.

Но основните неща, които трябва да признаем е, че Бог предвижда, че ние трябва на имаме тази книга, за да я четем и изучаваме, самостоятелно и колективно; и че тази книга, чрез силата на Духът, свидетелства по хиляди начини за самият Исус и за това, което Бог е постигнал чрез него. Ще повторя едно съществено нещо, което казах по-рано, но то е жизнено важно: Библията не е просто съкровищница на вярната информация за Бога, за Исус и за надеждата за света. По-скоро Библията е част от способите, чрез които, в силата на Духът, живият Бог спасява своите хора и своя свят и ги повежда напред в едно пътуване към неговото ново творение и ни прави агенти на това ново творение, даже когато ние пътуваме.

А как да разбираме фразата за тълкуването, която човек чува, когато Библията е обсъждана както в църквата, така и в извън нея? Един репортер по новините каза преди няколко вечери: „Всичко зависи от това, дали хората четат Библията буквално или разбират, че това, което са прочели се нуждае от тълкуване.“ Или, както каза с дебело подчертаване един лектор, когото слушах наскоро: „Някои хора възприемат Библията буквално, а други от нас я възприемат като метафора.“ Дали въобще има полза от задаването на въпроса?

Най-общо казано, не, няма никакъв смисъл. Старата разлика между „буквално“ и „метафорично“ трябва като начало да бъде малко раздрусана, преди да можем да направим нещо

полезно с нея. Иронията се състои в това, че думите „буквален“ и „буквално“ започнаха да бъдат употребявани по най-различни и подвеждащи начини. Често пъти „буквално“ всъщност означава „метафорично“, както когато човек, който прави слънчеви бани, казва: „Ръцете ми буквално пламнаха, след като цял следобед седях там,“ или когато някой служител в офис казва: „През целия ден телефонът буквално не спря да звъни.“ Понякога това означава просто „наистина, искрено,“ а всъщност тихомълком признаваме, че това, което казваме нито е реално, нито е истина: „Моят началник буквално е Адолф Хитлер.“ Но когато думата „буквално“ бъде употребена във връзка с Библията, тя предизвиква ехо от едно специален спор: тълкуването на историята на сътворението в Битие. Никой в Америка не се нуждае от напомнянето за поляризираните полемики между тези, които твърдят и продължават да твърдят, че сътворението е станало буквално за 7 дни и онези които твърдят и продължават да твърдят, че Бит.1 трябва да бъде четена в светлината на науката за еволюцията. Дебатът, който беше проведен под мотото „сътворение против еволюция“ се оказа въввлечен във всевъзможни други дебати (в САЩ) и това предостави необикновено безполезен фон за онова, което би трябвало да е сериозна полемика на другите части от Библията.

А всъщност, всеки читател на Библията, който съм срещал, независимо от неговия произход, минало, образование, житейски опит или култура, знаеше инстинктивно, че поне някои части от Библията са написани, за да се възприемат буквално, а други части – метафорично. Когато Стария Завет обявява, че вавилонците са завладели Йерусалим и са го изгорили, това означава, доста буквално, че те са завладели Йерусалим и са го изгорили. Когато Павел казва, че той 3 пъти е претърпял корабкрушение, това означава, че той 3 пъти е ставал жертва на корабкрушение. От друга страна, когато той казва, че през нощта ще дойде крадец, подобно на родилните болки на бременна жена, поради което вие не трябва да заспivate, а трябва да стоите будни и облечени с вашите брони (1Сол.5:1-8), само особено глупав читател не би разбрал, че това е една от неговите най-впечатляващи метафори. А когато пратеникът на царят на Асирия вика към хората на Езекия, че Египет е „счупена тръстика, която ще се забучи в ръката на всеки, който се подпира на нея“ (4Ц. 18:21), фактът, че тръстиките растат в Египет и че метафората е доста подходяща, гарантират, че е малко вероятно ние да не разберем, че това наистина е метафора.

Други очевидни примери са притчите на Исус. Все още не съм срещнал читател, който е останал с впечатлението, че историята за блудния син наистина се е случила, така че ако посетите достатъчно много семейни ферми в Палестина, най-накрая ще срещнете стария баща и двамата му сина (винаги се предполага, че те са престанали да се карат помежду си). Практически всички читатели са на едно мнение по тази тема, без да се замислят за това. Самият Исус понякога подчертава това (не защото слушателите му са щели да направят грешка в този случай), като посочвал „буквалните“ значения („Иди и ти прави така“ Лука 10:37). Понякога авторите на евангелията правели същото, както когато Марк казал, че свещениците разбрали, че тази конкретна притча е била насочена против тях (12:12). Но това не означава, че единствената „истина“ в притчите е това, което буквално се разказва в тях. Притчите са „истина“ на няколко доста различни нива; и да осъзнаваме, че те всъщност не казват: „Единствените истински „истини,“ които са важни, са „духовните“ значения, т.е. тези неща, които не се случват като събития в реалния свят.“ Да благодарим на Бога, че истината е много по-сложна отколкото „духовните“ значения, защото Божият свят е по-сложен и всъщност – по-интересен, отколкото това.

В това отношение възниква друг проблем, който е източник на безкрайно объркване. В допълнение към небрежното използване на думата „буквален“ за който говорих преди малко, днес хората използват думите „буквално“ и „метафорично“ за да обозначат два различни вида неща. От една страна и в съответствие с истинското значение на двете думи, хората обясняват начинът, по който думите обясняват нещата. „Баща“ означава буквално някой, който зачева дете. „Роза“ означава буквално името на това цвете. Но ако кажа на внучката ми: „Ти си моята малка роза,“ аз ще имам предвид човек, но метафорично ще го оприличавам на цвете, с цел да вложа във внучката ми някои от отличителните черти на розата (красота, свежест и сладка усмивка, която вярвам, че е непринудена). А когато благочестив член на църквата нарече свещеника с името „Отче, т.е. татко,“ ние считаме, че това обръщение е недвусмислено метафорично и че то влага в личността на свещеника някои от отличителните черти на родителя, които нямат нищо общо с действителното зачеване на децата. Тук думите „буквално“ и „метафорично“ не ни казват дали нещата, за които говорим са абстрактни или конкретни, а дали думите „баща“ и „роза“ са били използвани буквално, за да се обозначи действителен баща и действителна роза, или метафорично, за да се обозначат не някакво абстрактно нещо, а действителни личности, които не са всъщност бащи или рози, но които разбираме по-добре какви са, когато окачим за момент тези думи на вратовете им.

Но освен това, думите „буквално“ и „метафорично“ са започнали да означават и нещо, което е свързано с вида на нещата, за които са използвани. „Дали това е било буквално възкресение или то е било метафорично?“ Всички знаем, че говорещият пита: „Дали тона наистина се е случило или не?“ Но употребата на думите „буквално“ и „метафорично“ по този начин, колкото и обичаен да е той, е дълбоко объркващ. Той прави думата „буквално“ задължително да се отнася за нещо, което е „конкретно“, а думата „метафорично“ - или за нещо, което е абстрактно или за някаква друга неконкретна идея (вероятно „духовна“, въпреки че това води до множество последващи обърквания.)

Това е само върхът на айсберга (*Коментар: Височината на надводната част на айсберга е само 15% от цялата му височина. Д.Пр.*) на полемиката, която можем да водим на тази тема, но има две неща, които искам да подчертая.

Първо, не трябва да позволяваме на фона на по-стария и безполезен спор, свързан с Битие да ни измамва и да ни кара да си мислим, че всеки, който настоява, че някаква историческа част от Библията трябва да бъде възприемана буквално и че се подразбира, че в нея се говори за неща, които действително са се случили в конкретната реалност, трябва да бъде възприеман като глупак онзи, който не се е научил как да чете текстовете или как да живее в днешния реален свят. Нито пък трябва да позволяваме на същата поляризация да ни прави да си представяме, че човекът, който настоява, че трябва да възприемаме красивите метафори в Библията като метафори – например, тълкуването на фразата „*Човешкият Син, идващ на небесните облаци*“ (Мат.24:30; Дан. 7:13) като метафора, която означава отмъщение и възхвала – е опасен противник на буквалния смисъл на текстовете, който е престанал да вярва в истината на християнството.

Библията е пълна с текстове, които наистина са написани с цел да опишат нещата, които са се случили в реалния свят и поради това, да заповядват и забраняват различни видове действия, които се случват в реалния свят. В края на краищата Богът, за когото говори Библията, е създателят на този свят. Част от същността на цялата история е, че той обича този свят и има намерение да го спаси, че той е започнал да изпълнява своя план чрез серия от конкретни събития в действителната история и че той възнамерява този план да бъде изпълнен чрез конкретните животи и работа на неговите хора. Но Библията, подобно всички други действително велики неща, редовно и постоянно изважда на показ ароматът, истинското тълкуване на тези реални и конкретни събития, които са се случили в пространството и времето чрез средствата на сложни, красиви и емоционално наситени буквални форми и фигури, сред които метафората е само една от тях. Разпознавайки (всъщност, празнувайки) планираното буквално обяснение, изследвайки конкретните събития за което това обяснение се отнася и проучването на пълния списък на метафоричните значения – тези задачи трябва да бъдат включени заедно като важни елементи от тълкуването на Библията.

Второто нещо, което искам да подчертая е, че е позволено на всеки читател, коментатор или проповедник да изследва в конкретен текст, кои негови части са били написани, за да бъдат възприемани „буквално“, и кои - „метафорично“, както и кои части от текста може би трябва да бъдат възприемани и по двата начина – преди да преминем към втория етап – да се запитаме дали частите от текста, които са били написани, за да бъдат възприемани буквално, наистина са се случили в конкретната реалност. Това просто не може да бъде решено предварително чрез настояването или че „всичко в Библията трябва да бъде възприемано буквално“, или че ние предварително знаем, че повечето от нещата „трябва да бъдат възприемани метафорично.“

Вижте примера с откъса за „Човешкия Син“, за който говорих преди малко, който е от Дан. 7. Този откъс разказва, че Даниил имал видение, в което 4 чудовища, „зверове“ излезли от морето. В началото ще кажа, че въпреки, че е доста вероятно този откъс да се връща обратно до един действителен човек, наречен Даниил, който имал странни турбулентни видения и копнеел да разбере техния смисъл, тази книга много прилича на един добре познат литературен жанр, който използва осъзнати и преднамерени конструкции на измислени „видения“ за целите на една протязна алегория. (Спомнете си за книгата „Пътешествието на пилигрима“ от Джон Бъниан.) Това е възможност, която трябва държим отворена. Освен това 4-те „зверове“ - лъв, леопард, мечка и накрая едно чудовище с 10 рога, са очевидно метафорични. Мисля, че никой в древния или съвременния свят, ако бъде попитан дали видението на Даниил се е оказало вярно, че започне да изследва дали такива животни „наистина са съществували“ - независимо дали можете да отидете в дивата природа или в зоологическата градина. Но фактът, че те са били четири на брой би могъл да се възприеме буквално. Това е било четено от древните евреи (които се пресмятали изпълнени със страх и трепет на кое място се намират в тази поредица) и е била четена по този начин и от всички съвременни коментатори. Интересното мнение, че четирите звяра почти сигурно са били през 2-я век преди Христос като отнасящи се за Сирия, а през 1-я век от н.е. като отнасящи се до Рим, само подчертавало факта, че метафизичният

език е бил използван, за да се направи буквална връзка с конкретната реалност, въпреки че различните поколения са се различавали по отношение на това, коя може да е тази буквална реалност.

Отново, когато видението казва, че чудовищата „излязоха от морето“ (7:3), ние не гледаме на това като на противоречие, когато ангелът, който тълкува видението говори за „четирима царе, които ще се издигнат от земята“ (7:17). Много древни евреи са считали, че морето е място и източник на хаос; и част от целта на Дан. 7 (ирония, с оглед на гледната точка, от където започва това обсъждане) е да тълкува Бит.1, където живота се появява от морето и най-накрая един човек (*Коментар: Според мен – Исус. Д.Пр*) донася Божия ред във всичко това. Царете метафорично излизат „от морето,“ но те са конкретни царе с реални и живи армии, намиращи се на земята, а не абстрактни неща или идеи в умовете на хората. А „идването на Човешкия Син“ в Дан.7:13 е тълкуван не като буквална човешка фигура, летяща в облаците, а чрез метафорични, но изцяло конкретни изрази за „светиите на Всевишния“ (това са верните евреи) които „ще приемат царството и ще владеят царството до века и до вечни векове“ (Дан. 7:18).

Всичко това е начин да се каже: поляризацията между „буквалното“ и „метафоричното“ тълкуване стана объркано и объркващо. Хората, които установяват, че са попаднали в този капан, трябва да си поемат дълбоко въздух, да прочетат някоя от славните метафори на Библията, да благодарят за конкретните събития, за които са споменали авторите и за започнат отново.

Трябва особено да внимаваме, за да избягваме един едва доловим, но мощен начин за мислене. Твърде лесно е да предположим, че ако Библията не трябва всъщност „да се възприема буквално,“ а предимно „метафорично,“ тогава авторите (и може би даже Бог) не се интересува от това, какво правим ние в нашите собствени конкретни обстоятелства и в нашият телесен, икономически и политически живот. Да казваме „метафорично, а не буквално“ може доста бързо да ни доведе до предположението, което е още по-мощно, защото то никога не е било дефинирано - че Бог всъщност се интересува само от нашия неконкретен („духовен“) живот, от мислите и чувствата. Веднага когато открием, че тази глупост „излиза от морето,“ ние трябва веднага да я разпознаем. Тя е чудовищна дуалистична лъжа, която е възприета от половината от нашата култура, която цялата Библия, четена буквално, метафорично и по всякакъв друг начин за който се сетите, трябва да победи и унищожи. Нито един евреин от 1-я век не би мислил по такъв начин. Нито пък някой от ранните християни е мислил така.

Следователно, тълкуванието на Библията си остава една огромна и чудесна задача. Поради това ние трябва да се занимаваме с това, когато имаме време и способности. Трябва да правим това не само индивидуално, но и чрез грижливо изучаване в живота на църквата, придружено с молитви, където различните членове ще притежават различни умения и познания, за да помагат. Единственото сигурно правило е да помним, че Библията е наистина даден от Бога дар на църквата, за да подготвя църквата за нейната работа в света и че сериозното ѝ изучаване може и трябва да се превърне в едно от местата, където и чрез чиито средства, небето и земята си взаимодействат и целите на Божието бъдеще пристигат в настоящето. Библията е част от Божият отговор на древният човешки стремеж към справедливост, духовност, взаимоотношение и красота. Четете я и вижте.

Глава 15

Да вярваме и да принадлежим

Реката и дървото изглежда, че са противоположности. Реката започва, буквално отвсякъде. Малко изворче, горе в планините, далечно езеро, чиято вода се захранва от потоци; топящ се ледник – всички те и хиляди други съдействат за ромоленето и стремителното движение на водата, някъде - течаша спокойно, а другаде – преминаваща с голяма скорост. Постепенно други потоци и други рекички се вливат в реката. Така от многото потоци и рекички се появява една голяма река. Известно време живях на брега на реката Отава в Канада, а малко по-нагоре от мястото, където тя се вливаше в Сейт Лоуренс. На това място ширината на реката е около една миля. (*Коментар: Ширината на р. Дунав при Силистра е приблизително такава. Д.Пр*) Много притоци са я направили да бъде това, което е.

Дървото започва от едно малко семенце (*Коментар: Семенцето, от което пониква гигантската секвоя е голямо колкото семенцето на бора. В една шишарка има около 230 семенца. Височината на секвоята достига до 90-100 м, диаметърът на стъблото – до 17 м., а теглото ѝ - около 1300 тона. Живее до около 2300 години. Д.Пр.*), което попада в почвата, мъничко, беззащитно и само. Покълнва и влива корените си в черната земя. В същото време

от горната му част от земята изниква издънка и влиза в контакт със светлината и въздуха. Корените бързо се разпростират и пробиват почвата наоколо, търсейки храна и вода. Издънката се превръща в стъбло, отново едно, растящо нагоре, което на свой ред бързо се разклонява. Дъбът или кедърът ще се разпростре нагоре и настрани във всички посоки. Даже високата и тясна магнолия е много повече от едно единствено стъбло. Реката произлиза от много притоци, които се вливат в едно; дървото израства от една издънка и после се разклонява в много клони.

Нуждаем се и от двата образа, ако искаме да разберем църквата. Църквата е като река. В последната книга на Библията, във видение Йоан вижда огромна тълпа от хора от всяка нация, род, племе и език, събрани заедно в един огромен хор, пееш възхвала. Подобно на река, всички тези хора са тръгнали от различни места, но сега са присъединили различните си притоци в една единствена река. Образът на реката ни напомня, че независимо от това, че по дефиниция църквата се състои от хора с най-различен произход и минало, част от смисълът на църквата е те да принадлежат един на друг и че те са създадени да бъдат част от същото мощно течение, което сега върви в едно направление. Разделенията отстъпват и дават път на единството.

Но същевременно църквата прилича и на дърво. Едно единствено семенце, самият Исус, беше посято в черната земя и от него изникна изумително растение. Клоните му се разпростряха във всички посоки, някои от тях – право нагоре, други – достигащи до земята, трети – насочени над съседните огради. Гледайки към жадните, разпростиращи се клонки, човек едва ли разбра, че всички те произлизат от едно и също стъбло. Но те произлизат от едно стъбло. Единението създава разнообразие. Тези образи не трябва да бъдат натрапвани твърде много. В последната глава на Библията, където реката и дървото се събират като част от необикновената картина на Новия Йерусалим, реката произлиза от един единствен източник, а листата на всички дървета имат една и съща лечебна сила. Това този двоен образ ни помага да разберем нещо за смисъла, който християните влагат, когато имат предвид църквата – Божиите хора, тялото на Христос, невестата на Христос, семейството на Бога, разнородна смес от хора, които се събират периодично в занемарени сгради край пътя. Какво е църквата? Кой ѝ принадлежи и как? За какво е църквата?

Църквата и нейната цел

Църквата е единственото мултиетническо семейство, обещано на Авраам от създателят Бог. То е било създадено от Исус, Месията на Израел; то е било зареждано с енергия от Божия Дух; това семейство е било призвано да разнася до цялото творение трансформиращата новина за Божията спасяваща справедливост. Това определение е грижливо изработено и всяка частичка от него е важна. Нека да го разгледаме по-подробно и да видим как метафорите за реката и дървото допринасят за нашето разбиране.

Първо, църквата е голямата река, която е оформена от десетки хиляди различни притоци. Даже когато, по времето на древния Израел, тя е била предимно едно малко семейство, в нея е имало достатъчно място за външните хора (такива като Рут, в книгата, която носи нейното име), за да дойдат в единственото семейство на Израел. След като Исус направил това, което е направил, то се превърнало в ново правило и образец: хора от всяка раса, от всяко географско място и с произход от всякакви култури, от всякакъв вид, тип и размер, били призовавани и приемани радушно сред тези обновени хора. Наричането на църквата с името „хората на Бога“ предава представата за приемственост, подчертавана в най-ранната църква, между семейството на Авраам и световното семейство на църквата. Може би основният проблем с този образ, разгледан самостоятелно, е че той ни оставя (така както е било и с първите християни) със загадката, защо толкова много евреи, още от самото начало, не са вярвали, че Исус е бил техния Месия и поради това не са станали членове на семейството, което го прославя като Господ.

Второ, църквата е дърво с много клони, което е насадено от Бога, когато той е призовал Авраам: дърво, чието единствено стъбло е Исус, а многото му клони, клончета, листа и т.н. са милионите християнски общества и отделни християни по целия свят. Важен библейски начин да казваме същото нещо е да подражаваме на Павел и да считаме, че църквата е „Тялото Христово,“ единственото тяло в което всеки отделен човек и всяка местна общност е крайник или орган. „Тялото“ е нещо повече от образ на общност, в която има „единство и толерантност“; това е начин да казваме, че църквата е призвана да върши работата на Христос, да бъде инструментите за неговото действие вътре и в полза на света. Дървото, вкоренено в древния Израел, стоящо изправено и фокусирано в Исус и разклонило се заедно с неговия живот във всички направления, трябва да бъде инструмент за осъществяване на неговата работа и за превръщане в реалност на неговото постижение в целия свят. Разбирането на ролята на църквата по този начин е много близко до библейската метафора в Стария Завет и в учението на самия Исус: че хората на Бога са филизи на лоза, една лоза с много филизи.

И в двата образа представата за „семейство“ не е далечна, но може да бъде подвеждаща. На едно ниво тази представа е централна; първите християни са правели всичко възможно, за да живеят като едно голямо семейство, грижели са се един за друг така, както са се грижели големите семейства в този свят. Наричали са се помежду си „брат“ и „сестра,“ и наистина са разсъждавали така. Живеели са, молели са се и са мислели, че са деца на един и същ баща, вървели са след един и същ по-стар брат, споделяли са храната и вещите там, където възниквала нужда. Когато говорели за „любов,“ това е било основното нещо, което те са имали предвид: да живеят като едно семейство, членовете на което взаимно си помагат и се подкрепят. Църквата никога не трябва да забравя този призив.

Но същевременно представата за семейството може да ни поведе в погрешна посока. Както са казвали много проповедници (между другите, чувал съм да приписват това изказване и на Били Греам): „Бог няма внуци.“ Една от най-големите битки в ранната църква е била свързана с това, дали хората, които са идвали отвън, и са влизала в общност, която е била съставена предимно от юдеи, е трябвало да станат юдеи – т.е., че ще трябва първо да станат „прозелити“ - с цел да принадлежат на хората на Бога, които после са повярвали в Исус. (Това щяло да означава да практикуват спазването на Юдейския Закон, което включвало и обрязването на мъжете.) Отговорът на Павел и другите, бил решителното „Не.“ Бог приема неевреите като неевреи и не изисква от тях да стават евреи. В същото време самите евреи не трябвало да разчитат на своето раждане и на наследствения си статут, че това им гарантира, че те са станали автоматично членове на обновеното семейство, което Бог е създал чрез Месията. Както казал Йоан Кръстител, брадвата е поставена край корените на дървото.

Нито пък човек принадлежи на Месията и на неговите хора, просто защото е бил роден в християнско семейство или домакинство. Това не означава, че се отрича, че семействата играят важна роля в развитието на църквата. Много от първите християни са били роднини. Понякога 2-3 семейства допринасяли много към живота и работата на църквата в конкретни области и поколения. Но както знаем всички, напълно е възможно някой да е израсъл в християнско семейство, но да загърби вярата си и живота си; и че е не само възможно, но и славно, и често случващо се хора, които не са имали никакъв контакт с евангелието или с църквата, да стигнат до пълноценно и активно членуване в нея. Много клони падат от дървото; много притоци се събират в една единствена река. Да бъдем родени в конкретно човешко семейство не предопределя дали ще станем член на Божието семейство или не.

Днес много хора установяват, че е трудно да схванат смисъла на общата християнска идентичност. Те са били дотолкова просмукани от индивидуализма на съвременната култура на Запада, че се чувстват застрашени от идеята, че нашата първоначална идентичност се определя от семейството, на което принадлежим – особено когато въпросното семейство е толкова огромно и е разпространено в пространството и времето. Църквата не е просто сбор от изолирани индивидуални личности, всеки от които върви по свой собствен път на духовно израстване без голяма връзка един с друг. Понякога това може да изглежда, че е така. И е славна истината, че всеки от нас е призован да отговори на Божия призив на лично ниво. Можете за известно време да се криете в сенките в дъното на църквата, но рано или късно ще трябва да решите дали това този призив е за вас или не. Но трябва да научим отново урока (ще се възползвам от метафората на Св. Павел за Тялото на Христос), че ръката не е нещо по-малко от това, да е част от по-голямо цяло, от цяло тяло. Кракът не е смален в свободата си да бъде крак, ставайки част от тяло, което освен това се състои от очи и уши. Всъщност, ръцете и краката са най-свободни да бъдат себе си, когато са свързани и съгласувани правилно с очите, ушите и всичко останало. Отсичането им в едно усилие да ги направим изцяло свободни и изцяло зависими от самите тях, би било наистина гибелно. Това би било отричане на самата цел, заради която е била създадена църквата. Според първите християни, църквата не съществува, за да предоставя място, където хората могат да преследват своите частни духовни планове и да развиват своя собствен духовен потенциал. Нито пък тя съществува с цел да предостави безопасно небе, в което хората могат да се скрият от порочния свят и да им гарантира, че самите те ще пристигнат благополучно в мястото в друг свят, за където пътуват.

Личният духовен растеж и крайното спасение идват по-скоро като страничен продукт от главната, централна и всеобхватна цел, за която Бог ни е призовал и ни призовава. Тази цел е ясно описана в различни места в Новия Завет: че чрез църквата Бог ще обяви на по-широкия свят, че Той наистина е неговия мъдър, обичащ и справедлив Създател; че чрез Исус Той е победил силите, които го покваряват и поробват; и че чрез своя Дух Той работи, за да го излекува и обнови.

Иначе казано, църквата съществува заради това, което ние понякога наричаме „мисия, поръчение“: да обявява на света, че Исус е неговият Господ. Това е „добрата новина“ и когато бива съобщавана, тя преобразява хората и обществата. Поръчение, в неговия най-широк и същевременно най-фокусиран смисъл е, че заради това съществува църквата. Бог планира да оправи света и по

драматичен начин той е започнал изпълнението на този план чрез Исус. Хората, които принадлежат на Исус са призвани, тук и сега, в силата на Духът, да бъдат представители и извършители на постигането на целта за оправянето на света. Думата „мисия, поръчение“ произлиза от латинската дума означаваща „изпращам“: След възкресението си Исус казал на учениците си: „*Както Отец изпрати Мен, така и аз изпращам вас*“ (Йоан 20:21).

Сега ще разгледаме какво означава това на практика. Но първо обърнете внимание на следното: още от самото начало, в самото учение на Исус е било казано ясно, че хората, които са призвани да бъдат служители, агенти, представители и действащи лица на Божията изцелителна любов, които оправят света, освен това са призвани да бъдат хора, чиито собствен живот е оправен чрез същата изцеляваща обич. Пратениците трябва да бъдат модел за това, което съобщават. Поради това, въпреки че причината за Божия призив към църквата е поръчение, носителите на това поръчение, т.е. всички християни - самите ние по определение сме хора, които са били направени цялостни. Тук трябва да спрем и да попитаме какво точно означава това.

Събуждане за Добрата новина

Какво се случва, когато сутрин се събуждате? За някои хора събуждането е грубо и шокиращо преживяване. Будилникът звъни и те скачат изплашени, измъкнати от дълбокия сън, за да посрещнат студената и мъчителна светлина на деня. За други, събуждането е тих и бавен процес. Те могат да бъдат полу-събудени и полу-спящи, без даже да са сигурни в кое от тези две състояния се намират, докато постепенно, най-накрая, без никакъв шок или негодувание, те са щастливи да осъзнаят, че е започнал следващия ден. Повечето от нас знаят по нещо и от двете, и много от нещата между тези две крайности. Събуждането предлага една от най-основните картини за онова, което може да се случи, когато Бог се намеси в живота на някой човек.

Има класически истории за събуждането с будилник. Савел от Тарс на пътя за Дамаск, ослепен от внезапна светлина, зашеметен и онемял, открил, че Богът, пред когото се е покланял, е разкрил себе си в разпънатият на кръста и възкресен Исус от Назарет. Джон Уесли установил, че сърцето му било странно затоплено и никога повече не погледнал назад. Двамата и неколцина други са прочути, но има още и милиони други като тях. Има и много други истории за полу-будни и полу-спящи разновидности, въпреки че те не са във вестникарски заглавия по същия начин. На някои хора са нужни месеци, години, може би десетилетия, през които те не са сигурни дали са извън християнската вяра и поглеждат вътре в нея или са вътре в нея и се оглеждат, за да разберат дали тя е истинска.

Както се случва и с обикновеното събуждане, има много хора, които се намират между тези две крайности. Но истината е, че има такова нещо – да бъдеш заспал, а има и друго нещо – да си буден. И е важно да казваме каква е разликата между двете и да бъдете сигурен, че вие сте буден по времето, когато трябва да станете и да бъдете готов да действате, каквото и да е това действие. Събуждането е един от обичайните образи на първите християни за онова, което се случва, когато евангелието на Исус – добрата новина, че създателят Бог е действал решително, за да оправи света – въздейства върху съзнанието на човека. За това има добра причина. В древния юдейски свят „заспа“ е бил обичайният начин да се говори за смъртта. С възкресението на Исус, светът е бил поканен да се събуди. Павел пише: „*Спящият, събуди се! Възкръсни от смъртта! Христос ще ти даде светлина!*“ (Еф.5:14 – мой превод). Първите християни са вярвали, че възкресението е било това, от което всеки човек наистина се е нуждаел – не само накрая, в новия свят, който Бог най-накрая ще направи, но и в сегашния свят. Накрая Бог планира да ни даде нов живот, в сравнение с който сегашния живот е просто една сянка. Той планира да ни даде нов живот в своето ново творение най-накрая. Но новото творение вече е започнало в възкресението на Исус и Бог иска ние да се събудим сега, днес, за новата реалност. Трябва да преминем през смъртта и да отидем от другата страна - в новия вид живот; да станем хора на деня, въпреки че останалите хора на света не са се събудили. Трябва да живеем в сегашната тъмнина чрез светлината на Христос с цел, когато слънцето дойде най-после, ние да сме готови за това. Или, да сменим метафората, ние вече трябва да рисуваме с молив скиците на шедьовъра, който един ден Бог ще ни призове да му помагаме да нарисува. Ето, това означава да отговаряме на призива на християнското евангелие.

Иначе казано, нашият отговор на този призив не се заключава в това да „имаме ново религиозно преживяване.“ Ние можем да се чувстваме така, но можем и да не се чувстваме така. За някои хора превръщането в християнин е дълбоко емоционално преживяване; за други хора то е спокойно, ясно осмислено решение относно неща, които те дълго време са обмисляли. Личностните ни качества са славно различни и Бог се отнася по различен начин, съобразявайки се качествата на всеки човек. Във всеки случай, някои религиозни преживявания са в подкрепа или анти-християнски.

Древният свят е бил пълен с всякакъв вид религии, много от които са били дълбоко анти-човешки. Въпреки че не винаги осъзнаваме, съвременният свят е също подобен на това.

Тогава какво се включва в това, „да чуваме и да отговаряме на призива на християнското евангелие“? Какво означава да се събуждаме за новия свят на Бога? Иначе казано, какво означава да ставам член на Божиите хора, на хората на Исус – на църквата?

Евангелието – „добрата новина“ за това, което съзателят Бог е направил в Исус – е първата и най-важна новина за нещо, което се е случило. И първият и най-подходящ отговор на тази новина е да повярваме в нея. Бог е възкресил Исус от смъртта и по този начин е обявил в това единствено и мощно дело, че Исус е поставил началото на дългоочакваното Божие царство и че (чрез смъртта на Исус) злото по целия свят най-после е победено. Когато зазвъни, будилникът казва следното: „Ето добрата новина. Събуди се и повярвай в нея!“ Това съобщение е толкова невероятно и необичайно, че не можете да очаквате, че хората просто ще повярват в него по същия начин, по който биха ви повярвали ако кажете, че навън вали дъжд. Но въпреки това, когато хората чуват това съобщение, поне някои от тях установяват, че са повярвали в него. За тях това съобщение има смисъл. Аз нямам предвид този вид „смисъл“, който придобивате в плоският свят на светското въображение. Според това светско въображение единствените неща, които са важни са нещата, които можете да поставите в епруветка или в банкова сметка. Имам предвид този вид смисъл, който съществува вътре в новия странен свят, който зърваме бегло, даже за момент, по начинът, по който гледаме цял нов свят, когато стоим възхитени пред някоя велика картина или сме завладявани от някоя песен или симфония. Този вид „разбиране“ прилича много на влюбването, а не на пресмятането на наличните пари в банкова сметка. В края на краищата вярването, че Бог е възкресил Исус от смъртта е въпрос на вяра и доверие в Бога, който ще направи, правил е и прави такова нещо.

Тук е мястото, в което нашата дума „вяра“ може да бъде неподходяща или даже подвеждаща. Смисълът, което първите християни са влагали в тази дума включва както вярата, че Бог е направил определени неща, така и вярата в Бога, който ги е направил. Това не е вяра, че Бог съществува, въпреки че е ясно, че и това се включва в смисъла на тази дума, а любящо и изпълнено с благодарност доверие. Когато нещата „имат смисъл“ по този начин, вие знаете, че това не е толкова зависимо от вашето разбиране на всичко и от вашето решение да направите крачка или да чакате. Това е важно за Онзи, който ви призовава, призовава ви с глас, който вие смътно разпознавате, призовава ви със съобщение, което едновременно е любовна покана и призив за подчинение. Призивът да вярваме е и двете неща. Това е призив да вярваме, че истинският Бог, съзателят на света е обикнал целия свят толкова много, включително вас и мен, че самият той е дошъл в личността на своя Син и е умрял, и е бил възкресен отново, за да изчерпи силата на злото и да създаде нов свят, в който всяко нещо ще бъде поставено правилно и радостта ще замени тъгата.

Колкото повече осъзнаваме собствената си неспособност да разберем правилно това, вероятно даже да осъзнаваме собственото ни скандално предателство към призива да живеем като истински хора, толкова повече ще чуваме този призив като нещо, което е заложено дълбоко вътре в нас. Това е предложение за прощка. Това е поканата да получим Божия дар на плоча за писане, която е избърсана и чиста, без нищо написано върху нея, покана за напълно ново начало. Даже беглото виждане на това спира дъха ви, изпълва ви с изумление и благодарност и ви прави да откривате една отговаряща и благодарна любов, която се надига вътре във вас. Както видяхме по-рано, точно така, както не можете да направите стълба чрез човешката логика и да се изкачите по нея горе, за да получите някакъв вид „доказателство“ за Бога, така не можете да направите стълба от човешкия морал или от човешките постижения в областта на културата, за да се изкачите горе по нея, за да спечелите Божието благоволение. От време на време някои християни си въобразяват, че от тях се очаква да направят точно това и в усилията си те превръщат всяко нещо в глупост и безсмислица.

Но фактът, че ние даже не можем за заслужим Божието благоволение чрез собственото си морално усилие не би трябвало да ни заслепява за факта, че призивът да вярваме е същевременно и призив да се подчиняваме. Така трябва да бъде, защото по този начин провъзгласяваме, че Исус е законният Господ и Господар на света. (Езикът, който Павел е използвал относно Исус би трябвало да е напомнял на слушателите му за някогашният език, който те били свикнали да чуват, когато хората говорили за Цезар.) Поради това Павел е можел да говори за „подчинение на вярата.“ Наистина, думата, която първите християни използвали за обозначаване на „вяра,“ освен това означавала и „лоялност“ или „преданост.“ Това са нещата, които както древните, така и съвременни императори винаги изискват от поданиците си. Посланието на евангелието е добрата новина, че Исус е единственият истински „император,“ който управлява света чрез своята жертвоготовна любов. Разбира се, това радостно и преднамерено обезсмисля самата дума „император.“ Когато първите

християни използвали „императорския“ език във връзка с Исус, те винаги съзнателно правели това с ирония. Кое е чувал за разпънат на кръста император?

Когато разглеждаме себе си в светлината на вида на царството на Исус и когато разбираме обхвата, според който сме живели преди това, ние разбираме, може би за пръв път, колко много сме се отдалечили от целта на живота си. Това разбиране се нарича „разкаяние“, сериозно отдалечаване от образците на живот, които са опетнявали и унищожавали истинската ни човечност. Разкаянieto не е просто съжаление за някои конкретни грешки, въпреки че и това съжаление може да е истинско. Разкаянieto е осъзнаване, че живият Бог ни е направил хора, за да отразяваме неговия образ вътре в неговия свят и че ние не сме правили това. (Техническият термин за това е думата „грех“, чието основно значение не е „нарушение на правилата“, а е „не уцелване на целта“, не успяване да постигнем целта за цялостна, истинска и славна човечност.) Отново ще кажа, самото евангелие, самото съобщение, което обявява, че Исус е Господ и ни призовава към подчинение, съдържа в себе си лекарството: прошка, незаслужена и безплатно давана, поради неговия кръст. Всички ние можем да кажем „Благодаря.“

Да вярваме, да обичаме, да се покоряваме (и да се разкайваме за неуспехите си да правим тези неща): този вид вяра е запазената марка на християнинът, единственият отличителен знак, който носим. Поради това, в повечето традиционни църкви, цялата общност публично обявява вярата си с думите на едно от най-древните символи на вярата. Това е печатът, който показва кои сме ние. Когато обявяваме вярата си, ние казваме „да“ на този Бог и на този план. Това е централният белег на нашата идентичност, на това кой и какво е църквата.

Между другото, това е, което е имал предвид Св. Павел, когато е говорил за „оправдаване чрез вяра“ (Рим.5:1). Бог обявява, че хората, които споделят тази вяра са „оправдани“ Той е планирал да постави в ред целия свят: той вече е започнал този процес чрез смъртта и възкресението на Исус, и чрез работата на своя Дух в живота на мъжете и жените, довеждайки ги до вярата, единствено чрез която ние сме считани като принадлежащи на Исус. Когато хората стигнат до християнската вяра, те са „оправдани“ като един предварителен знак и като част от онова, което Бог планира да направи за цялото си творение.

Християнската вяра не е някаква общо религиозно усещане. Нито пък е способността да вярваме в няколко невероятни твърдения. Със сигурност християнската вяра не е някакъв вид наивност, която ще ни направи недосегаеми за реалността. Това е вяра, която чува историята на Исус, включително обявяването, че той е истинският Господ на света и отговаря от сърцето си с прилив на благодарна любов, която казва: „Да. Исус е Господ. Той е умрял заради моите грехове. Бог го е възкресил от смъртта. Това е центърът на всичко.“

Независимо от това, дали стигате до тази вяра чрез ослепяваща светкавица или чрез дълъг, бавен и криволичещ път, след като веднъж стигнете до тази точка (независимо от това, дали разбирате това или не), вие вече носите надписната табелка, която ви отделя като част от църквата, поставен на едно и също ниво с всеки друг християнин, който някога е живял. Вие откривате какво означава да се събуждате и да установявате, че се намираме в новия свят на Бога.

И нещо повече, вие давате ясно доказателство, че новия живот е започнал. Някъде дълбоко вътре във вас нещо ражда за живот това, което преди не е било там. И поради това много от първите християни употребяват метафората за раждането. Самият Исус, в прочутият разговор с един юдейски учител (Никодим), говори за това да бъдеш роден „от горе“ (*Коментар: Йоан 3:3 – в българският превод е „отново“ Д.Пр.*)

Много от първите християни възприели тази идея и я развили. Така както новороденото бебе суче и плаче, така отличителните черти на живота на новородения християни са вярата и разкаянieto, вдишването на божията любов и издишването на първоначалният вик на страдание. И в този момент това, което Бог предоставя, точно като на новородено бебе, е утешение, защита и майчино родителското обещание.

Да принадлежим на семейството

„Ако Бог е нашият баща, църквата е нашата майка.“ Тези думи са казани от швейцарският реформатор Джон Калвин. Няколко библейски откъси говорят по този начин (по-точно, Гал.4:26-27, който като ехо повтаря Ис.54:1). Те подчертават факта, че е невъзможно, ненужно и незаслужено да бъдете самотен християнин, така както е да бъдете родено бебе, което е само.

Църквата е първата и най-важна общност, събрание, съставено от хора, които взаимно си принадлежат, защото те принадлежат на Бога, на Богът, когото ние познаваме вътре и чрез Исус. Въпреки, че често пъти употребяваме думата „църква“, за да обозначим сграда, смисълът е, че това е сградата, където се събира този общност. Вярно е, че сградите могат и са носители на спомени, и

когато хората се молят, покланят се пред Бога, скърбят и празнуват в определена сграда в продължение на много години, самата сграда може да говори мощно за Божието сърдечно присъствие.

Но важните са хората. Църквата съществува заради две основни и тясно свързани цели: да се покланя на Бога и да работи за неговото царство в света. Вие можете и трябва да се покланяте на Бога и да работите за Божието царство индивидуално и по начини, които сами по себе си са уникални, но ако Божието царство трябва да напредва, а не да се върти в затворен кръг, ние трябва да работим заедно, както и поотделно.

Освен това църквата съществува и заради трета цел, която обслужва другите две цели: да се окуражаваме взаимно, да се изграждаме взаимно във вярата, да се молим заедно и един за друг, и един на друг да бъдем за пример, на който да подражаваме, да ни предоставя предизвикателства, които да приемаме и да ни поставя спешни задачи, които да изпълняваме. Всичко това е част от общата ни представа за братството или сдружението. Това не означава само да се обслужваме взаимно с чаша чай или кафе. Това означава да живеем с чувството за общо начинание, на семеен бизнес, в който всеки има подходящо място и подходящ дял.

В рамките на този контекст вътре в църквата израстват различните „служения.“ От най-ранното доказателство, с което разполагаме в Деяния на апостолите и в писмата на Павел, църквата е признала различни призвания в рамките на общия си живот. Бог е дал различни дарби на различните хора, с цел цялата общност да може да цъфти и да придвижва напред работата, която ѝ е била възложена.

Богослужението, общуването и работата свързана с отразяването на Божието царство вътре в света се преливат едно в друго. Не можете да отразявате Божия образ без да се връщате, за да се поклоните на Бога и да запазвате свежо и истинско отражението. По същият начин, богослужението поддържа и подхранва другарството; без него, другарството бързо се изражда в създаването на групи от хора, които мислят еднакво, които на свой ред бързо се превръщат в затворени котерии – точно обратното на това, към което би трябвало да се стремят хората на Исус.

В рамките на църквата, даже когато църквата не възприема изцяло правилно всяко нещо, християнската вяра за която говорихме, бива подхранвана и израства до зрелостта. Така както е във всяко семейство, членовете откриват кои са те чрез взаимоотношението помежду си. Църквите се различават много по техния размер, от една малка групичка разпръснати хора в изолирани селца до огромни църкви, състоящи се от хиляди хора в някои места по света. Но в идеалният случай всеки християнин трябва да членува в група, която е достатъчно малка, за да могат отделните хора да се познават и да се грижат взаимно един за друг и особено – да се молят с разумна задълбоченост един за друг, но същевременно да бъдат достатъчно голяма общност, за да има в тях голямо разнообразие сред членовете ѝ, в начините им на поклонение и в работата им за Божието царство. Колкото по-малка е местната група, толкова по-важно е тя да е мощно свързана с по-голяма общност.

Колкото по-голям е броят на хората, които редовно се събират (има предвид онези църкви, в които се събират всяка неделя по няколко стотин или даже няколко хиляди души), толкова по-важно е всеки член да принадлежи към някоя по-малка група. В идеалният случай, групи съставени от около 10-12 души се срещат за да се молят, да изучават Библията и да се изграждат взаимно във вярата. Членуването в църквата започва с едно единствено действие, което говори драматично за смисъла на вярването и принадлежността: кръщението.

Чрез водата на кръщението

До сега вече би трябвало да сме чули тази история. Юдеите, в древността и сега, я разказват всяка година и с живописни подробности: историята за начинът, по който Бог ги е освободил от Египет. Той ги превел през Червено море и ги отвел през пустинята в Обещаната земя. През водата на свободата. Интересно е, че самата история започва с това, че водачът Моисей бил спасен като бебе в обрасъл с тръстики бряг на река Нил, след като родителите му, вместо да го убият, както им било заповядано, го поставили в водонепроницаема кошче. Моисей трябвало да премине през една по-малка спасителна операция чрез вода, подобна на другата спасителна операция, която Бог щял да извърши по-късно чрез него. След смъртта на Моисей това се случило отново: Исус Навин превел хората през река Йордан и най-накрая ги въвел в Обещаната земя.

Тези истории гледат още по-назад в миналото. Според Бит.1, самото сътворение се станало, когато велик вятър на Бога или дъхът, или Духът, се носел като гълъб над водите и когато Бог разделил водите в различни места и призовал да се появи суха земя. Можете да кажете, че самото сътворение е започнало с изход, с кръщение. Чрез водата на новия живот.

Поради това не трябва да бъдем изненадани, когато установим, че един от най-прочутите моменти на еврейското обновление се е случил като движение за нов изход, с едно ново прекосяването на реката Йордан. Йоан Кръстител, братовчедът на Исус е вярвал, че неговият призив

към хората да се подготвят за дългоочаквания момент, когато Богът на Израел ще изпълни своите древни обещания. Той призвал хората да отидат в Йорданската пустиня за да бъдат кръстени („кръстен“ буквално означава „потопен“) в реката Йордан, изповядвайки греховете си. Чрез водата в новия завет на Бога. Те щели да станат очистени хора, хора на новия завет, хора, които са готови техният Бог да дойде и да ги освободи.

Самият Исус се предоставил на Йоановото кръщение. Изпълнявайки заветният план на своя Отец, Исус се оприличил с хората, които дошли, за да бъдат спасени. А когато след кръщението той излязъл от водата, Божият Дух кацнал на него, преобразен в гълъб, а в това време глас от небето обявил, че Исус е истинския Син на Бога, Месията на Израел, царят. Исус гледал на хода на своето царство като на стартиращо с това символично действие на новия изход. Но освен това той считал, че кръщението му сочи към онова действие, с което служението му ще достигне до своята върхна точка. Веднъж той говорил, че имал „кръщение, с което трябва да се кръстя“ (Лука 12:50) – и станало ясно, че той говорил за собствената си смърт. Както видяхме преди това, Исус избрал Пасха, великият еврейски празник на изхода като момент, в който да действа символично, за да предизвика властите, знаейки със сигурност какво ще се случи след това.

Както кръщаването на Исус, така и неговата грижливо планирана Последна вечеря сочат назад към първият изход (моментът на преминаването през водата), сочат още по-назад от това – към самият момент на сътворението на света и накрая сочат към смъртта и възкресението на Исус като на новата определяща реалност, към моментът на новия завет и на новото сътворение. А да се постигне това обновление е било нужно да се премине не просто през водата и да се излезе от другата страна, а през дълбоко наводнение, което заляло всичко. Цялото множество от значения, които вече съществували дотогава в кръщението, сега трябвало да бъдат префокусирани към събитието на смъртта и възкресението на Исус. Преминаване през водата в новия свят на Бога.

Поради това, още от най-ранните християнски документи които притежаваме, християнското кръщение е свързано не само с кръщението на самия Исус, не само с изхода и с първото сътворение, но и със смъртта и възкресението на Исус. Св. Павел в едно от своите най-ранни писма, говори, че е бил „разтъват на кръста с Месията“ и за влизането по този начин в нов живот; а в своето най-велико писмо (Послание до Римляните) той обяснява, че със самото кръщение ние умираме „с Месията“ и излизаме от водата, за да участваме в неговия възкресен живот.

Поразителните и уникални събития в сърцевината на християнската история се случват и на нас, не точно като край на нашия собствен живот и след това (когато ние умираме физически и евентуално бъдем възкресени отново), а докато все още продължаваме да живеем в сегашното време. През водата влизаме в новия живот, в който принадлежим на Исус.

Поради това, още от самото начало, християнското кръщение е било считано като начин на влизане в християнското семейство и поради това е било свързано с идеята да бъдем „родени отново.“ Разбира се, не всеки, който бил кръстен с водно кръщение, всъщност е познал и е преживял за себе си как спасяващата любов на Бога в Христос преминава през него и променя живота му. На различни места Павел е трябвало да напомня на читателите си, че те имат отговорността да направят реална в живота си истината за онова, което им се е случило при кръщението. Но той не казва, че това кръщение не е важно или че то не е истинско. Хората, които са били кръстени, могат да изберат да отхвърлят вярата, така както децата на Израел са могли да се разбунтуват против УНВН, след като прекосили Червено море. Павел казва това в 1Кор.10 и на други места. Но те не могат да отменят кръщението: Бог ще ги счита за непокорни членове на семейството, а не като хора извън семейството.

В този случай сега можем да разберем защо християнското кръщение включва в себе си да бъдете потопени във водата (или тя да бъде излята върху вас) в името на Отца, Сина и Светия Дух. Смисълът е, че историята, която кръщението разказва, е собствената история на Бога, от сътворението и сключването на завета, до новия завет и новото сътворение, с Исус по средата на всичко това и Духът, носещ се над това. В кръщението вие бивате въвеждан в тази история, за да бъдете действащо лице в пиесата, която Бог пише и създава. А след като се окажете на сцената, вие сте част от действието. Можете погрешно да възприемате репликите си.

Можете да положите всички усилия, за да развалите пиесата. Но историята върви напред и ще е много по-добре да разбираме накъде върви тя и как да научите репликите си, и да се присъедините към пиесата. През водата, за да станем част от Божията цел за света.

Глава 16

Ново създание, започващо сега

Въпреки това, което си мислят много хора, намиращи се както в християнското семейство или извън него, целта на християнството не е „да отида на небето, когато умра.“ Новия Завет взема от Стария Завет темата за това, което Бог възнамерява да направи накрая – да приведе в ред цялото творение. Земята и небето са били създадени да се припокриват взаимно, не на пресекулки, тайнствено и частично, както става това в момента, а напълно, славно и съвършено. „*Земята ще бъде изпълнена с Божията слава така, както водата покрива морето.*“ Това е обещанието, което се повтаря от началото до края на Библията – от Исаия (а по подразбиране - и преди него, от самото Битие) през целия път от най-великите моменти на халюцинация на Павел и до последната глава на книгата Откровение. Великата пиеса ще завърши не с грабването на „спасени души,“ за да бъдат отнесени на небето, далече от тази порочна земя и от смъртните тела, които са ги въвличали в греха, а с идването на новия Йерусалим от небето на земята, с цел „*Бог да живее с хората*“ (Откр.21:3 – мой превод).

Преди по-малко от 100 години американски пастор, живеещ в северната част на района на Ню Йорк прославил в един велик химн както красотата на творението, така и присъствието на създателят Бог вътре в него. Неговото име е Мелтби Бабкок, а неговия химн „Това е светът на моя Отец“ сочи отвъд сегашната красота на творението, преминава през мръсотията и трагедията, с които този свят е бил заразен и стига до последното решение. Има различни версии на този текст, но тази е най-ясната:

Това е светът на моя Отец: о, дано никога да не забравя,
че въпреки, че грехът изглежда толкова силен,
Бог продължава да е владетелят.

Това е светът на моя Отец: битката не е завършила;
Исус, който умря; ще бъде обезщетен
и земята, и небето ще бъдат едно.

Земята и небето ще бъдат едно: това е звук, който трябва да звучи като ясен и сладък камбанен звън пред всички живи християни и да ни призовава да живеем сега като хора, които са призовани за това бъдеще, хора, призовани да живеят сега в светлината на това бъдеще. Двете теми, към които постоянно се връщаме в тази книга - темата за припокриването на небето и земята и темата за припокриването на Божието бъдеще с нашето настоящо време – се съединяват още веднъж, когато разсъждаваме какво означава да живеем под властта на Исус в сегашния свят. А докато разглеждаме тези теми – за започването на новото творение в настоящето, ние откриваме най-последно, че сме призовани не само да чуваме ехото на гласа, който чувахме във всяка част на тази книга, но и да бъдем хора, чрез които останалите хора на света идват за да чуят и да отговорят и те на този глас.

Павел, Йоан, самият Исус и много други велики християнски учители от първите два века на новата ера са поставяли ударението на своята вяра във възкресението. „Възкресението“ не означава „отивам на небето, когато умра.“ То не се отнася до „живота след смъртта.“ Както видяхме в Гл. 8 на тази книга, възкресението се отнася за „живота сред „живота след смъртта.“ След като умрете, вие ще бъдете „с Христос“ („живот след смъртта“), но тялото ви остава мъртво. Описанието на това къде и какво сте вие през този междинен период е трудно и в по-голямата част от Новия Завет авторите не се опитват да правят това. Ако ви харесва, наречете го с името „небе,“ но не си въобразявайте, че това е краят на всичко. Това, което ни е обещано след този междинен период, е нов телесен живот в рамките на новия свят на Бога („живота сред „живота след смъртта“).

Постоянно се удивлявам, че много съвременни християни считат, че това е объркващо. Това е била втора природа на ранната църква и на много от последвалите поколения християни. Те са вярвали и са преподавали това. Ако сме израдли с вярата и учението за нещо друго, сега е времето да изтрием очите си и отново да прочетем нашите текстове. **Божият план не е ние да напуснем този свят,** светът, за който той е казал, че е бил „твърде добър“ (Бит.1:31). Точно обратното, Бог има намерение да направи света отново. А когато направи това, той ще възкреси всички свои хора за нов

телесен живот, за да живеят в новия свят. Това е обещанието на християнското евангелие.

Да, да живеем в него; а освен това - да го управляваме. Тук има една мистерия, която днес малцина даже са започвали да обмислят. Както Павел, така и Откровение подчертават, че в новият свят на Бога тези, които принадлежат на Месията, ще бъдат поставени да управляват.

Първото творение било оставено на грижите на хората, които били направени по Божия образ. Управлението и грижите за новото творение ще бъде поставено в ръцете на мъдри и изцеляващи служители, които са били „*обновени според образа на Създателят*“ (Кол. 3:10 – мой превод). Разбира се, в новият свят на Бога самият Исус ще бъде централната фигура. Поради това, още от самото начало църквата винаги е говорила за неговото „второ идване,“ въпреки че с оглед на припокриването на небето и земята би било по-правилно да говорим, така както са правели някои от първите християни, за „повторно появяване“ на Исус. В момента той присъства сред нас, но е скрит зад това невидимо покривало, което отделя небето от земята, през което ние в някои моменти, като молитва, причастие, четене на Библията и работата ни в полза на бедните успяваме да видим нещо, когато това покривало изглежда полу-прозрачно. Но един ден това покривало ще бъде вдигнато; земята и небето ще станат едно; Исус ще присъства лично и всяко коляно ще се преклони в неговото име; творението ще бъде обновено; мъртвите ще бъдат възкресени; и новият свят на Бога най-накрая ще бъде подреден, пълен с нови възможности и перспективи. Ето това е целта на християнското провидение за спасението – дума, която до сега не съм използвал, защото често пъти тя е погрешно разбрана. Но ако това е мястото, където отиваме, по кой път трябва да вървим, за да стигнем там?

Да живеем между небето и земята

Наше провидение за пътя от тук до там, от творението до новото творение – иначе казано, пътят, който ние наричаме „да живеем в настоящето“ - ще се променя не просто според това, което си представяме, че ще е нашата крайна цел, а според целия начин, по който ние разбираме Бога и света.

Ще трябва да посетим отново трите Възможности, които разгледахме преди, за да разберем как Бог и света са свързани.

Възможност № 1 означаваше да считаме, че Бог и света са едно и също нещо, които вече се припокриват повече или по-малко изцяло. Пантеистът, а в по-малка степен и панентеистът се стремят да влязат в контакт или да бъдат в хармония с божествените импулси, които съществуват в света и в него самият. Както видяхме, в тази схема е трудно да притежаваме нещо, което е зло в основата си. Много пантеисти са дълбоко морални хора, които се борят да изразят какво означава хора да живеят в хармония с истински божественото в условията на създадения ред. Но тази възможност не е пътят към цялостният християнски морал и етика.

Възможност № 2 означаваше да считаме, че Бог и света е намират далече един от друг. Днес много хора, когато трябва да отговорят на въпроса за християнската етика, приемат тази възможност, приемайки за даденост, че ако този далечен Бог е искал хората да се държат по определени начини, той би им дал указания. Представата за всеобхватен морален закон, общ за цялото човечество, вероятно написан в съвестта на хората, но освен това нуждаещ се от преподаване и изучаване, за да бъде възприет и научен от хората, е бил особено популярен в Западното общество поне през последните 200 години. Наистина, много хора предполагат, че когато Св. Павел е говорил за „законът,“ той е имал предвид този вид всеобхватен морален закон. Тогава християнската етика се превръща в борба да се подчиним на някакъв деспотичен закон, провъзгласен от някакъв далечен бог. В рамките на тази борба, „грехът“ е разглеждан като нарушение на законите, формулирани по този модел; а „спасението“ е спасение на хората от наказанието, с което това божество в противен случай ще накаже онези, които не се подчинят на неговия закон. Отново, въпреки, че това е някакво ехо от християнството, всъщност това не е християнският път.

Възможности № 1 и 2 се подсилват взаимно чрез реакцията на хората, които вярват в тези възможности. Пантеистът или панентеистът гледат към възможност № 2 и ги побиват тръпки при мисълта за това далечно, безпристрастно божество, за деспотичните му закони и за надменното му и очевидно злобно отношение към човешкия род. Деистът поглежда към Възможност № 1 и го побиват тръпки при мисълта за това полу-езичество, проявяващо се в елементарните опити да влезем в контакт със силите и импулсите вътре в света, чрез начинът, по който правим това. Тази игра е играна на хиляди терени по време на съвременните дискусии на всякакви теми – като се започне от политиката, после - секса и накрая - за смисълът на кръста. Това е „не уцелване на целта.“

Според Възможност № 3, Бог и света се различават помежду си, но не са далече един от друг. Имало е и има начини чрез които, в определени моменти и събития, чрез които небето и земята се припокриват и си взаимодействат. За вярващият юдеин от 1-я век, Тората не е била диктаторски закон на далечен бог, а част от завета, който привързвал Израел към YHWH. Тората е била пътеката по

която, ако върви, човек може да открие в какво се състои истинската човечност. Някой еврейски учители твърдели, че ако целият Израел успеел да спази Тората в продължение на един единствен ден, идването на очакваното време ще започне. Тората е бил пътят за влизането в Божието бъдеще. И наистина тя е била; защото, подобно на Храма, тя е била място, където небето и земята са се припокривали, където човек можел да види какво ще стане, когато небето и земята станат изцяло едно. Същото важи и за Мъдростта, планът за творението, а също и планът за истинското човешко живеене. Първите християни са казвали: „Да, Храмът, Тората и Мъдростта се събират заедно и така, както Исус от Назарет, Месията на Израел и второто идване на самия Бог, неговия Син, в пълният този смисъл. И по този начин Божието бъдеще пристигало в настоящето, пристигало в личността на Исус. Пристигайки, то се противопоставяло и побеждавало силите на злото и отваряло пътя за новия свят на Бога, с цел небето и земята да бъдат събрани завинаги. В християнската версия на Възможност № 3 не само небето и земята, но и бъдещето и настоящето се припокриват и се синхронизират. А начинът това синхронизиране да стане реално, а не просто въображаемо, е чрез мощната работа на Божия Дух.

Това е полигона за излитане на ракетата за предписаният християнски начин на живот. Този начин на живот не е въпрос просто на влизане в контакт с онова, което се намира дълбоко вътре в нас. Със сигурност няма нищо общо със спазването на заповеди на някакъв далечен бог. По-точно, това е новият начин да бъде човек, това е формираният от Исус начин да бъде човек, пътят на живот, който е фокусиран в кръста и възкресението, пътят, по който ни води Духът. Това е пътят, който очаква в настоящето, пълното и радостно човешко съществуване, което един ден ще бъде наше, когато Бог направи нови всички неща. Християнската етика не е начин на откриване какво става в света и да се приспособяваме към него. Християнската етика не е начин да правим нещата така, че да спечелим Божието благоволение. Тя не ни учи да се опитваме да се подчиняваме на скучни книги с правила от далечното минало или дошли при нас от далечно място. Християнската етика е начин на живеене сега, в настоящето, в хармония с онова, което ще пеем в новия свят на Бога.

Отричане и откриване отново

След като разберем ясно това, пътят е отворен за свежо описание на онова, какво означава да живеем като християнин – и в рамките на това, да демонстрираме поне в контури, начините, по които християнското живеене отговаря на ехото на гласа, който чухме в Първата част на тази книга. Християнското живеене означава да умрем с Христос и да възкръснем отново. Както видяхме, това е една част от смисъла на кръщението, стартовата точка на християнското пътуване. Метафората за пътуването е полезна, защото кръщението събужда ехото за децата на Израел, излизащи от Египет и тръгващи към Обещаната земя. Сега целият свят е новата Божия свята земя и Бог ще я поправи и обнови като крайна цел на всички наши странствания.

Ние започвахме пътуването си със смъртта и възкресението на Исус. Целта ни беше обновлението на сегашното опорочено творение. Това изяснява, че пътят през пустинята, пътят на нашето странстване, ще включва в себе си специално две неща: превъплъщане и преоткриване на другото Превъплъщение. В сегашното си състояние светът не е в хармония с решаващото намерение на Бога и ще има много на брой неща, някои от които са дълбоко вплетени в нашето въображение и самоличност, за които единственият християнски отговор ще бъде „Не.“ Исус казал на учениците си, че ако искат да вървят след него, те ще трябва да се отрекат от себе си и да поставят кръста на рамото си. Той казал, че единственият начин да намерите себе си, е да загубите себе си (коренно противоположен дневен ред в сравнение с днешните философии, които ни учат „да открием кои всъщност сме ние“). Още от самото начало автори като Павел и Йоан приели, че това (Коментар: „Да открием кои всъщност сме ние“ Д.Пр.) не само е трудно, но всъщност е невъзможно. Ние не можем да направим това с някакъв вид Херкулесово морално усилие. Единственият начин да го направим е, чрез получаване на сила от някъде извън самите нас, от силата на Божия Дух, въз основа на нашето споделяне на смъртта и възкресението на Исус при кръщението.

Преоткриване

Новото творение не е отричане на нашата човечност, а е нейното повторно потвърждение; ще има много на брой неща, някои от тях – дълбоко противоположни на интуицията ни и първоначално – обърквачи, на които правилният християнски отговор е „Да.“ Възкресението на Исус ни прави способни да разбираме защо е така, че живеенето като християнин не е просто въпрос на откриване на вътрешната истина на сегашното състояние на нещата или е просто въпрос на научаване на начин на живот, който е в хармония с един различен свят и по този начин да бъдем изцяло в дисхармония със настоящия свят. Християнското живеене е въпрос на разбиране, че в Божието ново творение, което е започнало с възкресението на Исус, всичко, което е било добро в първоначалното творение, е

препотвърдено. Всичко, което е покварено и го опетнява – включително много неща, които са втъкани много здраво в тъканта на света, такъв, какъвто го познаваме дотолкова добре, че не можем да си представим, че можем да съществуваме без тях – ще изчезнат. Да се научим да живеем като християни означава да се научим да живеем като обновен човек, очакващ окончателното ново творение в и със свят, който все още бленува и пъшка за своето окончателно изкупление.

Проблемът е, че по никакъв начин не е ясно кое да отречем и кое да открием отново. Как можем да кажем „не“ на неща, които дотолкова изглеждат част от живота, че да се откажем от тях ще ни изглежда като отказ от част от доброто Божие творение? Как можем да кажем „Да“ на неща, които много християни са считали, че не са добри и правилни, а са опасни и измамни? Как можем ние (още веднъж същият стар въпрос) да избегнем от една страна дуализма (*Коментар: Дуализмът е вид вярване, че светът е управляван от две антагонистични сили – добро и лошо; или вярване, че човекът има две природи – физическа и духовна. Д.Пр.*) и от другата страна – езичеството? По някакъв начин трябва да разберем кои стилове на живот и поведение принадлежат на покваряващото зло, които трябва да бъдат изхвърлени, ако трябва да се появи новото творение и кои стилове на живот и поведение принадлежат на новото творение, които трябва да бъдат възприети, за придобиването на които трябва да се борим и ги приветстваме.

Нуждаем се от стоманени нерви и грижливо търсене на мъдростта. Трябва да бъдем информирани от живота, смъртта и възкресението на Исус; чрез водачеството на Духът; чрез мъдростта, която откриваме в Библията; чрез факта на нашето кръщение и всичко, което означава то; чрез усета за Божието присъствие и водителство чрез молитва; и чрез общуване с други християни, както наши съвременници, така и хора от други векове, чийто живот и писания са наши, за да ги използваме като мъдри водачи. Слушането на всички тези неща по този начин ги прави да звучат така, все едно, че те са отделни източници на учение, но всъщност това не е така. Те работят заедно по стотици различни начини. Част от изкуството да бъдем християнин е да се научим да бъдем чувствителни към всеки от тях и да претегляме това, което чуваме от едната географска посока и да го сравняваме с онова, което е било казано от другата географска посока.

Само когато сме подредили всички тези неща доста ясно, ние можем да говорим за „правила.“ Разбира се, има правила. В Новия Завет има много правила. Винаги давай **тайно** милостиня. Никога не завеждай дело в съда срещу друг християнин. Никога не отмъщавай. Бъди сърдечен и добър. Винаги бъди гостоприемен. Радостно дарявай пари. Не се тревожи. Не осъждай друг християнин за неща, свързани със съвестта. Винаги прощавай. И т.н. А притеснителното нещо, свързано с този случайно подбран списък е, че повечето християни ги пренебрегват през по-голямата част от времето. Проблемът не е толкова в това, че ни липсват ясни правила; страхувам се, че ни липсва учението, което ще привлече вниманието ни към това, което съществува в нашите основни документи, не на последно място, учението на самият Исус.

Не трябва да бъде считано, че правилата са някакви деспотични закони, написани от далечен Бог, за да не ни позволи да се забавляваме (или да подреди някакви етични обръчи, през които да преминаваме като някакъв вид изпитание на морала), а са пътеуказатели, които показват начина на живота, когато небето и земята се припокриват, когато Божието бъдеще нахлуе в нашето настояще и ние откриваме как изглежда истинската човечност и усещаме това практически. Когато започнем да виждаме това, ние откриваме, че ехото, което чувахме в началото на тази книга, наистина се е превърнало в глас. Разбира се, това е гласът на Исус, който ни призовава да го последваме в новия свят на Бога – светът, в който намечите, пътеуказателите и ехото на сегашния свят се превръщат в реалността на следващия свят. Вече разгледахме доста подробно духовността, която християнското евангелие е планирано да създава и поддържа. Накрая се обръщаме към другите три вида ехо – справедливост, взаимоотношения и красота.

Повторно обсъждане на справедливостта

Бог наистина е планирал да оправи света. Има един вик за справедливост, който извира от сърцата ни не само когато сме обидени или ошетени, а и когато виждаме, че други хора са обидени или ошетени. Този вик е отговор на копнежа и на изискването на живия Бог, че този свят не трябва да е място на морална анархия, където накрая куршумите винаги побеждават, а да е място на справедливи и открити сделки, на честност, правдивост и добросъвестност. Но за да тръгнем от този копнеж и искане и да стигнем до нещо, което се доближава до планираната Божия справедливост, ние трябва да вървим по път, който е много различен от пътят, който хората обикновено очакват и даже по който искат да вървят. В това отношение най-разпространеният език по света е насилието. Когато хората с власт видят, че се случват неща, които не одобряват, те бомбардират и изпращат танкове. Когато безсилните хора видят, че се случват неща, които не одобряват, те чупят витрините на магазините и се взривяват на оживени места. Факт е, че и двата начина са доказано неуспешни за да

предизвикат промяна на положението, но това не спира хората да продължават да правят същото.

На кръста живият Бог поел върху себе си яростта и насилието на света, понасяйки страданието от огромна несправедливост – библейските истории са се погрижили да ни покажат това – но въпреки това Бог е отказал да крещи яростно заплахи или проклетия. Част от онова, което християните наричат „теология на изкуплението“ е вярването, че по някакъв начин Исус е поел върху себе си и е изразходвал скритата сила на злото, когато е умрял под неговата тежест, отказвайки да го отхвърли от себе си или да запази злото, за да се разпространява. Възкресението на Исус е началото на свят, в който е възможен нов вид справедливост. Чрез трудната работа на молитвата, понасяне на преследването и на политическото действие, е възможно да се накарат правителствата от едната страна и революционните групи от другата страна да разберат, че има и друг подход, освен непрестанното насилие и воюването сила срещу сила. Предимно мирните, изпълнени с молитва революции, които събориха комунизма в Източна Европа са чудесен пример. Опитите да се започне изпълнението на програми за „възстановяване на справедливостта“ в работата на полицията и на криминалното правосъдие предлагат друг такъв пример. Във всеки случай зрителите бяха изкушавани да твърдят, че пътят на ненасилието е слаб и безрезултатен. Но резултатите твърдят обратното.

Следователно, да работим за изцеляващата и възстановяваща справедливост – независимо дали е в личните взаимоотношения, в международните отношения или където и да е на друго място – това е основно християнско призвание. То очертана една цяла сфера на християнско поведение. Новия Завет ясно казва, че насилието и личното отмъщение за забранени. Всеки християнин е призван да работи, навсякъде за свят, в който примирението и възстановяването се прилага на практика и така да се очаква денят, когато Бог наистина ще оправи всяко нещо.

Това не означава да защитаваме святата анархия, в която в обществото като цяло няма никакъв ред, липсва правителство и няма средства за подпомагане на законността. Интересно е, че след самият откъс, в който Павел забранява личното отмъщение (в края на Рим.12) има друг откъс, в който най-ясно се казва, че Бог иска обществата да бъдат добре подредени и строго управлявани (началото на Рим. 13). Мъдрият създател Бог използва властите, даже там, където те не го признават и даже когато те правят много грешки, за да осигури поне известен ред в своя свят. Алтернативата е разрушаване на реда в обществото и в културата – ситуация, в която могъщите и богатите винаги побеждават. Точно защото се грижи страстно за слабите и бедните, Бог счита, че трябва да съществуват правителства и власти, които да контролират онези хора, които чрез своята лакомия и сила биха ги експлоатирани. Без никакво съмнение Бог би предпочел управляващите власти да го признават и да се опитват да приведат своите закони по-директно в хармония с Божията воля. Наистина, християните трябва да се борят, например, за такива неща като световната финансова задлъжнялост (*Коментар: Която показва, че светът живее на вересия, а не според количеството на парите, които е изработил. Д.Пр.*), с аргумента, че това е добро за всички, а не просто, защото така ни казва нашата традиция. Все още даже там, където властите не признават Бога той ги използва, поне до известна степен, за да въздържа злото и да окуражава порядъчния начин на живот. Да откриваме какво ще означава това в международната общност на днешното световно село, както и в отделните страни, е един от важните въпроси, на който трябва да отговорим днес. Нито пък работата за установяването на мир и за възстановяване на справедливостта означава да не обръщаме внимание на факта, че злото съществува. Всъщност, това изисква да възприемаме много сериозно делата на злото. Само когато тези дела бъдат назовани с тяхното име, когато бъде признато, че те съществуват и когато се справим с тях, мирът ще се възстанови. (*Коментар: Следователно не можем да очакваме, че в обществото ни ще има мир, докато не се възстанови справедливостта и законността. Липсата на подреденост в обществото е една от важните причини за липсата на мир и спокойствие. И това важи както за държавата, така и за всяко семейство. Д.Пр.*) В противен случай ще имаме пародия на евангелието, някакъв вид евтина милост, в условията на която всеки претендира, че всичко е в ред, докато отлично знае, че това не е така.

Да откриваме как да се справяме със злото както локално, така и глобално, е друга важна задача, пред която сме изправени сега. Християнското евангелие ни призовава да израстваме в морала по начини, които никога не са били мечтани от голяма част от хората. Следователно, викът за справедливост в света трябва да бъде възприеман и усилян от християнската църква, като правилен отговор на гласа на живия Бог. Евангелието на Господ Исус Христос и силата на Духът показват, че има пътища за вървене напред. Викът за справедливост може и трябва да създаде програми и дневен ред в няколко различни области, от глобализацията и честната търговия до правителствени и обществени реформи, от изваждането на показ на тежкото положение на онеправданите малцинства до привличането на вниманието на хората към действията на правителствата, когато смазват опозицията както у дома, така и в чужбина. Християните трябва да са енергични в защитата и

стремежа към такава справедливост, за която бленуват всички хора, която нахлу в света по един свеж и неочакван начин чрез Исус.

Преоткриване на взаимоотношенията

Взаимоотношенията остават в центъра на целия човешки живот. Даже отшелниците се нуждаят от някой да им доставя храна и вода, и много самотни хора избират, като част от ежедневните им задачи, да се молят за близки и далечни хора. Справедливостта ни казва да подредим взаимоотношенията си на всички нива, не на последно място и в по-големия мащаб на държавата и на света като цяло; но копнежът за взаимоотношение стига по-надълбоко, отколкото простото избягване на нечестността и да знаем какви са правата на другия човек. Взаимоотношението говори за интимност, за приятелство, взаимна наслада, за възхищение и уважение. За много хора през по-голямата част от времето, това прави живота да си заслужава да бъде живян. Отново и отново в Новия Завет се казва ясно, че християнското общество е призовано да създава нови образци на човешките връзки, нови стандарти за това как да се отнасяме помежду си.

Разбира се, най-важната дума е „любов,“ за която са написани много неща. Но аз искам да привлека вниманието ви към нещо друго – нещо, което често е пренебрегвано в шумните искания за по-добри и по-ясни правила за християнско поведение – че ние трябва да бъдем благи един към друг. *„Бъдете един към друг благи, милосърдни; прощавайте си един на друг, както и Бог в Христос е простил на вас. И така, бъдете подражатели на Бога, като възлюбени чада и ходете в любов, както и Христос ни възлюби и предаде Себе Си за нас“* (Еф.4:32 – 5:2). Търсенето на справедливост твърде лесно се изражда в искане за моето право или за нашите права. А заповедта да бъдем благи и милосърдни изисква от нас да прекарваме времето си **не** във вглеждане в нас, в нашите нужди, а в затрудненията, болки и радостите на другите хора. Милостта е основен начин за израстването ни като хора и за създаването и поддържането на най-богати и най-дълбоки взаимоотношения.

Поради това християните са призовани да се научат да се справят с гнева. Това ще се случва - да сме ядосани е неизбежна част от развалата на света. Ще трябва да си изработим нечувствителна кожа като кожата на носорог, за да не ядосваме лесно от време на време. Но въпросът е: „Какво ще направим с нашия гняв?“ В това отношение Павел отново е ясен, рязък и практичен: „Гневете се, но не вършете грях“ (вероятно той наемква за Пс.4:4). „Не позволявайте залезът на слънцето да ви намери, че все още сте ядосани. Контролирайте стриктно себе си – иначе казано, не позволявайте на нещата да загнойт и да станат по-лоши. Нека у вас да няма никаква горчивина, яд, гняв, злословие, злоба или оскърбление към друг човек. Нито пък лъжа.“ (Еф.4:25-31; Кол. 3:8-9). Струва си да обмисляме образците на взаимоотношения между хората, които познаваме и да си задаваме въпроса, колко различни те щяха да бъдат, ако тези хора, даже само по принцип, решат да живеят според горните предписания. А ако такъв вид живот ни изглежда невъзможен, отговорът е, че приоритетът ни ежедневно трябва да е да прощаваме. Ето, това трябва да очакваме от хора, които се молят с Господната молитва. Отново виждаме, че победата на кръста на Исус Христос и силата на Духът са вградени в същността на това, което наричаме „етика.“ Новият завет ни призовава към нов вид взаимоотношение - чрез милост, чрез приемане на факта на гнева, но отказвайки да му позволим той да диктува условията на взаимоотношенията ни - нов вид взаимоотношение, което се основава на постижението на Исус. Неговата смърт е извоювала нашето опрощение; следователно ние сме длъжни един на друг да си прощаваме. Трябва да станем и околните трябва да ни знаят, че сме хора, които не са злобни и не се сърдят. Трябва да сме хора, които знаят как да кажат „Съжалявам, извинявай“ и които знаят как да отговорят, когато други хора ни кажат тези думи. Забележително е колко трудно ни изглежда да постъпваме така, като имаме предвид факта колко много време християнската църква е трябвало да обмисля това и колко много енергия е била изразходвана за изследване на Новия Завет, където този съвет е толкова ясен. Вероятно това е така, защото в миналото сме се опитвали (ако въобще сме правили това), да постъпваме така, все едно че това е просто начин да се подчиним на някаква изкуствена и несъобразено с природата ни заповед и когато сме установили, че това е трудно, сме престанали да се опитваме, защото ни изглежда, че и никой друг не е много добър в това отношение. Може би отношението ни към тази заповед ще стане различно, ако си припомним често, че се подготвяме да живота в новия свят на Бога и че смъртта и възкресението на Исус, които чрез кръщението са създали нашата нова идентичността, ни предлагат както мотивацията, така и енергията да се опитваме да вървим по новия път.

Близко до центъра на всяко обсъждане на взаимоотношение ние намираме и въпроса за секса. Тук отново Новия Завет е ясен и рязък. Както е и в неговото обсъждане на гнева, Новия Завет използва изобилие от различни изрази, като че ли за да е сигурно, че нито едно от извращенията на човешката сексуалност (които са били добре известни в древността така, както и днес) няма да може

да се промъкне поради пропуск в ограничението. Вижте щандовете за вестници и списания в Западния свят; погледайте телевизия 1-2 дни; разходете се в градовете, където са събрани толкова много хора – а след това се замислете над следните текстове от Новия Завет:

„Или не знаете, че неправедните няма да наследят Божието царство? Не се заблуждавайте. Нито блудниците, нито идолопоклонниците, нито прелюбодейците, нито прелъстителите на юноши, нито хомосексуалистите, нито крадците, нито сребролюбците, нито пияниците, нито хулителите, нито грабителите ще наследят Божието царство. И такива бяха някои от вас, но вие измихте себе си от такива неща, но се осветихте, но се оправдахте в името на Господ Исус Христос и в Духа на нашия Бог“ (1Кор.6:9-11).

„А блудство и всякаква нечистота или сребролюбие даже да не се споменава между вас, както прилича на светии; нито срамни или празни приказки, нито подигравки, които са неприлични неща, но по-добре благодарение. Защото добре знаете това, че нито един блудник или нечист, или сребролюбец (който е идолопоклонник) няма наследство в царството на Христос и на Бога. Никой да не ви мами с празни думи; понеже поради тези неща идва Божият гняв върху синовете на непокорството. И така, не бъдете техни съучастници. Тъй като някога бяхте тъмнина, а сега сте светлина в Господа, живеете като чада на светлината (защото плодът на светлината се състои във всичко, което е добро, право и истинно. Обмисляйте какво доставя удоволствие на Господа и го правете.“ (Еф.5:3-10)

„Затова умъртвете тези части от вас, които принадлежат на земята: блудство, нечистота, страст, зли желания и лакомия, което е идолопоклонство; поради които идва Божия гняв върху рода на непокорните, в които и вие някога сте ходили, когато живеехте в тях. Но сега отхвърлете и вие всичко това: гняв, ярост, злоба, хулени, срамно говорене с устата си.“ (Кол.3:5-8)

Проблемът е, че съвременният свят, приличайки много на древния свят, стигна до там, че да счита, че онова, което понякога е наричано „активен сексуален живот“ е не само норма, но и нещо, което без което никой, който мисли разумно, не може да живее. Единственият въпрос е, каква конкретна форма на сексуална активност считате, че е възбуждаща, задоволяваща или повишаваща стойността на живота? Ранната християнска традиция, която е създала правилото в това отношение, е в хармония с великата юдейска традиция (а и, относно секса, е в хармония с възникналата много по-късно мюсюлманска традиция), се противопоставя на езически подход, както в древността, така и сега и казва силно „Не.“ Самият Исус е говорил строго за желанията, които се нахлуват в човешкото сърце: разврат, кражба, убийство, изневяра, скъперничество, измама, разпуснатост и т.н. (Мат.7:21-22). Сексуалните престъпления са вписани редом с други еднакво важни престъпления, но това не е извинение да казваме, че те не са важни. През целия период на първите векове на християнството, когато всеки вид сексуално поведение, което някога е познано в човешкия род, е бил широко практикуван в обществата на Гърция и Рим, християните, подобно на юдеите, са настоявали, че сексът трябва да бъде практикуван единствено в рамките на брака между един мъж и една жена. Останалата част от света – тогава и сега – са мислели, че те са луди. Но уви, разликата е, че днес половината от църквата мисли същото.

Но те не са били луди. Гледната точка на новото творение е, че то е ново творение. И въпреки че ни е казано, че в новия свят на Бога няма да има нужда от създаването на потомство (защото хората няма да умират), самата метафора, която използва Библията за да опише новия свят – метафората за женитбата на Агнето (Откровение) или метафората за това, че новия свят се ражда от утробата на стария свят (Римляни) – показва, че взаимоотношението между мъж и жена, вплетено толкова централно в историята на сътворението в Бит.1 и 2 не е случаен или временен феномен, а е символ на факта, че самото творение носи даден от Бога живот и възможности за създаване на живот вътре в самото творение. Даже да разгледаме въпроса от този ъгъл предоставя рязък контраст от начинът, по който в нашата сегашна култура сексуалната дейност се станала почти изцяло отчуждена от цялата работа, свързана с изграждането на общества и взаимоотношения и се е изродила в начин за утвърждаването на правото на човека да върви пътя към собственото си удоволствие по собствения си начин. Казано директно и ясно: вместо да бъде свято тайнство, сексът стана играчка.

Разсъждението използвано от Павел в 1Кор. е особено назидателно с оглед на начина, по който ние обсъдихме цялата тема за християнското поведение. Той казва: „Това, което правите с тялото си е важно, защото „Бог, Който е възкресил Господа, ще възкреси и нас със силата Си“ (1Кор.6:14). Казано с други думи, точно защото крайната цел нито е живот с безтелесно тяло на небето, нито е просто пренареждане на живота на сегашната земя, а е изкуплението на цялото творение, ние сме призовани да живеем сега в телата си по начин, който предугажда живота, който ще живеем тогава. Брачната вярност звучи като ехо и предвкусва Божията вярност към цялото творение. Другите видове

сексуални дейности символизират и възплъщават деформацията и загниването на сегашния свят.

Казано по друг начин, християнската сексуална етика не е просто колекция от стари правила, които сега сме свободни да не изпълняваме, защото ние знаем по-добре (опасността в рамките на Възможност № 2). Нито пък можем да възразяваме против становището на Новия Завет, казвайки, че каквито и да са желанията, които намерим вътре в най-скритите места в себе си, те са ни дадени от Бога (съгласно Възможност № 1). Исус е доста ясен по тази тема. Да, Бог знае даже най-дълбоките ни и тайни желания; но прочутата древна молитва, (поместена по-долу), която с трепет признава този факт, не продължава по-нататък да загатне, че това означава, че тези желания трябва да бъдат задоволявани и да бъде извършено това, а обратното – че ние имаме нужда от очистиране и изцеление. „*Всемогущи Боже, за Тебе сърцата ни са като отворена книга, всичките ни желани са Ти известни и за Тебе няма скрити тайни: Изчисти мислите на сърцата ни чрез възновението на Свети Дух, за да можем свършено да те обичаме и достойно да величаем свящото Ти име; чрез Исус Христос нашия Господ. Амин.*“ Друга прочута стара молитва описва положението още по-ясно: „*Всемогущи Боже, само ти можеш да въведеш ред в неуправляемите воли и пристрастия на грешните хора. Дари хората си с милостта да обичат това, което Ти си заповядал и да искат това, което Ти си обещал; нека сред непрестанните промени на този свят сърцата ни да остават здраво привързани там, където могат да се намерят истинските радости; чрез Исус Христос, нашият Господ, който живее и царува с теб и Светия Дух, един Бог сега и завинаги. Амин*“

Ние сме живели твърде дълго в свят (а трагедията е, даже и в църква), където тази молитва е била обърната наопаки: където волите и пристрастията на хората са считани за свещени и неприкосновени, такива каквито са; където от Бог се изисква да ни заповядва да правим това, което вече обичаме и да ни обещава онова, което ние вече искаме. Подразбиращата се религия на много хора днес е просто да откриват кои всъщност са те и после да живеят според това което са открили – резултатът от което е, както много хора са открили – е рецепта за хаотично, изкълчено и нефункциониращо човекоподобие. Логиката на кръста и възкресението и на новото творение, което формира целия наистина християнски живот, сочи в друга посока. И едно от важните имена за тази посока е „радост“: радост от взаимоотношения, които са изцелени и усиленни, радостта от принадлежността към новото творение, от намирането не на това, което вече имахме, а на онова, което Бог бленуваше да ни даде. В сърцевината на християнската етика е смирението; а в сърцето на нейните пародии е гордостта. (*Коментар: Ето, това е една от характерните черти, която показва дали вярата на човека е истинска или е пародия. Ако човекът е смирен – тя е истинска, а ако е горд – вярата му е пародия. И в повечето случаи гордият човек не разбира това. Д.Пр.*) Различни пътища, които водят до различни крайни точки, а крайната цел на пътуването оцветява характера на хората, които пътуват по съответния път.

Повторно родена красота

Най-накрая се връщаме при красотата. Копнежът за красота и чувството на наслада, и даже за облекчение, което усещаме, когато го открием, е смекчено с няколко загадки. Красотата се изплъзва от пръстите ни; жълтите нарциси се спаружват; залезите на слънцето изчезват; човешката красота повяхва и умира. Колкото по-близо идваме до красотата, толкова повече тя ни възпира. Ако просто приемаме света такъв, какъвто е, с всичката му драма, греховност и величественост, ние имаме склонността или да бъдем привличани от чувствеността на пантеизма или от грубостта на свят, в който единствена всъщност е важна силата, свят, от който изглежда, че Бог е изчезнал. (Повече или по-малко това е била целта на „бруталната“ архитектура, чиито бетонни чудовища все още загрозяват някои от градовете ни.)

Решението, което предложих по-рано беше, че красотата, която съзираме в творението, може най-добре да бъде разбрана като част от по-голямо цяло и че това по-голямо цяло нещо е целта, която ще бъде осъществена, когато Бог обнови небето и земята. Един очевиден символ на това е натрапчивият библейски образ на дървото. Дървото на познанието в Райската градина ражда забранения плод, предлагайки мъдростта да бъде придобивана без покорство към Създателя. Ужасна мъдрост, изкопчаваща от нас ужасна цена; и дървото на живота оставало недостижимо за пропъденото човечество. Но после, в кулминацията на епопеята, роденият от жена увисва на друго дърво, събитие, което разкрило пределно ясно дълготрайната последица от злото: насилие; позор; религия, отличаваща се с надменност; имперска жестокост; и предателство от приятели. И още, много скоро след това първите християни започнали да говорят за кръста не като за омразен знак на коравосърдечното имперско господство, а като за максимална демонстрация на Божията любов. И в последната сцена, в Новия Йерусалим, където небето и земята се срещат, дървото на живота расте свободно и достъпно по бреговете на реката и неговите листа предлагат изцеление на народите. Този знак на спасението говори мощно за красота, която е възстановена, за нещо в първоначалното

творение, което е било развалено и сега е поправено. Този знак служи като пътеуказател за посоката, в която трябва да вървим сега, посока, която още веднъж ще кажа, че е определена от кръста и възкресението.

Това, което искам да предложа, когато стигнахме края на тази книга е, че църквата трябва отново да събуди своя глад за красота на всяко ниво. Това е крайно необходимо и спешно. Централно в християнското живеене е, че ние трябва да прославяме добротата на творението, да размишляваме за причините за неговата сегашна грохналост и дотолкова доколкото можем, да прославяме предварително изцелението на света и на самото ново творение. Изкуството, музиката, литературата, танцът, театърът и много други начини за изразяване на човешката възхита и мъдрост, могат да бъдат изследвани по нови начини.

Същността е следната. Изкуствата не са красиви, но неподходящи неща, намиращи се на границата на реалността. Те са магистралите, които водят към центъра на реалността, която не може да бъде съзряна, а да не говорим – разбрана по някакъв друг начин. Сегашният свят е добър, но е развален и във всички случаи е недовършен; всевъзможните видове изкуството ни дават възможност да разберем парадокса в многобройните му измерения. Освен това, сегашният свят е предназначен за нещо, което все още не се е случило. Сегашният свят прилича на цигулка, която очаква с нея да бъде свирено: тя е красива на вид, грациозна да бъде държана – но въпреки това, ако никога не я чуете, когато е в ръцете на музикант, вие няма да повярвате в новите измерения, преди те да бъдат разкрити. Вероятно изкуството може да покаже нещо от това, то може да надзърне в бъдещите възможности, с които е бременно сегашното време. Изкуството е като потир за причастие: той е красив на вид, приятно е да бъде държан в ръка, но чака да бъде напълнен с виното, което притежава тайнствени способности и придава на потира неговия най-пълен смисъл. Може би изкуството може да помогне да видим отвъд непосредствената красота с всичките ѝ загадки и да зърнем новото творение, което придава смисъл не само на красотата, но и на света като цяло, и на нас самите вътре в него. Може би.

Тогава артистът може да се присъедини към тези сили, които работят за справедливостта и към онези сили, които се борят за откупващи взаимоотношения, и заедно да окуражава и подкрепя хората, които се стремят към истинска и изкупителна духовност. Начинът всичко това да придобие смисъл, е да гледаме напред. Да гледаме към идващото време, когато земята ще бъде изпълнена със знанието и славата на Господа така, както водите покриват морето; и да живеем в присъствието на светлината на това обещание, сигурни, че това ще се окаже истина, защото то вече е било изпълнено, когато Бог направил за Исус на Великден това, което той ще направи за цялото творение. Постепенно ние виждаме истината, която не може да бъде надценена; но задачите, които ни очакват като християни; пътищата, по които трябва да ходим и уроците, които трябва да научим – са част от великото поръчение, което достига до нас в Божието слово – словото на евангелието, словото на Исус и на Духът. Ние сме призвани да бъдем част от Божието ново творение, призвани сме да бъдем представители на това ново творение тук и сега. Призовани сме да бъдем модел и да изобразяваме това ново творение в симфонии и в живота в семейството, във възстановяваща справедливост и поезия, в святост и в служба на бедните, в политиката и в рисуването.

Когато видите зората, вие си мислите за тъмнината по нов начин. „Грехът“ не е просто нарушение на някакъв закон. Грехът е пропускане на шанс. След като сме чули ехото на глас, ние сме призвани да идем и да се срещнем с Говорещият. Поканени сме да бъдем променени от самият глас, от словото на евангелието. - словото, което обявява, че злото е било осъдено и че светът е бил оправен, че земята и небето са съединени завинаги и че новото сътворение е започнало. Призовани сме да станем хора, които могат да говорят, да живеят, да рисуват и да пеят това слово, така че онези, които са чули неговото ехо да могат да дойдат и да се присъединят за осъществяването на по-големия проект. Това е шансът, който ни се предоставя като дар и възможност. Християнската святост не е (както хората често си представят) свързана с отказ от нещо, което е добро. Тя е свързана с израстването и осъзнаването, че има нещо друго, което е още по-добро.

Създадени за духовността, ние се въргаме в самоанализа. Създадени за радостта, ние се задоволяваме с удоволствието. Създадени за справедливостта, ние крещим за отмъщение. Създадени за взаимоотношението, ние упорстваме да вървим по своя си път. Създадени за красотата, ние се задоволяваме с чувството. Но новото сътворение вече е започвало. Слънцето е започнало да изгрява. Християните са призвани да напуснат живота отзад, в тълпата на Исус Христос, да изоставят всичко, което принадлежи на упадъка и на незавършеността на сегашния свят. Време е, в силата на Духът, да приемем правилната си роля, ролята на нашето семейство, като представители, вестители и управители на новият ден, който изгрява. Най-просто казано, това означава да бъдем християни: да вървим след Исус Христос в новия свят, в Божият нов свят, който Бог е отворил през нас.

Списък на преведените от мен книги или подбрани мисли на велики хора, които мога да ви изпратя безплатно по електронната поща в PDF формат

1. Аз и моята голяма уста - Джойс Майер
2. Бракът - не само да оцелява, но и да процъфтява – Суиндъл
3. Въпроси и отговори - 622 въпроси и отговори на библейски теми - Едуард Фюдж
4. Глад за разбиране - Калвин Милър
5. Да се срещнем в библиотеката – Суиндъл
6. Давид – Суиндъл
7. Добрата новина за безпокойството - Уилям Бекъс
8. Добрият живот – Чарлз Колсън и Харолд Фикет
9. Естир – Суиндъл
10. Живот, който винаги сте искали - Джон Ортберг
11. Здравото семейство – Суиндъл
12. Изненадани от Библията – проф. Райт
13. Илия – Суиндъл
14. Йов - Суиндъл
15. Йосиф – Суиндъл
16. Как трябва да живеем сега - Чарлз Колсън
17. Когато Бог прошепне твоето име - Макс Лукадо
18. Кой е прав - Бог или Дарвин - Кели Сегрейвс
19. Милост, повече отколкото заслужаваме - Макс Лукадо
20. Мир с Бога - Били Греам
21. Моисей – Суиндъл
22. Молитвата на Явис - Брус Уилкинсън
23. Мъжки разговор – Суиндъл
24. Нещо повече - Катрин Маршал
25. Основи на християнството - Джон Стот
26. Обикновено християнство – К. С. Луис
27. Павел – Суиндъл
28. Победа в Христос - Чарлз Трюмул
29. Победата на разума – Родни Старк
30. Посланието на Проповедта на планината - Джон Стот
31. Преведени проповеди от различни автори - общо 271 бр.

32. Проповеди от Бил Букнайт - 24 бр.
33. Проповеди от Виктор Шепърд - 255 бр.
34. Проповеди от Кърк Нийли - 178 бр.
35. Проповеди от Макс Лукадо - 20 бр.
36. Проповеди от Спържън - 28 бр.
37. Просто християнин - проф. Райт
38. Религиозна класика – христоматия
39. Роден отново – Чарлз Колсън
40. Свободни в Христос - Сесил Хуук
41. Силата на Бога да променя живота ви – Рик Уорън
42. Стремеж към почтен характер и християнски живот - подбрани мисли
 - Част 1а – Как да живеем
 - Част 1б – Как да живеем
 - Част 1в – Как да живеем
 - Част 2 – За молитвата
 - Част 3 – За човешките отношения
 - Част 4 – За решителността, смелостта, страха и волята
 - Част 5 – Да се подчиняваме на Бога и на родителите си
 - Част 6 – За позитивния подход, радостта, щастието и смеха
 - Част 7 – За приятелството
 - Част 8а – Оpozнаване на Бога, как работи Бог и за Божията милост
 - Част 8б – Оpozнаване на Бога, как работи Бог и за Божията милост
 - Част 9 – Да не съдим другите, да не обвиняваме, да не отмъщаваме
 - Част 10 - Справедливост и несправедливост, добро и зло
 - Част 11 - За Светия Дух и духовността
 - Част 12 - За греха, изкушението и бдителността
 - Част 13 - Смирение, кротост, покорството, слава, гняв, гордост, високомерие и самолюбие
 - Част 14 - Как да говорим и как да мълчим
 - Част 15 - За любовта и омразата
 - Част 16 - За разкаянието и опрощението
 - Част 17 - Отмъщение, състрадание и толерантност
 - Част 18 - Търпение, издръжливост и отчаяние, упоритост и нерешителност
 - Част 19 - Престъпление, наказание и дисциплиниране
 - Част 20 - Страст, чувства и емоции, страх, ужас и смелост
 - Част 21 - Завист, ревност, богатство и успех
 - Част 22 - Глупост, суета, лицемерие и самохвалство
 - Част 23 а - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение
 - Част 23 б - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение
 - Част 23 в - Вяра, надежда, доверие, увереност и съмнение

- Част 24 - Достойнство, почтеност, честност и непротиворечивост
- Част 25 а - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 25 б - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 25 в - Мъдрост, благоразумие, разум, разбиране и обучение
- Част 26 - Задоволство от живота, щедрост и даряване
- Част 27 - Благодарност, благородство и хваление на Бога
- Част 28 - Трудолюбие, усърдие, старание и мързел
- Част 29 - Свобода, робство, самодисциплина, дълг и отговорност
- Част 30 – Самосъжаление
- Част 31 а - Истина, лъжа и заблуда
- Част 31 б - Истина, лъжа и заблуда
- Част 31 в - Истина, лъжа и заблуда
- Част 32 - Оплакване, огорчение и недоволство
- Част 33 - Душевен мир, християнска любов и милосърдие
- Част 34 - Отношение на християнина към другите религии и към атеизма
- Част 35 а - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 35 б - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 35 в - За нашият избор и за нашите приоритети
- Част 36 - Стремез към Бога, към духовната зрелост и към светостта
- Част 37 - Демони и дяволи
- Част 38 - Факти и данни за Исус, за човешкото тяло, за света, за вселената и живота и изказвания на велики хора
- Част 39 - Изпитанието, страданието и чакането
- Част 40 - Как Бог пречупва упорството на човека
- Част 41 - За евангелизацията
- Част 42 - Деца, родители и семейство
- Част 43 - Смисълът на живота, на смъртта, на ада и на целомъдрието
- Част 44 - За Библията и църквата
- Част 45 - За кръстът на Христос, за нашият кръст и за служението ни на Бога
- Част 46 - Минало, настояще и бъдеще
- Част 47 - За действието, за мисленето, за активността и пасивността
- Част 48 - Бог променя хората
- Част 49 - Самота и самоубийство
- Част 50 - Сърце и ум, вяра и наука
- Част 51 - Красота, съвършенство и мечти
- Част 52 - За кръщаването и спасението
- Част 53 - За ученичеството и последователите
- Част 54 - Традиции, религия и морал
- Част 55 - Бог лекува
- Част 56 - За лидерството
- Част 57 - Божият план за моя живот
- Част 58 - Да се страхуваме само от Бога и от нищо друго

Част 59 - Някои Библейски пророчества, които са се сбъднали

Част 60 - Хумор, мисли и интересни истории

43. Тайните на лозата - Брус Уилкинсън
44. Тайната на щастието – Били Греам
45. Той е там и Той не мълчи - Франсис Шейфър
46. Управлявайте чувствата си - Джойс Майер
47. Цар Давид - Дейвид Пиърс
48. Целенасочената църква - Рик Уорън
49. Целенасочен живот – Рик Уорън